Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra mezinárodního práva

DISERTAČNÍ PRÁCE

VYBRANÉ KAPITOLY JURISDIKCE STÁTU V MEZINÁRODNÍM PRÁVU

JUDR. MIROSLAV PULGRET

Školitel: Doc. JUDr. Jan Ondřej, CSc., DSc.

© 2010

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 1. března 2010.

…….....

JUDr. Miroslav Pulgret

Datum zahájení práce: 1. března 2006.

Datum ukončení práce: 28. února 2010.

Právní stav ke dni: 15. února 2010.

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval svému školiteli Doc. JUDr. Janu Ondřejovi, CSc., DSc., nejen za jeho trpělivost a cenné připomínky při psaní této disertační práce, ale i za laskavé odborné vedení během celého doktorského studia.

MP

OBSAH

I. **ÚVOD** 7

II. **POJEM JURISDIKCE V MEZINÁRODNÍM PRÁVU** 11

II.1 **Vzájemný vztah jurisdikce a suverenity** 12

II.2 **Konkurence jurisdikcí** 17

III. **DRUHY JURISDIKČNÍCH TITULŮ** 18

IV. **HISTORICKÝ VÝVOJ JURISDIKCE** 19

IV.1 **Historie jurisdikce na pozadí vzniku moderního státu** 19

IV.2 **Vývoj jurisdikce v moderním mezinárodním právu** 22

V. **TERITORIÁLNÍ JURISDIKCE** 29

V.1 **Přeshraniční činy** 31

V.1.1 Exkurs do evropského práva 35

V.1.2 Exkurs: Řízení o vzájemném zpřístupnění dokumentů ve státech právní oblasti *common law (pre-trial discovery of documents)* 39

V.2 **Příklady omezení teritoriální jurisdikce** 51

V.2.1 Diplomatické výsady a imunity 51

V.2.1.1 *Budova mise* 52

V.2.1.2 *Personál mise* 57

V.2.2 Mezinárodní organizace a teritoriální jurisdikce státu 63

V.2.2.1 *Zakládající statut mezinárodní organizace* 69

V.2.2.2 *Smlouva o vynětí mezinárodní organizace z jurisdikce státu usazení* 71

V.2.2.3 *Smlouva o vynětí zaměstnanců mezinárodní organizace z jurisdikce státu usazení* 76

VI. **EXTRATERITORIÁLNÍ JURISDIKCE** 83

VI.1 **Personální jurisdikce** 86

VI.1.1 Aktivní personální jurisdikce 87

VI.1.1.1 *Exkurs: Dvojí státní příslušnost fyzických osob* 91

VI.1.1.2 *Exkurs: Právnické osoby* 93

VI.1.2 Pasivní personální jurisdikce 99

VI.2 **Jurisdikce z titulu registrace** 104

VI.2.1 Jurisdikce státu vlajky 107

VI.2.2 Jurisdikce z titulu imatrikulace ve státě registrace 110

VI.3 **Jurisdikce z titulu ochrany** 111

VI.4 **Delegovaná jurisdikce** 114

VI.4.1 Exkurs: *Nudum ius* 117

VI.5 **Zastupující jurisdikce** 122

VII. **UNIVERZÁLNÍ JURISDIKCE** 125

VII.1 **Kogentněobyčejové základy univerzální jurisdikce** 131

VII.2 **Tradiční univerzální jurisdikce** 138

VII.3 **Univerzální jurisdikce *in absentia*** 140

VII.4 **Absolutní univerzální jurisdikce** 146

VII.5 **Vztah univerzální jurisdikce a diplomatické imunity** 148

VIII. **EXEKUČNÍ JURISDIKCE** 153

IX. **VZTAHY MEZI HMOTNĚPRÁVNÍMI JURISDIKČNÍMI TITULY A VÝKON JURISDIKCE** 159

X. **JURISDIKCE NA MOŘI** 169

X.1 **Jurisdikce nad loděmi v pobřežním moři** 169

X.2 **Jurisdikce nad loděmi na volném moři** 171

X.3 **Jurisdikce nad umělými ostrovy a zařízeními na volném moři** .. 178

X.4 **Jurisdikce na mořském dnu** 179

XI. **JURISDIKCE V ANTARKTIDĚ A ARKTIDĚ** 182

XI.1 **Jurisdikce v Antarktidě** 182

XI.2 **Jurisdikce v Arktidě** 185

XII. **ZÁVĚRY** 186

Abstrakt 190

Abstract 196

Použité zdroje 202

I. ÚVOD

Tato disertační práce se věnuje teoretické mezinárodněprávní otázce jurisdikce státu, přičemž institut jurisdikce pojímá jako právní titul pro výkon státní moci, kterou stát může působit na osoby a zakládat, měnit nebo rušit jejich práva a povinnosti.

Disertační práce se zabývá rozborem institutu jurisdikce, zkoumá její jednotlivé jurisdikční tituly, možnosti a limity jejich použití a jejich vzájemné vztahy.

Mezinárodní jurisdikční právo je bez pochyby jednou ze zásadních oblastí mezinárodního práva, neboť limituje jeho jednotlivé subjekty při aplikaci jejich právních řádů, a odpovídá na zásadní a velmi praktickou otázku, která zní: *Právem kterého subjektu mezinárodního práva se zkoumaná skutečnost řídí?*

Problematika jurisdikce je upravena především obyčejovým mezinárodním právem, v oblasti smluvního práva bylo uzavřeno jen několik smluv týkající se mezinárodního práva trestního.[1]

Mezinárodní jurisdikční právo ovlivňuje veškeré oblasti lidského jednání a vztahuje se na všechny právní oblasti. Nicméně tato disertační práce je při zkoumání jurisdikčních otázek zaměřena především na oblast trestněprávní, neboť právě v této oblasti má jurisdikční teorie své kořeny. Tomu odpovídá i volba praktických příkladů z trestního práva, které jsou uvedeny u jednotlivých jurisdikčních titulů. Na konkrétních ustanoveních českého trestního zákoníku, rakouského trestního zákoníku a německého trestního zákoníku je dokládán praktický dopad jurisdikční teorie na vnitrostátní právo.

Státy jako suverénní subjekty mezinárodního práva jsou oprávněny uplatňovat jurisdikci (státní moc) nejen na svém vlastním území, ale v souladu s mezinárodním právem i mimo území státu. Mimo vlastní území může stát

[1] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 4.

uplatnit jurisdikci jednak v mezinárodních prostorech, jednak na území jiných států.

I v mezinárodních prostorech, nad nimiž nesmí žádný stát nebo jiný subjekt mezinárodního práva uplatňovat svou suverenitu, jsou státy a ostatní subjekty mezinárodního práva povinny zajistit dodržování mezinárodního práva. V mezinárodních prostorech se nacházení různé objekty – lodě, letadla, stanice v Antarktidě, kosmické objekty a další – a samozřejmě i osoby, je tedy třeba vědět, kdo nad těmito osobami a objekty v mezinárodních prostorech vykonává jurisdikci, jakým právem se tyto osoby a objekty řídí a na jakém titulu je jurisdikce příslušného státu či jiného subjektu mezinárodního práva založena.

Suverénní stát může ve svém právním řádu upravit i záležitosti, které nejsou výlučně jeho vnitřními záležitostmi a odehrávají se mimo jeho území. Může k tomu využít tzv. extrateritoriální jurisdikční tituly, které mu umožňují vztáhnout jeho vnitrostátní právo i na záležitosti odehrávající se v mezinárodních prostorech nebo na území jiných států. Právní řády jednotlivých států a/nebo ostatních subjektů mezinárodního práva se mohou dostat do konkurence, dojde-li k tomu, že určitá konkrétní právní skutečnost je upravena právními řády více států (resp. subjektů mezinárodního práva). K takové situaci může dojít například tehdy, spáchá-li občan státu A na území státu B trestný čin namířený proti státu C, přičemž jeho obětí se stanou občané státu D a E. Za předpokladu, že spáchaný čin je trestný ve všech uvedených státech, může všech pět států uplatnit vůči pachateli svou jurisdikci.

Přestože jsou státy oprávněny upravovat ve svém vnitrostátním právu situace částečně nebo plně lokalizované v zahraničí, čímž je hmotněprávně svému právu podřizují, tak všeobecně uznávají, že mimo své území nejsou oprávněny vnitrostátní právo procesně prosazovat, pokud by to bylo v rozporu s mezinárodním právem, především se zákazem vměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu.

Institut jurisdikce je vnitřně strukturován, skládá se z hmotněprávní a procesní části, které teprve spolu tvoří plnohodnotný celek. Hmotněprávní

a procesní část jurisdikce lze identifikovat a od sebe oddělit. Nicméně v praxi se jurisdikce může prosadit jen tehdy, je-li kompletní, což znamená, že její hmotněprávní a procesní část spolu tvoří jeden celek. Jinak řečeno stát nebo jiný subjekt mezinárodního práva může, v souladu s mezinárodním právem, uplatnit svou jurisdikci vůči fyzické nebo právnické osobě jen tehdy, disponuje-li jak hmotněprávním, tak i procesním titulem pro její výkon.

Procesním titulem pro výkon jurisdikce je tzv. exekuční jurisdikce, která teprve spolu s minimálně jedním hmotněprávním jurisdikčním titulem tvoří plnohodnotný jurisdikční titul pro výkon moci, kterou subjekt mezinárodního práva disponuje. Mezi hmotněprávní tituly pro výkon jurisdikce patří jurisdikce teritoriální, extrateritoriální a univerzální, přičemž extrateritoriální jurisdikce je dále v této práci dělena na jurisdikci personální, delegovanou, zastupující a jurisdikce z titulů ochrany a registrace. Některé z hmotněprávních jurisdikčních titulů jsou ještě dále členěny.

Označení extrateritoriální jurisdikce není zcela přesné, protože extrateritoriální jurisdikce není opakem jurisdikce teritoriální, v tom smyslu, že by extrateritoriální jurisdikční tituly bylo možné uplatnit výhradně mimo území státu. Extrateritoriální jurisdikce je doplňkem k jurisdikci teritoriální, neboť extrateritoriální jurisdikce je založena na jiném než teritoriálním základě. U extrateritoriální jurisdikce není vztah mezi státem a jednotlivcem (tj. fyzickou nebo právnickou osobou) založen pobytem, resp. usazením na území státu, ale na jiných dostatečně úzkých a efektivních poutech mezi státem a jednotlivcem. Jednotlivé druhy extrateritoriální jurisdikce se mohou prosadit i na území státu, ale jsou zde ve stínu teritoriální jurisdikce. Teprve mimo území státu, kde stát teritoriální jurisdikcí nedisponuje, se jednotlivé druhy extrateritoriální jurisdikce plně uplatní, a je-li v konkrétním případě v praxi příslušný extrateritoriální jurisdikční titul doprovázen i exekuční jurisdikcí, pak se může jurisdikce státu (výkon státní moci) v zahraničí i prosadit.

Vedle teritoriální a extrateritoriální jurisdikce zná mezinárodní právo ještě jurisdikci univerzální, která na rozdíl od teritoriální a extrateritoriální jurisdikce

nechrání zájmy států, resp. ostatních subjektů mezinárodního práva, ale je určena k ochraně zájmů mezinárodního společenství jako celku.

Disertační práce je členěna do dvanácti kapitol. Druhá kapitola je věnována samotnému pojmu jurisdikce a jeho významům. Třetí kapitola obsahuje seznam jurisdikčních titulů. Čtvrtá kapitola pojednává o historickém vývoji jurisdikce. Pátá kapitola je věnována teritoriální jurisdikci se zaměřením na problematiku přeshraničních činů, diplomatických výsad a imunit a exempci mezinárodních organizací vládního typu z teritoriální jurisdikce státu. Šestá kapitola se zaměřuje na jednotlivé druhy extrateritoriální jurisdikce. Kapitola sedmá pojednává o jurisdikci univerzální. Osmá kapitola se věnuje procesnímu jurisdikčnímu titulu – jurisdikci exekuční. Devátá kapitola je zaměřena na vzájemné vztahy mezi jurisdikčními tituly. Desátá a jedenáctá kapitola se zabývá právní úpravou jurisdikce na moři, v Antarktidě a Arktidě. Dvanáctá kapitola je kapitolou závěrečnou.

Disertační práce není věnována problematice přenosu jurisdikce státu na mezinárodní organizace, i když se místy této problematiky z důvodu ucelenosti výkladu dotýká. Disertační práce se také nikterak nezabývá problematikou jurisdikční imunity státu ze soudní pravomoci cizích států tak, jak ji upravuje Úmluva Organizace spojených národů o jurisdikčních imunitách států a jejich majetku ze dne 2. prosince 2004[2]. Tato Úmluva zasahuje do oblasti mezinárodního práva soukromého[3] a předmětu této disertační práce se nedotýká.

---

[2] United Nation Convention on the Jurisdictional Immunities of States and Their Property (New York, 2th December 2004); text viz dok. OSN A/RES/59/38; podrobněji k této problematice: Pavel Caban: *Jurisdikční imunity států,* Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, edice Prameny a nové proudy právní vědy č. 38, Praha 2007.

[3] Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

II. POJEM JURISDIKCE V MEZINÁRODNÍM PRÁVU

Jak definovat jurisdikci v mezinárodním právu? V samotném pojmu jurisdikce se skrývá několik významů:

a) Definujeme-li jurisdikci jako právní moc či oprávnění interpretovat a aplikovat právo, pak toto pojetí vyjadřuje soudní pravomoc a příslušnost.

b) Chápeme-li jurisdikci jako právo suveréna vládnout, vydávat zákony a právo vykonávat moc, pak v tomto pojetí zohledňujeme dělení na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní.

c) Jurisdikce může být také chápána jako právní titul, na jehož základě je subjekt mezinárodního práva oprávněn vykonávat svou suverénní moc, kterou jako subjekt mezinárodního práva disponuje.[4] Tímto právním titulem může být zejména území, osobní vztah mezi subjektem mezinárodního práva a fyzickou nebo právnickou osobou, registrace objektu v příslušném rejstříku či závazky vyplývající z obyčejového nebo smluvního mezinárodního práva. Podle tohoto kritéria je jurisdikce dělena na jurisdikci teritoriální, personální, univerzální, zastupující, delegovanou, jurisdikci z titulu ochrany nebo registrace.

Právě tomuto naposledy uvedenému významu pojmu jurisdikce je věnována tato disertační práce.

[4] Podrobněji: J. Ondřej, *Právní režimy mezinárodních prostorů,* 1. vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 42.

F. A. Mann definoval jurisdikci jako oprávnění státu, vyplývající z mezinárodního práva, upravovat jednání, která nejsou výlučně jen vnitřními záležitostmi státu.[5] Jurisdikci považoval za průvodní aspekt suverenity.[6]

J. H. Beale spatřoval funkci jurisdikce v regulaci a limitaci příslušných pravomocí státu, v čemž viděl jednu ze základních funkcí mezinárodního práva.[7]

M. W. Janis definoval jurisdikci jako právní moc nebo kompetenci státu vykonávat vládní funkce.[8]

II.1 Vzájemný vztah jurisdikce a suverenity

Ve všech výše uvedených významech souvisí institut jurisdikce s institutem suverenity subjektu mezinárodního práva[9], a proto je třeba tento vztah mezi jurisdikcí a suverenitou vymezit.

Instituty suverenity a jurisdikce spolu úzce souvisí, nejedná se však v žádném případě o ekvivalenty. Jurisdikce je užším pojmem než suverenita. Jurisdikce je podmnožinou suverenity.

Ve vztahu k suverenitě lze jurisdikci definovat jako právo suverénního subjektu mezinárodního práva vykonávat svou moc. Jurisdikce představuje moc státu (nebo jiného subjektu mezinárodního práva) působit na osoby a věci, je

---

[5] F. A. Mann: The Doctrine of Jurisdiction in International Law, Recueil des Cours, 1964 -I, Académie de droit international, A. W. Sijthoff, Leyde (Pay-Bas) 1964, str. 9.

[6] F. A. Mann: The Doctrine of Jurisdiction in International Law, Recueil des Cours, 1964 -I, Académie de droit international, A. W. Sijthoff, Leyde (Pay-Bas) 1964, str. 16.

[7] J. H. Beale: *The Jurisdiction of a Sovereign State,* (1923) 36 Harvard Law Review 241 (1923). In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 6, sub 17.

[8] J. W. Janis: *An Introduction to International Law,* 3. vydání, Gaithersburg, New York 1999, str. 322. In: Luc Reydams: *Universal Jurisdiction, International and Municipal Legal Perspectives,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2003, str. 4, sub 22.

[9] Subjektem mezinárodního práva jsou státy, mezinárodní vládní organizace, Mezinárodní výbor Červeného kříže, Svatá stolice, Svrchovaný řád maltézských rytířů, města s mezinárodním statusem, národněosvobozenecké hnutí, povstalci a válečná strana.

hlavním projevem suverenity a odrazem mezinárodněprávních zásad svrchované rovnosti a nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných subjektů mezinárodního práva[10].

Jurisdikce nevyjadřuje plná práva subjektu mezinárodního práva, je jen vyjádřením jeho práva, respektive povinnosti svou moc vykonávat.

Je-li jurisdikce výkonem státní moci, pak je vyjádřením jednoho ze tří základních znaků státu, kterými jsou vedle státní moci obyvatelstvo státu a státní území.

Suverénním státem je stát ovládající určité území a obyvatelstvo usazené na tomto území suverénní mocí, která je zcela nezávislá na jakékoli jiné cizí moci. Na mezinárodním poli musí stát být schopen svou státnost diplomaticky a mocensky v mezinárodním společenství prosadit a udržet, a to nikoli jen na dobu přechodnou.[11] Výkon státní moci stát může přenést na subjekty jemu podřízené. Tyto subjekty pak vykonávají státní moc v tzv. přenesené působnosti.[12] Stát může pověřené subjekty výkonu státní moci v přenesené působnosti samozřejmě i zbavit a státní správu opět sám přímo vykonávat.

Vnitřní suverenita každého státu je chráněna zákazem vměšování do vnitřních záležitostí jiných států. Stát má ovšem také korespondující povinnost respektovat osobnost ostatních státních útvarů a důsledně plnit své mezinárodní závazky. Státu náleží výlučná moc na jeho území vůči všem osobám a věcem. Jakékoli akty cizích států jsou na jeho území zakázány, ledaže by k nim dal sám souhlas. Za vměšování do vnitřních záležitostí státu se nepovažují různé zásahy Rady bezpečnosti OSN proti státu, který ohrozil světový mír, porušil mír nebo se dopustil útočného činu. K zásahu Radu bezpečnosti zmocňuje článek 24 Charty OSN[13].

---

[10] Malcolm N. Shaw: *International Law,* 5. vydání, Cambridge University Press, Cambridge 2003, str. 572.

[11] Podrobněji Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 85 – 87.

[12] Např. výkon státní správy obcí, krajů, dozorová a sankční oprávnění profesních sdružení (Česká lékařská komora, Česká lékárenská komora, Česká advokátní komora…).

[13] Charta Organizace spojených národů byla publikována pod č. 30/1947 Sb.

Nedílnou součástí vnitřní suverenity státu je též právo státu svobodně si určovat své státní a společenské zřízení.[14] Stát požívá plné volnosti při úpravě svých vnitřních záležitostí. Volně disponuje svým státním územím. Rozhoduje o svých státních hranicích podle svého vnitrostátního práva[15] a v souladu s mezinárodním právem. Stát může volně disponovat i s nerostnými surovinami a přírodními zdroji, jež se na jeho území nacházejí.[16]

K problematice vnější suverenity státu lze uvést následující: Je-li stát plnoprávným subjektem mezinárodního práva, pak je ve svých vnějších věcech plně suverénním subjektem. Má plnou způsobilost k právům a povinnostem a právním úkonům podle mezinárodního práva. Suverénní stát je rovnoprávným subjektem vůči všem ostatním suverénním státům a rovným členem mezinárodního společenství (zásada svrchované rovnosti států).

Suverénní stát může přijímat mezinárodní závazky. Přijímá-li stát dobrovolně mezinárodní závazky vůči jiným státům, či mezinárodním vládním organizacím tím, že s nimi uzavírá mezinárodní smlouvy, nepovažuje se to za nedovolené omezení výkonu suverenity státu. Naopak tím, že stát přijímá povinnosti podle mezinárodního práva, projevuje svou suverenitu a uplatňuje navenek svou osobnost a způsobilost k právním úkonům. Nedostatek suverenity

---

[14] Odrazem této zásady je i ustanovení článku 9 odst. 2 Ústavy ČR (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů): *„Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná.“*. Toto ustanovení míří jak proti vnitřnímu, tak proti vnějšímu ohrožení demokratického zřízení ČR.; Srovnej také ustanovení článku 23 Listiny základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.): *„Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.“*.

[15] Hranice státního území jsou zpravidla upraveny ústavními zákony, a vyžadují proto ke své změně zvláštní proceduru v orgánech zákonodárné moci (souhlas kvalifikované většiny zákonodárců, resp. ústavodárců; souhlas udělený v referendu).

[16] Čl. 1 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, vyhlášeného pod č. 120/1976 Sb.: *„Všechny národy mohou pro své vlastní cíle svobodně disponovat svým přírodním bohatstvím a zdroji bez újmy na jakýchkoli závazcích, vyplývajících z mezinárodní hospodářské spolupráce, založené na vzájemné výhodnosti a mezinárodním právu. V žádném případě nesmí být národ zbaven svých vlastních prostředků k životní existenci.“*. Srovnej též podobné ustanovení Charty o hospodářských právech a povinnostech států, kterou Valné shromáždění OSN přijalo dne 12. 12. 1974, viz dok. OSN: A/RES/3281/XXIX.

se projevuje právě nezpůsobilostí samostatně (nezávisle na jiných subjektech) přijímat některé nebo veškeré mezinárodněprávní závazky.

Každé právo koresponduje s určitou povinností. Převzetím mezinárodněprávního závazku samozřejmě dochází k omezení výkonu suverenity státu v jisté oblasti jeho činnosti na určitou dobu. Namísto původní volnosti jednání je propříště zavázán zdržet se jistého konání nebo jednat určitým způsobem.

Za současného stavu vývoje mezinárodního společenství jsou všechny státy zavázány množstvím mezinárodních závazků, vyplývajících jednak z mezinárodních smluv se státy a/nebo s mezinárodními (vládními) organizacemi, a jednak z mezinárodního obyčejového práva.

Na tomto místě je vhodné upozornit na rozdíl mezi právní a faktickou rovností států. Princip svrchované rovnosti států je jedním ze základních kamenů mezinárodního práva a současně pevnou součástí právního vědomí všech států. Právo obecně a mezinárodní právo zvláště je pevně spjato s koncepcí formální rovnosti, tj. rovnosti „před zákonem“. Proto mezinárodní právo v zásadě nevěnuje pozornost žádným faktickým rozdílům a spojuje princip svrchované rovnosti v mezinárodních vztazích pouze s rovností v právním slova smyslu. Jedná se tedy o kogentní zákaz právní diskriminace států.

Různá zvýhodnění resp. znevýhodnění států mohou plynout jen z faktických okolností (např. u vnitrostátních států z hlediska jejich přístupu k moři), nebo ze situací právních, avšak jen svobodně akceptovaných příslušnými státy (např. rozdíl v postavení stálých a volených členů Rady bezpečnosti OSN).[17]

Mezinárodní právo navozuje uplatňováním principu formální rovnosti stav určité fikce, zaručuje státům právně rovné zacházení. Je ovšem na státech samotných do jaké míry této rovnosti využijí, resp. do jaké míry jsou státy schopny této rovnosti využít. Nestejná reálná schopnost států vede k prohlubování faktické nerovnosti mezi subjekty. Nelze opomenout, že faktická

[17] J. Malenovský: *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část.* 2. vydání. Brno, Doplněk 1997, s. 30.

nerovnost mezi subjekty je jedním z hnacích motorů změn v mezinárodním právu a je jednou z příčin pravidelného střídání dostředivých a odstředivých tendencí v mezinárodním společenství.

Princip svrchované rovnosti má v podmínkách faktických nerovností dispozitivní povahu. V partikulárních úpravách mohou státy tuto normu konkrétně potvrdit, ale i derogovat pro přesně vymezené právní vztahy mezi sebou, za předpokladu, že taková úprava nevznikla v rozporu s kogentní normou mezinárodního práva. S přihlédnutím ke specifické situaci mohou koncipovat práva a povinnosti asymetricky tak, aby faktickou nerovnost kompenzovaly lépe, než dovoluje zásada svrchované rovnosti jako obecné, stejné měřítko na všechny státy bez rozdílu.[18]

Je třeba přihlédnout i ke skutečnosti, že princip svrchované rovnosti nelze redukovat jen na pouhý požadavek *reciprocity*, je třeba zohlednit i hledisko *solidarity* mezi státy, aby státy mohly plnit společné zájmy mezinárodního společenství jako je např. ochrana míru, základních lidských práv, ochrana světového životního prostředí, podpora blahobytu, ochrana společného dědictví lidstva atd. Příkladem mohou být kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN, kde se na straně oběti účastní celé mezinárodní společenství, třebaže fyzicky napaden byl jediný jeho člen.

[18] Podrobněji: J. Malenovský: *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část.* 2. vydání. Brno, Doplněk 1997, s. 30, 31 – např. Smlouva o Antarktidě z roku 1959, publikovaná pod číslem 76/1962 Sb., Smlouva o nešíření jaderných zbraní z roku 1968, publikovaná pod číslem 61/1974 Sb.

II.2 Konkurence jurisdikcí

Státy jako suverénní subjekty mezinárodního práva mohou svou moc vykonávat jak uvnitř státu na svém území, tak i na mezinárodní úrovni mimo území státu, přičemž při výkonu moci jsou omezeny suverénními právy ostatních států a dalších subjektů mezinárodního práva.

Státy, resp. všechny subjekty mezinárodního práva, mohou svou moc vykonávat pouze takovým způsobem, který je v souladu s mezinárodněprávními zásadami svrchované rovnosti a nevměšování se do vnitřních záležitostí, jakož i s ostatními závazky vyplývajícími z mezinárodního práva.

Vzhledem k tomu, že státy mohou vykonávat svou jurisdikci i mimo své vlastní území, dochází v mezinárodních vztazích ke konkurenci jurisdikcí více států.

Vznik jurisdikční konkurence, a to nejen mezi státy, ale mezi všemi subjekty mezinárodního práva, je zcela legální a legitimní. V mezinárodním právu existují i mechanismy k řešení případných jurisdikčních konfliktů.

Dojde-li ke konkurenci jurisdikcí dvou států, pak se *výlučná jurisdikce* státu dostává do konkurence s jurisdikcí jiného státu a stávají se z nich *jurisdikce konkurenční.*

Uplatňuje-li stát jurisdikci mimo své území, pak ji uplatňuje *extrateritoriálně.*

Při *extrateritorialitě* dochází k uplatnění jurisdikce státu mimo vlastní státní území, a to na základě jurisdikce univerzální, personální, zastupující, delegované, jurisdikce z titulu ochrany nebo registrace. Diplomaté například podléhají personální jurisdikci vysílajícího státu, lodě a letadla a jiné objekty jsou v jurisdikci státu vlajky, jež je registruje v příslušných státních registrech. Členové terénní expedice v Antarktidě jsou v jurisdikci státu, v jehož rejstříku jsou imatrikulováni.

III. DRUHY JURISDIKČNÍCH TITULŮ

- **HMOTNĚPRÁVNÍ JURISDIKČNÍ TITULY**
  - **TERITORIÁLNÍ JURISDIKCE**
    - SUBJEKTIVNÍ TERITORIÁLNÍ JURISDIKCE
    - OBJEKTIVNÍ TERITORIÁLNÍ JURISDIKCE
  - **EXTRATERITORIÁLNÍ JURISDIKCE**
    - PERSONÁLNÍ JURISDIKCE
      - AKTIVNÍ PERSONÁLNÍ JURISDIKCE
      - PASIVNÍ PERSONÁLNÍ JURISDIKCE
    - JURISDIKCE Z TITULU REGISTRACE
      - JURISDIKCE STÁTU VLAJKY
      - JURISDIKCE Z TITULU IMATRIKULACE
    - JURISDIKCE Z TITULU OCHRANY
    - DELEGOVANÁ JURISDIKCE
    - ZASTUPUJÍCÍ JURISDIKCE
  - **UNIVERZÁLNÍ JURISDIKCE**
    - TRADIČNÍ UNIVERZÁLNÍ JURISDIKCE
    - UNIVERZÁLNÍ JURISDIKCE IN ABSENTIA
    - ABSOLUTNÍ UNIVERZÁLNÍ JURISDIKCE

- **PROCESNÍ JURISDIKČNÍ TITUL – EXEKUČNÍ JURISDIKCE**

IV. HISTORICKÝ VÝVOJ JURISDIKCE

IV.1 Historie vývoje jurisdikce na pozadí vzniku moderního státu

V období tradičního mezinárodního práva spolu na mezinárodním poli soupeřily dvě suverénní entity Svatá říše římská v čele s císařem, založená roku 800 Karlem Velikým, a Katolická církev v čele s papežem. V době tradičního mezinárodního práva neexistovaly státy v moderním slova smyslu. Území středověkého státu bylo tvořeno pozemky panovníka, který půdu propůjčoval jako léno šlechticům, později dědičně šlechtickým rodům, případně klášterům, biskupstvím či církevním hodnostářům. Byly tak vytvořeny systémy vazalských (lenních) vztahů s přímým navázáním na osobu císaře nebo papeže. Jednotliví šlechtici, kláštery, biskupství či církevní hodnostáři dohlíželi ve svých državách na dodržování práva. Ohniska výkonné, soudní a zákonodárné moci byla v jednotlivých státech roztříštěna. Nejednalo se o státy s centralizovaným výkonem státní moci. V této době neexistovaly centrální úřady, které by byly neosobními státními institucemi se soudní, zákonodárnou nebo výkonnou mocí pro celé území státu.

Teprve v období od 15. do 17. století se začaly formovat nové moderní suverénní a nezávislé státy, které již disponovaly jednotným centrálním výkonem státní moci.

Po uzavření Vestfálského míru došlo k novému rozložení sil a v té době se začal rodit nový systém mezinárodního práva. Systém moderního mezinárodního práva postupně nahradil tradiční systém mezinárodního práva.

Předpokladem nejen pro vznik moderních států, ale i moderního mezinárodního práva bylo objevení Ameriky (1492) a rozšíření protestantismu po reformaci. V této době vznikly silné státy, které se již cítily nezávislými na německém císaři či papeži, respektive na jakékoli jiné vyšší autoritě. Těmito

moderními státy byly především Anglie, Španělsko, Francie, Nizozemí, Švédsko, Čína, Otomanské císařství a Japonsko[19].

K uzavření Vestfálského míru došlo dne 24. října 1648, byla jím ukončena dvě evropská válečná tažení – Třicetiletá válka, probíhající v letech 1618 až 1648, a Osmdesátiletá válka mezi Španělskem a Nizozemím trvající od roku 1562 do roku 1648. Vestfálský mír tvoří dvě vzájemně vyvážené mezinárodní smlouvy z Münsteru a Osnabrücku.

Vestfálským mírem byl na mezinárodní úrovni uznán protestantismus a státy založené na luteránské a kalvinistické víře. Došlo k uznání nezávislosti státu (panovníka) na církvi (papeži). Smlouvy Vestfálského míru daly vzniknout též federálnímu právu na území Svaté říše římské národa německého.

Svatá říše římská národa německého byla seskupením samostatných malých státečků. Císař již přímo ovládal pouze své vlastní rodové državy. Státy seskupené ve Svaté říši římské národa německého se zavázaly dodržovat společné federální právo platné na území Svaté říše římské. Členské státy nesměly uzavírat válečné aliance s cizími mocnostmi proti císaři a říši či aliance proti veřejnému pořádku nebo Smlouvě (článek 65 Vestfálské smlouvy uzavřené dne 24. 10. 1648 v Münsteru[20]). Toto ustanovení zakotvené v článku 65 Vestfálské smlouvy z Münsteru roku 1648 je možné označit za první jurisdikční omezení státu v éře moderního mezinárodního práva.

---

[19] Antonio Cassese: *International Law*, 2. vydání, Oxford University Press, Oxford 2005, str. 23.

[20] Článek 65 Vestfálské smlouvy uzavřené dne 24. října 1648 v Münsteru: *„They shall enjoy without contradiction, the Right of Suffrage in all Deliberations touching the Affairs of the Empire; but above all, when the Business in hand shall be the making or interpreting of Laws, the declaring of Wars, imposing of Taxes, levying or quartering of Soldiers, erecting new Fortifications in the Territories of the States, or reinforcing the old Garisons; as also when a Peace of Alliance is to be concluded, and treated about, or the like, none of these, or the like things shall be acted for the future, without the Suffrage and Consent of the Free Assembly of all the States of the Empire: Above all, it shall be free perpetually to each of the States of the Empire, to make Alliances with Strangers for their Preservation and Safety; provided, nevertheless, such Alliances be not against the Emperor, and the Empire, nor against the Public Peace, and this Treaty, and without prejudice to the Oath by which every one is bound to the Emperor and the Empire.“* [převzato z: http://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp ; 22. února 2010].

Díky Vestfálskému míru došlo k redistribuci politických sil v Evropě. Francie, Švédsko a Nizozemí byly uznány jako nové světové mocnosti. Švýcarsko a Nizozemí získaly status neutrálních zemí.[21]

Vestfálský mír byl tak zásadním krokem vedoucím k odklonu států od církve a ke vzniku moderního mezinárodního společenství založeného na moderním mezinárodním právu s nezávislými suverénními a rovnoprávnými státy, které nad sebou již neuznávají žádnou vyšší autoritu.

V období po Vestfálském míru je stát vymezován pouze pomocí svého území, na kterém se rozkládá, a není tak již napříště definován osobním vztahem vazalů (leníků) k panovníkovi. Teritorium se tak stalo hlavním titulem pro výkon státní moci nad subjekty vnitrostátního práva (fyzickými a právnickými osobami).

Institut teritoriální (územní) jurisdikce státu je v současné době základním jurisdikčním titulem mezinárodního práva. Nebylo tomu tak však vždy. Jeho důležitost vzrostla teprve v 17. století se vznikem moderního státu a moderního mezinárodního práva. V tradičním mezinárodním právu převažoval princip personality (osobní jurisdikce).

V 17. století personální princip státu čím dál více ustupuje teritorialitě, na níž jsou založeny nově vznikající moderní státy. Personální princip středověkého státu byl založen na osobním vztahu panovníka a jeho vazalů (leníků), kdy území středověkého státu tvořila půda v osobním vlastnictví panovníka, kterou panovník propůjčoval svým leníkům. Oproti tomu teritoriální princip, na němž jsou založeny nově vznikající moderní státy, považuje území, na němž se stát rozkládá, za území patřící státu jako osobě veřejného práva vykonávající nad svým územím svrchovanou vrchnostenskou (veřejnou) moc.

V období moderního mezinárodního práva není již státní území určováno rozsahem pozemků vlastněných panovníkem, tak jako tomu bylo v období tradičního mezinárodního práva. Soukromé vlastnictví hlavy státu není určující

[21] Antonio Cassese: *International Law,* 2. vydání, Oxford University Press, Oxford 2005, str. 24.

pro rozlohu území státu, jemuž vládne. Panovník tak může vlastnit i nemovitosti i na území cizího státu. Rozloha státního území zůstává bez ohledu na soukromé vlastnictví hlavy státu konstantní. Moderní mezinárodní právo oddělilo institut soukromého vlastnictví hlavy státu od institutu státního území. Stát se jako subjekt mezinárodního práva stal zcela nezávislým na osobě panovníka. Panovník, coby hlava státu, se stal čistě jen nejvyšším reprezentantem státu. Stát se stal nezávislým na systému lenních vztahů, které se v Evropě rozšířily od doby Franské říše Karla Velikého, a disponuje svým vlastním územím, v němž nad obyvateli uplatňuje svou vrchnostenskou (veřejnou) moc.

IV.2 Vývoj institutu jurisdikce v moderním mezinárodním právu

Se vznikem moderních plně suverénních a nezávislých států získává od 17. století v mezinárodním právu převahu princip teritoriality. Jurisdikční tituly založené na národnosti nebo náboženském vyznání ztrácí na své důležitosti a ustupují jurisdikčnímu titulu založenému na územní suverenitě státu.

V pojetí moderního mezinárodního práva lze stát definovat jako primární subjekt mezinárodního práva ovládající určité území a obyvatelstvo usazené na tomto území suverénní mocí, která je zcela nezávislá na jakékoli jiné cizí moci. Na mezinárodním poli musí stát být schopen svou státnost diplomaticky a mocensky v mezinárodním společenství prosadit a udržet, a to nikoli jen na dobu přechodnou.[22]

Duchovní otec moderního mezinárodního práva, holandský internacionalista Hugo Grotius (Hugo de Groot), byl velkým zastáncem teorie teritoriální jurisdikce. Byl přesvědčen o tom, že každý stát je oprávněn a povinen stíhat pachatele trestné činnosti, zvláště v případech, kdy trestná činnost vyvíjená na

[22] Podrobněji Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 85 až 87.

jeho území ohrožuje jiné státy. V tomto případě mohl stát žádat ostatní státy o vydání osob, které na jeho území spáchaly závažný trestný čin, ale stačily území státu opustit. Žádaný stát, na jehož území se pachatel závažné trestné činnosti nacházel, se mohl rozhodnout, zda pachatele vydá žádajícímu státu, nebo pachatele potrestá sám v duchu zásady *aut dedere aut iudicare.* Rozhodne-li se stát, že pachatele nevydá cizímu (žádajícímu) státu, ale potrestá pachatele sám, může tak, podle Hugo Grotia, učinit na základě tzv. univerzální jurisdikce. Hugo Grotius zastával názor, že každý stát může na svém území potrestat osobu, která se dopustila porušení přirozeného práva nebo mezinárodního práva *(ius gentium).*[23]

Vize zásady univerzální jurisdikce se v mezinárodním právu plně prosadila až o mnoho let později. Na přelomu 19. a 20. století, a především pak v období po druhé světové válce, se teorie univerzální jurisdikce prosadila v oblasti válečného a humanitárního práva.

a) Francie

Teorie teritoriální jurisdikce se jako první objevila ve Francii v oblasti trestního práva v době upevňování královské moci a centralizace státu v 16. století.[24]

Teoretické základy suverenity státu položil francouzský filozof Jean Bodin. Následně pak francouzský právník Pierre Ayrault formuloval jurisdikční konsekvence teorie státní suverenity. Ayrault tvrdil, že cizinec vstupem na území státu souhlasí s jurisdikcí státu.[25]

---

[23] Hugo Grotius: *Des Hugo Grotius drei Bücher über das Recht des Krieges und Friedens, in welchem das Natur- und Völkerrecht und das Wichtigste aus dem öffentlichen Recht erklärt werden,* übersetzt von J. H. v. Kirchmann, Verlag von L. Heimann, Berlin 1869, Elibron Classics series, Adamant Media Corporation, 2007, Band II, Buch II, Kap. XXI, S. 112.

[24] D. Oehler: *Internationales Strafrecht,* 2. vydání, 1983, str. 158. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 47, sub 28.

[25] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 48.

V roce 1670 byla zakotvena do francouzského trestního práva (konkrétně v *Grande ordonnance criminnelle)* jurisdikční zásada místa spáchání trestného činu (*forum delicti commissi).* Jednalo se zatím jen o zásadu vnitrostátního práva, na jejímž základě byla určována místní příslušnost francouzských vnitrostátních orgánů pro vyšetřování trestného činu. Zásada teritoriální jurisdikce nebyla v této době ještě striktně dodržována a byla doplňována zásadou aktivní a pasivní personální jurisdikce, kterou francouzské orgány uplatnily ve chvíli, kdy se pachatel trestného činu objevil na francouzském území. Tím se stala příslušnost francouzských orgánů téměř bezbřehá a *de facto* zasahovala i do vnitřních záležitostí jiných států.[26] Francie na základě aktivní a pasivní personální jurisdikce stíhala porušení francouzského práva, ať už se stalo kdekoli mimo francouzské území.

Teprve v období francouzské revoluce se zásada teritoriality zcela prosadila jako stěžejní jurisdikční titul ve francouzském vnitrostátním právu.

Zásadu teritoriality podpořil i Ch. de Montesquieu, který nesouhlasil s extrateritoriální aplikací francouzského práva. Byl toho názoru, že společnost nemůže vytvářet zákony pro společnost jinou, a to vzhledem k možným kulturním, historickým, náboženským a jiným rozdílům.[27] Zásadu teritoriality podporoval i J. J. Rousseau, který ve svém díle *„Společenská smlouva“* prezentoval názor, že cizinec spácháním trestného činu poruší společenskou smlouvu (právo) pouze se státem, na jehož území ke spáchání trestného činu došlo a se kterým společenskou smlouvu uzavřel mlčky tím, že na jeho území vstoupil a stal se tak automaticky součástí jeho společnosti.[28] Z toho vyplývá, že domovský stát (stát, jehož je cizinec příslušníkem) nemá právo trestat svého státního příslušníka za porušení společenské smlouvy (práva) s jiným státem,

---

[26] D. Oehler: *Internationales Strafrecht,* 2. vydání, 1983, str. 83. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 48, sub 33.

[27] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 48.

[28] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 49.

neboť nedošlo k porušení jeho právního řádu. Právo potrestat pachatele má pouze stát, na jehož území k porušení práva došlo.

V roce 1804 byl do článku 3 francouzského občanského zákoníku *(Code civil)* zakomponován princip teritoriální jurisdikce jako základní jurisdikční titul pro určení rozhodného práva. Spolu se zásadou teritoriální jurisdikce se ve francouzském právu objevují samozřejmě i ostatní jurisdikční tituly (aktivní a pasivní personální jurisdikce, jurisdikce z titulu ochrany, jurisdikce z titulu registrace…).

Zakotvení zásady teritoriální jurisdikce ve francouzském trestním právu pomohlo institutu teritoriality prosadit se jako jurisdikční titul i na poli mezinárodního práva.

b) Německo

Na německém území se titul teritoriální jurisdikce prosadil v polovině 18. století, kdy došlo k první kodifikaci trestního práva. V roce 1751 byl v Bavorsku vydán bavorský trestní zákoník, který jako první na německém území zakotvil zásadu teritoriality jako hlavní jurisdikční titul vedle jurisdikce personální.

K prosazení teorie teritoriální jurisdikce velmi přispěla centralizace jednotlivých německých států na území Svaté říše římské v 18. století. V té době na německém území působili racionalisté Samuel Pufendorf a Christian Wolff. Oba dva se věnovali i teorii výkonu státní moci a vztahům mezi jejími jednotlivými jurisdikčními tituly. Zastávali názor, že osoba vstupem na území státu dobrovolně souhlasí s výkonem jurisdikce územního suveréna nad její osobou a cizí stát tak není oprávněn k zásahu proti jednání této osoby na cizím území.[29] Pufendorf tvrdil, že suverénní státy se nezajímají o to, co se děje mimo jejich území. Pufendorfův pohled na teritoriální jurisdikci byl velmi restriktivní.

[29] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 50.

Zatímco pohled Christiana Wolffa byl širší, Wolff uznával roli aktivní personální jurisdikce a připouštěl ji v případech, kdy jak osoba pachatele, tak i osoba oběti byly státními příslušníky jednoho státu, vše za předpokladu, že se osoba pachatele vrátí na území státu, jehož je občanem. Tím umožnil domovskému státu pachatele, aby pachatele, při respektování zásady *ne bis in idem,* za trestný čin potrestal sám. Jiné jurisdikční tituly Wolff nepřipouštěl.[30]

Vedle bavorského trestního kodexu bylo na zásadě teritoriální jurisdikce postaveno i pruské trestní právo. Pruský *Kriminalordnung* z roku 1805 obsahoval dvě jurisdikční zásady – teritoriální a personální. Hlavní zásadou byla zásada teritoriální, kterou doplňovala pod podmínkou oboustranné trestnosti aktivní personální jurisdikce.

Po skončení prusko-francouzské války (1870–1871) došlo v roce 1871 ke sjednocení Německa a ještě tentýž rok byl vydán *Reichsstrafgesetzbuch* (říšský trestní zákoník), který obsahoval jednotnou trestněprávní úpravu pro celé Německo. Hlavní jurisdikční zásadou říšského trestního zákoníku byla opět teritoriální jurisdikce doplněná aktivní personální jurisdikcí a jurisdikcí z titulu ochrany. Aplikace zásady aktivní personální jurisdikce zůstala i nadále omezena podmínkou oboustranné trestnosti a zásadou *ne bis in idem.*[31]

c) Anglie

Na rozdíl od kontinentální Evropy byla v Anglii zásada teritoriality vždy v centru dění. Anglické trestní právo se řídilo zásadou *„all crime is local“ (locus delicti).* Obžalovaný měl právo být souzen místním soudem, který prováděl šetření trestného činu a jemuž byly známy místní okolnosti případu.[32]

---

[30] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 51.

[31] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 52.

[32] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 56.

Anglické trestní právo nepřipouštělo, aby obžalovaný byl souzen jiným než místním soudem, protože by tak s velkou pravděpodobností byl obžalovaný vydán v libovůli cizích soudců, kteří by neznali místní okolnosti případu, a nebylo by tak zcela zaručeno právo obžalovaného na spravedlivý proces. Z těchto důvodů vlastně ani nepřicházelo v úvahu, aby anglické soudy soudily trestné činy spáchané pachateli mimo území Anglie. V duchu zásady *locus delicti* patřily veškeré trestné činy spáchané na území jiných států výhradně do jurisdikce státu, na jehož území ke spáchání trestného činu došlo. Anglické trestní právo tak plně respektovalo mezinárodněprávní zásadu nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných států.

Anglický filozof a právník Thomas Hobbes, v duchu zásady teritoriality, zastával názor, že trestný čin spáchaný v zahraničí je namířen proti veřejnému pořádku toho cizího státu, na jehož území k trestnému činu došlo, a není namířen proti anglickému veřejnému pořádku. Anglickým soudům tudíž nepřísluší tento trestný čin soudit.[33]

Zvláštní postavení v anglickém soudním systému měly *soudy admirality (courts of the Admiralty),* které jako jediné disponovaly extrateritoriální jurisdikcí a anglické právo uplatňovaly i mimo území Anglie. Admirální soudy působily na poli mořského práva, které při stíhání pirátství uplatňuje univerzální jurisdikci, na jejímž základě mohou všechny státy mezinárodního společenství pirátství stíhat, pokud se s ním na moři setkají.[34]

d) Konzulární soudy

Zabýváme-li se historií mezinárodního práva a zvláště pak dějinami institutu jurisdikce, nesmíme opomenout tzv. *konzulární soudy,* které evropské státy

---

[33] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 57.

[34] Podrobněji Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 56.

zřizovaly v mimoevropských zemích na základě bilaterálních mezinárodních dohod.

Evropské státy na základě uvedených bilaterálních smluv disponovaly výlučnou aktivní personální jurisdikcí nad svými státními příslušníky pobývajícími v těchto smluvních mimoevropských státech. Výlučná aktivní personální jurisdikce uplatňovaná evropskými státy prostřednictvím konzulárních soudů se označovala jako *„konzulární jurisdikce“*.

Konzulární soudy byly zřizovány v mimoevropských nekřesťanských zemích, v nichž bylo vnitrostátní právo založeno na jiných principech, než tomu bylo v Evropě s křesťanskými kořeny.

Evropské státy prostřednictvím konzulárních soudů zajišťovaly svým státním příslušníkům pobývajícím v zahraničí stejné právní zacházení, jako kdyby se nacházeli na jejich území. Se zřízením konzulárních soudů na svých územích a s vynětím státních příslušníků evropského státu ze své teritoriální jurisdikce vyjádřily mimoevropské (přijímající) státy souhlas podpisem smlouvy, a to i přesto, že se z hlediska přenosu jurisdikčních kompetencí jednalo o mezinárodní smlouvy nerovné. V evropských státech totiž mimoevropské státy konzulární soudy nezřizovaly.[35]

[35] Podrobněji Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 54.

V. TERITORIÁLNÍ JURISDIKCE

Teritoriální neboli územní jurisdikce je spjata s územím určitého státu. Stát jako územní suverén na svém území disponuje teritoriální jurisdikcí, které podléhají veškeré osoby a věci zde se nacházející.

Státním územím je trojrozměrný prostor ohraničený státní hranicí a čárou ve výšce 100 km nad povrchem Země, představující dolní hranici kosmického prostoru. Hranice teritoria stejného druhu, ale opačným směrem, neexistuje. Jinak řečeno teritorium státu není směrem k zemskému jádru číselně ohraničeno, hranicí je bod uprostřed Země. Státní území má tak tvar kuželu (výseče) končícího na povrchu Země a dále pokračujícího ve vzdušném prostoru ve tvaru shodném se státními hranicemi až k pomyslné čáře ve výšce 100 km nad terénem (dolní hranice kosmického prostoru). Hraniční čára linoucí se ve výšce 100 km nad povrchem suchozemské části území a 100 km nad vodní hladinou zaplavené části teritoria vychází z mezinárodního obyčeje a je odvozena od nejnižších oběžných drah kosmických objektů. Zatím žádná mezinárodní smlouva neurčuje hranici kosmického prostoru. Touto otázkou se zabývá Výbor pro mírové využití kosmického prostoru, pomocný orgán Valného shromáždění OSN. Doposud však otázku delimitace neuzavřel.

Území státu tvoří část suchozemská a vodní. Vodní živel je tvořen vodami vnitřními a v případě přímořských států též vodami pobřežními. Ostrovy, které jsou od území státu odděleny vodní hladinou, jsou nedílnou součástí teritoria státu. Z čehož vyplývá, že státní území nemusí být souvislé. Dělícím elementem částí území nemusí být jen voda, může jím být i území jiného státu nebo tzv. mezinárodní prostory. Příkladem mohou být *územní enklávy resp. exklávy* – Aljaška nebo Büsingen. Německé místo Büsingen se obklopeno švýcarským územím. Z německého pohledu je exklávou, ze švýcarského pohledu enklávou.

Jak již bylo uvedeno v rámci historického exkurzu, význam teritoriální jurisdikce významně vzrostl v 17. století se vznikem moderního státu a je

v současné době hlavní jurisdikční zásadou nejen mezinárodního práva, ale i vnitrostátních právních řádů.

Stát je oprávněn a zároveň povinen uplatňovat svou jurisdikci na území státu tak, aby zabezpečil národní bezpečnost, veřejnou bezpečnost a pořádek, veřejné zdraví a morálku a v neposlední řadě také ochranu práv a svobod obyvatelstva (fyzických a právnických osob). Při výkonu státní moci je stát povinen respektovat své vnitrostátní právo a mezinárodní závazky, vyplývající pro něj z mezinárodního práva.[36]

V českém trestním právu je teritoriální jurisdikce zakotvena v ustanovení § 4 odst. 1 trestního zákoníku[37] následovně: *„Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu, který byl spáchán na jejím území.“*.

Obdobně je teritoriální jurisdikce upravena v ustanovení § 62 rakouského trestního zákoníku[38] (*Strafgesetzbuch,* dále také jen „rakouský StGB“), které stanoví: *„Rakouské trestní zákony platí pro všechny činy, které byly spáchány v tuzemsku.“*.

Německý trestní zákoník (*Strafgesetzbuch,* dále také jen „německý StGB“), zakotvuje v ustanovení § 3[39] teritoriální jurisdikci takto: *„Německé trestní právo platí pro činy spáchané v tuzemsku.“*.

Na první pohled výkon teritoriální jurisdikce státu vypadá jednoduše, nicméně při podrobnější analýze zjistíme, že to zase až tak jednoduché není. V praxi mohou nastat situace, kdy není zcela jasné, právem kterého státu se má určitá věc řídit, a je třeba podrobně zkoumat tzv. hraniční určovatel případu.

---

[36] Zásadě odpovědnosti, resp. povinnosti chránit se věnuje zvláštní kapitola této disertační práce: Kapitola IX.: Vztahy mezi hmotněprávními jurisdikčními tituly a výkon jurisdikce.

[37] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, (dále také jen „trestní zákoník“).

[38] Ustanovení § 62 rakouského StGB [BGBl. Nr. 60/1974 ve znění BGBl. I Nr. 142/2009]: *„[Strafbare Handlungen im Inland] Die österreichischen Strafgesetze gelten für alle Taten, die im Inland begangen worden sind.“*.

[39] Ustanovení § 3 německého StGB [BGBl. I S. 3322]: *„[Geltung für Inlandstaten] Das deutsche Strafrecht gilt für Taten, die im Inland begangen werden.“*.

V.1 Přeshraniční činy

Přesuňme se do oblasti trestního práva, které je bez pochyby součástí veřejného vnitrostátního práva.

Jak už bylo výše zmíněno, určení státu, do jehož teritoriální jurisdikce věc patří, nemusí být vždy jednoduché. V oblasti trestního práva je hlavním hraničním určovatelem místo činu neboli *locus delicti*. Předmětem sporu mohou být *přeshraniční,* které jsou zvláštním druhem *deliktů distančních.*

Distančním deliktem je trestný čin, při kterém k jednání pachatele dojde na jiném místě, než na kterém nastal nebo měl nastat následek (účinek) trestného činu.

O přeshraniční delikt jde tehdy, pokud jednání pachatele proběhlo nebo mělo proběhnout na území jednoho státu a následek (účinek) trestného činu nastal nebo měl nastat na území státu druhého.

Pokud dojde ke spáchání trestného činu na území více než jednoho státu, je třeba se v rámci otázky místní příslušnosti zabývat i teritoriální jurisdikcí státu a určit rozhodné právo, kdy hlavním hraničním určovatelem je místo trestného činu *(locus delicti),* přičemž v mezinárodním trestním právu není spornějšího institutu, než je právě místo trestného činu,[40] jak napsal ve svém díle *Internationales Strafrecht* (1983) německý právník Oehler.

V mezinárodním trestním právu je obecně respektována *teorie příčiny a následku*, podle které k založení teritoriální jurisdikce zcela postačí, že na území státu, který považuje dané jednání za trestné, došlo k jednání pachatele trestného činu, anebo zde nastaly účinky trestného činu. Tuto teorii formuloval již v roce 1622 v díle *De criminibus* nizozemský právník Matthaeus.[41]

---

[40] D. Oehler: *Internationales Strafrecht,* 2. vydání, 1983, str. 201. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 75, sub. 164.

[41] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 75, sub. 166.

Trestní právo je právem vnitrostátním a každý stát si definuje sám, jaké jednání považuje za trestné.

Z hlediska mezinárodního práva lze uplatnit teritoriální jurisdikci státu pouze za předpokladu splnění následujících kumulativních podmínek: (i) stíhané jednání je na území státu trestné a (ii) k jednání pachatele došlo na území státu, anebo zde nastaly účinky trestného jednání pachatele.

Podle místa, kde se pachatel trestného činu nachází v době spáchání deliktu, lze institut teritoriální jurisdikce lze rozdělit do dvou subkategorií, a to na:

- ***subjektivní teritoriální jurisdikci*** **a**
- ***objektivní teritoriální jurisdikci.***

O ***subjektivní teritoriální jurisdikci*** se jedná v případě, kdy jednání vedoucí k naplnění skutkové podstaty trestného činu bylo zahájeno na území státu, ale dokončeno již mimo jeho území.

V českém trestním právu je subjektivní teritoriální jurisdikce zakotvena v ustanovení § 4 odst. 2 písm. a) zákona č. 140/2009 Sb., trestního zákoníku, které zní: *„[Trestný čin se považuje za spáchaný na území České republiky,] dopustil-li se tu pachatel zcela nebo zčásti jednání, i když porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo nastat zcela nebo zčásti v cizině“*.

Rakouské trestní právo zakotvilo subjektivní teritoriální jurisdikci v ustanovení § 67 odst. 2 *ab initio*[42] rakouského StGB takto: *„Trestně stíhaného jednání se pachatel dopustil na každém místě, na kterém jednal nebo měl jednat […]“*.

[42] Ustanovení § 67 odst. 2 *ab initio* rakouského StGB [BGBl. Nr. 60/1974 ve znění BGBl. I Nr. 142/2009]: *„Eine mit Strafe bedrohte Handlung hat der Täter an jedem Ort begangen, an dem er gehandelt hat oder hätte handeln sollen […]“*.

Německý trestní zákoník upravuje subjektivní teritoriální jurisdikci Spolkové republiky Německo v ustanovení § 9 odst. 1 *ab initio*[43] následovně: *„Čin je spáchán na každém místě, v němž pachatel jednal nebo v případě opomenutí jednat měl […]“.*

V opačném případě se jedná o ***objektivní teritoriální jurisdikci,*** a to tehdy, je-li trestná činnost iniciována v zahraničí a dokonána na území státu, který dané jednání trestně stíhá.

Ustanovení o objektivní teritoriální jurisdikci se v českém trestním zákoníku nachází v ustanovení § 4 odst. 2 písm. b): *„Trestný čin se považuje za spáchaný na území České republiky,[…] porušil-li nebo ohrozil-li tu pachatel zájem chráněný trestním zákonem nebo měl-li tu alespoň zčásti takový následek nastat, i když se jednání dopustil v cizině.“.*

Obdobné ustanovení je i v rakouském trestním právu v § 67 odst. 2 *in fine* rakouského StGB[44]: *„Trestně stíhaného jednání se pachatel dopustil […] na každém místě, na kterém z části nebo zcela nastal, nebo podle představy pachatele měl nastat, výsledek odpovídající obrazu skutku.“.*

V německém trestním právu je objektivní teritoriální jurisdikce ukotvena v ustanovení § 9 odst. 1 *in fine* německého StGB[45] takto: *„Čin je spáchán na každém místě, […] v němž nastal, nebo podle představy pachatele měl nastat, výsledek odpovídající skutkové podstatě.“.*

---

[43] Ustanovení § 9 odst. 1 *ab initio* německého StGB [BGBl. I S. 3322]: *„Eine Tat ist an jedem Ort begangen, an dem der Täter gehandelt hat oder im Falle des Unterlassens hätte handeln müssen […]“.*

[44] Ustanovení § 67 odst. 2 *in fine* rakouského StGB [BGBl. Nr. 60/1974 ve znění BGBl. I Nr. 142/2009]: *„Eine mit Strafe bedrohte Handlung hat der Täter an jedem Ort begangen, an dem […] ein dem Tatbild entsprechender Erfolg ganz oder zum Teil eingetreten ist oder nach der Vorstellung des Täters hätte eintreten sollen.“.*

[45] Ustanovení § 9 odst. 1 *in fine* německého StGB [BGBl. I S. 3322]: *„Eine Tat ist an jedem Ort begangen, […] an dem der zum Tatbestand gehörende Erfolg eingetreten ist oder nach der Vorstellung des Täters eintreten sollte.“.*

Dělení na subjektivní a objektivní teritoriální jurisdikci nachází svůj smysl nejen při vyšetřování přeshraniční trestné činnosti,[46] ale například i v oblasti práva hospodářské soutěže při řešení případů ohrožení hospodářské soutěže či zneužití dominantního nebo monopolního postavení.

V dnešní době jsou hospodářství jednotlivých států vzájemně propojena a podnikatelé jednoho státu mohou ekonomicky ovlivnit podnikání i v jiných státech, což je ve světě mezinárodního obchodu zcela pochopitelné a očekávané. Stejně tak jako je právně regulován vnitrostátní obchod, státy regulují i oblast mezinárodního obchodu. K regulaci mezinárodního obchodu mohou použít celkem tři způsoby.

V první řadě mohou mezinárodní obchod regulovat prostřednictvím svého vnitrostátního práva.

Druhá možnost právní úpravy mezinárodního obchodu je již čistě mezinárodněprávní. Státy mohou za tímto účelem uzavírat různé bilaterální, plurilaterální a multilaterální mezinárodní smlouvy. Za účelem zatraktivnění svého vnitrostátního prostředí uzavírají například dvoustranné dohody o ochraně a podpoře investic, které zahraničním investorům z druhého státu zaručí ochranu jejich investice na území smluvního státu, za předpokladu, že tato investice je investována v souladu s vnitrostátním právem územního suveréna. Jiným příkladem může být Vídeňská úmluva o smlouvách o mezinárodní koupi zboží[47] či Úmluva o mezinárodní železniční přepravě (COTIF).[48]

Třetím způsobem právní regulace mezinárodního obchodu je regulace v rámci mezinárodní organizace vládní povahy, jako jsou Evropská unie[49]; Evropské společenství pro atomovou energii – EURATOM, Sdružení národů jihovýchodní Asie (Association of South East Asian Nations – ASEAN),

---

[46] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 76.

[47] Vídeňská úmluva o smlouvách o mezinárodní koupi zboží byla publikována pod číslem 160/1991 Sb.

[48] Úmluva o mezinárodní železniční přepravě (COTIF) byla publikována pod číslem 8/1985 Sb.

[49] Vstupem Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství v platnost dne 1. prosince 2009 bylo Evropské společenství přejmenováno na Evropskou unii; publikace pod číslem 111/2009 Sb. m. s.; celex: 12007L.

Sdružení volného obchodu (Mercado Común del Sur – MERCONSUR) nebo Severoamerická dohoda o volném obchodu (North American Free Trade Agreement – NAFTA).

Jednotlivé státy si na svém území chrání soutěžní podnikatelské prostředí a příslušné orgány státu dohlíží na dodržování pravidel hospodářské soutěže. Pokud je stát členem mezinárodní ekonomické organizace, může na dodržování pravidel hospodářské soutěže dohlížet i tato mezinárodní organizace, ovšem pouze pod podmínkou, že k tomu byla členskými státy zmocněna. V případě Evropské unie na dodržování pravidel hospodářské soutěže dohlíží Komise a případné spory řeší v první instanci Soud prvního stupně při Soudním dvoru Evropské unie.

V.1.1 Exkurs do evropského práva

Ochrana hospodářské soutěže v rámci Evropských společenství byla Smlouvou o založení Evropského společenství (dále také jen „SES“) členskými státy Evropské unie svěřena do výlučné kompetence (jurisdikce) orgánům Evropského společenství.

I po vstupu Lisabonské smlouvy[50] v platnost zůstává oblast hospodářské soutěže s evropským prvkem ve výlučné kompetenci Evropské unie. Smlouva o fungování Evropské unie[51] (dále také jen „SFEU“) dokonce tuto výlučnou

[50] Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007; publikace pod číslem 111/2009 Sb. m. s.; Úřední věstník Evropské unie, řada C 306 ze dne 17. prosince 2007; vstup v platnost dne 1. prosince 2009; celex: 12007L.

[51] Smlouva o fungování Evropské unie je Smlouva o založení Evropského společenství ve znění Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsané v Lisabonu dne 13. prosince 2007; konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie bylo publikováno v Úředním věstníku Evropské unie, řada C 115 ze dne 9. května 2008.

kompetenci Evropské unie výslovně zakotvuje v ustanovení článku 3 odst. 1 písm. b) SFEU[52].

Do výlučné kompetence Evropských společenství, resp. Evropské unie (po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost), není ovšem svěřena veškerá ochrana hospodářské soutěže, jak by se na první pohled mohlo zdát. Orgány Evropské unie jsou povolány k ochraně pouze té části hospodářské soutěže, která v sobě obsahuje evropský prvek. Ochrana hospodářské soutěže bez evropského prvku i nadále patří výlučně do kompetence (jurisdikce) jednotlivých členských států Evropské unie.

Orgány Evropské unie chrání vnitřní trh Evropské unie před takovým jednáním soutěžitelů, jaké by se mohlo dotknout obchodu mezi členskými státy a jejichž cílem nebo důsledkem je vyloučení, omezení nebo narušení hospodářské soutěže v rámci vnitřního trhu.

Přestože je evropská ochrana hospodářské soutěže výlučně svěřena příslušným orgánům Evropské unie, může Komise zpětně zmocnit orgány jednotlivých členských států Evropské unie k výkonu dozoru nad dodržováním pravidel hospodářské soutěže s evropským prvkem na území jednotlivých členských států.

Problematiku přeshraničních trestných činů lze ilustrovat na rozhodnutí Soudního dvora Evropských společenství ve spojeném řízení 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85, 125/85 až 129/85 ve věci *Zellstoff v. Komise ES*[53].

Následující právní rozbor vychází právního stavu před vstupem Lisabonské smlouvy v platnost.

---

[52] Článek 3 odst. 1 písm. b) SFEU zní: *„Unie má výlučnou pravomoc v těchto oblastech: […] stanovení pravidel hospodářské soutěže nezbytných pro fungování vnitřního trhu“.*; celex: 12007E003.

[53] Soudní dvůr Evropských společenství: spojené řízení 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85, 125/85 až 129/85 ve věci *Zellstoff v. Komise Evropských společenství* [SbSD 1988, 05193; celex: 61985J0089]; Paul Craig, Gráinne de Búrca: EU Law (Text, Cases and Materials), fourth edition, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 961.

Komise Evropských společenství (dále také jen „Komise“) je podle čl. 85 (ex-čl. 89) SES oprávněna dohlížet a dbát na dodržování pravidel hospodářské soutěže obsažených v článcích 81 a násl. (ex-čl. 85 a násl.) SES. Komise z úřední povinnosti (ex offo), případně na návrh členského státu Evropské unie, vyšetřuje případy domnělého porušení pravidel hospodářské soutěže. Zjistí-li, že k porušení došlo, navrhne prostředky k jeho odstranění. Trvá-li porušení i nadále, vydá o porušení zdůvodněné rozhodnutí. Komise může zmocnit členské státy a uložit jim v rozhodnutí, aby přijaly potřebná opatření k nápravě, jejichž podmínky a podrobnosti Komise určí.

Rozhodnutí Komise je v první instanci přezkoumatelné Soudem prvního stupně při Soudním dvoru Evropských společenství v rámci řízení podle čl. 230 SES (řízení o neplatnosti aktu Komise).

Soudní dvůr Evropských společenství, ještě před vznikem Soudu prvního stupně při Soudním dvoru Evropských společenství, vydal rozhodnutí ve věci *Zellstoff v. Komise Evropských společenství,* ve které se zabýval otázkou narušení hospodářské soutěže společnostmi se sídlem mimo členské státy Evropské unie. Tehdy se jednalo o výrobce buničiny, kteří jednali ve vzájemné shodě.

Soudní dvůr Evropských společenství v rozhodnutí ve věci *Zellstoff v. Komise Evropských společenství* konstatoval, že žalované společnosti sídlící mimo členské státy Evropské unie porušily pravidla hospodářské soutěže uvedená v článku 81 (ex-čl. 85) SES tím, že jednáním ve shodě omezily hospodářskou soutěž v rámci Evropského společenství.

Uzavřením cenového kartelu se výrobci ve svém domovském státě sice nedopustili porušení tamního vnitrostátního práva, jejich jednání bylo v souladu s právem domovského státu, nicméně jednáním ve shodě na území členských států Evropské unie se dopustily porušení pravidel hospodářské soutěže platných v Evropském společenství. Toto zakázané jednání pak bylo sankcionováno Komisí v souladu s články 81 a 85 (ex-čl. 85 a 89) SES.

Výrobci buničiny na svoji obranu před Soudním dvorem Evropských společenství namítali porušení mezinárodněprávní zásady zákazu vměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu. Podle přesvědčení žalované strany se orgány členského státu Evropské unie a Komise dopustily porušení zásady nevměšování tím, že zasáhly proti členům kartelové dohody z nečlenského státu Evropské unie.

Soudní dvůr Evropských společenství byl ale opačného názoru, došel k závěru, že pravidla hospodářské soutěže, platná v členských státech Evropské unie, se na žalované strany sporu vztahují, neboť pro jejich aplikaci je určující místo, kde podniky jednaly ve shodě, a nikoliv místo, kde byla kartelová dohoda uzavřena. Orgány Evropských společenství a příslušný členský stát Evropské unie, na jehož území k jednání ve shodě došlo, proto disponují *objektivní teritoriální jurisdikcí* nad podniky jednajícími ve shodě, a to i přesto, že tyto podniky jsou primárně usazeny[54] mimo území členských států Evropské unie.

Příslušný členský stát Evropské unie a ani Komise se nedopustily porušení mezinárodněprávní zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu, neboť žalované společnosti z nečlenského státu Evropské unie jednaly na území členského státu Evropské unie ve shodě a tím se dopustily přeshraničního jednání s následky v zahraničí (na území členského státu Evropské unie). Příslušné orgány členského státu Evropské unie, respektive příslušné orgány Evropského společenství, proto byly na základě obecně uznávaného mezinárodněprávního titulu *objektivní teritoriální jurisdikce* oprávněny k jednání.

[54] Primárním usazením se rozumí zřizování a řízení podniků ve smyslu ustanovení čl. 49 odst. 2 SFEU (ex-čl. 43 odst. 2 SES), které pojem primárního usazení definuje takto: *„Svoboda usazování zahrnuje přístup k samostatně výdělečným činnostem a jejich výkon, jakož i zřizování a řízení podniků […]“;* celex:12007E049.

V.1.2 Exkurs: Řízení o vzájemném zpřístupnění dokumentů ve státech právní oblasti *common law (pre-trial discovery of documents)*

Jinou oblastí, úzce související s teritoriální jurisdikcí státu, je sběr důkazů pro soudní řízení. Při řešení přeshraničních sporů je mnohdy třeba předložit listiny či jiné důkazní prostředky, které se v dané době nacházejí v zahraničí a jsou tudíž mimo jurisdikci státu, v němž soudní řízení ve věci probíhá.

Ke sběru důkazů při řešení sporů, u nichž se důkazy zčásti nebo zcela nacházejí v zahraničí, přistupují různé státy různým způsobem. Existují dva způsoby, jak lze důkazní materiály pro soudní řízení ze zahraničí získat.

První způsob je založen na mezinárodním právu a vzájemné mezinárodní spolupráci států mezi sebou. Druhý způsob získávání důkazních prostředků je založen čistě na vnitrostátním právu příslušného státu, který dané řízení vede.

Evropské státy s kontinentálně-evropským právním systémem dávají přednost prvnímu způsobu získávání důkazů, který je založen na mezinárodněprávním základu.

Druhý způsob získávání důkazního materiálu, jež je založen na právu vnitrostátním, využívají státy s právním systémem *common law*, jimiž jsou především Spojené státy americké. USA pro získávání důkazních materiálů nacházejících se v cizině hojně využívají řízení, které je ve státech oblasti *common law* známé pod označením *„pre-trial discovery of documents“*.

Mezinárodněprávním základem pro získávání důkazů nacházejících se v zahraničí je *Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních* uzavřená dne 18. března 1970 na XI. zasedání Haagské konference o mezinárodním právu soukromém.[55]

---

[55] *Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních* byla publikována pod č. 129/1976 Sb. Česká republika do Haagské úmluvy sukcedovala dne 28. ledna 1993. Ke dni 15. února 2010 měla Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních celkem 50 smluvních stran.
[Informace o počtu smluvních stran převzata dne 23. února 2010 z: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=82]

Tato Úmluva je jedním ze základních kamenů mezinárodní justiční spolupráce a umožňuje justičnímu orgánu jednoho smluvního státu požádat formou „dožádání“ příslušný justiční orgán druhého smluvního státu, aby ve věcech občanských nebo obchodních provedl určitý důkaz nebo jiný soudní úkon[56].

Dožádaný stát provádí dokazování či jiný soudní úkon vždy a pouze jen podle svého právního řádu platného v místě, kde procesní úkon provádí.

Haagská úmluva, kromě řízení provedeného dožádaným soudem druhého státu, umožňuje provedení dokazování na území druhého státu též prostřednictvím diplomatických a konzulárních zástupců žádajícího státu působících ve státě dožádaném. Diplomatičtí a konzulární zástupci mohou v přijímajícím státě (dožádaném státě), za podmínek stanovených Haagskou úmluvou, provést dokazování, a to v obvodu, v němž vykonávají své funkce. V případě diplomatických zástupců je tímto obvodem celé území přijímajícího (dožádaného) státu, v případě konzulárních úředníků se tímto obvodem rozumí toliko příslušný konzulární obvod konzulárního úřadu. Diplomatičtí a konzulární zástupci žádajícího státu nejsou při provádění dokazování oprávněni použít jakýchkoli donucovacích prostředků. Diplomatičtí a konzulární zástupci mohou dokazovací řízení provádět pouze a jenom se souhlasem osoby, jež se řízení týká.

K použití donucovacích prostředků jsou oprávněny pouze příslušné orgány dožádaného státu, jež může diplomatický nebo konzulární zástupce žádajícího státu za podmínek stanovených Haagskou úmluvou požádat o pomoc. Příslušné orgány dožádaného státu mohou použít toliko takových donucovacích prostředků, jakých jim dovoluje jejich právní řád platný na území, na němž se dokazování provádí.

Zatímco evropské země při sběru a provádění důkazů spolupracují v intencích Haagské úmluvy o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských

[56] Pojem „jiné soudní úkony“ nezahrnuje doručování soudních písemností, předběžná opatření a výkon rozhodnutí.

a obchodních (1970), Spojené státy americké raději spoléhají na své vnitrostátní právo, konkrétně na právní úpravu vyhledávání důkazů *(rules of discovery, evidence-taking),* a to i přesto, že Spojené státy americké dne 27. července 1970 Haagskou úmluvu ratifikovaly a dne 7. října 1972 pro ně vstoupila v platnost.

Americká právní úprava sběru důkazů *(evidence-taking)* pro řízení před americkými soudy vzbuzuje na mezinárodním poli a především u evropských států značnou nevoli. Tato nevole je způsobena rozdílným pohledem na výše uvedené řízení.

Z hlediska mezinárodního práva se jeví jako problematický extrateritoriální aspekt řízení při zpřístupnění dokumentů nebo předvolání svědků nacházejících se mimo území Spojených států amerických, který narušuje teritoriální jurisdikci států, na jejichž území se příslušné dokumenty nebo svědci nacházejí.

Podstata řízení o zpřístupnění dokumentů spočívá v povinnosti sporných stran vzájemně si zpřístupnit dokumenty důležité pro vyřešení sporu, který mezi nimi vznikl. Toto řízení se ve státech systému *common law* označuje jako *„pre-trial discovery of documents“*.

Povinnost zpřístupnit dokumenty mohou sporným stranám v rámci soudního řízení uložit americké soudy. Případné nesplnění soudem uložené povinnosti je stiženo sankcí.

Dokumenty, žádané americkým soudem v řízení o vzájemném zpřístupnění dokumentů, se mohou nalézat jak na území Spojených států amerických, tak i v zahraničí mimo území Spojených států amerických.

Jak již bylo výše uvedeno, nacházejí-li se soudem žádané dokumenty mimo území Spojených států amerických, stává se z hlediska mezinárodního práva problematickým extrateritoriální aspekt tohoto vnitrostátního řízení. Spojené státy americké mimo své území totiž nedisponují teritoriální ani exekuční jurisdikcí.

Nacházejí-li se předmětné dokumenty v danou chvíli v mezinárodních prostorech na palubě lodi plující pod vlajkou Spojených států amerických,

respektive na palubě letadla registrovaného ve Spojených státech amerických, pak problém s extrateritoriální aspektem řízení nenastává, protože nedostatek teritoriální jurisdikce je nahrazen jurisdikcí státu vlajky, kterým je v tomto případě stále jeden a tentýž stát, a to Spojené státy americké.

Jinak je tomu ovšem v případě, kdy se předmětné dokumenty nacházejí na území nebo na palubě lodi či letadla jiného státu, tedy nikoli ve Spojených státech amerických nebo pod jejich vlajkou. V těchto situacích se stává extrateritoriální aspekt řízení vzájemného zpřístupnění dokumentů *(pre-trial discovery of documents)* zásadním mezinárodněprávním problémem.

Jurisdikce amerických soudů se dostává do konfliktu (konkurence) s jurisdikcí soudů příslušného státu, na jehož území se předmětné dokumenty nacházejí, a které by na základě rozhodnutí amerického soudu v řízení o vzájemném zpřístupnění dokumentů měly být předloženy americkému soudu jako důkaz v soudním řízení.

Ke konfliktu jurisdikcí, k němuž dochází při sběru důkazů nacházejících se mimo území Spojených států amerických, se Spojené státy americké a evropské státy staví rozdílně.

Evropské státy považují extrateritoriální aspekt výše zmíněného řízení o vzájemném zpřístupnění dokumentů sporných stran za porušení mezinárodněprávní zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu. Za porušení zákazu vměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu považují evropské státy jednostranné soudní nařízení amerického soudu zpřístupnit dokumenty pro soudní řízení ve Spojených státech amerických, jehož neuposlechnutí je stiženo sankcí.

Naopak Spojené státy americké se nedomnívají, jde-li v tomto řízení o dokumenty nacházející se mimo území Spojených států amerických, že by při řízení o vzájemném zpřístupnění dokumentů docházelo k porušování mezinárodněprávní zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných států.

Ze svého pohledu se Spojené státy americké nedopouštějí vměšování do vnitřních záležitostí a porušení teritoriální jurisdikce jiných států, neboť

dokumenty, které jsou v rámci předmětného řízení získány, se stávají důkazním materiálem až ve chvíli, kdy jsou jako důkazy označeny americkým soudem. Získané dokumenty se tedy stávají důkazním materiálem až na území Spojených států amerických a nikoli mimo ně, tedy zcela v rámci teritoriální a exekuční jurisdikce Spojených států amerických.

Sběr dokumentů, jež předchází samotnému označení těchto dokumentů soudem za důkazy, je podle americké doktríny pouhou přípravnou fází, která nikterak nezasahuje do teritoriální jurisdikce cizích států a neporušuje mezinárodněprávní zásadu nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných států.[57]

Podle amerického práva mohou americké soudy povolat k soudu i osoby jako svědky, aby poskytly své svědectví pro účely dokazování *(evidence-taking)*. I v tomto případě podle amerického vnitrostátního práva platí, že osoba povolaná k soudu získává status svědka až rozhodnutím amerického soudu, tedy ve chvíli, kdy před soud předstoupí a soud ji za svědka označí. Stane se tak tedy opět v teritoriální a exekuční jurisdikci Spojených států amerických. Z pohledu Spojených států amerických ke konfliktu jurisdikcí více států nedojde.

V praxi může v dnešním globalizovaném světě velice snadno dojít k situaci, kdy americký soud v rámci sběru důkazů *(evidence-taking)* nařídí stranám sporu předložení určitých pro soudní řízení důležitých dokumentů nebo povolá k soudu určité osoby, aby mu poskytly svědectví ve sporné věci, a tyto dokumenty nebo osoby se v danou dobu budou nacházet mimo území Spojených států amerických. Nebudou tedy v teritoriální jurisdikci Spojených států amerických.

Teorie Spojených států amerických o nemožnosti konkurence jurisdikcí dvou států při sběru důkazů v zahraničí je založena na skutečnosti, že proces sběru důkazů je vždy výlučně upraven právem místa soudu, který sběr důkazů nařídil *(lex fori, law of the forum)*.

---

[57] *Adidas Canada v SS Seatrain Bennington,* F Supp 1984 WL 423, 2 (SDNY 1984). In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 80, sub. 191.

Nařídí-li americký soud stranám sporu, aby si vzájemně zpřístupnily určité dokumenty, nebo předvolá-li k soudu určitou osobu za účelem podání svědectví, pak je podle amerického pojetí řídícím právem právo Spojených států amerických.

Hraničním ukazatelem pro určení jurisdikce státu je podle amerického práva okamžik, kdy je určitý dokument označen za důkaz, či kdy je určitá osoba označena soudem za svědka.

Soud označí dokument za důkaz či osobu za svědka svým rozhodnutím, které vydá ve chvíli, kdy je mu dokument předložen soudu, nebo kdy se osoba dostaví k soudu podat své svědectví.

Rozmezí od vydání soudního rozhodnutí, kterým soud uloží stranám sporu předložit určité dokumenty soudu nebo předvolá určité osoby k podání svědectví, až do doby vydání soudního rozhodnutí o označení věci za důkaz či osoby za svědka v soudním řízení, je Spojenými státy americkými považováno pouze za přípravnou fázi předcházející soudní rozhodnutí o označení věci za důkaz či osoby za svědka.

Teprve soudní rozhodnutí, kterým je dokument či jiná věc označena za důkaz, nebo kterým je osoba označena za svědka, považují Spojené státy americké za výkon státní moci a teprve tehdy je podle Spojených států amerických možné hovořit o konkurenci jurisdikcí států a zkoumat, zda nedošlo ke konfliktu těchto jurisdikcí.

Vzhledem k tomu, že soudní rozhodnutí o označení věci za důkaz (resp. soudní rozhodnutí o označení osoby za svědka) je vydáno americkým soudem na území Spojených států amerických (případně na palubě lodi nebo letadla registrovaného ve Spojených státech amerických), tak ke konkurenci jurisdikcí více států nedochází a rozhodnutí je plně v teritoriální jurisdikci Spojených států amerických (resp. v jurisdikci státu vlajky, kterým jsou Spojené státy americké). Odhlédneme-li od možnosti, že by osoba nebo věc mohla

požívat jurisdikční imunity (například diplomatičtí a konzulární zástupci nebo majetek jiného státu apod.).[58]

Z pohledu amerického právního řádu je vyhledávání důkazů a svědků v zahraničí součástí nepřímého výkonu teritoriální jurisdikce *(territorial indirect enforcement jurisdiction)*[59] a jako takové je projevem americké teritoriální justiční suverenity *(territorial judicial souvereignty)*[60], kterou musí cizí státy respektovat.

V tomto směru vychází pohled Spojených států amerických ze zásady *lex fori,* podle které se sběr důkazů *(evidence-taking)* řídí výhradně právem místa soudu.[61]

V případě, že by ke sběru důkazů bylo nezbytné využití mezinárodní soudní spolupráce, pak by se konečnými arbitry při sběru důkazů staly příslušné orgány cizího státu, na jehož území se nachází osoba či věc důležitá pro soudní řízení. Tyto orgány cizího státu by byly totiž konečnou instancí rozhodující o tom, zda bude či nebude osoba, listina nebo jiný důkazní materiál vydán americkému soudu pro účely konkrétního soudního řízení.

Jak již bylo výše uvedeno, z pohledu Spojených států amerických by orgány cizího státu, rozhodující o vydání důkazů pro účely soudního řízení u amerického soudu, zasahovaly do jurisdikce státu soudu *(lex fori),* kterým v těchto případech jsou Spojené státy americké. Sběr důkazů je z amerického pohledu pouhou přípravnou fází pro samotné soudní řízení ve věci, které vždy probíhá již pouze

---

[58] Například Vídeňská úmluva o diplomatických stycích ze dne 18. dubna 1961, Vídeňská úmluva o konzulárních stycích ze dne 24. dubna 1963, Úmluva o zvláštních misích ze dne 8. prosince 1969 nebo Úmluva Organizace spojených národů o jurisdikčních imunitách států a jejich majetku ze dne 2. prosince 2004.

[59] F. A. Mann: *The Doctrine of Jurisdiction revised after Twenty Years,* (1984-III) 186 Recueil des Cours de l´Académie de droit international 9, str. 49. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 80, sub. 192.

[60] *United States v. Bank of Nova Scotia I,* 619 F 2d 1384, 1391 (11th Cir 1982). In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 80, sub. 193.

[61] A. F. Lowenfeld: *International Litigation and the Quest for Reasonableness,* (1994-I) 245 186 Recueil des Cours de l´Académie de droit international 9, str. 254. Také *SEC v. Banca della Svizzera Italiana,* 92 FRD 111 (1981). In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 81, sub. 194.

na americké půdě. Z tohoto důvodu se přípravné (vedlejší) řízení řídí právem státu, jímž se řídí soudní řízení hlavní, tj. řízení ve věci samé.

Pokud by tedy v přípravném řízení rozhodovaly orgány cizího státu, považovaly by to Spojené státy americké za vměšování se do vnitřních záležitostí Spojených států amerických.

Evropské státy ovšem považují přípravné řízení o vzájemném zpřístupnění dokumentů *(pre-trial discovery of documents)* taktéž za vměšování se do vnitřních záležitostí svého státu, neboť toto řízení nerespektuje jejich justiční suverenitu.

Evropské státy při získávání důkazů nacházejících se v jiných státech respektují justiční suverenitu jiných států[62] a využívají mezinárodní justiční spolupráce. Za tímto účelem uzavřely již zmíněnou Haagskou úmluvu o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních. Smluvní stranou této Haagské úmluvy jsou i Spojené státy americké, nicméně při získávání důkazů pro soudní řízení raději dávají přednost své vnitrostátní úpravě *(rules of discovery, evidence-taking).*

Praxi Spojených států amerických se mnohé státy snaží bránit nejen svou vnitrostátní legislativou, ale i na mezinárodní úrovni. Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních z roku 1970 obsahuje v článku 23 ustanovení, jež umožňuje smluvnímu státu při podpisu, ratifikaci nebo přístupu přímo prohlásit, že nebude provádět dožádání, jejichž předmětem je řízení známé ve státech právní oblasti *common law* pod označením *„pre-trial discovery of documents“.* Ustanovení článku 23 Haagské úmluvy využila řada smluvních států.[63]

---

[62] A. F. Lowenfeld: *International Litigation and the Quest for Reasonableness,* (1994-I) 245 186 Recueil des Cours de l´Académie de droit international 9, str. 194. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 81, sub. 197.

[63] Argentina, Austrálie, Bulharsko, Čína, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Chorvatsko, Indie, Island, Itálie, Jihoafrická republika, Korea, Kypr, Lichtenštejnsko, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Makedonie (FYROM), Mexiko, Monako, Německo, Nizozemí, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Řecko, Seychely, Singapur, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Srí Lanka, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Ukrajina a Venezuela;
[Pramen: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=82; 23. února 2010.]

Prohlášení ve smyslu článku 23 Haagské úmluvy učinilo dokonce i Spojené království Velké Británie a Severního Irska[64], které ke státům právní oblasti *common law* patří.

Nařízení amerického soudu, ukládající předložení důkazů nebo výslech svědků *(US order for production of documents and/or the deposition of witnesses)* nacházejících se na území jiných států, považují státy, a především evropské státy, za zásah do své teritoriální jurisdikce a porušení zásady dodržování veřejného pořádku *(ordre public),* porušení územní suverenity státu a zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu.[65]

Za porušení suverenity státu a vměšování se do vnitřních záležitostí státu považují evropské státy především tu skutečnost, že Spojené státy americké ukládají na základě svého vnitrostátního práva *(US order for production of documents and/or the deposition of witnesses)* povinnosti osobám nacházejícím se v jurisdikci jiného státu mimo území Spojených států amerických.

Nařízení amerického soudu podat svědectví a/nebo předložit dokumenty soudu *(US order for production of documents and/or the deposition of witnesses)* je většinou dokonce spojeno se sankcí, která osobě hrozí v případě, že neuposlechne nařízení amerického soudu.

Orgány Spojených států amerických sankční hrozbou za nesplnění uložené povinnosti nahrazují nedostatek teritoriální a exekuční jurisdikce[66], jíž mimo své

---

[64] Text prohlášení ve smyslu článku 23 Haagské úmluvy o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních (1970) učiněné Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska: *„[…] In accordance with Article 23 Her Majesty's Government declare that the United Kingdom will not execute Letters of Request issued for the purpose of obtaining pre-trial discovery of documents. Her Majesty's Government further declare that Her Majesty's Government understand "Letters of Request issued for the purpose of obtaining pre-trial discovery of documents" for the purposes of the foregoing Declaration as including any Letter of Request which requires a person: a. to state what documents relevant to the proceedings to which the Letter of Request relates are, or have been, in his possession, custody or power; or b. to produce any documents other than particular documents specified in the Letter of Request as being documents appearing to the requested court to be, or to be likely to be, in his possession, custody or power.[…]"*
[Pramen: http://www.hcch.net/index_en.php?act=status.comment&csid=564&disp=resdn; 23. února 2010].

[65] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 81.

[66] Viz kapitola VIII.: Exekuční jurisdikce.

území nedisponují. Spojené státy americké se spoléhají na to, že se případní svědci, respektive osoby disponující důležitými dokumenty pro soudní řízení, pod hrozbou sankce dostaví na americké území, kde již příslušné americké orgány teritoriální a exekuční jurisdikcí disponují.

Osoby, jichž se *US discovery order* týká, *de facto* nedobrovolně pod hrozbou sankce cestují do Spojených států amerických.

Nařízení amerického soudu *US discovery order* je jednostranným vnitrostátním aktem Spojených států amerických a jako takové nemá právní účinky na území jiných států, respektive na palubách lodí a letadel registrovaných v příslušných rejstřících jiných států.

Americká strana je schopna uvedené nařízení prosadit až ve chvíli, kdy osoba, jíž byla povinnost uložena, vstoupí na území Spojených států amerických, případně nastoupí na palubu lodi nebo letadla registrovaného v USA.

V případě, že se jedinec rozhodne nařízení amerického soudu nevyhovět, poruší sice americké právo, nicméně Spojené státy americké ho nemohou z důvodu nedostatku jurisdikce za neplnění uložené povinnosti potrestat, protože výkon eventuálně uloženého trestu nelze na území jiného státu proti vůli územního suveréna prosadit. Jedinec je za takové jednání nepostihnutelný, a to až do chvíle, než vstoupí na území Spojených států amerických.

Některé evropské státy svým obyvatelům přímo zakazují vydávání dokumentů či jiných věcí orgánům cizích států. S porušení tohoto zákazu může být také spojena sankce („*anti-fishing laws*“[67]).

Evropské státy dávají přednost dobrovolné dvoustranné mezinárodní spolupráci založené na mezinárodní smlouvě před vydáním jednostranného aktu státu *(discovery order),* který nerespektuje suverenitu jiných států.[68]

---

[67] Podrobněji Seidl-Hohenveldern I.: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 240; Ian Brownlie: *Principles of Public International Law,* 5. vydání, Oxford University Press, Oxford 1998, str. 311.

[68] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 81.

Jak evropské státy, tak i Spojené státy americké vycházejí ze zásady teritoriality. Evropské státy se hlásí k základní mezinárodněprávní zásadě nevměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu a z ní vyplývající zásadě zákazu výkonu státní moci na území jiného státu bez souhlasu územního suveréna. Spojené státy americké též ve světle teritoriality kontrují teorií, podle které zásada teritoriality jiného státu není narušena, pokud jsou dokumenty z jiného státu za důkazy označeny až na území Spojených států amerických, poté co jsou soudu předloženy. Taktéž osoby se svědky stávají až na území Spojených států amerických rozhodnutím soudu.[69]

Extrateritorialita právního řádu Spojených států amerických založená na výše popsané *extrateritoriální jurisdikční teorii*, která *de facto* rozšiřuje teritoriální jurisdikci USA i za hranice USA a kterou Spojené státy americké na mezinárodním poli používají, bývá také označována jako tzv. *„teorie účinků“*. *Extrateritoriální jurisdikční teorie* bývá Spojenými státy americkými uplatňována především v oblasti mezinárodních ekonomických vztahů, je ale jako jurisdikční titul velmi málo respektována a hojně kritizována, především ze strany evropských států a států třetího světa.

Závěrem lze k řešení uvedeného jurisdikčního sporu uvést, že i prof. F. A. Mann, přední internacionalista v oblasti jurisdikce, se ve sporu přikláněl na stranu evropských států a dával přednost mezinárodní mezistátní spolupráci před jednostrannými vnitrostátními akty s extrateritoriálními účinky. Prof. F. A. Mann již v roce 1964 k problematice napsal: „Jestliže pro účely civilního řízení je třeba získat důkazy nacházející se v jiném státě, není možné tyto důkazy získat jinak než ve spolupráci s příslušnými orgány státu, na jehož území se příslušné důkazy nacházejí.“[70] Ve stejné souvislosti také konstatoval, že stát, který po cizinci *(foreign witness)* pobývajícím v zahraničí, požaduje, aby před jeho vnitrostátními soudy podal svědectví v soudním řízení, a případné

---

[69] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 82.

[70] F. A. Mann: The Doctrine of Jurisdiction in International Law, Recueil des Cours, 1964 -I, Académie de droit international, A. W. Sijthoff, Leyde (Pay-Bas) 1964, str. 136.

nesplnění této povinnosti doprovází sankcí, nerespektuje dlouhodobě ustálenou mezinárodní praxi států v oblasti sběru a provádění důkazů na mezinárodním poli.[71]

[71] F. A. Mann: The Doctrine of Jurisdiction in International Law, Recueil des Cours, 1964 -I, Académie de droit international, A. W. Sijthoff, Leyde (Pay-Bas) 1964, str. 137.

V.2 Příklady omezení teritoriální jurisdikce

V.2.1 Diplomatické výsady a imunity

Diplomatické, respektive konzulární výsady a imunity jsou obsaženy ve *Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích z roku 1961*,[72] v *Úmluvě o zvláštních misích z roku 1969*,[73] respektive ve *Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích z roku 1963*.[74]

Rozdíl mezi výsadami a imunitami se obvykle spatřuje v tom, že obsah výsad je pozitivní, diplomaté jimi získávají jistá nadstandardní oprávnění a výhody. Zatímco obsah imunit je negativní, diplomaté jsou částečně nebo úplně vyňati z teritoriální jurisdikce přijímajícího státu.

Úvodem je také vhodné upozornit na rozdíly mezi *exteritorialitou a extrateritorialitou.*

Exteritorialita obnáší vynětí z exekuční jurisdikce teritoriálního suveréna (nedotknutelnost) a způsobuje, že teritoriální jurisdikce státu nemůže být pro nedostatek exekuční jurisdikce prosazena.

Při *extrateritorialitě* dochází k uplatnění jurisdikce státu mimo vlastní státní území, a to na základě jurisdikce univerzální, personální, zastupující, delegované, jurisdikce z titulu ochrany nebo registrace. Diplomaté například podléhají personální jurisdikci vysílajícího státu, lodě a letadla a jiné objekty jsou v jurisdikci státu vlajky, jež je registruje v příslušných státních registrech. Členové terénní expedice v Antarktidě jsou v jurisdikci státu, v jehož rejstříku jsou imatrikulováni.

Rozdíl mezi těmito dvěma instituty je zcela zásadní, přestože spolu úzce souvisí a navzájem se doplňují.

---

[72] Vídeňská úmluva o diplomatických stycích z roku 1961 byla publikována pod číslem 157/1964 Sb.

[73] Úmluva o zvláštních misích z roku 1969 byla publikována pod číslem 40/1987 Sb.

[74] Vídeňská úmluva o konzulárních stycích z roku 1963 byla publikována pod číslem 32/1969 Sb.

V.2.1.1 Budova mise

Prostory diplomatické mise jsou v souladu s *teorií exteritoriality* nedotknutelné a nepodléhají *exekuční jurisdikci*[75] přijímajícího státu. Poněvadž byla tato donucovací pravomoc v pozdně středověké latině označována jako *„territorium“*, označuje se tato nedotknutelnost jako *„exteritorialita“*. Nicméně i přesto se budova mise stále nachází na území přijímacího státu.

Právní řád přijímajícího státu v budově mise sice platí, avšak nemůže být vzhledem k nedotknutelnosti budovy mise prosazen. Vstup do budovy mise a výkon jurisdikce je orgánům přijímajícího státu povolen pouze se svolením vedoucího mise. To platí nejen pro policii, ale i pro hasiče aj.

Zajímavou otázkou je, zda v případě živelné pohromy mohou orgány přijímajícího státu vstoupit do budovy mise i bez souhlasu vedoucího mise.

Vstup do budovy diplomatické mise v případě živelných pohrom není upraven v Úmluvě o diplomatických stycích. Lze uvažovat o tom, že při živelné pohromě není vstup do budovy diplomatické mise bez výslovného souhlasu vedoucího mise protiprávní. Titulem opravňujícím ke vstupu jsou okolnosti vylučující protiprávnost – instituty *vis maior* nebo *tíseň*. Lze předpokládat, že živelná pohroma, jako je požár nebo únik plynu a následné nebezpečí výbuchu, může ohrožovat nejen misi, ale i okolní stavby a životy lidí. V těchto případech je přijímací stát povinen zakročit a učinit patřičná opatření proti případnému vzniku nebo ke snížení již vzniklého nebezpečí.

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou upraveny obyčejovým mezinárodním právem a částečně i smluvním. Mezinárodně protiprávní jednání vyvolává mezinárodní odpovědnost. Výskyt okolností vylučujících protiprávnost umožňuje, aby odpovědnost za jeho porušení nevznikla i přes porušení mezinárodněprávního závazku. Výskyt okolnosti vylučující protiprávnost nemá vliv na platnost a trvání daného mezinárodního závazku. Okolnost vylučující

[75] Viz kapitola VIII.: Exekuční jurisdikce.

protiprávnost pouze pozastavuje účinky závazku vůči státu, jenž se ji úspěšně dovolává, a to po dobu, po kterou okolnost vylučující protiprávnost působí; zanikne-li tato okolnost, účinnost příslušného mezinárodního závazku se obnoví (z rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora ve věci *Gabčíkovo-Nagymaros*[76] z roku 1997).[77]

Přijímající stát je povinen uhradit škodu na hmotném majetku mise, kterou způsobily jeho zasahující orgány, pokud se nejedná o škodu způsobenou *vis maior*. Okolnostmi vylučujícími protiprávnost nelze ospravedlnit porušení kogentních norem mezinárodního práva.

Současné mezinárodní právo mezi okolnosti vylučující protiprávnost řadí: *přivolení postiženého státu, výkon legitimní sebeobrany, protiopatření (retorze, represálie), vyšší moc (vis maior) a nahodilost, tíseň a stav krajní nouze.*[78]

V případě vstupu orgánů přijímajícího státu do budovy diplomatické mise cizího státu bez souhlasu vedoucího mise během živelné pohromy, připadají v úvahu jako okolnosti vylučující protiprávnost *tíseň* a *vis maior*.

Okolnosti *vis maior* se lze dovolat v případě, kdy se stane událost nepředvídatelná a neodvratitelná, kdy nelze objektivně zabránit ohrožení nebo poruše určitého mezinárodního závazku a je tedy objektivně znemožněno chovat se v souladu s příslušným mezinárodněprávním závazkem (např. zákaz nepovoleného vstupu do budovy mise). Někdy již pouhé ohrožení mezinárodního závazku opravňuje zasahující stát k tomu, aby jednal a zabránil případnému vzniku poruchy, kupříkladu při ochraně života a zdraví osob.

Tíseň jako okolnost vylučující protiprávnost připadá v úvahu v situaci krajního nebezpečí, kdy se státní orgán sám rozhodne, že se bude chovat jinak, než mezinárodní závazek požaduje. Objektivně není státnímu orgánu

---

[76] Mezinárodní soudní dvůr: Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia), Judgement, I.C.J. Reports 1997, p. 7.

[77] Podrobněji J. Malenovský: Mezinárodní právo veřejné, obecná část, 3. vydání, Brno, Doplněk 2002, str. 199.

[78] Podrobněji J. Malenovský: Mezinárodní právo veřejné, obecná část, 3. vydání, Brno, Doplněk 2002, str. 200.

znemožněno chovat se v souladu s mezinárodním závazkem, ale v situaci krajního nebezpečí nemůže jednat jinak a musí z vlastního rozhodnutí porušit mezinárodní závazek. V tísni (v krajním nebezpečí) nelze dostát mezinárodním závazkům vzhledem k záchraně důležitějších hodnot, jejichž záchrany nelze dosáhnout jinak. Z titulu tísně lze ospravedlnit vstup do budovy diplomatické mise při záchraně osob z budovy sousedící s budovou diplomatické mise.

Předpoklad udělení souhlasu by mohl také vyplývat ze skutečnosti, že přijímací stát je povinen učinit všechna vhodná opatření k ochraně místností mise před jakýmkoliv vniknutím nebo poškozením a k zabránění jakémukoliv rušení klidu mise nebo újmě na její důstojnosti. Ale ani v tomto případě se Úmluva o diplomatických stycích výslovně nezmiňuje o *vis maior* nebo *tísni* jako o okolnostech vylučujících protiprávnost. Výše uvedené ustanovení se týká ochrany mise před fyzickým vniknutím nepovolané osoby do místností mise.

Příslušný článek Úmluvy o diplomatických stycích[79] upravující vstup do budovy mise a výkon jurisdikce orgány přijímajícího státu výhradně se svolením vedoucího mise je zaměřen na ochranu před vstupem nepovolaných osob do budovy mise za standardních situací, kdy se nejedná o vstup v souvislosti s okolnostmi vylučujícími protiprávnost.

Zatímco Úmluva o diplomatických stycích z roku 1961 o okolnostech vylučujících protiprávnost mlčí, mladší Úmluva o konzulárních stycích z roku 1963 se o okolnostech vylučujících protiprávnost zmiňuje ve svém článku 31. Obdobně se o okolnostech vylučujících protiprávnost zmiňuje v článku 25 Úmluva o zvláštních misích z roku 1969.

Požár nebo jiná (živelná) pohroma vyžadující okamžité ochranné akce jsou případy okolností vylučujících protiprávnost opravňujícími k okamžitému

---

[79] Ustanovení článku 22 Úmluvy o diplomatických stycích zní: *„(1) Místnosti mise jsou nedotknutelné. Orgány přijímajícího státu do nich nesmí vstoupit, leda se svolením šéfa mise. (2) Přijímající stát má zvláštní povinnost učinit všechna vhodná opatření k ochraně místností mise před jakýmkoliv vniknutím nebo poškozením a k zabránění jakémukoliv rušení klidu mise nebo újmě na její důstojnosti. (3) Místnosti mise, jejich zařízení a jiný majetek v nich i dopravní prostředky mise nemohou být předmětem prohlídky, rekvizice, zabavení nebo exekuce.“.*

zásahu. Není tedy třeba tuto skutečnost dovozovat z obyčejového mezinárodního práva.

V článku 31 odstavci 1 Úmluvy o konzulárních stycích se uvádí: *„[…] V případě požáru nebo jiné pohromy vyžadující okamžité ochranné akce lze však předpokládat, že souhlas vedoucího konzulárního úřadu byl dán.“*. Úmluva o konzulárních stycích s instituty *vis maior* a *tísně* pracuje a upravuje jednání států, pokud k těmto situacím dojde.

Obdobná úprava je obsažena i v článku 25 odstavci 1 Úmluvy o zvláštních misích, v němž se uvádí: *„[…] Takový souhlas může být předpokládán v případě ohně nebo jiné pohromy, která vážně ohrozí veřejnou bezpečnost, a to pouze v případě, že nebylo možno získat výslovný souhlas vedoucího zvláštní mise, nebo, kde je to vhodné, vedoucího stálé mise.“*.

Z provedeného srovnání vyplývá, že ustanovení článku 31 Úmluvy o konzulárních stycích, resp. ustanovení článku 25 Úmluvy o zvláštních misích je širší než ustanovení článku 22 Úmluvy o diplomatických stycích. Úmluva o konzulárních stycích, resp. Úmluva o zvláštních misích chrání místnosti nejen před nedovoleným fyzickým vniknutím nepovolaných osob, ale (výslovně) i před jinými újmami, které by mohly vzniknout nebo narůst v důsledku opožděného zásahu v případě živelné pohromy. Zasahující orgány přijímajícího státu nemusí totiž čekat na souhlas vedoucího konzulárního úřadu (vedoucího zvláštní mise, nebo vedoucího stálé diplomatické mise). Přijímací stát se v případě vstupu do objektu při živelné pohromě odvolá na článek 31 Úmluvy o konzulárních stycích, resp. na článek 25 Úmluvy o zvláštních misích. Nemusí se tedy odvolávat na mezinárodní obyčej, ze kterého okolnosti vylučující protiprávnost také vyplývají. Naopak v případě živelné pohromy v okolí nebo v budově diplomatické mise se zasahující orgány přijímacího státu musí přímo odvolat na obyčejové mezinárodní právo, jelikož Úmluva o diplomatických stycích o okolnostech vylučujících protiprávnost při vstupu do budovy mise mlčí.

Místnosti mise, jejich zařízení a jiný majetek v nich i dopravní prostředky mise nemohou být předmětem prohlídky, rekvizice, zabavení nebo exekuce.

Archívy a písemnosti mise jsou nedotknutelné, i když se nacházejí mimo budovu mise.

Nedotknutelnou je budova mise také i v jiném smyslu. Přijímající stát je povinen zajistit zvláštní ochranu budovy mise, popř. potrestat pachatele případných útoků na budovu mise. Domnělé zneužití budovy mise[80] neopravňuje přijímající stát ke vstupu do budovy mise. Stát může ovšem prohlásit podezřelé osoby za *persona non grata* a po přiměřené době, určené k odjezdu ze země, je (mimo budovu mise) považovat za osoby nepožívající výsad a imunit.

Stejně jako budova mise je chráněn i soukromý byt vedoucího mise.

V současnosti se výsady a imunity přiznávají diplomatickým misím proto, že to vyžaduje povaha diplomatické činnosti a teoreticky se opírá o *funkční nutnost a reprezentační charakter mise.*

[80] Například může existovat podezření na vměšování do vnitřních záležitostí přijímajícího státu.

V.2.1.2 Personál mise

Nejen budova mise, ale i členové diplomatického personálu a administrativního a technického personálu, včetně jejich rodinných příslušníků, žijících s nimi ve společné domácnosti (s výjimkou *regnicoles*[81]), a jejich obydlí, jsou ve světle již zmíněné *teorie exteritoriality* pokládáni za nedotknutelné. Teritoriální jurisdikci personál mise sice podléhá, ale ta nemůže být pro nedostatek exekuční jurisdikce prosazena.

Členové diplomatického, administrativního a technického personálu jsou považováni za zástupce vysílajícího státu, a jsou proto částečně nebo úplně vyňati z jurisdikce přijímajícího státu[82] a požívají (včetně jejich rodinných příslušníků, žijících s nimi ve společné domácnosti) výsad a imunit podle mezinárodního práva.

Privilegované osoby jsou v přijímacím státě osvobozeny od osobních služebností: nemusí přijmout veřejný úřad nebo nastoupit vojenskou službu, apod.

Přijímající stát je povinen chránit diplomatické a konzulární zástupce působící na jeho území. Při zajištění jejich ochrany jednotlivé státy spolupracují. Na poli OSN byla za tímto účelem podepsána *Úmluva o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců ze dne 14. prosince 1973.*[83]

Podle této Úmluvy jsou Smluvní strany povinny stíhat vraždu, únos nebo útoky na život nebo svobodu osob, které požívají zvýšené ochrany podle mezinárodního práva. Smluvní strany jsou povinny stíhat tyto trestné činy i ve

---

[81] Jako *regnicoles* jsou označovány osoby, které jsou státními příslušníky přijímajícího státu nebo tam trvale bydlely před jejich povoláním do funkce na diplomatické misi, požívají imunity a nedotknutelnosti jen pro svou činnost spojenou s výkonem funkce. Jinak podléhají zásadně jurisdikci přijímajícího státu.

[82] V případě tranzitu jsou vyňati z teritoriální jurisdikce i na území třetích států.

[83] Úmluva o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců ze dne 14. prosince 1973 byla publikována pod číslem 131/1978 Sb.

stádiu pokusu nebo přípravy a při jakékoli formě účastenství v souladu s jejich vnitrostátním právem.

Smluvní stát je povinen přijmout nezbytná opatření pro uplatnění své jurisdikce nad pachateli výše uvedených trestných činů v případech, kdy je trestný čin spáchán na jeho území (princip teritoriality); nebo na palubě lodi nebo letadla pod jeho vlajkou (princip registrace); dále jestliže domnělý pachatel je jeho příslušníkem (princip personality); nebo byl trestný čin spáchán proti jeho diplomatovi v souvislosti s výkonem funkce (princip ochrany). Pokud by pachatel výše uvedených trestných činů nebyl vydán v extradičním řízení jinému státu, je stát, který pachatele zadržel, povinen vést proti pachateli trestní řízení a zajistit i výkon uloženého trestu v duchu zásady *aut dedere aut iudicare.* Smluvní strany jsou povinny si navzájem poskytnout právní pomoc během trestního řízení.

Osoby požívající výsad a imunit jsou i přes tuto zvláštní ochranu povinny dodržovat zákony a jiné právní předpisy přijímajícího státu. Pokud by privilegovaná osoba porušila právní řád přijímajícího státu, byla by zpravidla nepřímo potrestána prohlášením za nežádoucí osobu *(persona non grata).* Privilegovanou osobu, pokud je vyňata z příslušné jurisdikce, nelze potrestat jinak. Jednotlivé osoby personálu diplomatické mise jsou vybaveny různě širokými výsadami a imunitami. Jsou tedy částečně nebo úplně vyňaty z jurisdikce přijímajícího státu.

Osoby, kterým byly poskytnuty zmíněné výsady a imunity, jich požívají od okamžiku, kdy po notifikaci vstoupí na území přijímajícího nebo transitního státu za účelem výkonu funkce. Tohoto zvláštního postavení požívají až do doby svého vycestování po skončení svého mandátu. Osobě, které skončil mandát, je poskytnuta dostatečně dlouhá doba k opuštění země a k návratu (přes tranzitní stát) do vysílající země, během které ještě požívá uvedených výsad a imunit. A to i v případě, že byla prohlášena za *persona non grata.*

Vysílající stát může zrušit imunitu svého zástupce, a to i bez jeho souhlasu (zpravidla notifikací). Diplomatický zástupce státu se ovšem sám nemůže zříci

své imunity. Za zřeknutí diplomatické imunity se nepovažuje souhlas se svědeckou výpovědí u soudu. Možnost odepřít svědeckou výpověď odkazem na diplomatickou imunitu je právem, nikoliv povinností diplomata. Diplomat ale nemusí tohoto práva využít.

Přijímací stát je povinen zajistit členům mise a jejich rodinám svobodu pohybu a cestování na svém území s výjimkou vstupu do zakázaných oblastí uzavřených z důvodu bezpečnosti státu (vojenské výcvikové prostory, vojenské objekty, prostory elektráren apod.).

a) Exempce z trestní jurisdikce

Pod pojmem trestní jurisdikce státu se skrývá právo a povinnost státu k postihu osob, které se dopustily trestných činů porušením jeho právního řádu.

Podle zásady teritoriality se působnost trestních zákonů vztahuje na celé území státu, a to bez ohledu na osobu pachatele.[84]

Tzv. exteritoriální místa (zejména sídla velvyslanectví cizích států a sídla některých mezinárodních organizací) nejsou vyňata z působnosti teritoriální jurisdikce státu, avšak orgány státu tu nemohou provádět procesní úkony (nedisponují *exekuční jurisdikcí*[85]) bez souhlasu příslušného orgánu cizího státu (vedoucího mise).[86]

Vynětí osob, které požívají výsad a imunit podle mezinárodního práva je trvalou procesní exempcí. To znamená, že je nelze stíhat ani po skončení jejich zvláštního postavení za trestné činy spáchané v době výkonu funkce. Nelze ovšem opomenout, že se rozlišuje částečná a úplná procesní exempce.

Úplnou procesní exempci požívá diplomatický personál mise. Diplomat nesmí být zadržen ani zatčen.

---

[84] Zásada teritoriality je vyjádřena v ustanovení § 4 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; teorie příčiny a následku.

[85] Viz kapitola VIII.: Exekuční jurisdikce.

[86] Čl. 22 Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích.

Administrativní a technický personál je plně vyňat z trestní jurisdikce přijímajícího státu, pokud se nejedná o občana přijímajícího státu nebo o osobu v přijímacím státě trvale usazenou *(regnicoles).*

Služební personál, který je přímo ve službách mise, požívá imunity pro činnost spojenou s výkonem funkce, opět s výjimkou *regnicoles.* Služební personál působící ve službách členů mise, požívá imunity jen tehdy, pokud tak stanoví přijímací stát.

Diplomaté, kteří jsou státními občany přijímajícího státu nebo v něm trvale bydleli před povoláním do funkce diplomata, jsou označováni jako *regnicoles.* Nad těmito osobami zásadně uplatňuje svou jurisdikci přijímací stát, a to tak, aby nebylo nezákonně zasaženo do plnění funkce mise. Tito diplomaté požívají diplomatických výsad a imunit pouze pro činnost spojenou s výkonem funkce.

Vynětí konzulárních úředníků a zaměstnanců z trestní jurisdikce se týká pouze jejich úkonů prováděných při plnění konzulárních funkcí. Členové konzulárního úřadu, na rozdíl od diplomatických zástupců, jsou povinni svědčit při soudním nebo správním řízení[87], s výjimkou svědeckých výpovědí o věcech spojených s výkonem jejich konzulárních povinností.

O problematice vztahu diplomatických imunit k univerzální jurisdikci je pojednáno samostatně – v kapitole o univerzální jurisdikci.[88]

b) Exempce z civilní a správní jurisdikce

V pojmu civilní jurisdikce státu je obsaženo řízení před soudem mimo trestních a správních věcí. Pomineme-li ústavní soudnictví.

Pod pojmem správní jurisdikce státu se skrývá řízení před správními orgány státu a soudní řízení ve věcech správních.

---

[87] Správním řízením je i řízení o přestupcích.

[88] Kapitola VII.5: Univerzální jurisdikce a diplomatické imunity.

Diplomatický zástupce je vyňat z jurisdikce civilní a správní, s výjimkou případů, kdy se jedná (i) o věcnou žalobu týkající se soukromé nemovitosti diplomata na území přijímajícího státu; (ii) o žalobu týkající se dědictví, v němž diplomat vystupuje jako soukromá osoba; nebo (iii) o žalobu týkající se výkonu svobodného povolání nebo obchodní činnosti, jenž diplomat provozuje vedle svých úředních funkcí. Diplomatický zástupce nepodléhá exekučním opatřením, mimo výše uvedená řízení. Exekuce může být provedena pouze v případě, že nebude porušena nedotknutelnost osoby diplomatického zástupce.

Administrativní, technický a služební personál a *regnicoles* požívají vynětí ze správní a civilní jurisdikce pouze v souvislosti s výkonem své funkce u mise, nikoli tedy pro soukromé činnosti.

Exempce konzulárních úředníků a zaměstnanců se týká pouze úkonů, prováděných při plnění jejich konzulárních funkcí. Nevztahuje se na občanské kontrakty, které sjednali jako soukromé osoby, a na spory o náhradu škody způsobenou vozidlem, lodí nebo letadlem, které řídili.[89] Dále jsou povinni svědčit v soudním nebo správním řízení[90], s výjimkou svědeckých výpovědí o věcech spojených s výkonem jejich konzulárních povinností.

c) Exempce z fiskální jurisdikce

Pod fiskální jurisdikcí se skrývá právo a povinnost státu stanovit a vybírat daně, cla a poplatky na svém území. Stát je oprávněn poskytnout i úlevy a osvobození od daní, cel a poplatků.

Vymáhání daní, poplatků a cel by misi a její personál ve velké míře podřídilo donucovací moci přijímajícího státu. Případné odvody na daních, poplatcích a clech by umožnily přijímajícímu státu, aby se značnou přesností měl přehled o finanční činnosti mise.

---

[89] Potočný M.: *Mezinárodní právo. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha, C. H. Beck 1996, s. 139.

[90] Správním řízením je i řízení o přestupcích.

Činnost mise a její nemovitosti jsou, s určitými výjimkami, osvobozeny od všech daní a poplatků přijímajícího státu.

Výjimkou z osvobození jsou protihodnoty (poplatky) za služby poskytnuté veřejnými institucemi přijímajícího státu a nepřímé daně, které jdou k tíži mise (daň z přidané hodnoty, spotřební daň).

Od jakéhokoli zdanění jsou osvobozeny příjmy mise z její úřední činnosti (úřední poplatky).

S výjimkou *regnicoles* je diplomatický, administrativní a technický personál mise osvobozen od daní a poplatků kromě: nepřímých daní, daní a poplatků ze soukromých nemovitostí, dědické daně z dědictví, které mu připadne v přijímacím státě (s výjimkou movité pozůstalosti po zemřelém členu mise, resp. po rodinném příslušníku žijícím s ním ve společné domácnosti), daní ze soukromých příjmů v přijímacím státě, kapitálové daně z investic do obchodních podniků v přijímacím státě a poplatků, kterým odpovídá poskytnutí veřejných služeb. Zaměstnanci mise nebo personálu mise jsou osvobozeni od daně ze mzdy.[91]

Diplomatický personál je osvobozen od celních poplatků za dovoz věcí pro osobní potřebu. Ostatní personál mise je takto osvobozen jen při prvním služebním vstupu do přijímajícího státu.

Diplomatický, administrativní a technický personál mise nepodléhá v přijímacím státě povinnosti se sociálně pojistit, za předpokladu, že je pojištěn v jiném státě.

---

[91] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 188.

V.2.2 Mezinárodní organizace a teritoriální jurisdikce státu

Zajímavým problémem je vztah státu k mezinárodním organizacím. Na tomto místě je nutné striktně rozlišovat, zda se jedná o mezinárodní organizaci vládní nebo nevládní povahy.

Pouze mezinárodní vládní organizace jsou subjekty mezinárodního práva na rozdíl od mezinárodních organizací nevládního typu (tzv. NGO[92]).

Mezinárodní nevládní organizace je zásadně subjektem vnitrostátního práva státu, ve kterém má své sídlo a plně podléhá jeho jurisdikci.

Není vyloučeno, aby mezinárodní nevládní organizace požívala zvláštního postavení v rámci vnitrostátního práva státu, je ovšem zcela na územním suverénovi, zda ve svém právním řádu konkrétní mezinárodní nevládní organizaci určité výsady a imunity poskytne.

Mezinárodní nevládní organizace vždy podléhají vnitrostátnímu právu určitého státu, zatímco mezinárodní vládní organizace jurisdikci žádného státu nepodléhají. Mezinárodní vládní organizace disponují vlastní mezinárodněprávní subjektivitou, i když pouze omezenou a specifickou.

Rozdíl je v členském substrátu organizací. Členy mezivládních organizací jsou jen státy, resp. jejich vlády. Naopak u nevládních organizací jsou členy fyzické nebo právnické osoby z různých států světa.

Mezinárodní subjektivita mezinárodní vládní organizace (dále v textu již jen mezinárodní organizace) vylučuje, aby stát nad mezinárodní organizací vykonával jurisdikci.

Subjektivitu mezinárodní organizace je vhodné odlišit od subjektivity státu, nejsou totiž obsahově totožné, přestože jsou mezinárodní organizace i státy subjekty na stejné úrovni.

---

[92] Non-governmental organisation.

Pokud bychom chtěli mezinárodní organizaci definovat stejně jako stát pomocí území, výkonu moci a obyvatelstva. Dojdeme k závěru, že tyto dva subjekty mezinárodního práva se od sebe podstatně liší.

Mezinárodní organizace nemá území, ani obyvatelstvo, a tudíž nemůže vykonávat ani veřejnou moc, neboť nemá kde ji vykonávat. Určitou výjimkou je v současnosti Organizace spojených národů, která na základě rezoluce Rady bezpečnosti č. 1244[93] vykonává veřejnou správu na území Kosova. Je třeba mít na paměti, že se jedná jen o dobu přechodnou, určenou k řešení vzniklé situace. Z povahy věci zde vždy chybí myšlenka trvalého výkonu územní výsosti nad svěřeným územím, na rozdíl od výkonu územní výsosti státem nebo povstaleckým hnutím, kde je tato myšlenka přítomna.

Není-li mezinárodní organizace teritoriálním suverénem nad určitým územím, pak se na ní nemůže vztahovat dispozitivní obyčejové mezinárodní právo, jehož pravidla platí pouze pro územní suverény[94] – primární subjekty mezinárodního práva[95].

Mezinárodní subjektivita organizací je odvozená od mezinárodní subjektivity států. Na základě rozhodnutí států mezinárodní organizace vznikají. Členy organizace jsou státy, které uzavřely smlouvu o vzniku organizace nebo do ní později vstoupily uzavřením smlouvy o přistoupení s ostatními členskými státy.

Státy disponují originální (původní, primární) subjektivitou, zatímco subjektivita mezinárodních organizací je derivativní (odvozená, sekundární).

Přestože je mezinárodní organizace pouze sekundárním subjektem mezinárodního práva, může se ale dopustit porušení kogentního obyčejového práva, které se na ni vztahuje.

---

[93] S/RES/1244 (1999), 10. červen 1999.

[94] Podrobněji Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 110.

[95] Primárními subjekty mezinárodního práva jsou státy, Mezinárodní výbor Červeného kříže, Svatá stolice, Svrchovaný řád maltézských rytířů, města s mezinárodním statusem, národněosvobozenecké hnutí, povstalci a válečná strana.

Závaznost kogentního obyčejového mezinárodního práva pro mezinárodní organizaci vyplývá z její povinnosti řídit se zakládající mezinárodní smlouvou, na jejímž základě byla členskými státy zřízena. Tato mezistátní mezinárodní smlouva totiž nesmí odporovat kogentnímu mezinárodnímu obyčejovému právu[96].

Pokud by mezinárodní organizace jednala v rozporu s *ius cogens*, překročila by své kompetence, kterými ji vybavily její členské státy, a dopustila by se tím porušení zakládající mezinárodní smlouvy (zakládajícího statutu mezinárodní organizace), na jejímž základě byla členskými státy zřízena, a jejímiž ustanoveními je vázána.[97]

Vzhledem k tomu, že mezinárodní organizace získává svou mezinárodní subjektivitu z rozhodnutí států, je její mezinárodní subjektivita omezena obsahem tohoto rozhodnutí. Státy vybaví mezinárodní organizaci v zakládající smlouvě pouze takovou mírou mezinárodní subjektivity, jaká je třeba k naplnění jejího poslání.

Mezinárodní organizace je v mezích své činnosti nadána způsobilostí uzavírat mezinárodní smlouvy, a to nejen se svými členy, ale i se státy mimo členskou základnu organizace. Kromě práva uzavírat smlouvy je vybavena i právem normotvorby, a to v mezích zmocnění definovaném ve statutu organizace. Je oprávněna vydávat jak právní normy závazné pro smluvní strany organizace, tak i vnitřní předpisy upravující chod organizace jako takové.

Mezinárodní organizace vytvářejí „své“ právní normy a dohlížejí na jejich dodržování, případně je i sankcionují, mají-li k tomu mandát. Některé právní normy mezinárodní organizace mají pouze nezávaznou doporučující povahu nebo jsou pouze politickými prohlášeními. Taková prohlášení a doporučení nejsou pro smluvní státy právně závazná a působí pouze svou politickou,

---

[96] Článek 53 Vídeňské úmluvy o smluvním právu vyhlášené pod č. 15/1988 Sb.: *„Každá smlouva, která v době svého uzavření je v rozporu s imperativní normou obecného mezinárodního práva, je nulitní. Pro účely této úmluvy je imperativní normou obecného mezinárodního práva norma přijatá a uznaná mezinárodním společenstvím států jako celkem za normu, od níž není dovoleno se odchýlit a která může být změněna pouze novou normou obecného mezinárodního práva stejné povahy.“*.

[97] Podrobněji je o této problematice pojednáno v kapitole o univerzální jurisdikci.

případně doporučující vahou. V těchto případech záleží pouze na členských státech, zda budou tato rozhodnutí a doporučení respektovat.

Mezinárodní organizace mohou pro svou členskou základnu vydávat i závazné právní předpisy (jsou-li k tomu zmocněny) a kontrolovat, případně postihovat, jejich nedodržování. Mezinárodní organizace může být mezinárodní smlouvou zmocněna nejen k dozoru nad dodržováním smluvních závazků, ale i k případnému řešení sporů vzniklých při aplikaci smlouvy mezi smluvními stranami.

Množina postihů, které může mezinárodní organizace uplatnit vůči svým členským státům, které porušily závazky vyplývající z partikulárního mezinárodního práva vytvořeného mezinárodní organizací, není příliš široká. Instituty odpovědnosti a přímého donucení, jinak normované dispozitivním obyčejovým mezinárodním právem, mezinárodní organizace uplatnit nemůže. Dispozitivní obyčejové normy se v oblasti mezinárodních organizací nepoužijí, nebyly-li tyto dispozitivní obyčejové normy kodifikovány v mezinárodní smlouvě, na jejímž základě je mezinárodní organizace oprávněna příslušným způsobem jednat. Teprve na základě mezinárodní smlouvy může mezinárodní organizace volat své členské státy k mezinárodní odpovědnosti.[98] Je-li k tomu mezinárodní organizace zmocněna, pak může rozhodnout o postihu např. formou pozastavení hlasovacích práv v orgánech mezinárodní organizace, hrozbou nebo uvalením ekonomických sankcí nebo přistoupit až k vyloučení členského státu z organizace.

Jiným možným postihem za porušení právních norem mezinárodní organizace je zahájení soudního řízení s členským státem, který nedodržel své závazky. Některé mezinárodní organizace disponují svými soudními orgány.[99]

---

[98] Podrobněji: Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 113.

[99] Např. Mezinárodní soudní dvůr se sídlem v Haagu působí u Organizace spojených národů, Soudní dvůr Evropské unie se sídlem v Lucemburku řeší otázky výkladu a porušení evropského práva, Mezinárodní tribunál pro mořské právo působící při OSN pro otázky mořského práva (Úmluva o mořském právu z roku 1982), Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku působící u Rady Evropy.

Podmínky soudního řízení jsou většinou upraveny v zakládající smlouvě mezinárodní organizace.

Členské státy mezinárodní organizace mohou (nemusí) přenést na mezinárodní organizaci některé pravomoci orgánů členských států. Problematika převodu kompetencí na mezinárodní organizaci je na vnitrostátní úrovní obecně řešena v ústavě.[100] Podrobnosti, respektive vlastní převod konkrétních pravomocí, jsou dohodnuty v mezistátní mezinárodní smlouvě zakládající mezinárodní organizaci, popřípadě v mezistátní mezinárodní smlouvě o přistoupení k mezinárodní organizaci.[101] Mezinárodní organizace takto získává oprávnění k výkonu převedených pravomocí. Cíl a důvod vzniku mezinárodní organizace je většinou (ne vždy) vyjádřen v zakládající smlouvě mezinárodní organizace – *teorie implicitních kompetencí* (viz dále v textu).

Pokud členské státy přenesou na mezinárodní organizaci určité své kompetence, čímž z vlastní vůle omezí výkon své suverenity v dané oblasti, dojde tím také ke zhoršení postavení třetích států (nečlenů mezinárodní organizace), protože se odpovědným subjektem za danou oblast stane někdo jiný (odpovědnost přejde ze státu na mezinárodní organizaci). Smlouvy k tíži třetího

---

[100] Čl. 1 Ústavy ČR: *„(1) Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana. (2) Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.“* ; Čl. 10 Ústavy ČR: *„Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“;* Čl. 10a Ústavy ČR: *„(1) Mezinárodní smlouvou mohou být některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci nebo instituci. (2) K ratifikaci mezinárodní smlouvy uvedené v odstavci 1 je třeba souhlasu Parlamentu, nestanoví-li ústavní zákon, že k ratifikaci je třeba souhlasu daného v referendu.“.*

[101] Např. Smlouva mezi Belgickým královstvím, Dánským královstvím, Spolkovou republikou Německo, Řeckou republikou, Španělským královstvím, Francouzskou republikou, Irskem, Italskou republikou, Lucemburským velkovévodstvím, Nizozemským královstvím, Rakouskou republikou, Portugalskou republikou, Finskou republikou, Švédským královstvím, Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska (členskými státy Evropské unie) a Českou republikou, Estonskou republikou, Kyperskou republikou, Lotyšskou republikou, Litevskou republikou, Maďarskou republikou, Republikou Malta, Polskou republikou, Republikou Slovinsko, Slovenskou republikou o přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyperské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky k Evropské unii a Akt o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyperské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie, vyhlášena pod číslem 44/2004 Sb. m. s.; Akt o podmínkách přistoupení je nedílnou součástí Smlouvy o přistoupení k Evropské unii.

jsou na poli mezinárodního práva zakázány pro rozpor se zásadou suverenity. Nečlenské státy tak mohou, do doby než subjektivitu mezinárodní organizace uznají, ignorovat její existenci a z právních jednání organizace činit zavázaným členský stát, na jehož území se uskutečnilo předmětné jednání, které třetí stát považuje za odporující mezinárodnímu právu.[102]

K řádnému vzniku mezinárodní organizace je zapotřebí celkem tří různých smluv:

- *zakládající statut mezinárodní organizace,*
- *mezinárodní smlouva o vynětí mezinárodní organizace z jurisdikce státu, ve kterém je usazena,*
- *mezinárodní smlouva o vynětí pracovníků mezinárodní organizace z jurisdikce státu, ve kterém je organizace usazena.*

Na poli mezinárodního práva byla uzavřena řada smluv upravujících výsady a imunity mezinárodních organizací. Pro úplnost lze uvést například: *Úmluvu o výsadách a imunitách Organizace spojených národů z roku 1946* (52/1956 Sb.), *Úmluvu o výsadách a imunitách odborných organizací z roku 1947* (21/1968 Sb.), *Dohodu o výsadách a imunitách Mezinárodní agentury pro atomovou energii z roku 1959* (192/1968 Sb.), *Úmluvu OSN o mořském právu z roku 1982* (240/1996 Sb.), *Úmluvu o mezinárodním civilním letectví z roku 1944* (147/1947 Sb.), *Ústavu Mezinárodní zdravotnické organizace z roku 1946* (189/1948 Sb.), *Statut Rady Evropy z roku 1949* (123/1995 Sb.), *Všeobecnou dohodu o výsadách a imunitách Rady Evropy z roku 1949* (179/1995 Sb.)[103] a *Protokol o výsadách a imunitách Evropských*

---

[102] Podrobněji: Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 158.

[103] Texty mezinárodních smluv lze nalézt v publikaci: Miroslav Potočný, Jan Ondřej: *Dokumenty ke studiu mezinárodních organizací,* 2. doplněné a rozšířené vydání, Univerzita Karlova – vydavatelství Karolinum, Praha 1998.

společenství připojený ke Smlouvě o založení Evropského společenství, který je součástí Smlouvy o přistoupení České republiky a dalších zemí k Evropské unii (44/2004 Sb. m. s.).

V.2.2.1 Zakládající statut mezinárodní organizace

Statutem mezinárodní organizace je smlouva o vzniku mezinárodní organizace uzavřená mezi zakládajícími státy, případně mezi členy organizace a přistupujícími státy do mezinárodní organizace. Zakládající smlouva o (Statut mezinárodní organizace) je uzavírána pouze mezi státy. Mezinárodní organizace není stranou Statutu mezinárodní organizace. Statut se řídí mezinárodním smluvním právem, lépe řečeno *Vídeňskou úmluvou o smluvním právu z roku 1969,*[104] popřípadě mezinárodním obyčejovým právem.

Zakládající statut mezinárodní organizace je zcela nezbytným dokumentem pro vznik mezinárodní organizace. Pokud by se zakládající státy nedohodly na obsahu Statutu, mezinárodní organizace by nevznikla.

V zakládající smlouvě bývá většinou řešena otázka subjektivity mezinárodní organizace. Statut vymezuje kompetence mezinárodní organizace, které ji smluvní státy svěřily. Ne vždy je otázka subjektivity a kompetencí mezinárodní organizace výslovně řešena, někdy jsou svěřené kompetence uvedeny v zakládající smlouvě pouze deklaratorním výčtem.

Mezinárodní soudní dvůr řešil otázku subjektivity mezinárodní organizace v posudku případu *Bernadotte* ve věci *náhrady škod utrpěných ve službách OSN* v roce 1949.[105] Mezinárodní soudní dvůr při výkladu Charty OSN využil

---

[104] Vídeňská úmluvá o smluvním právu z roku 1969 byla publikována pod číslem 15/1988 Sb.

[105] Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 114, sub. 49: „V roce 1948 OSN vyslala do Izraele, tehdy ještě nečlenského státu (členem až od 11. 5. 1949), svého zprostředkovatele hraběte *Folke Bernadotte*, jenž byl 17. 9. 1948 v Jeruzalémě židovskými extremisty zavražděn. Organizace se obrátila na Mezinárodní soudní dvůr s žádostí o vyjádření, zda se může vlastním jménem domáhat reparace. Soud ve svém posudku odpověděl kladně,

tzv. *teorii implicitních kompetencí* a konstatoval: *„Podle mezinárodního práva je třeba mít za to, že Organizace [Organizace spojených národů] disponuje těmi kompetencemi, které – třebaže nejsou výslovně vyhlášené v Chartě – […] byly Organizaci svěřeny jako podstatné pro výkon jejích funkcí.“.*[106]

Shrneme-li výše uvedené, dojdeme k závěru, že subjektivita mezinárodní organizace je odvozená od subjektivity států (sekundární) a po obsahové stránce je pouze dílčí (partikulární). Mezinárodní organizace disponuje pouze takovou mírou subjektivity, aby byla schopna plnit své poslání, ať už je či není toto poslání výslovně specifikované v zakládající smlouvě organizace.

Ignaz Seidl-Hohenveldern definoval mezinárodní organizaci jako útvar, který disponuje alespoň jedním orgánem, který může projevit vůli, jenž nemusí být nutně totožná s vůlí každého členského státu, a pokud založením tohoto útvaru je sledován účel, který by – z vůle jednotlivých států – patřil k jeho výsostným úkolům. Propůjčení právní subjektivity umožňuje přinejmenším kontrolu a koordinaci aktů členských států v oblasti činnosti organizace.[107]

Část odborné veřejnosti (autoři Fischer a Köck) vyvozuje z rozboru případu *Bernadotte* následující závěr: každá mezinárodní organizace, která naplňuje znaky organizace, disponuje mezinárodní subjektivitou i vůči nečlenským státům. Analogicky aplikuje na mezinárodní organizaci pravidla o vzniku mezinárodněprávní subjektivity státu[108] (stát získává mezinárodní subjektivitu na základě pouhé skutečnosti svého vzniku).

---

avšak s velmi kuriózním odůvodněním. *V CIJ Recueil (avis consultatif)* 1949, uvádí – v případu *Réparation des dommages subis au service des Nations Unies* – na str. 185, že „50 členských států OSN (tehdejší počet), představující velkou většinu mezinárodního společenství, mělo podle mezinárodního práva pravomoc vytvořit útvar (entité) nadaný subjektivitou objektivní (sic) – *possédant une personnalité internationale objective, possessing objective international personality* –, nikoli tedy jen subjektivitou, kterou řečené státy uznávají pouze samy pro sebe *(recognised by them alone)*“. Tento výrok lze vysvětlit pouze jako reflexi mimořádného postavení OSN. Existenci objektivní (tj. *erga omnes*) subjektivity mezinárodních organizací v mezinárodním právu nelze obecně potvrdit.“.

[106] Mezinárodní soudní dvůr: Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C.J Reports 1949. p. 179; Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 112.

[107] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 155.

[108] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 158.

Zajímavý je i názor Seyersteda, který vychází ze zásadně neomezené způsobilosti mezinárodní organizace k právům a právním úkonům, která by odpovídala způsobilosti států.[109]

Posudek Mezinárodního soudního dvora ve věci *Bernadotte* se ovšem týká pouze Organizace spojených národů. Postavení OSN vůči nečlenským státům je třeba považovat za zvláštní případ. Uvedené úvahy (autorů Fischera, Köcka a Seyersteda) odporují vůli a praxi členských států.[110]

V.2.2.2 Smlouva o vynětí mezinárodní organizace z jurisdikce státu usazení

Smlouva o vynětí mezinárodní organizace z jurisdikce státu usazení[111] je uzavřena mezi mezinárodní organizací a státem, ve kterém je organizace usazena.

Vynětí z jurisdikce státu zajišťuje mezinárodní organizaci nezávislost na státu, ve kterém je usazena. Je tak chráněna před jeho zásahy a ovlivňováním.

Vztah mezi státem usazení a mezinárodní organizací se řídí mezinárodním právem, platí pro ni však určitý zvláštní režim.

Mezinárodní organizace není primárním (originálním) subjektem mezinárodního práva. K jejímu vzniku je třeba rozhodnutí států (primárních subjektů mezinárodního práva). Z tohoto důvodu pro ni neplatí dispozitivní

---

[109] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 158.

[110] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 158.

[111] *Lex domicili.*

mezinárodní obyčejové právo a nelze ho tedy vztahovat na ni samotnou a ani na její vztahy s ostatními subjekty mezinárodního práva.

Z výše uvedeného vyplývá, že mezinárodní smlouvy uzavírané mezi státy a mezinárodními organizacemi a mezinárodními organizacemi navzájem se nemohou řídit *Vídeňskou úmluvou o smluvním právu z roku 1969*[112], neboť tato mezinárodní smlouva kodifikuje obyčejové mezinárodní právo a upravuje mezinárodní smluvní právo mezi primárními subjekty mezinárodního práva, především státy.

Smluvní právo mezinárodních organizací se řídí praxí, která se za dobu působení mezinárodních organizací na mezinárodním poli ustálila a v roce 1986 byla sepsána do *Vídeňské úmluvy o smluvním právu mezi mezinárodními organizacemi a státy a mezinárodními organizacemi navzájem*[113] (Úmluva dosud nevstoupila v platnost).

Vídeňská úmluva o smluvním právu mezi mezinárodními organizacemi a státy a mezinárodními organizacemi navzájem (1986) nekodifikuje mezinárodní obyčejové právo, ale ustálenou mezinárodní praxi, která vznikla vedle mezinárodního obyčejového práva a mezinárodního smluvního práva.

Mezinárodní organizace existují na mezinárodním poli již po dlouhou dobu a některé z nich si získaly uznání a vliv na mezinárodní dění – např. Organizace spojených národů a Mezinárodní organizace práce.

Mezinárodní organizace vedle mezinárodněprávní subjektivity disponuje i vnitrostátní subjektivitou – je právnickou osobou soukromého práva státu usazení. Samotná mezinárodněprávní subjektivita organizace k řádnému výkonu svěřených funkcí organizaci nestačí. Pouze ve spojení se subjektivitou vnitrostátní je mezinárodní organizace schopna plnit své závazky a využívat

---

[112] Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969 byla publikována pod číslem 15/1988 Sb.

[113] Vídeňská úmluva o smluvním právu mezi mezinárodními organizacemi a státy a mezinárodními organizacemi navzájem z roku 1986; viz dok. OSN: A/CONF. 129/15; Miroslav Potočný, Jan Ondřej: *Dokumenty mezinárodního práva IV.,* 2. vydání, Univerzita Karlova – vydavatelství Karolinum, Praha 1999; Československo přistoupilo k Úmluvě dne 19. 10. 1990. ČR sukcesovala do Úmluvy dne 22. 2. 1993. Slovensko sukcesovalo do Úmluvy dne 24. 7. 1993.

svých práv. Povinnost vybavit mezinárodní organizaci jak mezinárodní tak i vnitrostátní subjektivitou (ve státě usazení) vyplývá z *teorie implicitních kompetencí.* V praxi se po druhé světové válce prosazuje pravidlo formulované v čl. 104 Charty OSN: *„Organizace spojených národů požívá na území každého svého člena takové právní způsobilosti, jaká je nutná k výkonu jejích funkcí a k uskutečňování jejích cílů.“.*

Mezinárodní organizace potřebují ke své činnosti nejen mezinárodní a vnitrostátní subjektivitu, ale i určité logistické zabezpečení na území státu usazení, například v podobě nemovitostí.

Nemovitosti, které jsou ve vlastnictví mezinárodní organizace, jsou vyňaty z jurisdikce státu. Územním suverénem nad nemovitostmi zůstává stále stát, ten však nemůže v daném prostoru svou teritoriální jurisdikci pro nedostatek *exekuční jurisdikce*[114] uplatnit.

Mezinárodní organizace vlastní nemovitosti jako soukromoprávní právnická osoba. Tento smluvní vztah je uzavřen podle vnitrostátního práva teritoriálního suveréna – státu. Mezinárodní organizace vystupuje v právním vztahu jako právnická osoba soukromého práva, požívající určitých výsad a imunit.

Nemovitosti vyňaté z teritoriální jurisdikce státu je nutné přesně specifikovat v mezinárodní smlouvě. Na nemovitosti, které nejsou uvedené v této mezinárodní smlouvě, se nevztahuje exempce a právní řád státu usazení zde musí být dodržován.

Zajímavou otázkou je spoluvlastnictví budov pozemků a ostatních nemovitostí. Tato situace běžně nastává v případech, kdy mezinárodní organizace vlastní pouze určitou část budovy nebo jiné nemovitosti.

Spoluvlastnictví nemovitostí s sebou nese potřebu najít odpověď na otázku, zda jsou či nejsou části nemovitostí, které jsou reálně nedělitelné (společné prostory budov), vyňaty z jurisdikce státu.

---

[114] Viz kapitola VIII.: Exekuční jurisdikce.

Vycházíme-li z předpokladu, že jsou jak bytové, respektive nebytové prostory, tak i společné prostory budovy rozděleny mezi spoluvlastníky, vyvstává problém řešení jurisdikční exempce u společných prostor budovy. Bytové a nebytové prostory jsou konkrétně dělitelné a patří vždy pouze jednomu ze spoluvlastníků (odhlédneme-li od možnosti spoluvlastnictví těchto dělitelných prostor).

Bytové a nebytové prostory, které jsou ve vlastnictví mezinárodní organizace, jsou vyňaty z jurisdikce státu usazení.

Existence spoluvlastnictví společných prostor budovy je nepochybná. Zvláštní status spoluvlastníka budovy nemá vliv na existenci spoluvlastnictví společných prostor. Společné prostory budovy jsou vyňaty z jurisdikce státu, pouze pokud se v těchto prostorech nachází část mise, jejíž povaha diplomatické činnosti nebo konzulární činnosti vyžaduje zajištění nedotknutelnosti – například archiv. Teoreticky se tato zásada a současně vlastnost prostor opírá o *funkční nutnost a reprezentační charakter mise.*

Závěr vychází z následujícího rozboru:

Společné prostory budovy nelze reálně rozdělit na jednotlivé díly a ty pak přiřadit jednotlivým spoluvlastníkům. Společné prostory nelze reálně rozdělit, lze je dělit pouze ideálně. Ideálně rozdělený podíl spoluvlastnictví lze vyjádřit pouze procentuální formou, kdy se každá specifikovaná část dělí mezi spoluvlastníky podle velikosti jejich podílů.

Společné prostory vždy zůstávají ve spoluvlastnictví a spoluvlastníci se o ně společně starají (např. finančně přispívají na jejich provoz a údržbu). U těchto prostor nelze určit jejich část, která by byla pouze ve vlastnictví jednoho spoluvlastníka.

Vraťme se zpět k otázce jurisdikce. Pokud nelze zcela oddělit část společných prostor patřící mezinárodní organizaci, pak je na místě v těchto

prostorách mise aplikovat *zásadu funkční nedotknutelnosti* prostor a vyjmout z jurisdikce ty prostory mise, z jejichž podstaty plyne jejich nedotknutelnost (např. archiv). Ostatní prostory mise, které se nacházejí ve společných prostorách budovy, nejsou vyňaty z jurisdikce přijímajícího státu (např. přístupová cesta, výtah).

Kdybychom připustili exempci veškerých společných prostor budovy bez ohledu na zásadu funkční nedotknutelnosti mise, pak by se v určité reálně neidentifikovatelné části stát nemohl vyvarovat porušení exempce z jurisdikce při prosazování své moci v části z jurisdikce nevyňaté. Paradoxně by pak došlo k situaci, kdy by stát nemohl na části svého území prosadit svou moc i přes to, že se na tuto část území nevztahuje smlouva o vynětí z jeho jurisdikce. Právě popsanou situaci ovšem nelze vůbec připustit. Stát by nechránil osoby, které jsou v jeho jurisdikci, což je jeho právem a povinností.

Z výše uvedeného lze vyvodit následující závěr: Společné prostory těchto budov lze rozdělit do dvou skupin. První skupina je v jurisdikci přijímajícího státu, a to z důvodu reálné nedělitelnosti společných prostor (přístupová cesta, výtah). Mezinárodní organizace by měly přispívat na jejich údržbu, což by mělo vyplývat z kupní nebo nájemní smlouvy uzavřené podle právního řádu přijímajícího státu. Druhá skupina společných prostor budovy je z důvodu zajištění funkční nedotknutelnosti mise vyňata z jurisdikce státu (společné prostory budovy, ve které je umístěn například archiv mise).

Zvláštní postavení místností a archivu mise mezinárodní organizace, ať už se nacházejí kdekoliv, je zakotveno v podobě *zásady funkční nedotknutelnosti* v mnoha mezinárodních úmluvách.

O nedotknutelnosti místností mise hovoří například ustanovení článku II § 3 *Úmluvy o výsadách a imunitách Organizace spojených národů*, dále ustanovení článku III oddílu 5 *Úmluvy o výsadách a imunitách odborných organizací* a ustanovení článku 179 *Úmluvy OSN o mořském právu* nebo ustanovení článku 4 *Všeobecné dohody o výsadách a imunitách Rady Evropy*.

Nedotknutelnost archívu mise zakotvuje například ustanovení článku II § 4 *Úmluvy o výsadách a imunitách Organizace spojených národů,* dále ustanovení článku III oddílu 6 *Úmluvy o výsadách a imunitách odborných organizací* a ustanovení článku 181 *Úmluvy OSN o mořském právu* nebo ustanovení článku 5 *Všeobecné dohody o výsadách a imunitách Rady Evropy.*

Soubor výsad a imunit zajišťuje mezinárodní organizaci nezávislost a ochranu před zásahy a ovlivňováním ze strany ostatních subjektů mezinárodního práva. Výsady a imunity mezinárodních organizací, v míře v jaké jsou upraveny v mezinárodních úmluvách, zmíněných v této kapitole,[115] tvoří nejen smluvní právo mezinárodních organizací, ale jsou i součástí ustálené praxe mezinárodních organizací vládního typu.

V.2.2.3 Smlouva o vynětí zaměstnanců mezinárodní organizace z jurisdikce státu usazení

Mezinárodní organizace sjednává se státem, ve kterém je usazena, mezinárodní smlouvu o výsadách a imunitách svých pracovníků. Jak již bylo uvedeno, ani na tuto oblast nelze aplikovat obecné mezinárodní právo upravující výsady a imunity státních konzulů a diplomatů.

Veškeré výsady a imunity je třeba zakotvit v mezinárodní smlouvě a explicitně vyjádřit jejich obsah.

Z důvodu zajištění nezávislosti mezinárodní organizace na územním suverénovi (státu usazení) je vhodné, aby pracovníci mezinárodní organizace byli při výkonu pracovních povinností vyňati z jurisdikce státu.

Na tomto místě je vhodné upozornit, že se jedná pouze o částečnou exempci z jurisdikce státu. Pracovníci požívají výsad a imunit pouze při výkonu činnosti

[115] Kapitola V.2.2: Mezinárodní organizace a teritoriální jurisdikce státu.

pro mezinárodní organizaci. Ovšem i toto vynětí má své vlastní hranice – nikoliv veškerá činnost pro mezinárodní organizaci je chráněna exempcí. Z jurisdikce státu nejsou vyňaty excesivní činnosti a jednání.

Smlouva o výsadách a imunitách zaměstnanců mezinárodní organizace je uzavřena mezi organizací a státem usazení. Působení organizace může ovšem překročit hranice státu usazení. K rozšíření dochází tehdy, pokud zaměstnanci mezinárodní organizace opustí z titulu výkonu svého zaměstnání domovský stát organizace. Jedná se pouze o rozšíření obsahu, který mezinárodní smlouva konstituovala, nikoli rozšíření smlouvy jako takové, tedy okruhu (počtu) účastníků této smlouvy.[116] Mezinárodní organizace takto rozšiřuje svoji působnost mimo území státu svého usazení z titulu personální jurisdikce nad svými zaměstnanci. V případě členských států mezinárodní organizace, lze tacitní souhlas s obsahovým rozšířením smlouvy mezi mezinárodní organizací a státem jejího usazení (nebyl-li souhlas členského státu vyjádřen výslovně písemnou / smluvní formou) předpokládat z podpisu Smlouvy o založení mezinárodní organizace, ve které členské státy konstituovaly (sekundární) subjektivitu organizace. Tacitní souhlas členského státu s obsahovým rozšířením smlouvy je možné dovodit i z tzv. *teorie implicitních kompetencí,* kterou zmiňuje i Mezinárodní soudní dvůr v Haagu v posudku případu *Bernadotte* ve věci *náhrady škod utrpěných ve službách OSN*[117] z roku 1949.

Postavení nečlenských států je odlišné. Výsady a imunity zaměstnanců mezinárodní organizace vycházejí na území nečlenského státu z titulu *ad hoc* sjednané tacitní smlouvy obsahující souhlas nečlenského státu s obsahovým rozšířením smlouvy, která byla uzavřena mezi mezinárodní organizací a státem jejího usazení (není-li sjednána smlouva písemná). Ke sjednání *ad hoc* tacitní smlouvy mezi nečlenským státem a organizací dochází v situaci, kdy mezinárodní organizace vyšle do nečlenského státu svého zástupce a nečlenský

---

[116] Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 114.

[117] Mezinárodní soudní dvůr: Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949. p. 174; Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 114.

stát ho přijme. Zástupce mezinárodní organizace je přijat z titulu výkonu činnosti pro mezinárodní organizaci jako její orgán a nikoli jako osoba soukromá.[118] Tato otázka byla také řešena Mezinárodním soudním dvorem v roce 1949 v posudku případu *Bernadotte.* Pokud by zaměstnanec pobýval na území přijímajícího státu jako osoba soukromá, pak by na něj orgány přijímajícího státu pohlížely jako na příslušníka státu, jehož je občanem a v jehož personální jurisdikci se nachází. Výsady a imunity, které by při výkonu činnosti pro mezinárodní organizaci požíval, jsou v případě soukromé návštěvy cizího státu irelevantní.

Uzná-li nečlenský stát subjektivitu mezinárodní organizace výše uvedeným způsobem, pak uznává pouze její existenci jako subjektu mezinárodního práva a nezavazuje se tím k respektování a dodržování právních norem, které tato mezinárodní organizace přijala a publikovala.[119]

Shrneme-li výše uvedené, dojdeme k závěru, že z jurisdikce státu usazení je vyňat pouze řádný výkon pracovních povinnosti zaměstnanců mezinárodní organizace.

Srovnáme-li postavení konzulů a diplomatů a postavením pracovníků mezinárodní organizace, zjistíme, že se jedná o úpravu obdobnou.

Personál diplomatických a konzulárních misí požívá imunity pouze v přijímacím nebo tranzitním státě, je však plně podřízen jurisdikci vysílajícího státu. Zatímco zaměstnanci mezinárodních organizací požívají výsad a imunit i v zemi svého původu, je tak zajištěna nestrannost zaměstnance a plná nezávislost organizace. Geografický rozsah imunity zaměstnanců mezinárodních organizací je širší, ovšem věcný rozsah této imunity je naopak ve srovnání s diplomatickým a konzulárním personálem užší. Zaměstnanci mezinárodních

---

[118] Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 114.

[119] Podrobněji: Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 158.

organizací požívají výsad a imunit pouze při výkonu činnosti pro mezinárodní organizaci.[120]

Problematikou jurisdikce se v souvislosti se soudní ochranou zaměstnanců mezinárodní organizace zabýval i Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku. V roce 1995 byl Evropskému soudu pro lidská práva postoupen k rozhodnutí případ č. 28934/95 ve věci *Beer a Reagan versus Německo.* Evropský soud pro lidská práva vydal v této věci rozsudek dne 18. února 1999. Soud se v judikátu č. 28934/95 ve věci *Beer a Reagan versus Německo* odvolal na rozsudek č. 26083/94 ve věci *Waite a Kennedy proti Německu* taktéž ze dne 18. února 1999. V obou případech byla soudem řešena stejná otázka a jedná se téměř o identické případy, v nichž byla zažalována Spolková republika Německo pro své soudní rozhodnutí ve věci mezinárodněprávní imunity Evropské kosmické agentury.

Pánové Beer a Reagan zažalovali mezinárodní organizaci, a to Evropskou kosmickou agenturu[121], pro porušení německého pracovního práva u německého pracovního soudu[122] v Darmstadtu, kde sídlí Evropské kosmické operační středisko[123]. Evropské kosmické operační středisko je nezávislé středisko (organizační jednotka) Evropské kosmické agentury založené *mezinárodní smlouvou o Evropském kosmickém operačním středisku z roku 1967.*[124]

Německý soud žalobu zamítl s odvoláním na imunitu mezinárodní organizace – Evropské kosmické agentury. Žalobci (Beer a Reagan) poté podaly žalobu na Spolkovou republiku Německo pro porušení práva na spravedlivý

---

[120] Členské státy mezinárodní organizace se mohou v mezinárodní smlouvě dohodnout, že určitému okruhu nebo všem zaměstnancům poskytnou diplomatickou imunitu (tj. imunitu i pro soukromé jednání). V tomto případě je vhodné smluvně zakotvit možnost a upravit proceduru odnětí (zrušení) diplomatické imunity v případě, kdy dojde ke zneužití imunity.

[121] Evropská kosmická agentura (European Space Agency) má své hlavní sídlo v Paříži.

[122] Arbeitsgericht

[123] European Space Operations Centre

[124] Bundesgesetzblatt II Nr. 3 ze dne 18. ledna 1969.

proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod[125] u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku.

Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že k porušení čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nedošlo. Uvedl také, že není povolán k tomu, aby přezkoumal, zda daná problematika je v jurisdikci státu usazení (Německa) nebo mezinárodní organizace (Evropské kosmické agentury). Evropský soud pro lidská práva pouze posoudil, zda došlo k porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (konkrétně čl. 6 odst. 1 Úmluvy). V této věci soud došel k závěru, že Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod porušena nebyla.

V německém právním řádu je jurisdikční imunita (exteritorialita) upravena ustanoveními § 18 až 20 německého ústavního zákona o soudech (*Gerichtsverfassungsgesetz*[126] dále také jen „GVG"). Ustanovení § 18 a 19 GVG upravují vynětí členů diplomatických a konzulárních sborů cizích států. Ustanovení § 20 odst. 1 GVG vyjímá z jurisdikce Německa jiné reprezentanty cizích států přebývající v Německu se svolením německé vlády, a ustanovení § 20 odst. 2 GVG zajišťuje jurisdikční imunitu osobám, které ji požívají na základě pravidel obecného mezinárodního práva, mezinárodních smluv nebo jiných pramenů práva *(sonstiger Rechtsvorschriften).*

Mezinárodní smlouva o výsadách a imunitách Evropské kosmické agentury, uzavřená mezi Organizací a Spolkovou republikou Německo, upravuje tzv. zbytkovou klauzulí rozdělení jurisdikčních kompetencí v pracovněprávních věcech mezi Spolkovou republiku Německo a Evropskou kosmickou agenturu následovně: V části III, článku 6 Smlouvy o výsadách a imunitách Evropské kosmické agentury se uvádí: *„(...) Pokud pracovněprávní podmínky zaměstnanců Organizace nejsou upraveny předpisy Organizace, řídí se*

---

[125] Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla publikována pod č. 209/1992 Sb.

[126] Ustanovení § 20 odst. 2 GVG [BGBl I S. 1077]: *„Im übrigen erstreckt sich die deutsche Gerichtsbarkeit auch nicht auf andere als die in Absatz 1 und in den §§ 18 und 19 genannten Personen, soweit sie nach den allgemeinen Regeln des Völkerrechts, auf Grund völkerrechtlicher Vereinbarungen oder sonstiger Rechtsvorschriften von ihr befreit sind.".*

německým právem. Spory mezi Organizací a jejími zaměstnanci ve Spolkové republice Německo, které nespadají do kompetence (jurisdikce) odvolacího orgánu Organizace (Appeals Board), jsou v jurisdikci Spolkové republiky Německo.“.

Evropský soud pro lidská práva při rozhodování případů ve věci *Waite a Kennedy proti Německu (26083/94)* a *Beer a Reagan proti Německu (28934/95)* byl stejného názoru jako německý pracovní soud, který ve věci rozhodoval na vnitrostátní úrovni. Podle ustanovení § 20 odst. 2 GVG ve spojení s článkem 6 Smlouvy o výsadách a imunitách Evropské kosmické agentury není německý pracovní soud příslušný k tomu, aby ve věci rozhodl. Pracovněprávní otázky zaměstnanců Evropské kosmické agentury jsou pouze v jurisdikci Evropské kosmické agentury. Evropský soud pro lidská práva ovšem v této souvislosti také uvedl, že není příslušný k tomu, aby rozhodl kompetenční konflikt v soudní jurisdikci státu a mezinárodní organizace.

Evropský soud pro lidská práva je podle svého názoru příslušný pouze k posouzení toho, zda nedošlo k porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Konkrétně v těchto případech, zda nebylo porušeno právo na spravedlivý proces ve smyslu článku 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Podle článku IV odstavce 1 písmene a) Přílohy I Smlouvy o výsadách a imunitách Evropské kosmické agentury přísluší Evropské kosmické agentuře jurisdikční imunita *(immunity from jurisdiction and execution)*, kromě jednotlivých (konkrétních) případů, kdy o zproštění imunity rozhodne Rada Evropské kosmické agentury. Rada Evropské kosmické agentury je povinna přistoupit ke zproštění imunity ve všech situacích, kdy by byla ohrožena důvěra v soudní řízení a současně nedojde-li tím k poškození zájmů Evropské kosmické agentury.

Soudní řízení před orgány Evropské kosmické agentury není shodné s řízením před soudy Spolkové republiky Německo, protože Evropská vesmírná agentura je nezávislou mezinárodní organizací s vlastní mezinárodněprávní

subjektivitou. Evropská vesmírná agentura disponuje vlastním soudním systémem, který je zcela nezávislý. V rámci soudního systému Evropské kosmické agentury je možné podat návrh na zahájení přezkumného řízení k nezávislému odvolacímu orgánu Evropské kosmické agentury *(Appeals Board).* Evropský soud pro lidská práva a vláda Spolkové republiky Německo konstatovaly, že právo na spravedlivý proces bylo dostatečně zajištěno a k jeho porušení ani v jednom z těchto případů nedošlo.

Zbytková klauzule o rozdělení jurisdikčních kompetencí mezi Evropskou kosmickou agenturu a Spolkovou republiku Německo, zakotvená v části III, článku 6 Smlouvy o výsadách a imunitách Evropské kosmické agentury, zajišťuje této mezinárodní organizaci množinu výsad a imunit, které jsou nezbytné pro nerušené a efektivní plnění jejího poslání.

Závěrem lze říci, že ke vzniku mezinárodní organizace je vhodné uzavřít celkem tři mezinárodní smlouvy: mezinárodní smlouvu o založení mezinárodní organizace a dvě mezinárodní smlouvy o výsadách a imunitách.

Ne vždy jsou všechny tři mezinárodní smlouvy sjednány ve stejnou dobu, může se stát, že některá z nich výjimečně i delší dobu chybí. Například Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) dodnes nemá smlouvu o výsadách a imunitách.[127]

Ke vzniku mezinárodní organizace postačuje, je-li sjednána mezinárodní mezistátní smlouva o založení organizace. Mezinárodní smlouvy o výsadách a imunitách nejsou nezbytné pro vznik mezinárodní organizace. Zajišťují mezinárodní organizaci pouze nerušený chod nezávislý na státních orgánech státu usazení. Chrání mezinárodní organizaci před různými vlivy a zásahy ze strany státu usazení. Tyto dvě mezinárodní smlouvy[128] zajišťují mezinárodní organizaci nezávislost na mezinárodním poli.

---

[127] Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 112.

[128] Mezinárodní smlouva o vynětí mezinárodní organizace z jurisdikce státu, ve kterém je usazena a mezinárodní smlouva o vynětí pracovníků mezinárodní organizace z jurisdikce státu, ve kterém je organizace usazena.

VI. EXTRATERITORIÁLNÍ JURISDIKCE

Extrateritoriální jurisdikce doplňuje teritoriální jurisdikci a spolu s ní tvoří jeden funkční celek.

Zatímco teritoriální jurisdikce je založena na územním titulu, extrateritoriální jurisdikce je založena na jiných právních titulech. Vztah mezi státem a jednotlivcem (tj. fyzickou nebo právnickou osobou) není založen pobytem, resp. usazením na území státu, ale na jiných dostatečně úzkých a efektivních poutech mezi státem a jednotlivcem. Jednotlivé druhy extrateritoriální jurisdikce se tedy mohou prosadit i na území státu, ale jsou zde ve stínu teritoriální jurisdikce. Teprve mimo území státu, kde stát teritoriální jurisdikcí nedisponuje, se jednotlivé druhy extrateritoriální jurisdikce plně projeví, a je-li v konkrétním případě v praxi příslušný extrateritoriální jurisdikční titul doprovázen i exekuční jurisdikcí, pak se může jurisdikce státu (výkon státní moci) v zahraničí i prosadit.

Do skupiny *extrateritoriální jurisdikce* patří:

- *personální jurisdikce obsahující*
    - *aktivní personální jurisdikci a*
    - *pasivní personální jurisdikci,*
- *jurisdikce z titulu registrace zahrnující*
    - *jurisdikci státu vlajky a*
    - *jurisdikci z titulu imatrikulace,*
- *jurisdikce z titulu ochrany,*
- *delegovaná jurisdikce a*
- *zastupující jurisdikce.*

Zvláštní skupinu vedle teritoriální a extrateritoriální jurisdikce tvoří *univerzální jurisdikce*, která může ze své povahy být jak teritoriální, tak i extrateritoriální jurisdikcí, neboť univerzální jurisdikce je založena na jiném základě.

Zatímco teritoriální a extrateritoriální jurisdikce chrání zájmy subjektů mezinárodního práva, univerzální jurisdikce chrání zájmy mezinárodního společenství jako celku.

Univerzální jurisdikci a jejím jednotlivým druhům – *absolutní univerzální jurisdikci, tradiční univerzální jurisdikci a univerzální jurisdikci in absentia* – je věnována zvláštní kapitola této práce.

Vraťme se nyní zpět k teritoriální a extrateritoriální jurisdikci.

Různé státy přistupují k institutu teritoriální a extrateritoriální jurisdikce různě, což úzce souvisí s jejich historickým vývojem.

Rozdílné postoje států k teritoriální a extrateritoriální jurisdikci byly zmíněny již v kapitole o historickém vývoji jurisdikce.

Státy s kontinentálně-evropským právním systémem mají k aplikaci extrateritoriální jurisdikce blíže než státy právní oblasti *common law,* které upřednostňují institut teritoriální jurisdikce.

Trestní kodexy států s kontinentálně-evropským právním systémem obsahují vždy zvláštní obecná ustanovení týkající se jurisdikce státu v oblasti trestněprávní, které definují místní působnost trestního kodexu. Trestní kodexy těchto států vždy přesahují místní působností hranice státu a mimo státní území působí na základě právních titulů extrateritoriální jurisdikce.

Ustanovení o extrateritoriální jurisdikci bez pochyby obsahují i trestní kodexy států v právní oblasti *common law* (např. Anglie, Spojené státy americké). Narozdíl od států kontinentálně-evropského právního systému neobsahují samostatný soubor zvláštních obecných ustanovení o jurisdikci (místní působnosti trestního kodexu), ale příslušná jurisdikční ustanovení jsou

obsažena přímo u ustanovení, která upravují skutkové podstaty konkrétních trestných činů, jejichž pachatelé jsou stíháni i tehdy, dopustí-li se některého z daných trestných činů v zahraničí.[129]

Státy kontinentálně-evropského právního systému ponechaly institutu extrateritoriální jurisdikce v oblasti trestního práva důležitou roli. Trestní kodexy v Anglii a Spojených státech amerických (státy se právním systémem *common law*) povolují extrateritoriální jurisdikci pouze u přesně stanovených trestných činů.

Ve státech právního systému *common law* bylo právo vždy založeno na základě teritoriality s jedinou výjimkou, kterou je právo námořní. Ve státech kontinentální Evropy se princip teritoriality prosadil až později se vznikem moderního státu. Přibližně do 17. století byla v kontinentální Evropě hlavním jurisdikčním titulem jurisdikce personální.

Rozdílný přístup k jurisdikční otázce souvisí i s geografickou polohou států s právním systémem *common law,* konkrétně s geografickou polohou Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a Spojených států amerických. Jak Spojené království, tak i Spojené státy americké jsou státy přímořské, či lépe řečeno jsou mořem obklopené ze dvou, respektive čtyř světových stran, což přirozeně redukuje možnost výskytu přeshraniční trestné činnosti a v historii snížilo důležitost institutu extrateritoriální jurisdikce a naopak posílilo význam jurisdikce teritoriální v právních řádech těchto států.

V kontinentální Evropě je situace opačná, díky geografické poloze států nebyly přeshraniční delikty na evropském kontinentu v historii nic výjimečného. Extrateritoriální jurisdikce má v právních řádech států kontinentální Evropy své pevné místo.

---

[129] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 86.

VI.1 Personální jurisdikce

Personální jurisdikci uplatňuje stát nad osobami pobývajícími v zahraničí a v mezinárodních prostorech.

Pro vznik personální jurisdikce státu nad jednotlivcem je důležitý úzký efektivní vztah *(substantial and effective link)* mezi jednotlivcem a státem. Personální jurisdikce může vzniknout na základě státního občanství, nebo nikoli jen přechodného pobytu jedince na území státu, případně na základě jiného právního titulu, který lze pokládat za dostatečně úzký a efektivní. Příkladem může být pracovněprávní vztah k zaměstnavateli, který je ve státě usazen, nebo provozování podnikatelské činnosti na území státu, nebo i příbuzenský vztah mezi rodiči, kteří jsou v personální jurisdikci státu, a jejich dětmi.[130] Jurisdikční vztah může být založen dokonce i státním občanstvím oběti trestného činu.

Institut personální jurisdikce lze rozdělit na dvě subkategorie:

- *aktivní personální jurisdikci*

  a

- *pasivní personální jurisdikci.*

[130] Ian Brownlie: *Principles of Public International Law*, 5. vydání, Oxford University Press, Oxford 1998, str. 306; F. A. Mann: The Doctrine of Jurisdiction in International Law, Recueil des Cours, 1964 -I, Académie de droit international, A. W. Sijthoff, Leyde (Pay-Bas) 1964, str. 40.

VI.1.1 Aktivní personální jurisdikce

Aktivní personální jurisdikce je založena na dostatečně úzkém a efektivním vztahu mezi státem a jednotlivcem (fyzickou nebo právnickou osobou). Tímto dostatečně úzkým a efektivním vztahem *(substantial and effective link)* může být nejen státoobčanský vztah, ale i jiný dostatečně úzký a efektivní vztah, zejména: nikoli jen přechodný pobyt na území státu, pracovněprávní vztah k zaměstnavateli usazenému na území státu nebo provozování podnikatelské činnosti na území státu či příbuzenský vztah mezi rodiči, kteří jsou v personální jurisdikci státu, a jejich dětmi.[131]

Institut personální jurisdikce je řazen mezi extrateritoriální jurisdikční tituly, protože k jeho uplatnění dochází většinou mimo území příslušného státu. Nicméně teoreticky je možné personální jurisdikci uplatnit i na území příslušného státu, zde bude ale vždy „překryta“ jurisdikcí teritoriální. Právě z tohoto důvodu je personální jurisdikce řazena do skupiny extrateritoriálních jurisdikčních titulů. Fakticky se totiž může prosadit pouze na území cizího státu, kde příslušný stát nedisponuje teritoriální jurisdikcí.

Přestože díky historickému vývoji personální jurisdikce ustoupila do pozadí, zůstala důležitým jurisdikčním titulem.

Stát je oprávněn a současně i povinen uplatnit aktivní personální jurisdikci ve vztahu ke svým občanům (fyzickým, respektive právnickým osobám) pobývajícím v zahraničí, má-li k tomu zákonný důvod (je-li to v souladu s jeho vnitrostátním právem) a jeho jednání neodporuje mezinárodnímu právu.

Stát je oprávněn uplatnit aktivní personální jurisdikci i vůči osobám, které již nejsou jeho občany, nebo se jeho občany staly nově.[132]

---

[131] Ian Brownlie: *Principles of Public International Law,* 5. vydání, Oxford University Press, Oxford 1998, str. 306; F. A. Mann: The Doctrine of Jurisdiction in International Law, Recueil des Cours, 1964 -I, Académie de droit international, A. W. Sijthoff, Leyde (Pay-Bas) 1964, str. 40.

[132] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 88.

Pokud se jedinec, v době, kdy je občanem státu, dopustí porušení práva státu, jehož je občanem, je tento stát na základě aktivní personální jurisdikce oprávněn toto porušení stíhat, a to i přesto, že tato osoba v mezidobí již jeho státní občanství pozbyla.

Takto upravenou aktivní personální jurisdikci má ve svém trestním právu například Rakousko. Rakouský StGB v ustanovení § 65 odst. 1 bodu 1[133] stanoví: *„Pro jiné než v § 63 [trestná jednání na palubě rakouské lodi nebo letadla] a 64 [trestná jednání v cizině, která bez ohledu na zákony v místě činu jsou trestány] uvedené činy, které byly spáchány v cizině, platí, jestliže jsou tyto činy trestné také podle zákonů v místě činu, rakouské trestní zákony: [1.] pokud pachatel v době činu byl Rakušan, nebo pokud získal rakouské státní občanství později a v době zahájení trestního řízení ho ještě má“.*

Obdobná úprava je obsažena v ustanovení § 7 odst. 2 bodu 1[134] německého StGB: *„Pro jiné činy spáchané v cizině platí německé trestní právo, pokud skutek je v místě činu trestný nebo místo činu žádné trestní pravomoci nepodléhá, a pokud pachatel [1.] v době činu byl Němcem nebo je jím po činu stal“.*

Správnost tohoto tvrzení lze prokázat argumentem *a contrario.* Pokud by v právě uvedeném případě stát nedisponoval aktivní personální jurisdikcí, pak by pachatel trestného činu díky změně státního občanství nebyl postižitelný a získal by tímto způsobem beztrestnost.[135] V tomto případě je aktivní personální jurisdikce státu založena skutečností, že pachatel byl v době spáchání trestného činu jeho občanem.

---

[133] Ustanovení § 65 odst. 1 bodu 1 rakouského StGB [BGBl. Nr. 60/1974 ve znění BGBl. I Nr. 142/2009]: *„Für andere als die in den §§ 63 und 64 bezeichneten Taten, die im Ausland begangen worden sind, gelten, sofern die Taten auch durch die Gesetze des Tatorts mit Strafe bedroht sind, die österreichischen Strafgesetze: [1.] wenn der Täter zur Zeit der Tat Österreicher war oder wenn er die österreichische Staatsbürgerschaft später erworben hat und zur Zeit der Einleitung des Strafverfahrens noch besitzt“.*

[134] Ustanovení § 7 odst. 2 bodu 1 německého StGB [BGBl. I S. 3322, ve znění BGBl. I S. 2198]: *„Für andere Taten, die im Ausland begangen werden, gilt das deutsche Strafrecht, wenn die Tat am Tatort mit Strafe bedroht ist oder der Tatort keiner Strafgewalt unterliegt und wenn der Täter [1.] zur Zeit der Tat Deutscher war oder es nach der Tat geworden ist“.*

[135] Harvard Research on International Law, *Draft Convention on Jurisdiction with Respect to Crime, (1935) 29 American Journal of International Law 439*, str. 532. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 88, sub. 18.

Samozřejmě, že při vyšetřování a následném stíhání osoby možného pachatele trestného činu, musí příslušné státní orgány, které řízení vedou, počítat s tím, že se osoba možného pachatele v mezidobí od spáchání trestného činu stala občanem jiného státu, což může do jisté míry řízení zkomplikovat.

Trestní řízení se může zkomplikovat tím, že cizí stát, jehož je osoba podezřelá ze spáchání trestného činu nově občanem, nevydá svého občana pro účely trestního řízení, případně k výkonu trestu, do státu, který osobu stíhá pro podezření ze spáchání trestného činu.[136] Stejná situace může nastat i u osob s vícečetným státním občanstvím.

Případnou námitku neexistence státoobčanského vztahu výše uvedené osoby podezřelé ze spáchání trestného činu ke státu, který s touto osobou vede trestní řízení, lze snadno odmítnout tvrzením o existenci jiného dostatečně efektivního a úzkého vztahu mezi touto osobou a státem.

Za dostatečně úzký a efektivní vztah lze totiž označit i vztah mezi státem a jeho bývalým občanem, za situace, kdy je tento bývalý občan podezřelý z toho, že se dopustil trestného činu v době, kdy byl ještě občanem státu, který proti němu vede trestní řízení.

Tento stát tedy i v tomto případě disponuje aktivní personální jurisdikcí a je oprávněn ke stíhání osoby podezřelé ze spáchání trestného činu a v případě prokázání spáchání trestného činu k jejímu potrestání, přestože není jeho státním příslušníkem.

Aktivní personální jurisdikce se státy dovolávají tehdy, chtějí-li uplatnit svoji moc ve vztahu k fyzickým a právnickým osobám mimo své vlastní území.

Aktivní personální jurisdikce je toliko hmotněprávním titulem pro výkon státní moci a sama o sobě k výkonu jurisdikce (státní moci) nepostačuje. K výkonu státní moci je kromě hmotněprávního jurisdikčního titulu nezbytná i tzv. exekuční jurisdikce, která tvoří procesní aspekt výkonu jurisdikce státu. Exekuční jurisdikcí disponuje stát pouze na svém území jako územní suverén

[136] Evropská úmluva o vydávání z roku 1957 byla vyhlášena pod číslem 549/1992 Sb.

a v mezinárodních prostorech. Na území jiného státu může uplatnit exekuční jurisdikci pouze se souhlasem tohoto jiného státu (tamního územního suveréna), nebo na základě mezinárodní smlouvy, či jiného mezinárodněprávního titulu. Pokud by se stát rozhodl uplatnit svou moc na území cizího státu, aniž by mu to příslušný cizí stát povolil nebo k tomu měl jiný mezinárodněprávní titul, dopustil by se vměšování se do vnitřních záležitostí cizího státu a porušil by tak jednu ze základních zásad mezinárodního práva.[137]

Vraťme se ke hmotněprávnímu jurisdikčnímu titulu – aktivní personální jurisdikci a jejímu odrazu v trestním právu.

Obecně se aktivní personální jurisdikce vztahuje na všechny trestné činy spáchané v cizině osobami s dostatečně úzkým a efektivním vztahem ke státu.

Některé státy ve svém vnitrostátním právu aplikaci institutu aktivní personální jurisdikce limitují a stíhají pouze závažné trestné činy spáchané v zahraničí, přestože mezinárodní právo žádné takové hranice nestanoví.[138] Jiné státy ukládají za trestné činy spáchané v zahraničí mírnější tresty, než kdyby je pachatelé spáchali na území státu. Důvodem stíhání pouze závažných trestných činů nebo ukládání mírnějších trestů za trestné činy spáchané v cizině může být jejich nižší společenská nebezpečnost pro veřejný pořádek na území státu.[139] Některé další státy stíhají všechny pachatele trestných činů stejně, bez ohledu na místo činu *(locus delicti commissi)*. Nehledí na to, zda se trestný čin stal v tuzemsku nebo v zahraničí. Nerozlišují tedy, zda trestný čin stíhají na základě teritoriální nebo extrateritoriální jurisdikce.

---

[137] Viz kapitola VIII.: Exekuční jurisdikce.

[138] Harvard Research on International Law, *Draft Convention on Jurisdiction with Respekt to Crime, (1935) 29 American Journal of International Law 439,* str. 531. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 89, sub. 24.

[139] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 89.

V českém trestním zákoníku je institut aktivní personální jurisdikce zakotven v ustanovení § 6 následovně: *„[Zásada personality] Podle zákona České republiky se posuzuje i trestnost činu, který v cizině spáchal občan České republiky nebo osoba bez státní příslušnosti, která má na jejím území povolen trvalý pobyt.“.*

VI.1.1.1 Exkurs: Dvojí státní příslušnost fyzických osob

Právní úprava státního občanství je čistě vnitrostátní záležitostí, avšak s mezinárodněprávními dopady. Existuje více možností, jak určit okruh osob, které jsou stáními příslušníky konkrétního státu. Mezi hlavní principy určení státní příslušnosti patří zásady *ius sangvinis* a *ius soli*. Některé státy určují státní příslušnost podle zásady *ius sangvinis*, jiné státy se řídí zásadou *ius soli*. Přirozeně se tedy stává, že stejnou osobu považují za svého státního příslušníka dva státy, nebo naopak, že se osoba ocitne bez státní příslušnosti. Za účelem snížení výskytu osob s dvojím nebo vícečetným občanstvím a osob bez státní příslušnosti mnohé státy modifikovaly své vnitrostátní podmínky pro vznik státního občanství a přistoupily ke kombinaci zásad *ius sangvinis* a *ius soli* ve svém vnitrostátním právu. Vedle vnitrostátní právní úpravy řeší problematiku postavení osob s dvojím nebo vícečetným občanstvím a osob bez státní příslušnosti také řada mezinárodních smluv.[140]

Stane-li se jedinec státním příslušníkem, vznikne mezi ním a příslušným státem jurisdikční vztah. Na základě státní příslušnosti se jednotlivec dostane do aktivní personální jurisdikce státu.

---

[140] Například Evropská úmluva o státním občanství, vyhlášená pod č. 76/2004 Sb.m.s., Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti, vyhlášená pod č. 108/2004 Sb.m.s., Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o úpravě některých otázek na úseku matrik a státního občanství doplněná nótami ze dne 9. 11. 1994 a 28. 12. 1994, vyhlášená pod č. 235/1995 Sb.

V případě dvojího státního občanství se jedinec dostává do sfér jurisdikcí dvou států, které si navzájem konkurují.

Do stejné situace jako bipolita se může dostat například i osoba, která, nikoli jen přechodně, bydlí ve státě, jehož není občanem. Ke kolizi dvou vnitrostátních právních řádů také postačuje, aby občan podnikal nebo byl zaměstnán na území cizího státu.[141]

Nastane-li kolize dvou nebo více aktivních personálních jurisdikcí na území státu, v jehož aktivní personální jurisdikci je příslušná osoba taktéž, pak se na ostatní aktivní personální jurisdikce nehledí a přednost má aktivní personální jurisdikce státu, na jehož území se příslušná osoba s vícečetnou státní příslušností nachází.

Dojde-li ke kolizi dvou nebo více aktivních personálních jurisdikcí na území třetího státu, pak řešením této kolizní situace je zhodnocení míry efektivnosti jurisdikčního vztahu mezi jednotlivcem a jednotlivými státy, jejichž aktivní personální jurisdikce si v daném případě vzájemně konkurují. Aktivní personální jurisdikci by měl uplatnit pouze jeden z konkurujících si států, a to ten, jehož jurisdikční vztah je k dané osobě nejužší a nejefektivnější.[142] Efektivní státní příslušnosti náleží přednost před formálnější druhou státní příslušností. Z této zásady vycházela i rozhodnutí smírčí komise USA a Itálie a rozhodčího soudu USA a Íránu po druhé světové válce.[143]

Aktivní personální jurisdikce do jisté míry nahrazuje diplomatickou ochranu občanů státu v zahraničí a je spolu s institutem diplomatické ochrany jedním z benefitů státní příslušnosti *(tzv. teorie loajality, allegiance theory).*[144]

---

[141] Ian Brownlie: *Principles of Public International Law,* 5. vydání, Oxford University Press, Oxford 1998, str. 306.

[142] Otázka střetu jurisdikcí více států byla řešena Mezinárodním soudním dvorem v roce 1955 ve věci *Nottebohm* Case *(second phase)* (Lichtenštejnsko versus Guatemala), Judgement, I.C.J. Reports 1955, p. 4.

[143] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 233

[144] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 90.

VI.1.1.2 Exkurs: Právnické osoby

Úprava státní příslušnosti právnický osob (resp. jiných než fyzických osob)[145] je stejně jako u fyzických osob, otázkou vnitrostátního práva s mezinárodněprávními důsledky.

V mezinárodním právu se vyskytuje několik teorií, na základě nichž lze určit státní příslušnost právnické osoby. Záleží ovšem pouze na jednotlivých státech, ke které z teorií se ve svém vnitrostátním právním řádu přikloní.

Teorie, na jejichž základě lze určit státní příslušnost právnické osoby, jsou:[146]

1. *teorie sídla,*
2. *teorie střediska činnosti,*
3. *teorie inkorporace a*
4. *teorie kontroly.*

Podle *teorie sídla* je právnická osoba státním příslušníkem toho státu, v němž je primárně usazena. Tuto teorii používá pro určení státní příslušnosti právnických osob například český právní řád, který teorii sídla zakotvuje v § 21 odst. 2 obchodního zákoníku[147,148].

Právnické osoby se na území států usazují. *Institut usazení* se dělí na *usazení primární a sekundární.*

---

[145] Hovoří-li se v této disertační práci o právnických osobách, zahrnuje tento pojem nejen právnické osoby, ale všechny osoby jiné než fyzické.

[146] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 234.

[147] Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. (Dále také jen „ObchZ“.)

[148] Ustanovení § 21 odst. 2 ObchZ: *„Zahraniční osobou se pro účely tohoto zákona rozumí fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem mimo území České republiky. Českou právnickou osobou pro účely tohoto zákona se rozumí právnická osoba se sídlem na území České republiky.“.*

Institut *primárního usazení* v sobě zahrnuje právo na přístup k samostatně výdělečným činnostem a k jejich výkonu, jakož i zřizování a řízení podniků, zejména společností. Tzv. *usazení sekundární* je právem na zřizování zastoupení, poboček nebo dceřiných společností jednoho státu na území druhého státu.[149]

V terminologii českého obchodního práva se jedná o *primární usazení* v případě, kdy fyzická nebo právnická osoba (nebo jiný organizační útvar s právní subjektivitou) založí na území České republiky právnickou osobu (§ 57 obchodního zákoníku[150]), která následně vznikne zápisem do obchodního nebo jiného rejstříku (např. § 62 obchodního zákoníku[151]). Fyzická osoba se usazuje zpravidla získáním živnostenského oprávnění.[152]

Institut *sekundárního usazení* najdeme v českém právním řádu předně v ustanovení § 21 a násl. obchodního zákoníku, který upravuje podnikání zahraničních osob v České republice.

Zahraniční fyzickou nebo právnickou osobou je osoba, která má bydliště nebo (hlavní) sídlo mimo území České republiky (§ 21 odst. 2 obchodního zákoníku[153]) – je primárně usazena na území jiného státu.

Zahraniční právnická osoba může na území České republiky podnikat za předpokladu, že sebe nebo svou organizační složku zapíše do obchodního

---

[149] Ve vztahu k Evropské unii srovnej čl. 49 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále také jen „SFEU“); celex: 12007E049.

[150] Ustanovení § 57 ObchZ: *„[Založení společnosti] (1) Nevyplývá-li z jiných ustanovení tohoto zákona něco jiného, zakládá se společnost společenskou smlouvou podepsanou všemi zakladateli. Pravost podpisů zakladatelů musí být úředně ověřena. Společenská smlouva společnosti s ručením omezeným a zakladatelská smlouva akciové společnosti musí mít formu notářského zápisu. (2) Uzavírá-li společenskou smlouvu zmocněnec na základě plné moci, musí být na ní podpis zmocnitele úředně ověřen. Plná moc se přiloží k společenské smlouvě. (3) Připouští-li tento zákon, aby společnost založil jediný zakladatel, nahrazuje společenskou smlouvu zakladatelská listina vyhotovená ve formě notářského zápisu. Zakladatelská listina musí obsahovat stejné podstatné části jako společenská (zakladatelská) smlouva.“.*

[151] Ustanovení § 62 ObchZ: *„[Vznik společnosti] (1) Společnost vzniká dnem, ke kterému byla zapsána do obchodního rejstříku. Návrh na zápis do obchodního rejstříku musí být podán do 90 dnů od založení společnosti (§ 57) nebo od doručení průkazu živnostenského či jiného podnikatelského oprávnění. Není-li návrh podán ve stanovené lhůtě, nelze již na základě průkazu podnikatelského oprávnění podat návrh na zápis do obchodního rejstříku. (2) Není-li při založení obchodní společnosti výslovně určeno, že se zakládá na dobu určitou, platí, že byla založena na dobu neurčitou.“.*

[152] Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů.

[153] Ustanovení § 21 odst. 2 ObchZ: *„Zahraniční osobou se pro účely tohoto zákona rozumí fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem mimo území České republiky. Českou právnickou osobou pro účely tohoto zákona se rozumí právnická osoba se sídlem na území České republiky.“.*

rejstříku (§ 21 odst. 4 obchodního zákoníku[154]). Zápisem zahraniční právnické osoby do obchodního rejstříku dochází k sekundárnímu usazení.[155]

Druhou teorií je *teorie střediska činnosti,* podle které je právnická osoba státním příslušníkem toho státu, v němž má faktické středisko své činnosti. Podle této teorie není určující, zda je právnická osoba ve státě usazena primárně nebo sekundárně, ale kde se nachází její skutečné středisko činnosti. Může tedy být příslušníkem státu, v němž je jen sekundárně usazena, neboť své skutečné středisko činnosti nemusí mít ve státě svého primárního usazení.

Další teorií je *teorie inkorporace,* na jejímž základě je právnická osoba státním příslušníkem toho státu, podle jehož práva je založena.

Poslední teorií je *teorie kontroly,* na jejímž základě se státní příslušnost právnické osoby určí podle státní příslušnosti osob, kterými je tato právnická osoba skutečně ovládána.

T*eorie kontroly* je do jisté míry problematickou teorií, neboť určení státní příslušnosti právnické osoby podle této teorie není v některých případech jednoznačné, přestože tato teorie definuje státní příslušnost na první pohled jasně.

Na jednu stranu jde teorie kontroly pod povrch právnické osoby a odhaluje skutečnou vlastnickou strukturu dané právnické osoby, neboť skuteční vlastníci právnické osoby se za právnickou osobu nemohou schovat.

Založí-li cizinec tuzemskou právnickou osobu, nezíská tím výhodu národního zacházení. Právnická osoba bude mít stále státní příslušnost státu, jehož státním příslušníkem je cizinec, který tuto právnickou osobu ovládá. Teorie kontroly tak brání obcházení tuzemských pravidel cizinci. Některé činnosti

---

[154] Ustanovení § 21 odst. 4 ObchZ: *„Oprávnění zahraniční osoby podnikat na území České republiky vzniká ke dni zápisu této osoby, popřípadě organizační složky jejího podniku, v rozsahu předmětu podnikání zapsaném do obchodního rejstříku. Návrh na zápis podává zahraniční osoba.“*.

[155] Podrobněji: Jan Ondřej, Božena Plchová, Josef Abrhám, Miroslav Pulgret: *Ekonomické a právní aspekty podnikání v EU,* 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2007, kapitola 2: Úprava postavení podnikatelů na trzích Evropské unie; Paul Craig, Gráinne de Búrca: EU Law (Text, Cases and Materials), fourth edition, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 791 a násl.; Margot Horspool, Matthew Humphreys: *European Union Law,* fourth edition, Oxford University Press, Oxford 2006, str. 425 a násl.

mohou být vyhrazeny pouze státním příslušníkům daného státu, ke kterým cizí státní příslušníci nemají přístup. Může se jednat například o provozování kabotážní dopravy[156] nebo o realizaci státní zakázky.

Teorie kontroly také dokáže zabránit tomu, aby stát podnikal diplomatické kroky u orgánů cizích států ve prospěch tuzemské právnické osoby, jež je ale ve skutečnosti kontrolována cizími státními příslušníky, kteří z poskytnuté diplomatické ochrany nakonec těží.[157]

Na druhou stranu teorie kontroly vede ke vzniku státní příslušnosti mnohdy bez užšího a efektivního vztahu k danému státu. Často vede i k nejistotě, jaké státní příslušnosti právnická osoba je, neboť převod již několika málo akcií může změnit státní příslušnost akciové společnosti. Akciová společnost, jejíž dva akcionáři, kteří vlastní každý po 45 % akcií, spolu nekomunikují, je ovládána (kontrolována) akcionářem třetím, jež vlastní pouhých, ale rozhodujících, 10 % akcií společnosti. Formální vlastník akcií může být také veřejně nebo skrytě závislý na třetí osobě, případně akcie společnosti mohou být vydány na majitele, které sama akciová společnost nezná. Určení státní příslušnosti na základě teorie kontroly může být velmi obtížné a nejednoznačné, což ve svém důsledku hovoří proti všeobecnému uznání této teorie jako základu pro určení státní příslušnosti právnické osoby.[158]

Státní příslušností právnických osob se zabýval i Mezinárodní soudní dvůr při řešení sporu mezi Belgií a Španělskem ve věci *Barcelona Traction*[159]. Mezinárodní soudní dvůr posuzoval problematiku státní příslušnosti právnické osoby ve vztahu k institutu diplomatické ochrany. Podle názoru Mezinárodního soudního dvora „je v otázce právnických osob pro účely diplomatické ochrany

---

[156] Kabotážní doprava je vnitrostátní dopravou, jež je provozována mezi dvěma body na území jednoho státu.

[157] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 234.

[158] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 235.

[159] Mezinárodní soudní dvůr: Rozsudek věci *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited* (Belgie versus Španělsko), I.C.J. Reports 1970, p. 3.

jen v omezeném rozsahu na analogii s pravidly upravujícími příslušnost jednotlivců. Tradiční mezinárodní právo připisuje právo na diplomatickou ochranu státu, podle jehož práva byla právnická osoba založena, a na jehož území je registrováno její úřední sídlo. Tato dvě kritéria byla potvrzena dlouhou praxí a řadou mezinárodních dokumentů.“.

Mezinárodní soudní dvůr v rozsudku *Barcelona Traction* také judikoval, že „praxe některých států při poskytnutí diplomatické ochrany společnosti založené podle jejich práva byla opravdu založena na skutečnosti, že sídlo nebo vedení nebo centrum kontroly bylo na jejich území nebo většinu nebo podstatnou část akcií (podílů) vlastnili příslušníci daného státu. Pouze v takových případech bylo shledáno, že mezi právnickou osobou a státem existuje skutečný vztah podobný jiným odvětvím mezinárodního práva.“.

Mezinárodní soudní dvůr při rozhodování ve věci *Barcelona Traction* dospěl k závěru, že „na poli diplomatické ochrany právnických osob neexistuje důkaz skutečného pouta, který by byl všeobecně přijímán“. Mezinárodní soudní dvůr odmítl výkon diplomatické ochrany akcionářů s tím, že by akceptace *teorie kontroly* znamenala otevření dveří pro konkurující diplomatické nároky a mohlo by to vytvořit atmosféru zmatku a nejistoty v mezinárodních ekonomických vztazích i proto, že akcie ve společnostech jsou široce rozptýleny a často mění majitele [odstavec 96 rozsudku ve věci *Barcelona Traction*].[160]

Z výše uvedeného vyplývá, že *teorie kontroly* není obyčejovým mezinárodním právem všeobecně přijímána. Chtějí-li státy použít *teorii kontroly* pro určení státní příslušnosti právnické osoby, musí si tuto možnost zakotvit v mezinárodní smlouvě.

Mezinárodními smlouvami, které používají *teorii kontroly* jako základ pro určení státní příslušnosti právnické osoby, jsou například *dohody o podpoře a ochraně investic.*

---

[160] Miroslav Potočný, Jan Ondřej: Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2006, str. 63

Teorie kontroly je jako základ pro určení státní příslušnosti právnické osoby zakotvena například i ve Smlouvě o přátelství, obchodu a plavbě mezi Itálií a Spojenými státy americkými z roku 1948. Na základě této mezinárodní smlouvy rozhodoval Mezinárodní soudní dvůr ve sporu mezi USA a Itálií ve věci *Elettronica Sicula*[161]. Tento soudní spor se také týkal diplomatické ochrany právnické osoby a Mezinárodní soudní dvůr s ohledem na obsah mezinárodní smlouvy rozhodl ve prospěch *teorie kontroly.* [162]

Shrneme-li vše výše uvedené, můžeme konstatovat, že jako základ pro určení státní příslušnosti právnické osoby je možné použít všechny čtyři teorie: *teorii sídla, teorii střediska činnosti, teorii inkorporace* i *teorii kontroly.*

Zatímco *teorie sídla, teorie střediska činnosti* a *teorie inkorporace* vycházejí z obyčejového mezinárodního práva, tak *teorie kontroly* je založena na mezinárodním právu smluvním.

Uzavřou-li státy mezi sebou mezinárodní smlouvu, v níž bude stanovena *teorie kontroly* jako základ pro určení státní příslušnosti právnické osoby, pak bude mít *teorie kontroly* přednost před ostatními třemi teoriemi pro určení státní příslušnosti. Teorie kontroly bude vůči ostatním teoriím ve vztahu *lex specialis,* resp. příslušná mezinárodní smlouva bude ve vztahu k mezinárodnímu obyčejovému právu *lex specialis.*

Ostatní tři teorie – *teorie sídla, teorie střediska činnosti* a *teorie inkorporace* – mohou v kombinaci vést při určování státní příslušnosti k různým výsledkům. Mohou tak vzniknout případy dvojí státní příslušnosti, které je třeba následně řešit ve prospěch *efektivní státní příslušnosti. Teorie inkorporace* bude muset většinou ustoupit *teorii sídla,* a jak *teorie inkorporace,* tak i *teorie sídla* budou muset ustoupit *teorii střediska činnosti.*[163]

---

[161] Mezinárodní soudní dvůr: Rozsudek ve věci *Elettronica Sicula S.P.A. (ELSI)* (Spojené státy americké versus Itálie), I.C.J. Reports 1989, p. 15.

[162] Miroslav Potočný, Jan Ondřej: Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2006, str. 63

[163] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 234.

VI.1.2 Pasivní personální jurisdikce

Institut pasivní personální jurisdikce je založen na státní příslušnosti oběti trestného činu.[164] Skutečnost, že se jedinec v aktivní personální jurisdikci stal obětí trestného činu v zahraničí, zakládá oprávněný zájem státu na ochraně tohoto jedince a je dostatečným důvodem pro vznik jurisdikčního vztahu v mezinárodním právu.[165]

Institut pasivní personální jurisdikce je spolu s institutem univerzální jurisdikce in absentia považován za nejagresivnějším jurisdikční titul v mezinárodním právu. Podle názoru prof. F. A. Manna by mělo být k institutu pasivní personální jurisdikce přistupováno jako k jurisdikčnímu excesu.[166]

Jurisdikční vztah z titulu pasivní personální jurisdikce vzniká mezi osobou podezřelou ze spáchání trestného činu a státem, v jehož aktivní personální jurisdikci je oběť trestného činu.

Institut pasivní personální jurisdikce je problematický především proto, že jedinec nemůže nijak oprávněně předpokládat, se kterým státem se na základě pasivní personální jurisdikce dostane do vztahu.

Nelze zcela oprávněně předpokládat, že by osoby, jako potencionální subjekty vnitrostátního práva cizího státu, znaly právní řády všech států světa. Aplikaci institutu pasivní personální jurisdikce nelze ospravedlnit ani zásadou *ignoratia legis non excusat (neznalost zákona neomlouvá).*

Zatímco při aplikaci institutu aktivní personální jurisdikce a teritoriální jurisdikce je možné se na zásadu *ignoratia legis non excusat* odvolat, neboť lze

---

[164] Pokud se v tomto díle mluví v souvislosti s aktivní nebo pasivní personální jurisdikcí o institutu státní příslušnosti nebo státního občanství, myslí se tím i ostatní právní tituly, na jejichž základě může vzniknout vztah aktivní nebo pasivní personální jurisdikce, nevyplývá-li z kontextu něco jiného.

[165] F. A. Mann: The Doctrine of Jurisdiction in International Law, Recueil des Cours, 1964 -I, Académie de droit international, A. W. Sijthoff, Leyde (Pay-Bas) 1964, str. 39.

[166] F. A. Mann: The Doctrine of Jurisdiction in International Law, Recueil des Cours, 1964 -I, Académie de droit international, A. W. Sijthoff, Leyde (Pay-Bas) 1964, str. 47.

oprávněně předpokládat, že se jedinec seznámil s právním řádem svého státu, respektive státu, na jehož území vstoupil (vycestoval).

Institut pasivní personální jurisdikce je ze své podstaty přímo předurčen ke vzniku jurisdikčních konfliktů mezi státy.

Dalším problematickým bodem pasivní personální jurisdikce je otázka oboustranné trestnosti při stíhání osoby podezřelé ze spáchání trestného činu.

Pokud je jednání jedince trestné pouze podle právního řádu státu, který chce uplatnit pasivní personální jurisdikci, protože byl jednáním pachatele poškozen jeho státní příslušník, pak je to problém. V tomto případě se totiž jedinec nedopustil porušení trestního práva platného na území státu, v němž k jednání došlo. Nelze ani oprávněně předpokládat, že by si tento jedinec byl vědom toho, že porušil právní řád státu, jenž vůči němu chce uplatnit své trestní právo právě z titulu pasivní personální jurisdikce.

V opačném případě, je-li podmínka oboustranné trestnosti splněna, pak pachatele trestného činu potrestá, v souladu se svým právním řádem, sám územní suverén, který na svém území, na němž se pachatel nachází, disponuje nejen teritoriální, ale i exekuční jurisdikcí, a není tedy nikterak omezen při provádění své státní moci, odhlédneme-li od možnosti uplatnění výsad a imunit podle mezinárodního práva.

Stát, který by chtěl na základě pasivní personální jurisdikce uplatnit své vnitrostátní právo vůči pachateli, ovšem nedisponuje na území jiného státu exekuční jurisdikcí, a tudíž ani nemůže na území jiného státu svou státní moc prosadit. Tento stát by mohl osobu podezřelou ze spáchání trestného činu stíhat z titulu pasivní personální jurisdikce buď pouze se souhlasem státu, na jehož území se údajný pachatel nachází, anebo v případě, že tato osoba podezřelá ze spáchání trestného činu sama vstoupí na jeho území. V případě, kdy není splněna podmínka oboustranné trestnosti, nelze souhlas státu, na jehož území se údajný pachatel nachází, předpokládat. Vydání takového souhlasu by totiž nebylo v souladu s právním řádem územního suveréna, neboť se předmětná osoba žádného trestného činu na území tohoto státu nedopustila.

Územní suverén by též mohl osobu podezřelou ze spáchání trestného činu vydat v rámci extradičního řízení do státu, který vůči této osobě uplatňuje pasivní personální jurisdikci, ale pouze a jenom za předpokladu splnění podmínky oboustranné trestnosti a s ohledem na to, že státy většinou nevydávají své vlastní občany.[167]

Pasivní personální jurisdikce nemůže ze své povahy plnit funkci preventivní ochrany před porušováním práva (zejména před trestnou činností), protože nemá odstrašující efekt, vzhledem k tomu, že pachatel neví (respektive nemusí vědět), že se dopustil porušení práva.

Institut pasivní personální jurisdikce se velmi snadno dostane do konfliktu se zásadou nevměšování se do vnitřních záležitostí cizího státu, přestože se bez „doprovodu“ *exekuční jurisdikce*[168] nemůže na území cizího státu prosadit.

Pokud se stát, na jehož území došlo k trestnému činu, případně stát, jehož je pachatel občanem, rozhodne, že jednání pachatele nebude trestně stíhat, pak by stát, který chce vůči pachateli uplatnit pasivní personální jurisdikci, měl takové rozhodnutí respektovat a stíhání pachatele na základě pasivní personální jurisdikce ukončit.

K takové situaci může dojít zvláště v případě států, které mají ve vnitrostátním právu zakotvenu možnost upustit od stíhání pachatele trestného činu *(prosecutorial discretion).*[169] Pokud by stát od uplatnění pasivní personální jurisdikce neustoupil a rozhodnutí o upuštění od stíhání pachatele trestného činu těchto (právě uvedených) států by nerespektoval, dopustil by se jednání, které by bylo možné kvalifikovat jako vměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu.

Přestože je institut pasivní personální jurisdikce dosti kontroverzním a agresivním jurisdikčním titulem, stále zůstává jedním z extrateritoriálních

---

[167] Evropská úmluva o vydávání z roku 1957 byla vyhlášena pod číslem 549/1992 Sb.

[168] Viz kapitola VIII.: Exekuční jurisdikce.

[169] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 95.

jurisdikčních titulů a je nutné jej jako takový respektovat. Mezinárodní právo sice pasivní personální jurisdikci přímo nepovoluje, ale ani ji nezakazuje.[170]

Díky tomu, že státy v minulosti nedostatečně protestovaly proti uplatňování institutu pasivní personální jurisdikce, tak není pochyb o tom, že se tento jurisdikční titul v obyčejovém mezinárodním právu prosadil.

Státy většinou neprotestují proti uplatnění samotného jurisdikčního titulu pasivní personální jurisdikce, ale protest směřují proti skutečnosti, že pachatel trestného činu (případně osoba podezřelá ze spáchání trestného činu) byl bez souhlasu územního suveréna dopraven na území státu, jehož občanem je oběť trestného činu.[171] Protest územního suveréna tak směřuje proti nerespektování zásady zákazu vměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu a nerespektování státní suverenity a rovnosti mezi státy.

Důvodem absence protestu proti aplikaci pasivní personální jurisdikce může být skutečnost, že tento jurisdikční titul státy většinou používají pro stíhání závažných trestných činů za předpokladu splnění podmínky oboustranné trestnosti.

V českém trestním právu je institut pasivní personální jurisdikce upraven v ustanovení § 7 odst. 2 trestního zákoníku takto: *„Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu, který byl spáchán v cizině proti občanu České republiky nebo proti osobě bez státní příslušnosti, která má na území České republiky povolen trvalý pobyt, jestliže je čin v místě spáchání činu trestný nebo jestliže místo spáchání činu nepodléhá žádné trestní pravomoci.“*.

---

[170] W. Berge: *Criminal Jurisdiction and the territorial Principle*, (1931) 30 Michigan Law Review 238, str. 268. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 95, sub 66.

[171] Higgins: *Problems and Process: International Law and How We Use It,* (1994), str. 66. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 95, sub 67.

Obdobnou úpravu obsahuje i německý StGB v ustanovení § 7 odst. 1[172], v němž se stanoví: *„Německé trestní právo platí pro činy spáchané v cizině proti Němci, pokud je skutek v místě činu trestný nebo místo činu žádné trestní pravomoci nepodléhá.“.*

[172] Ustanovení § 7 odst. 1 německého StGB [BGBl. I S. 3322, ve znění BGBl. I S. 2198]: *„Das deutsche Strafrecht gilt für Taten, die im Ausland gegen einen Deutschen begangen werden, wenn die Tat am Tatort mit Strafe bedroht ist oder der Tatort keiner Strafgewalt unterliegt.“.*

VI.2 Jurisdikce z titulu registrace

Jurisdikce z titulu registrace je titulem pro výkon moci v mezinárodních prostorech – na volném moři, na mořském dnu za hranicemi národní jurisdikce států, v Antarktidě a v kosmickém prostoru a na nebeských tělesech.

Mezinárodní prostory jsou oblasti, nad kterými žádný subjekt mezinárodního práva nesmí vykonávat suverenitu. Mezinárodní prostory ze své podstaty nepatří žádnému subjektu mezinárodního práva. Zákaz přivlastnění mezinárodních prostorů, zvláště volného moře[173], mořského dna za hranicemi národní jurisdikce států[174], kosmického prostoru a nebeských těles[175], je státy a soudní praxí považován za kogentní obyčejové pravidlo[176]. Pokud jde o Antarktidu, je její postavení jako mezinárodního prostoru specifické, neboť zákaz jejího přivlastnění tak, jak je upraven v článku IV odst. 1 Smlouvy o Antarktidě z roku 1959[177], je časově omezen dobou platnosti Smlouvy

---

[173] Článek 89 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982, vyhlášené pod číslem 240/1996 Sb.: *„Neplatnost nároků na svrchovanost nad volným mořem: Žádný stát si nemůže činit platné nároky na podrobení kterékoli části volného moře své svrchovanosti.“.*

[174] Článek 137 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982, vyhlášené pod číslem 240/1996 Sb.: *„Právní status Oblasti a jejích zdrojů: (1) Žádný stát nemůže uplatňovat nebo vykonávat svrchovanost nebo svrchovaná práva nad jakoukoli částí Oblasti anebo nad jejími zdroji a rovněž tak si žádný stát nebo fyzická či právnická osoba nemůže přivlastnit žádnou její část. Žádný takový nárok nebo vykonávání svrchovanosti nebo svrchovaných práv ani takové přivlastnění nebudou uznány. (2) Všechna práva na zdroje Oblasti náleží lidstvu jako celku, jehož jménem působí Úřad. Tyto zdroje nepodléhají zcizení. Nerosty získané z Oblasti mohou být zcizeny pouze v souladu s touto Částí a s pravidly, předpisy a postupy Úřadu. (3) Žádný stát nebo fyzická či právnická osoba nemohou uplatňovat, získávat nebo vykonávat práva týkající se nerostů získaných z Oblasti jinak než v souladu s touto Částí. Jinak nebude žádné takové uplatnění, získání nebo vykonávání takových práv uznáno.“.*

[175] Článek II Smlouvy o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles z roku 1967, vyhlášené pod číslem 40/1968 Sb.: *„Kosmický prostor včetně Měsíce a jiných nebeských těles si jednotlivé státy nemohou přivlastnit prohlášením suverenity, užíváním, okupací nebo jakýmkoli jiným způsobem.“.*

[176] Podrobněji J. Malenovský: *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část,* 5. vydání. Brno, Doplněk 2008, str. 232; Jan Ondřej: *Právní režimy mezinárodních prostorů,* 1. vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2004, kapitola II, str. 25 a násl.

[177] Článek IV Smlouvy o Antarktidě z roku 1959 vyhlášené pod číslem 76/1962 Sb.: *„(1) Nic, co je v této Smlouvě obsaženo, nebude vykládáno jako: (a) zřeknutí se kteréhokoli ze smluvních stran již dříve vyhlášených práv nebo nároků na územní svrchovanost v Antarktidě; (b) zřeknutí se kterékoli ze smluvních stran jakéhokoli podkladu pro nároky na územní svrchovanost v Antarktidě, nebo omezení tohoto podkladu, který může kterákoli ze smluvních stran získat v důsledku své činnosti nebo činnosti svých občanů v Antarktidě nebo z jiných důvodů; (c) poškození pozic kterékoli ze smluvních stran pokud jde o uznání nebo neuznání jejího práva či nároku, nebo podkladu pro nároky kteréhokoli jiného státu na územní svrchovanost v Antarktidě. (2) Žádné akce nebo činnost, spadající do doby, kdy tato Smlouva*

o Antarktidě – po dobu platnosti Smlouvy o Antarktidě dochází pouze ke „zmrazení“ nároků ve vztahu k Antarktidě. Toto smluvní pravidlo je závazné nejen pro smluvní strany Smlouvy o Antarktidě, ale i pro nesmluvní státy (a ostatní subjekty mezinárodního práva), neboť se z tohoto smluvního pravidla, které je již déle než 50 let respektováno subjekty mezinárodního práva, vytvořilo také pravidlo obyčejové.[178]

Přestože žádný stát nesmí nad mezinárodními prostory vykonávat svou suverenitu a tyto prostory se nemohou stát součástí státního území, musí státy i v těchto prostorech zajistit dodržování závazků, jež pro ně vyplývají z mezinárodního práva.

Kromě toho nelze připustit, aby se osoby, zdržující se v mezinárodních prostorech, pohybovaly, byť jen přechodně, v právním vakuu.

Jurisdikčním titulem pro výkon státní moci v mezinárodních prostorech je registrace objektu nebo expedice v příslušném státním rejstříku.

Institut jurisdikce z titulu registrace lze rozdělit na dvě podskupiny:

- ***jurisdikci státu vlajky a***
- ***jurisdikci z titulu imatrikulace ve státě registrace.***

První podmnožinou jurisdikce z titulu registrace je jurisdikce státu vlajky. Tento jurisdikční titul se uplatňuje na palubách lodí, letadel, kosmických objektů, na umělých mořských plošinách, ve výzkumných stanicích v Antarktidě a v budoucnu též ve stanicích na nebeských tělesech.

---

bude v platnosti, nebudou podkladem pro prohlášení, podporování či popírání jakýchkoli nároků na územní svrchovanost v Antarktidě a nevytvoří žádná práva na svrchovanost v Antarktidě. Žádné nové nároky na rozšíření existujících nároků na územní svrchovanost v Antarktidě nebudou uplatňovány, dokud tato Smlouva bude v platnosti.“.

[178] Jiří Malenovský: *Otázka Antarktidy v OSN.* In: Mezinárodní vztahy č. 7/1988, str. 57. In: J. Ondřej, *Právní režimy mezinárodních prostorů,* 1. vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 31, sub. 25.

Jurisdikce státu vlajky nenachází své uplatnění jen v mezinárodních prostorech, ale i v teritoriích států, neboť se na palubách lodí a letadel uplatňuje i v době, kdy tyto lodě a letadla brázdí vzdušným prostorem, pobřežním mořem nebo zmezinárodněnou řekou jiného státu.

Druhou podmnožinou jurisdikce z titulu registrace a současně i samostatným jurisdikčním titulem je jurisdikce z titulu imatrikulace.

Jurisdikce z titulu imatrikulace ve státě registrace se uplatňuje v terénu na šestém kontinentu – Antarktidě, jež se stala na základě Smlouvy o Antarktidě ze dne 1. prosince 1959[179] mezinárodním prostorem.

[179] Smlouva o Antarktidě byla publikována pod číslem 76/1962 Sb.

VI.2.1 Jurisdikce státu vlajky

Institut jurisdikce státu vlajky prošel poměrně bouřlivým vývojem plným zvratů. Na poli mezinárodního práva existují dvě teorie o jurisdikci nad letadly a loděmi.

První (starší) teorie odvozuje jurisdikci od jurisdikce teritoriální. Lodě, letadla a ostatní objekty jsou podle této teorie *plovoucím státním územím.*

Lodě a letadla se registrují v lodních a leteckých rejstřících státu. Výkon jurisdikce nad palubou lodi a letadla vychází z titulu registrace. Registrovaný prostředek se fikcí považuje za pohyblivou součást státního území.

Z fikce, že loď představuje území státu, vyšel i Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti v případu *Lotus*[180] z roku 1927. Dvůr konstatoval: „Trestný čin způsobil účinky na turecké lodi a v důsledku toho na území, které je srovnatelné s tureckým územím, na němž aplikace tureckého trestního práva nemůže být odmítnuta s ohledem na trestné činy spáchané cizinci.“ Dále Dvůr konstatoval, že z toho vyplývá, že co se stane na palubě lodi na volném moři, musí být považováno, jako kdyby se přihodilo na území státu, jehož vlajku loď nese.[181] Pokud by byly zaviněným jednáním způsobeny účinky na jiné cizí lodi, pak by mohl poškozený stát na základě teorie příčiny a následku považovat skutek za jednání spáchané na jeho území a podrobit pachatele svému trestnímu nebo civilnímu řízení.

Rozsudek v případu *Lotus* zpochybnil výlučnou jurisdikci státu vlajky nad jeho lodí, posádkou lodě a ostatními lidmi na její palubě. Rozsudek byl přijat ale jen těsnou většinou hlasů 8:7 a Komise OSN pro mezinárodní právo tento verdikt při jednání o mořském právu nepřijala a trvá na výlučné jurisdikci státu vlajky.

---

[180] Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti: SS Lotus, PCIJ Reports, Ser. A, No. 10 (1927).

[181] J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 35.

Letadla, lodě a ostatní objekty v mezinárodních prostorech nemají povahu státního území. Teorie fiktivního státního území je většinou odborníků kritizována. Kdyby se jednalo o státní území, pak by „kužel“ pod lodí nebo letadlem byl státním územím, které by se pohybovalo, což nelze. Kromě toho si mezinárodní prostory nelze přivlastnit, byť jen na velmi krátkou dobu. Podle této teorie je „kužel“ pod lodí a letadlem považován za část státního území, což je v přímém rozporu s postavením (podstatou) mezinárodních prostorů. Dokonce se v případě přeletu letadla přes území nebo plavby lodi ve vnitřních vodách jiného státu tato teorie dostává do přímého konfliktu se zásadou nevměšování a zásadou rovného postavení států.

Druhá teorie točící se kolem jurisdikce státu vlajky, *která je dnes všeobecně přijímána, je postavena na státní příslušnosti objektu.* Státní příslušnost letadla, lodi nebo jiného objektu je založena registrací v příslušných rejstřících státu.

Jurisdikce nad letadly, loděmi, stanicemi nebo jinými objekty není jurisdikcí personální. Jurisdikce státu registrace se přenáší i na osoby, které se nacházejí na palubách a v objektech.

Lodě, letadla a ostatní objekty mohou plout, resp. létat pouze „pod jednou vlajkou“. Pokud by pluly „pod více vlajkami“, pak je třetí státy budou považovat za objekty bez státní příslušnosti a budou na ně aplikovat svou jurisdikci ve smyslu čl. 22 Úmluvy o volném moři a čl. 110 Úmluvy o mořském právu.[182]

Jurisdikci státu vlajky vycházející ze státní příslušnosti registrovaného objektu využívá i právní řád České republiky i zde zmíněné rakouské a německé právní úpravy.

Český trestní zákoník upravuje podmínky použití české jurisdikce na palubě plavidla nebo letadla následovně: *„[Zásada registrace] Podle zákona České republiky se posuzuje též trestnost činu, který byl spáchán mimo území České republiky na palubě lodi nebo jiného plavidla, anebo letadla nebo jiného vzdušného dopravního prostředku, které jsou registrovány v České republice.*

[182] Podrobněji o mořském právu pojednává kapitola o jurisdikci na moři.

Místo spáchání takového činu se posuzuje obdobně podle § 4 odst. 2 a 3 [zásada subjektivní a objektivní teritoriality, účastenství].“.

Obdobně je jurisdikce státu vlajky upravena v ustanovení § 63 rakouského StGB[183], které stanoví: *„[Trestná jednání na palubě rakouské lodi nebo letadla] Rakouské trestní zákony platí také pro činy, které byly spáchány na rakouské lodi nebo v letadle, nezávisle na tom, kde se nachází.“*

Velmi podobné ustanovení obsahuje i § 4 německého StGB[184], v němž se stanoví: *„[Platnost pro činy na německých lodích a v letadlech] Německé právo platí, nezávisle na právu místa činu, pro činy, ke kterým došlo na lodi nebo v letadle, které je oprávněno nést spolkovou vlajku nebo znak státní příslušnosti Spolkové republiky Německo.“.*

[183] Ustanovení § 63 rakouského StGB [BGBl. Nr. 60/1974 ve znění BGBl. I Nr. 142/2009]: *„[Strafbare Handlungen an Bord österreichischer Schiffe oder Luftfahrzeuge] Die österreichischen Strafgesetze gelten auch für Taten, die auf einem österreichischen Schiff oder Luftfahrzeug begangen worden sind, unabhängig davon, wo sich dieses befindet.“.*

[184] Ustanovení § 4 německého StGB [BGBl. I S. 3322]: *„[Geltung für Taten auf deutschen Schiffen und Luftfahrzeugen] Das deutsche Strafrecht gilt, unabhängig vom Recht des Tatorts, für Taten, die auf einem Schiff oder in einem Luftfahrzeug begangen werden, das berechtigt ist, die Bundesflagge oder das Staatszugehörigkeitszeichen der Bundesrepublik Deutschland zu führen.“.*

VI.2.2 Jurisdikce z titulu imatrikulace ve státě registrace

Jurisdikce z titulu imatrikulace ve státě registrace je podskupinou institutu jurisdikce z titulu registrace. Tak jako jurisdikci z titulu registrace ve státě vlajky ji nelze spojovat s jakýmkoli územím.

Rozdíl mezi jurisdikcí z titulu registrace ve státě vlajky a jurisdikcí z titulu imatrikulace ve státě registrace spočívá v prostorovém vymezení v níže uvedeném smyslu.

Jurisdikce státu vlajky se uplatní na palubě lodi, letadla, na umělé plošině v moři, ve výzkumné stanici v Antarktidě. Jurisdikce státu vlajky se aplikuje v prostoru lodi, letadla nebo výzkumné stanice. Aplikace je dána samotným prostorem lodi, letadla nebo stanice. Jedná se pouze a jenom o prostor objektu, jurisdikce se ani v nejmenším nevztahuje na vzdušný prostor nad objektem nebo prostorový kužel pod ním.

Jurisdikce z titulu imatrikulace vazbu na objekt postrádá. Ke vzniku jurisdikce státu postačí pouhá imatrikulace v příslušném státním registru. V mnoha situacích ani fakticky nelze vázat jurisdikci na přítomnost osoby na palubě lodi nebo letadla či pobyt na výzkumné stanici. Příkladem může být terénní výzkum expedice v Antarktidě, kdy se expedice pohybuje ve volné přírodě v mezinárodním prostoru. V tomto případě vykonává jurisdikci nad osobami ten stát, ve kterém je expedice zaregistrována, a to i v případě, že člen expedice není občanem tohoto státu. Institut personální jurisdikce se v tomto případě neuplatní.[185]

Z principu jurisdikce státu imatrikulace existují výjimky, které jsou upraveny v čl. VIII odst. 1 Smlouvy o Antarktidě z roku 1959 a o nichž je pojednáno dále v textu v kapitole o výkonu jurisdikce v Antarktidě[186].

---

[185] Srovnej čl. VIII odst. 1 Smlouvy o Antarktidě z roku 1959, publikované pod č. 76/1962 Sb.

[186] Kapitola XI.1: Jurisdikce v Antarktidě.

VI.3 Jurisdikce z titulu ochrany

Jurisdikce z titulu ochrany je jurisdikcí extrateritoriální a chrání důležité státní zájmy konkrétního státu před útoky v zahraničí. Samotné jednání pachatele trestného činu i jeho přímé následky nenastávají na území poškozeného státu, ale mimo ně, což odlišuje jurisdikci z titulu ochrany od objektivní teritoriální jurisdikce[187].

Jurisdikční vztah z titulu ochrany vznikne mezi státem a jedincem tehdy, pokud se jedinec dopustí ohrožení nebo porušení důležitého státního zájmu. Tímto důležitým státním zájmem může být např. ochrana národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku nebo veřejného zdraví.

Jurisdikce z titulu ochrany umožňuje státu podrobit si takové jednání, na které se nevztahuje jeho jurisdikce teritoriální nebo personální, případně jurisdikce z titulu registrace nebo delegovaná jurisdikce.

Srovnáme-li jurisdikci z titulu ochrany s pasivní personální jurisdikcí, zjistíme, že oba dva jurisdikční tituly jsou určeny k ochraně oprávněných zájmů mimo vlastní území státu. Rozdíl mezi nimi spočívá v subjektu ochrany. Pasivní personální jurisdikce chrání oprávněné zájmy jednotlivce (osoby v aktivní personální jurisdikci) před útoky v cizině, zatímco jurisdikce z titulu ochrany je zaměřena na ochranu důležitých zájmů státu před útoky v zahraničí.

K uplatnění jurisdikce z titulu ochrany není nezbytně nutné, aby jednání pachatele bylo oboustranně trestné. Plně postačí, je-li jednání trestné ve státě, jehož důležité zájmy byly ohroženy nebo porušeny, nemusí být trestné v místě činu. Jednání ohrožující nebo poškozující důležité zájmy jednoho státu nemusí nutně ohrožovat nebo poškozovat zájmy státu druhého. Státy si vnitrostátním právem chrání většinou jen své důležité státní zájmy.

---

[187] Objektivní teritoriální jurisdikce státu je založena tehdy, je-li trestná činnost iniciována v zahraničí a dokonána na území státu, který dané jednání trestně stíhá.

Jurisdikci z titulu ochrany důležitých státních zájmů uznávaly již městské státy v severní Itálii ve 13. a 14. století. Od 15. a 16. století, dokonce předtím než se extradice stala běžnou praxí, si evropské státy začaly vzájemně vydávat pachatele politických trestných činů.[188]

Dnes je tento extrateritoriální jurisdikční titul v právních řádech evropských států pevně zakotven a respektován stejně tak pevně jako aktivní personální jurisdikce.

Jurisdikce z titulu ochrany je všeobecně přijímána a respektována také proto, že na jejím základě jsou stíhány trestné činy namířené proti státu nebo jeho orgánům.

Česká republika stíhá na základě jurisdikce z titulu ochrany pachatele následujících trestných činů: padělání a pozměňování peněz; udávání padělaných a pozměněných peněz; výroby a držení padělatelského náčiní [k padělání nebo pozměnění peněz nebo jejich ochranných prvků]; neoprávněné výroby peněz; rozvracení republiky; teroristického útoku; teroru; sabotáže; vyzvědačství; násilí proti orgánu veřejné moci; násilí proti úřední osobě; padělání a pozměňování veřejné listiny; a účasti na organizované zločinecké skupině určené nebo zaměřené k páchání vlastizrady, teroristického útoku nebo teroru.[189]

Jurisdikcí z titulu ochrany bývají někdy ospravedlňovány tzv. *sekundární bojkoty,* což může být v určitých případech z teoretického i praktického hlediska velmi sporné.

Sekundární bojkot je bojkot uvalený na zahraniční osobu *(foreign person)* pro její obchodování se státem, nebo s obchodním partnerem ve státě, na který

---

[188] Donnedieu de Vabres: *Les principes modernes du droit pénal international (1928), str.* 86. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 97, sub. 78

[189] Ustanovení § 7 odst. 1 *ab initio* zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: *„(1) Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost […] padělání a pozměnění peněz (§ 233), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235), výroby a držení padělatelského náčiní (§ 236), neoprávněné výroby peněz (§ 237), rozvracení republiky (§ 310), teroristického útoku (§ 311), teroru (§ 312), sabotáže (§ 314), vyzvědačství (§ 316), násilí proti orgánu veřejné moci (§ 323), násilí proti úřední osobě (§ 325), padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348), účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 odst. 2, 3[…]“.*

byl uvalen primární bojkot[190] nebo embargo[191]. Sekundární bojkot je tedy opatřením *s extrateritoriálními účinky* působícími na obchodní vztahy zahraničních osob mimo území státu, který primární bojkot nebo embargo uvalil.[192]

Sekundární bojkot je ospravedlnitelný pouze tehdy, chrání-li důležité bezpečnostní zájmy státu. Sekundární bojkot může být uvalen například tehdy, dojde-li k porušení bojkotu na dodávky zbraní nebo jiného vojenského materiálu. Sekundární bojkot je možné uvalit také jako opatření související s bojem proti terorismu a dále pak lze toto opatření použít i v době války.[193]

Má-li být sekundární bojkot ospravedlněn jurisdikcí z titulu ochrany, pak musí být ohrožení nebo porušení důležitého bezpečnostního zájmu státu dostatečně prokázáno.[194] Jurisdikcí z titulu ochrany nelze ospravedlnit sekundární bojkot tehdy, nejsou-li ohroženy nebo porušeny důležité bezpečnostní zájmy státu.

---

[190] Bojkot je zákaz dovozu.

[191] Embargo je zákaz vývozu.

[192] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 99.

[193] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 100.

[194] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 100.

VI.4 Delegovaná jurisdikce

Delegovaná jurisdikce je jurisdikce extrateritoriální založená na mezinárodněprávním titulu, kterým dochází k přenosu jurisdikce z územního suveréna na jiný subjekt mezinárodního práva (především na stát nebo mezinárodní organizaci). Na základě tohoto mezinárodněprávního titulu je na daném území územního suveréna uplatňováno právo jiného státu, na něhož byla jurisdikce delegována. Jurisdikci lze delegovat především mezinárodní smlouvou, ale i rezolucí Rady bezpečnosti Organizace spojených národů.[195]

Jurisdikci státu lze delegovat buď se souhlasem územního suveréna, například mezinárodní smlouvou anebo bez souhlasu územního suveréna, kupříkladu podle haagského Řádu války pozemní (1907) při vojenské okupaci. Plná územní výsost územního suveréna znovu automaticky ožívá po faktickém ukončení okupace *(postliminium).*[196]

Delegovaná jurisdikce je stejně jako jurisdikce teritoriální a jurisdikce státu vlajky determinována prostorově. Stát (případně mezinárodní organizace), zmocněný příslušným mezinárodněprávním titulem, vykonává delegovanou jurisdikci na části, případně na celém státním území jiného územního suveréna. Z titulu delegované jurisdikce platí na vymezené části nebo na celém území územního suveréna právo jiného státu, na něhož byla jurisdikce územního suveréna přenesena.

Srovnáme-li delegovanou jurisdikci s teritoriální jurisdikcí, pak rozdíl spočívá v tom, že teritoriální jurisdikce je založena na územní suverenitě státu a jako taková může být vykonávána státem (územním suverénem) pouze na jeho vlastním území, nikoli mimo něj. Delegovaná jurisdikce je na základě

---

[195] Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1244; S/RES/1244 (1999), 10. červen 1999; Území Kosova bylo na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1244 internacionalizováno a výkonem jurisdikce byla pověřena Organizace spojených národů a civilní správa Kosova byla svěřena Misi spojených národů působící v Kosovu (UNMIK).

[196] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 199.

mezinárodněprávního titulu vykonávána pouze na území jiného státu (jiného územního suveréna).

Přejděme z teoretického světa definic do praktického života. Jak vyplývá z výše uvedeného, stát nemusí vykonávat svou výlučnou jurisdikci a kontrolu jen nad vlastním státním územím, ale i nad územím státu jiného.[197] Územní suverén může část svého území svěřit do správy jinému státu, který následně na svěřeném území vykonává svou jurisdikci.

Teritoriální suverén je povinen na celém svém území zajistit svou národní bezpečnost, veřejnou bezpečnost a pořádek a ochranu práv a svobod obyvatelstva (fyzických i právnických osob), a pokud není schopen na části svého území těmto mezinárodněprávním závazkům dostát, může svěřit výkon jurisdikce státu jinému, který na svěřeném území bude uplatňovat svůj právní řád. V zájmu mezinárodního společenství jako celku je nenechat žádné obyvatelstvo a žádné obyvatelné území bez efektivní státní moci, která je odpovědná vůči jiným státům[198].

Územní suverén se své suverenity nad svěřenou částí území nezříká, pouze souhlasí s tím, aby na přesně vymezené části jeho území a ve přesně vymezených případech byl uplatňován právní řád státu jiného, který uzavřením smlouvy nenabývá územní suverenitu nad svěřeným územím.

Delegovaná jurisdikce nevyjadřuje plná práva, týkající se určitému subjektu, nýbrž pouze výkon moci, který musí být navíc v konkrétním případě specifikován.[199] Delegovaná jurisdikce zahrnuje pouze práva výslovně stanovená mezinárodní smlouvou.

Delegace jurisdikce může být úplná nebo částečná. Při úplné delegaci jurisdikce je veškerá jurisdikce (územní výsost) nad příslušným územím a jeho obyvateli přenesena z územního suveréna na jiný stát (nebo jiný subjekt

---

[197] Například z důvodu špatné dostupnosti do horské oblasti z území teritoriálního suveréna.

[198] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 132.

[199] J. Ondřej: *Mezinárodněprávní úprava kontroly odzbrojení,* 1. vydání, Praha, Karolinum, 1999, str. 22.

mezinárodního práva), který pak na tomto území jiného státu (územního suveréna) vykonává svou jurisdikci. Na tomto území platí právní řád státu, na něhož byla územní výsost územního suveréna přenesena (delegována).

V případě částečné delegace jurisdikce z územního suveréna na jiný stát, je právo tohoto jiného státu uplatňováno na přesně vymezeném území územního suveréna pouze v přesně vymezeném rozsahu.

Vždy je tedy třeba (i) prostorově vymezit v jaké části státního území územního suveréna bude platit vnitrostátní právní řád jiného státu, zda bude platit pouze na přesně vymezené části území, nebo na celém území státu; a (ii) věcně vymezit, jaké právní skutečnosti budou regulovány právem státu, na který byla jurisdikce delegována. Zda se právní řád tohoto jiného státu uplatní pouze na některé právní skutečnosti, nebo zda bude na daném území právní řád platit jako celek a bude tak upravovat veškeré dění na daném území.

Částečná delegace jurisdikce je vhodná v situaci, kdy je horské sídlo v pohraničí přes horské průsmyky jen těžko dostupné z centra státu, lze jej celně vyloučit a uzavřít mezinárodní smlouvu se sousedním státem a zmocnit ho k tomu, aby na tomto celně vyloučeném území, které je z jeho území lépe dostupné, aplikoval své měnové a celní právo (příkladem mohou být rakouské obce Jungholz a Mittelberg v regionu Allgäu na hranici s Německem).[200]

Jiná vhodná příležitost pro delegaci jurisdikce může nastat při zřízení společného pohraničního nádraží, kdy stát, na jehož území se nádraží nachází, umožní sousednímu státu, aby na tomto společném nádraží mohl vykonávat určitá výsostná práva, jako je zadržení osob a jejich předvedení do sousedního státu.[201]

K delegaci jurisdikce dochází také při zřízení cizí vojenské základny na území státu.

---

[200] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 199.

[201] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 199.

Za účelem zajištění obrany Grónska došlo k delegaci jurisdikce mezi Dánskem a USA, kdy v souladu se Smlouvou mezi USA a Dánskem z roku 1951, týkající se obrany Grónska, vykonávají USA výlučnou jurisdikci a kontrolu nad určitými oblastmi Grónska v otázkách stanovených v čl. II odst. 3 této Smlouvy.[202]

S možností delegace jurisdikce mezinárodní smlouvou na český stát počítá i český trestní zákoník, a to v ustanovení § 9, v němž se stanoví, že trestnost činu se posuzuje podle zákona České republiky také tehdy, jestliže to stanoví mezinárodní smlouva, která je součástí českého právního řádu[203].

VI.4.1 Exkurs: Nudum ius

Jako *„nudum ius“* je popisována situace, za které má stát nad částí svého území územní suverenitu, ale *de facto* nad ním nemá územní výsost, protože danou část svého území *de facto* neovládá.

Z pohledu územního suveréna je *nudum ius* důsledkem úplné delegace jeho výlučné teritoriální jurisdikce na jiný subjekt mezinárodního práva (především na stát nebo na mezinárodní organizaci).

a) Případ Bosny a Hercegoviny

V dějinách Bosny a Hercegoviny sehrál institut *nudum ius* významnou úlohu. V roce 1878 bylo Rakousko-Uhersko na Berlínském kongresu zmocněno k *„obsazení a správě“* území Bosny a Hercegoviny, která v té době byla součástí turecké říše, ale díky mnoha povstáním a etnickým konfliktům byla územím

---

[202] J. Ondřej: Mezinárodněprávní úprava kontroly odzbrojení, 1. vydání, Praha, Karolinum, 1999, str. 22.

[203] Instituty delegované jurisdikce a absolutní univerzální jurisdikce jsou společně zakotveny v ustanovení § 9 trestního zákoníku: *„[Působnost stanovená mezinárodní smlouvou] (1) Trestnost činu se posuzuje podle zákona České republiky také tehdy, jestliže to stanoví mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu […].(2) Ustanovení § 4 až 8 se nepoužijí, jestliže to mezinárodní smlouva nepřipouští.“.*

téměř neovladatelným a turecká říše nebyla schopna v této části své říše prosadit státní moc. Na základě mezinárodních smluv sjednaných na Berlínském kongresu v roce 1878 se stalo území Bosny a Hercegoviny protektorátem Rakouska-Uherska. Rakousko-Uhersko tím získalo nad územím Bosny a Hercegoviny územní výsost a obnovilo zde mír a pořádek.[204]

Po 30 letech protektorátu chtělo Rakousko-Uhersko území Bosny a Hercegoviny anektovat, tzn. k územní výsosti získat i územní suverenitu nad územím Bosny a Hercegoviny. Rakousko-Uhersko se pokusilo odvolat na analogii s vydržením podle občanského práva. Analogii Rakousko-Uhersko však neprokázalo, protože si nemohlo v letech 1878 až 1908 činit vlastnický nárok na toto území. Titulu vydržení se ovšem nedovolala ani turecká říše, a to přesto, že byla územním suverénem nad oblastí Bosny a Hercegoviny.[205] Vydržení určitého území totiž nelze odvodit od územní suverenity nad daným územím.[206]

Nebezpečná krize z anexe Bosny a Hercegoviny byla nakonec vyřešena uzavřením mezinárodní smlouvy mezi Rakouskem-Uherskem a tureckou říší dne 26. února 1909, na jejímž základě Rakousko-Uhersko odkoupilo od turecké říše území Bosny a Hercegoviny jako *nudum ius* za 54 miliónů zlatých korun.[207] Rakousko-Uhersko se tak stalo na území Bosny a Hercegovina územním suverénem (s územní výsostí) a Bosna a Hercegovina se stala územní součástí monarchie.

Území Bosny a Hercegoviny se mohlo stát součástí podunajské monarchie i na základě *teorie efektivity (ex factis ius oritur),* neboť chybějící územní

---

[204] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 200.

[205] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 200.

[206] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 204.

[207] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 200.

suverenita může být nabyta dlouhým nezpochybnitelným výkonem práva, a tedy i výkonem územní výsosti na daném teritoriu. [208]

b) Sárský případ

Po roce 1945 byla na *nudum ius* zredukována německá územní suverenita v Sársku, zatímco teritoriální jurisdikce nad Sárskem byla v měnícím se rozsahu až do 1. ledna 1957 rozdělena mezi sárskou vládu a Francii. Tato situace odpovídá přinejmenším názoru Spolkové republiky Německo, která v těchto letech konsekventně odpírala uznat státní samostatnost Sárska, a tím i jeho územní suverenitu nad územím spravovaným sárskou vládou. Územní suverenita by bývala mohla být postoupena jen mírovou smlouvou.[209]

V Sárské smlouvě ze dne 27. října 1956 Francie souhlasila s tím, že působnost Základního zákona Spolkové republiky Německo[210] bude rozšířena na oblast Sárska, a to od 1. ledna 1957. Tím Spolková republika Německo rozšířila svou teritoriální jurisdikci na Sársko, a to nejprve jen částečně a teprve až v roce 1959 úplně, neboť tehdy byla zrušena francouzská měnová a celní jurisdikce nad Sárskem. [211]

Situace se vyhrotila v letech 1947 a 1948. Dne 16. února 1946 bylo Sársko vyňato z kompetence Spojenecké kontrolní rady a v roce 1948 získalo na Německu autonomii. V prosinci roku 1946 vytvořila Francie celní hranici mezi Sárskem a zbytkem Německa. O rok později byla nastolena protektorátní vláda a 1. dubna 1948 bylo Sársko zcela zapojeno do francouzského celního a měnového území. Tečkou za tímto vývojem bylo zavedení sárské státní příslušnosti.

---

[208] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 204.

[209] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 200.

[210] Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland ze dne 23. 5. 1949 [BGBl. I S. 1].

[211] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 200.

Po deseti letech dne 1. ledna 1957 bylo Sársko *(de facto)* opět zpátky připojeno Sárskou smlouvou ke Spolkové republice Německo. Tím se ve své nedlouhé historii již podruhé připojilo k Německu. Poprvé se Sársko k Německu připojilo na základě rozhodnutí lidu v plebiscitu v roce 1934 po 15 letech existence v rámci Francie, podruhé se připojilo dne 1. ledna 1957 na základě rozhodnutí přijatého v referendu.[212]

c) Panamský případ

Výkon výsostné moci Panamy byl v oblasti Panamského průplavu pozastaven ve prospěch USA, a to od doby postavení průplavu až do nabytí účinnosti nové smlouvy o Panamském průplavu ze dne 7. září 1977. Smlouva o Panamském průplavu ze dne 7. září 1977 nabyla účinnosti dne 31. prosince 1999 a tehdy přešel Panamský průplav zpět do výsostné moci Panamy.[213]

d) Hranice Odra – Nisa

Dalším příkladem výlučné teritoriální jurisdikce může být problematika hranice Odra – Nisa mezi Německem a Polskem. Podle Postupimské dohody ze dne 2. srpna 1945 vykonávalo v oblasti plnou územní výsost Polsko. Ve Zhořelecké smlouvě ze dne 6. července 1950 uznala Německá demokratická republika linii Odry a Nisy za státní hranici mezi Polskem a Německem. V mezinárodní smlouvě ze dne 7. prosince 1970 uznává také Spolková republika Německo tuto linii jako „západní státní hranici“ Polska. V tom zřejmě spočívá uznání polské územní suverenity nad oblastmi na druhé straně této linie. Spolková vláda vyjádřila v diplomatické nótě západním mocnostem žádost, aby s tímto územím mohl s konečnou platností disponovat (o území rozhodnout) jen

---

[212] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 200.

[213] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 199.

jeden celoněmecký suverén. To se stalo pohraniční smlouvou mezi Polskem a Spolkovou republikou Německo ze dne 14. listopadu 1990.[214]

Územní suverenita nad výše uvedeným územím by přešla na Polsko i bez uzavření Zhořelecké smlouvy ze dne 6. července 1950 a pohraniční smlouvy mezi Polskem a Spolkovou republikou Německo ze dne 14. listopadu 1990, a to na základě *principu efektivity* podle zásady *quieta non movere.*[215]

[214] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 200.

[215] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 200.

VI.5 Zastupující jurisdikce

Zastupující jurisdikce je titulem, na jehož základě stát aplikuje své právo v případě, kdy na svém území dopadne osobu, která se podle jeho trestního práva dopustila trestného činu, ale příčina i následek tohoto trestného činu nastaly v zahraničí. Tento jurisdikční titul lze použít výhradně po kumulativním splnění dvou následujících podmínek: (i) za podmínky oboustranné trestnosti, kdy příslušné jednání (příp. opomenutí) musí být trestné i podle právního řádu státu, na jehož území k trestnému činu došlo; a současně (ii) za podmínky, že pachatele tohoto trestného činu nelze vydat v extradičním řízení z důvodu nevztahujícímu se k povaze trestného činu do státu, na jehož území k trestnému činu došlo.[216]

Nezbytnost kumulativního splnění jak podmínky oboustranné trestnosti, tak i podmínky, že pachatele trestného činu nelze vydat v extradičním řízení z důvodu nevztahujícímu se k povaze trestného činu, svědčí o tom, že teritoriální jurisdikce státu, na jehož území byl trestný čin spáchán, má přednost před zastupující jurisdikcí státu, který pachatele dopadl.[217] Institut zastupující jurisdikce je subsidiárním jurisdikčním titulem k institutu teritoriální jurisdikce.

Stát, který na svém území zadržel pachatele trestného činu na základě tohoto jurisdikčního titulu, *de facto* zastupuje jiný stát, na jehož území se pachatel trestného činu dopustil.

Stát by měl institut zastupující jurisdikce používat tak, aby při aplikaci svého trestního práva pachateli uložil takový trest, který koresponduje s trestem, jenž by mohl být pachateli uložen ve státě, kde se trestného činu dopustil.[218] Stát,

---

[216] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 102.

[217] Meyer: *The Vicarious Administration of Justice: An Overlooked Basis of Jurisdiction,* (1990) 31 Harvard International Law Journal 108, str. 116; M. Inazumi: *Univerzal Jurisdiction in Modern International Law: Expansion of National Jurisdiction for Prosecuting Serious Crimes under International Law (2005),* str. 111-113. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 103, sub 118.

[218] Meyer: *The Vicarious Administration of Justice: An Overlooked Basis of Jurisdiction,* (1990) 31 Harvard International Law Journal 108, str. 115-116. In: Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 102, sub 115.

na jehož území se pachatel trestného činu nachází, se také může rozhodnout, že tuto osobu trestně stíhat nebude.

Srovnáme-li zastupující jurisdikci s jurisdikcí z titulu ochrany, dojdeme k závěru, že jurisdikce z titulu ochrany chrání důležité zájmy státu, který jurisdikci z titulu ochrany aplikuje, zatímco zastupující jurisdikce nechrání zájmy státu, který zastupující jurisdikci aplikuje, ale hájí zájmy státu, na jehož území k trestnému činu došlo.

Srovnáme-li zastupující jurisdikci s univerzální jurisdikcí, pak hlavní rozdíl spočívá v tom, že z titulu univerzální jurisdikce jsou chráněny zájmy mezinárodního společenství jako celku, zatímco zastupující jurisdikce chrání zájmy státu, na jehož území k trestnému činu došlo.

Aplikace institutu zastupující jurisdikce je zcela v souladu s mezinárodním právem. V mezinárodním právu neexistuje žádné pravidlo, které by použití institutu zastupující jurisdikce zakazovalo, a za dobu své existence se od svého vzniku v Rakousku a Německu 19. století, institut zastupující jurisdikce nesetkal v mezinárodním společenství s protesty států.[219]

V rakouském právu je institut zastupující jurisdikce zakotven v ustanovení § 65 odst. 1 bodu 2 rakouského StGB[220] takto: *„Pro jiné než v § 63 [trestná jednání na palubě rakouské lodi nebo letadla] a 64 [trestná jednání v cizině, která bez ohledu na zákony v místě činu jsou trestány] uvedené činy, které byly spáchány v cizině, platí, jestliže jsou tyto činy trestné také podle zákonů v místě činu, rakouské trestní zákony: […] [2.] pokud pachatel v době činu byl cizincem, vstoupil do tuzemska a z jiného důvodu, než kvůli povaze nebo vlastnosti jeho činu, nemůže být vydán do ciziny.“.*

---

[219] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 104.

[220] Ustanovení § 65 odst. 1 bodu 2 rakouského StGB [BGBl. Nr. 60/1974 ve znění BGBl. I Nr. 142/2009]: *„Für andere als die in den §§ 63 und 64 bezeichneten Taten, die im Ausland begangen worden sind, gelten, sofern die Taten auch durch die Gesetze des Tatorts mit Strafe bedroht sind, die österreichischen Strafgesetze: […] [2.] wenn der Täter zur Zeit der Tat Ausländer war, im Inland betreten wird und aus einem anderen Grund als wegen der Art oder Eigenschaft seiner Tat nicht an das Ausland ausgeliefert werden kann.“.*

Obdobné ustanovení zakotvující institut zastupující jurisdikce obsahuje i německý StGB, a to v ustanovení § 7 odst. 2 bodu 2, které zní: *„Pro jiné činy spáchané v cizině platí německé trestní právo, pokud skutek je v místě činu trestný nebo místo činu žádné trestní pravomoci nepodléhá, a pokud pachatel, […] [2.] který byl v době činu cizincem, byl dopaden v tuzemsku, a ačkoliv extradiční zákon jeho vydání vzhledem k povaze činu připouští, tak není vydán, protože žádost o vydání nebyla v příslušné lhůtě doručena nebo byla zamítnuta nebo extradice není proveditelná.“* [221]

Zastupující jurisdikce našla své uplatnění i v českém právním řádu. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ji v ustanovení § 8 odst. 1 a 3 zakotvuje takto: *„(1) Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu spáchaného v cizině cizím státním příslušníkem nebo osobou bez státní příslušnosti, která nemá na území České republiky povolen trvalý pobyt, i tehdy, (a) je-li čin trestný i podle zákona účinného na území, kde byl spáchán, a (b) jestliže pachatel byl dopaden na území České republiky a nebyl vydán nebo předán k trestnímu stíhání cizímu státu nebo jinému subjektu k trestnímu stíhání oprávněnému. […] (3) Pachateli však nelze uložit trest přísnější, než jaký stanoví zákon státu, na jehož území byl trestný čin spáchán.“*.

Ustanovení § 8 českého trestního zákoníku je v nadpisu paragrafu označeno jako „subsidiární zásada univerzality“, přestože se o výkon univerzální jurisdikce nejedná, vzhledem k tomu, že institut univerzální jurisdikce je určen k ochraně zájmů celého mezinárodního společenství, zatímco toto ustanovení trestního zákoníku chrání toliko zájmy cizího státu, na jehož území byl trestný čin spáchán.

---

[221] Ustanovení § 7 odst. 2 bod 2 německého StGB [BGBl. I S. 3322, ve znění BGBl. I S. 2198]: *„Für andere Taten, die im Ausland begangen werden, gilt das deutsche Strafrecht, wenn die Tat am Tatort mit Strafe bedroht ist oder der Tatort keiner Strafgewalt unterliegt und wenn der Täter […] zur Zeit der Tat Ausländer war, im Inland betroffen und, obwohl das Auslieferungsgesetz seine Auslieferung nach der Art der Tat zuließe, nicht ausgeliefert wird, weil ein Auslieferungsersuchen innerhalb angemessener Frist nicht gestellt oder abgelehnt wird oder die Auslieferung nicht ausführbar ist.“*.

VII. UNIVERZÁLNÍ JURISDIKCE

Univerzální jurisdikce (i) chrání zájmy celého mezinárodního společenství, což znamená, že je určena k ochraně kogentního mezinárodního práva; a zároveň (ii) vedle ochrany kogentního obyčejového mezinárodního práva může být institut univerzální jurisdikce využit i k ochraně mezinárodních práv a závazků vyplývajících ze smluv, pokud se na tom smluvní strany příslušné mezinárodní smlouvy dohodnou.

Univerzální jurisdikce může být založena buď mezinárodní smlouvou, anebo mezinárodním obyčejem kogentního charakteru.

Je-li univerzální jurisdikce založena mezinárodní smlouvou, je její „akční rádius“ poněkud užší, než je tomu u univerzální jurisdikce založené kogentním mezinárodním obyčejem.

Univerzální jurisdikci mohou ke stíhání trestného činu, který byl mezinárodní smlouvou prohlášen za mezinárodní delikt, využít pouze státy, které jsou smluvní stranou příslušné mezinárodní smlouvy. Nesmluvní strany mezinárodní smlouvy musí pro případný postih pachatele totožného trestného činu volit jiný z jurisdikčních titulů.

Na základě mezinárodních smluv je stíhána řada mezinárodních deliktů: například únosy letadel (vzdušné pirátství), braní rukojmí, únosy osob, které požívají výsad a imunit podle mezinárodního práva, nelegální obchod se zbraněmi, otroctví a obchod s otroky, obchod se ženami a dětmi nebo poškozování podmořských kabelů.

Institut univerzální jurisdikce je určen k ochraně mezinárodního práva, zatímco ostatní hmotněprávní jurisdikční tituly chrání jednotlivé právní řády samotných subjektů mezinárodního práva, tj. právní řády států, mezinárodních organizací a ostatních subjektů mezinárodního práva.

Stejně tak jako je v jednotlivých právních řádech států a mezinárodních organizacích zakotveno, kdo je deliktně způsobilý k porušení příslušného právního řádu, upravuje deliktní způsobilost i mezinárodní právo.

Mezinárodní právo přiznává deliktní způsobilost nejen všem subjektům mezinárodního práva včetně mezinárodních organizací, ale i jednotlivci. I fyzická osoba může porušit mezinárodní právo a naplnit skutkovou podstatu mezinárodního deliktu[222], jehož spáchání jsou státy povinny stíhat na základě mezinárodního obyčeje a/nebo mezinárodní smlouvy. Ke stíhání mezinárodních zločinů mohou být na základě mezinárodní smlouvy povolány i mezinárodní organizace.

Jak již bylo zmíněno, deliktně způsobilé jsou i mezinárodní organizace. Mezinárodní organizace se může bez pochyby dopustit porušení mezinárodní smlouvy, jejíž je stranou. Orgán mezinárodní organizace může překročit svou pravomoc a působnost danou mu členskými státy, čímž se tento orgán mezinárodní organizace dopustí porušení mezinárodní smlouvy, kterou byla tato mezinárodní organizace z vůle členských států založena.

Přestože jsou mezinárodní organizace pouze sekundárními subjekty mezinárodního práva[223], mohou se dopustit porušení kogentního obyčejového mezinárodního práva.

Závaznost kogentního obyčejového mezinárodního práva pro mezinárodní organizaci vyplývá z její povinnosti řídit se zakládající mezinárodní smlouvou, na jejímž základě byla členskými státy zřízena. Tato mezistátní mezinárodní smlouva totiž nesmí odporovat kogentnímu obyčejovému mezinárodnímu právu. Pokud by (jakákoli) mezinárodní smlouva odporovala kogentnímu obyčejovému mezinárodnímu právu, byla by již od počátku *(ex tunc)* stižena neplatností, jednalo by se o smlouvu nulitní *(negotium nullum)*. O rozporu mezinárodní

---

[222] Pod pojem „mezinárodní delikt“ spadají i mezinárodní zločiny.

[223] Mezinárodní vládní organizace jsou sekundárními subjekty, neboť vznikají z vůle primárních subjektů mezinárodního práva, především států. Primárními subjekty mezinárodního práva jsou státy, Mezinárodní výbor Červeného kříže, Svatá stolice, Svrchovaný řád maltézských rytířů, města s mezinárodním statusem, národněosvobozenecké hnutí, povstalci a válečná strana.

smlouvy s *ius cogens* pojednává článek 53 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969.[224]

Pokud by mezinárodní organizace jednala v rozporu s *ius cogens,* překročila by své kompetence, kterými ji vybavily její členské státy, a dopustila by se tím porušení zakládající mezinárodní smlouvy (zakládajícího statutu mezinárodní organizace), na jejímž základě byla členskými státy zřízena.

Kogentní obyčejové mezinárodní právo jsou mezinárodní organizace povinny dodržovat, narozdíl od dispozitivního obyčejového mezinárodního práva, které se na sekundární subjekty mezinárodního práva nevztahuje. Dispozitivní obyčejové mezinárodní právo je závazné pouze pro primární subjekty mezinárodního práva[225].

Obyčejové mezinárodní právo je tvořeno pouze primárními subjekty mezinárodního práva a z tohoto důvodu se dispozitivní obyčejové mezinárodní právo vztahuje pouze na primární subjekty mezinárodního práva a nikoli na sekundární subjekty mezinárodního práva.

Nepsané mezinárodní právo samozřejmě existuje i mezi státy a mezinárodními organizacemi a mezinárodními organizacemi navzájem, nicméně je odlišné od obyčejového mezinárodního práva a označuje se jako *„ustálená praxe mezinárodních organizací“* a zahrnuje nepsané mezinárodní právo upravující vztahy mezi primárními subjekty mezinárodního práva a mezinárodními organizacemi a mezinárodními organizacemi navzájem.

Z právě uvedeného tedy vyplývá, že mezinárodní organizace, přestože jsou sekundárními subjekty mezinárodního práva, jsou vázány i kogentním obyčejovým mezinárodním právem.

---

[224] Článek 53 Vídeňské úmluvy o smluvním právu vyhlášené pod č. 15/1988 Sb.: *„Každá smlouva, která v době svého uzavření je v rozporu s imperativní normou obecného mezinárodního práva, je nulitní. Pro účely této úmluvy je imperativní normou obecného mezinárodního práva norma přijatá a uznaná mezinárodním společenstvím států jako celkem za normu, od níž není dovoleno se odchýlit a která může být změněna pouze novou normou obecného mezinárodního práva stejné povahy.“.*

[225] Primárními subjekty mezinárodního práva jsou státy, Mezinárodní výbor Červeného kříže, Svatá stolice, Svrchovaný řád maltézských rytířů, města s mezinárodním statusem, národněosvobozenecké hnutí, povstalci a válečná strana.

Při studiu institutu univerzální jurisdikce je třeba rozlišit (i) kdo je deliktně způsobilý k porušení mezinárodního práva; a (ii) kdo je na základě mezinárodního práva oprávněn ke stíhání mezinárodního deliktu (v širším slova smyslu), tj. kdo disponuje univerzální jurisdikcí k postihu mezinárodního deliktu včetně mezinárodního zločinu.

Rozdíl mezi mezinárodním deliktem a mezinárodním zločinem je následující. Mezinárodní delikt je nadřazeným pojmem pojmu mezinárodní zločin, který je významově užší. Zatímco mezinárodním deliktem je jakékoli porušení mezinárodního práva, mezinárodní zločiny jsou pouze speciální mezinárodní delikty. Ne každý mezinárodní delikt je mezinárodním zločinem, avšak každý mezinárodní zločin je mezinárodním deliktem. Mezi mezinárodní zločiny se řadí válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, zločin genocidia, zločin proti míru, zločin agrese a terorismus[226].

První otázka, kdo je deliktně způsobilý k porušení mezinárodního práva, byla právě zodpovězena. Deliktně způsobilí k porušení mezinárodního práva jsou všechny subjekty mezinárodního práva, primární i sekundární, tj. jak státy, Mezinárodní výbor Červeného kříže, Svatá stolice, Svrchovaný řád maltézských rytířů, města s mezinárodním statusem, národněosvobozenecká hnutí, povstalci a válčící strany, tak i mezinárodní organizace a jednotlivci.

Druhé otázce, kdo je na základě mezinárodního práva oprávněn ke stíhání mezinárodního deliktu (v širším slova smyslu), tj. kdo disponuje univerzální jurisdikcí k postihu mezinárodního deliktu, resp. mezinárodního zločinu, se budeme věnovat nyní.

Na základě mezinárodního obyčejového práva disponují univerzální jurisdikcí primární subjekty mezinárodního práva, jimiž jsou, jak již bylo výše uvedeno, státy, Mezinárodní výbor Červeného kříže, Svatá stolice, Svrchovaný řád maltézských rytířů, města s mezinárodním statusem, národněosvobozenecká hnutí, povstalci a válčící strany.

---

[226] Antonio Cassese: *International Law*, 2. vydání, Oxford University Press, Oxford 2005, str. 436.

Kromě primárních subjektů mezinárodního práva mohou být univerzální jurisdikcí nadány i mezinárodní organizace, stanoví-li tak mezinárodní smlouva. Vzhledem k tomu, že mezinárodní organizace jsou sekundárními subjekty mezinárodního práva, je jejich případná univerzální jurisdikce k postihu mezinárodních deliktů, respektive zločinů, založena nikoliv na základě mezinárodního obyčeje, ale na základě a v mezích mezinárodní smlouvy.

Pro úplnost zbývá dodat, že jedinec univerzální jurisdikcí nedisponuje, ten může být na základě univerzální jurisdikce pouze stíhán.

Institut univerzální jurisdikce není žádným způsobem svázán se státem, který jej aplikuje. Pro použití institutu univerzální jurisdikce není důležité, kde se trestný čin odehrál nebo jaké státní příslušnosti je pachatel trestného činu (resp. osoba podezřelá ze spáchání trestného činu) či oběť trestného činu. Pro použití univerzální jurisdikce není podmínkou ani ochrana důležitých státních zájmů příslušného konkrétního státu.

Přestože univerzální jurisdikce není svázána s teritoriem státu, některé státy ve svých vnitrostátních řádech výkon univerzální jurisdikce podmiňují přítomností pachatele trestného činu (resp. osoby podezřelé ze spáchání trestného činu) na svém území, protože ve svém teritoriu nebo v mezinárodních prostorech mohou zaručit i samotný výkon své vlastní univerzální jurisdikce v praxi.[227]

Univerzální jurisdikce je z povahy věci teritoriální i extrateritoriální jurisdikcí, lze ji uplatnit jak na svém státním území, tak i na území cizího státu a v mezinárodních prostorech.

[227] Viz kapitola VIII.: Exekuční jurisdikce.

Institut univerzální jurisdikce lze podle kritéria, zda je či není osoba pachatele trestného činu (resp. osoba podezřelá ze spáchání trestného činu) přítomna v exekuční jurisdikci státu, rozdělit do dvou subkategorií:

- *tradiční univerzální jurisdikce*

  a

- *univerzální jurisdikce in absentia.*

Tradiční univerzální jurisdikce je univerzální jurisdikce vykonávaná vůči osobě pachatele trestného činu (resp. vůči osobě podezřelé ze spáchání trestného činu), která se nachází v exekuční jurisdikci státu, to znamená, že je přítomna buď na území státu, jež univerzální jurisdikci uplatňuje, anebo se nachází v mezinárodních prostorech, kde byla příslušným státem dopadena.

Pokud stát z titulu univerzální jurisdikce vede vůči osobě pachatele trestného činu (resp. vůči osobě podezřelé ze spáchání trestného činu) řízení v nepřítomnosti, protože tuto osobu nemá ve své exekuční jurisdikci, jedná se o výkon ***univerzální jurisdikce in absentia.***

Vedle *tradiční univerzální jurisdikce* a *univerzální jurisdikce in absentia* existuje ještě třetí druh univerzální jurisdikce a tím je tzv. ***absolutní univerzální jurisdikce.***

Absolutní univerzální jurisdikce je kombinací (kumulací) *tradiční univerzální jurisdikce* a *univerzální jurisdikce in absentia.* Absolutní univerzální jurisdikce nebere v úvahu žádná kritéria dělení, která by ji teoreticky omezovala, a vystupuje pouze jako jeden komplexní jurisdikční titul pro postih pachatelů mezinárodních deliktů.

VII.1 Kogentněobyčejové základy univerzální jurisdikce

Univerzální jurisdikce je velmi starým a stále používaným jurisdikčním titulem s kořeny sahajícími do 6. století, tehdy byl v *Codexu Iustiniani* tento jurisdikční titul použit v civilním právu.

Codex Iustiniani umožnil žalovanou osobu bez domicilu soudit buď podle práva platného v části říše, kde byl trestný čin spáchán *(iudex loci delicti commissi)* na základě teritoriální jurisdikce, anebo podle práva platného v části říše, kde byl žalovaný bez domicilu zadržen *(iudex deprehensionis)* na základě tradiční univerzální jurisdikce.[228]

V 17. století prosazovali univerzální jurisdikční titul nizozemští právníci Voet, Cocceji a Grotius při stíhání hrubého porušení přirozeného práva nebo práva mezinárodního [229].

Během historického vývoje se princip tradiční univerzální jurisdikce prosadil v mořském právu při stíhání pirátství[230]. Obyčejové mořské právo bylo později kodifikováno v Ženevě v roce 1958[231] a v Montego Bay v roce 1982[232].

---

[228] *Codex Iustiniani,* C III, 15, *Ubin de criminibus agi oportet. In:* Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 108, sub. 136.

[229] Hugo Grotius: *Des Hugo Grotius drei Bücher über das Recht des Krieges und Friedens, in welchem das Natur- und Völkerrecht und das Wichtigste aus dem öffentlichen Recht erklärt werden,* übersetzt von J. H. v. Kirchmann, Verlag von L. Heimann, Berlin 1869, Elibron Classics series, Adamant Media Corporation, 2007, Band II, Buch II, Kap. XXI, S. 112.

[230] Definice mezinárodního deliktu pirátství (čl. 101 Úmluvy o mořském právu z roku 1982 publikované pod č. 240/1996 Sb.): Za pirátství se považují následující činy: (1) jakýkoli protiprávní čin násilí nebo zadržení anebo jakýkoli loupežný čin spáchaný k soukromým účelům posádkou nebo cestujícími soukromé lodi nebo soukromého letadla namířené: (a) na volném moři proti jiné lodi nebo letadlu anebo proti osobám nebo majetku na jejich palubě; (b) proti lodi, letadlu, osobám nebo majetku v místě, které nepodléhá jurisdikci žádného státu; (2) jakýkoli čin dobrovolné účasti při použití lodi nebo letadla, jestliže ten, kdo se jich dopouští, ví o skutečnostech, které vtiskují této lodi nebo tomuto letadlu charakter pirátské lodi nebo letadla; (3) jakýkoli čin, který má za účel podněcovat nebo úmyslně usnadňovat čin uvedený v bodech (1) nebo (2).

Shodná definice mezinárodního deliktu pirátství je obsažena v čl. 15 Úmluvy o volném moři z roku 1958 publikované pod č. 92/1964 Sb.

[231] Na ženevské konferenci OSN o mořském právu v roce 1958 byly přijaty Úmluva o pobřežních vodách a pásmu souvislém, Úmluva o kontinentálním šelfu, Úmluva o volném moři a Úmluva o ochraně biologického bohatství volného moře.

[232] Na třetí konferenci OSN o mořském právu (1973 – 1982) byla v roce 1982 v Montego Bay přijata Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu.

Mořské právo zakotvuje tradiční univerzální jurisdikci státu při boji proti pirátství následovně: *Na volném moři nebo na kterémkoli jiném místě, které nepodléhá jurisdikci žádného státu, může každý stát zabavit pirátskou loď nebo letadlo anebo loď nebo letadlo uchvácené piráty a jsoucí v jejich moci a zatknout osoby a zabavit majetek na palubě. Soudy státu, který provedl zabavení, mohou rozhodnout o sankcích, které mají být uloženy, jakož i o opatřeních, která mají být učiněna, pokud jde o tato letadla, lodě a majetek, s výhradou práv třetích stran jednajících v dobré víře.*[233] *Při potírání pirátství v mezinárodních prostorech jsou všechny státy povinny v co největší míře spolupracovat.*[234]

Piráti jsou považováni za nepřátele celého lidstva *(hostes humani generis)* a mezinárodní společenství k nim přistupuje jako by nebyli státními příslušníky žádného státu. Pirátské lodě v praxi většinou neplují pod vlajkou žádného státu a pirátství se dopouštějí na volném moři (v mezinárodním prostoru).

Tradiční univerzální jurisdikce je tak *de facto* jediným možným jurisdikčním titulem pro potírání mezinárodního deliktu pirátství. Ke stíhání pirátství je oprávněn každý stát, který piráty dopadne. Stíhání pirátství na základě univerzální jurisdikce je velmi staré a vychází z mezinárodního obyčeje, který byl kodifikován v článku 19 Ženevské úmluvy o volném moři z roku 1958 a v článku 105 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982.

Na základě obyčejového práva ve spojení s univerzálním jurisdikčním titulem jsou kromě mezinárodního deliktu pirátství stíhány také mezinárodní zločiny, mezi které patří válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, zločin genocidia, zločin proti míru, zločin agrese a terorismus.[235]

Zatímco mezinárodní delikt pirátství je již po staletí státy stíhán na základě tradiční univerzální jurisdikce, tak mezinárodní zločiny státy stíhají na základě

---

[233] Článek 105 Úmluvy o mořském právu z roku 1982. Shodná úprava je obsažena v článku 19 Úmluvy o volném moři z roku 1958.

[234] Článek 100 Úmluvy o mořském právu z roku 1982: *„Všechny státy v co největší míře spolupracují při potírání pirátství na volném moři nebo na jakémkoli jiném místě, které nepodléhá jurisdikci žádného státu.*“; Shodná úprava je obsažena v článku 14 Úmluvy o volném moři z roku 1958.

[235] Antonio Cassese: *International Law*, 2. vydání, Oxford University Press, Oxford 2005, str. 436.

univerzální jurisdikce teprve od konce 2. světové války, což úzce souvisí s rozvojem mezinárodní ochrany lidských práv a pokračující kodifikací humanitárního práva po první a druhé světové válce.

První pokus o zřízení mezinárodního trestního tribunálu se objevil již v roce 1919 ve Versailleské mírové smlouvě mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem[236]. Tento mezinárodní trestní tribunál měl podle článku 227 Versailleské mírové smlouvy soudit Viléma II. Hohenzollernského[237], bývalého německého císaře, soudit pro nejhrubší porušení zásad mezinárodní mravnosti a posvátné autority smluv, ovšem pouze za předpokladu, že by nizozemská vláda vyhověla žádosti o vydání Viléma II. Hohenzollernského soudu. K tomuto vydání nizozemská vláda nikdy nepřistoupila a ustanovení článku 227 Versailleské mírové smlouvy zůstalo nenaplněno. K úspěšnému zřízení mezinárodních trestních tribunálů došlo až po skončení 2. světové války v roce 1945[238], kdy byly zřízeny Norimberský vojenský tribunál[239] a Vojenský tribunál v Tokiu[240].

Již před 1. světovou válkou na mezinárodních konferencích v Ženevě v roce 1874 a v Haagu v letech 1899 a 1907 došlo ke kodifikaci mezinárodního válečného práva. Mezinárodní úmluvy uzavřené na těchto mezinárodních konferencích v určitém rozsahu kodifikují mezinárodní válečné obyčejové právo, což konstatoval i Norimberský vojenský tribunál.

Norimberský vojenský tribunál k problematice smluvního a obyčejového válečného práva uvedl následující: Zákony a obyčeje války vyplývají nezávisle na smlouvách ze zvyklostí a obyčejů postupně všeobecně uznávaných, z učení

---

[236] Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919 a vyhlášené pod číslem 217/1921 Sb.

[237] Antonio Cassese: *International Criminal Law,* 2. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 317 a násl.

[238] Antonio Cassese: *International Criminal Law,* 2. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 319 a násl.

[239] Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy vyhlášená pod číslem 164/1947 Sb.

[240] Vojenský tribunál v Tokiu byl zřízen Mezispojeneckou komisí pro Dálný východ. Tento tribunál soudil hlavní japonské válečné zločince.

právníků a z judikatury vojenských soudů.[241] Mezinárodní smlouvy často jen kodifikují a zpřesňují právní zásady válečného práva, jež jsou již v platnosti.

Norimberský vojenský tribunál rovněž konstatoval, že pravidla pozemní války obsažená v Haagské úmluvě o zákonech a obyčejích války pozemní s přiloženým Řádem války pozemní (1907) byla uznána všemi civilizovanými národy a jsou považována za pouhá vyhlášení již platných zákonů a obyčejů války[242]; haagské válečné právo kodifikované v haagských úmluvách z let 1899 a 1907[243] je závazné nejen pro smluvní strany, ale i pro státy, které k Haagským úmluvám nikdy nepřistoupily[244].

O obyčejovém zakotvení ženevského práva[245] svědčí *denunciační klauzule* (ustanovení o výpovědi mezinárodní smlouvy) obsažené ve všech čtyřech Ženevských úmluvách o ochraně obětí války z roku 1949[246], v nichž je stanoveno, že případná výpověď úmluvy nebude mít vliv na závazky, kterých strany konfliktu budou nuceny dbát jako zásad mezinárodního práva. Zatím žádný smluvní stát k výpovědi Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949 nepřistoupil.[247]

---

[241] Miroslav Potočný, Jan Ondřej: Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2006, str. 436.

[242] Miroslav Potočný, Jan Ondřej: Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2006, str. 436; Norimberský proces, sv. II, Praha, 1953, str. 491.

[243] V literatuře bývá někdy mezinárodní právo válečné označováno jako haagské právo, neboť jeho hlavní kodifikace proběhla v Haagu v letech 1899 a 1907.

[244] Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 720; Miroslav Potočný, Jan Ondřej: Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2006, str. 436.

[245] V literatuře bývá někdy mezinárodní humanitární právo označováno jako ženevské právo, neboť jeho hlavní kodifikace proběhla v Ženevě v letech 1864, 1929, 1949 a 1977.

[246] Ženevské úmluvy o ochraně obětí války ze dne 12. srpna 1949 byly společně vyhlášeny pod č. 65/1954 Sb.: Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři, Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci a Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války.

[247] Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 721.

Kategorie obyčejového práva dosáhly již i oba Dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů z roku 1977[248].

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II) z roku 1977 rozšířil aplikační rozsah všech čtyř Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949 i na vnitrostátní konflikty, čímž velmi přispěl ke zvýšení mezinárodní ochrany civilního obyvatelstva během ozbrojených konfliktů, které ještě nedospěly do stádia mezinárodního konfliktu upraveného válečným mezinárodním právem. Toto pravidlo je zakotveno v Ženevských úmluvách jednotlivě, vždy v článku 3 všech čtyř Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949.

O kogentní povinnosti chránit civilní obyvatelstvo za války a během vnitrostátního konfliktu se zmiňuje článek 51 odst. 1 Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I)[249] z roku 1977 a článek 13 odst. 1 Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II)[250] z roku 1977. Civilní obyvatelstvo a jednotlivé civilní osoby požívají všeobecné ochrany podle Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949 za všech okolností. Civilní osoby se této ochrany se nemohou vzdát a ani jim nesmí být mezinárodní smlouvou odepřena.

---

[248] Dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám ze dne 12. srpna 1949 byly společně vyhlášeny pod č. 168/1991 Sb.: Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I) a Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II).

[249] Článek 51 odst. 1 Protokolu I: *„Civilní obyvatelstvo a jednotlivé civilní osoby požívají všeobecné ochrany proti nebezpečím vznikajícím v důsledku vojenských operací. Aby tato ochrana byla účinná, musí být za všech okolností dodržovány následující normy, které doplňují ostatní aplikovatelné normy mezinárodního práva.“*.

[250] Článek 13 odst. 1 Protokolu II: *„Civilní obyvatelstvo a jednotlivé civilní osoby požívají všeobecné ochrany proti nebezpečím vznikajícím v důsledku vojenských operací. Aby tato ochrana byla účinná, musí se za všech okolností dodržovat následující pravidla.“*.

O kogentním zákazu páchání mezinárodních zločinů svědčí také existence zásady humanity (lidskosti) ve válečném právu a zásady o zákazu použití (útočné) síly nebo hrozby silou a v neposlední řadě i Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti z roku 1968[251], která v preambuli uvádí, že žádná z deklarací, aktů či úmluv týkajících se stíhání a trestání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti neobsahuje ustanovení o promlčecí lhůtě, soudíce, že válečné zločiny a zločiny proti lidskosti patří mezi nejzávažnější zločiny v mezinárodním právu.

Závěrem je možné tedy konstatovat, že jak mezinárodní delikt pirátství, tak i mezinárodní zločiny mají formu kogentního zákazu vycházejícího z obyčejového mezinárodního práva.

Po krátkém exkurzu do historie humanitárního a válečného práva se vraťme k institutu univerzální jurisdikce a jeho úloze v obyčejovém mezinárodním právu.

Institut univerzální jurisdikce je v obyčejovém právu určen k ochraně zájmů mezinárodního společenství jako celku. Univerzální jurisdikce chrání hodnoty, jejichž nedodržení chápe celé mezinárodní společenství (všechny subjekty mezinárodního práva) jako porušení mezinárodního práva. Z toho vyplývá, že tento jurisdikční titul chrání pravidla chování, jež mají hodnotu kogentního mezinárodního obyčeje.

Kogentní obyčejové mezinárodní právo jsou všechny subjekty mezinárodního práva povinny respektovat a jeho případné porušení se chápe jako porušení absolutní povinnosti, kterou porušitel má vůči každému jednomu subjektu mezinárodního práva *(erga omnes).*

Právě na kogentní závaznosti *erga omnes* je titul univerzální jurisdikce postaven.

---

[251] Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti z roku 1968 byla publikována pod číslem 53/1974 Sb.

Porušení kogentního zákazu opravňuje každý stát (primární subjekt mezinárodního práva) k tomu, aby využil své univerzální jurisdikce a proti porušiteli kogentního mezinárodního obyčeje zasáhnul a potrestal ho.

Každý stát má právo a současně i povinnost stíhat pachatele mezinárodních zločinů, a to i bez souhlasu státu, na jehož území k mezinárodnímu zločinu došlo, a/nebo státu, jehož je pachatel státním příslušníkem. Rozhodne-li se třetí stát uplatnit svou univerzální jurisdikci, jedná jako zástupce mezinárodního společenství vykonávající mezinárodní právo ve chvíli, kdy chybí centrální ochránce základních hodnot mezinárodního společenství (prof. Eugene Kontorovich).[252]

[252] Eugene Kontorovich: *Implementing Sosa v. Alvarez-Machain: What Piracy Teaches About Limits of the Alien Tort Statute*, George Mason University, School of Law, Law and Economics Working Paper Series, 80 Notre Dame Law Review, vol. 80, November 2004.

VII.2 Tradiční univerzální jurisdikce

Univerzální jurisdikce je z povahy věci teritoriální i extrateritoriální jurisdikcí, lze ji uplatnit jak na území svého státu, tak i na území cizího státu a v mezinárodních prostorech.

Jako *tradiční* je označována *univerzální jurisdikce* vykonávaná vůči pachateli trestného činu (resp. vůči osobě podezřelé ze spáchání trestného činu), který je přítomen buď na území státu, jež univerzální jurisdikci uplatňuje, anebo se nachází v mezinárodních prostorech, kde byl příslušným státem dopaden.

Podmínkou pro výkon *tradiční univerzální jurisdikce* je, aby pachatel trestného činu (resp. osoba podezřelá ze spáchání trestného činu) byl v exekuční jurisdikci státu, který chce tradiční univerzální jurisdikci uplatnit. Tradiční univerzální jurisdikce se prosadí ve chvíli, kdy pachatel trestného činu (resp. osoba podezřelá ze spáchání trestného činu) vstoupí na území státu, nebo ve chvíli, kdy je pachatel přistižen při pirátství na volném moři.

K uplatnění institutu tradiční univerzální jurisdikce je tedy nezbytné, aby jedinec (i) sám dobrovolně vstoupil na území státu (tj. nikoli pod nátlakem státu); nebo (ii) byl zadržen v mezinárodních prostorech; anebo (iii) byl státem svého pobytu vydán v extradičním řízení do státu, který chce vůči tomuto jedinci uplatnit tradiční univerzální jurisdikci.

Použití institutu tradiční univerzální jurisdikce je v souladu s extradiční zásadou *aut dedere aut iudicare („vydej nebo stíhej“),* zatímco institut *univerzální jurisdikce in absentia* s extradiční zásadou *aut dedere aut iudicare* nekoresponduje.

Narozdíl od *tradiční univerzální jurisdikce* je *univerzální jurisdikce in absentia* totiž schopna prosadit se i přesto, že se pachatel (resp. osoba podezřelá ze spáchání trestného činu) nachází mimo území státu, jež jedná z titulu univerzální jurisdikce in absentia. Stát jednoduše z titulu univerzální jurisdikce

zahájí s pachatelem (resp. s osobou podezřelou ze spáchání trestného činu) na svém území soudní řízení v nepřítomnosti *(in absentia)*.

VII.3 Univerzální jurisdikce in absentia

Vede-li stát z titulu univerzální jurisdikce vůči pachateli trestného činu (resp. vůči osobě podezřelé ze spáchání trestného činu) řízení v nepřítomnosti, protože tuto osobu nemá ve své exekuční jurisdikci, jedná se o výkon *univerzální jurisdikce in absentia.*

Univerzální jurisdikce in absentia je nejspornějším a nejslabším jurisdikčním titulem v mezinárodním právu, nicméně žádná mezinárodní smlouva ani mezinárodní obyčej ji nevylučuje.[253]

Mnoho států podmiňuje uplatnění univerzální jurisdikce pobytem pachatele trestného činu (resp. osoby podezřelé ze spáchání trestného činu) na svém území[254] z důvodu bezproblémového prosazení své jurisdikce vůči pachateli (resp. vůči osobě podezřelé ze spáchání trestného činu). Soudní řízení v nepřítomnosti *(in absentia)* je možné, leč málo efektivní.

Nedostatek exekuční jurisdikce se v tomto případě namítat nedá, protože stát na svém území exekuční jurisdikcí disponuje.

Vzhledem k tomu, že je institut univerzální jurisdikce in absentia schopen zastihnout kohokoli kdekoli, je často argumentováno možným vznikem justičního chaosu a porušením mezinárodněprávní zásady zákazu vměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu.[255]

Vznik justičního chaosu v případě univerzální jurisdikce je velmi reálný. Jedinec totiž mnohdy ani netuší, že je s ním vedeno soudní řízení v některém ze států mezinárodního společenství. Státy z titulu univerzální jurisdikce in absentia stíhají mezinárodní zločiny, jejichž hmotněprávní skutkové podstaty recipovaly z mezinárodního práva do svých vnitrostátních právních řád. Teoreticky vzato

---

[253] Mezinárodní soudní dvůr: Warrant of 11 April 2000 (Demokratická republika Kongo v. Belgie), minoritní votum soudce ad hoc Van den Wyngaerta, I.C.J. Reports 2002. p. 3, odstavce 54 a 55.

[254] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 120.

[255] Mezinárodní soudní dvůr: Arrest Warrant of 11 April 2000 (Demokratická republika Kongo v. Belgie), separátní votum předsedy Guillaume, I.C.J. Reports 2002. p. 3, odstavec 15.

v souladu se zásadou *ignoratia legis non excusat („neznalost zákona neomlouvá“)* by si měl být pachatel vědom, že se dopustil mezinárodního zločinu, a to již při nejmenším proto, že by měl znát právní řád státu, jehož je příslušníkem, a/nebo státu, na jehož území se nachází, případně státu, pod jehož vlajkou pluje nebo letí, či v jehož rejstříku je imatrikulován.

Hmotněprávní stránka (skutková podstata trestného činu stíhající jednání zakládající mezinárodní zločin) by měla být v právních řádech všech států mezinárodního společenství stejná a neměla by působit justiční chaos.

Z hlediska vzniku justičního chaosu je problematická procesní stránka stíhání jedince při použití titulu univerzální jurisdikce in absentia. Právě procesní právo je v každém státě jedinečné a nikde na světě není stejné.

Po procesněprávní stránce podléhá pachatel mezinárodního zločinu (resp. osoba podezřelá ze spáchání mezinárodního zločinu) nikoli shodné právní úpravě, jako je tomu u hmotněprávní skutkové podstaty mezinárodního zločinu, ale mnoha různým procesněprávním úpravám, které vždy upravují soudní řízení pouze v příslušném konkrétním státě.

Je-li tedy jedinec, podezřelý ze spáchání mezinárodního zločinu, stíhán více státy na základě univerzální jurisdikce in absentia, vzniká po procesněprávní stránce justiční chaos.

Institut univerzální jurisdikce in absentia je v rozporu s procesními pravidly vnitrostátního řízení, která mimo jiné předpokládají, že jedinec si je vědom toho, jakému státu právně podléhá.[256]

Jedinec není povinen znát vnitrostátní právní řády všech států světa. Zásadně je povinen znát pouze právní řád státu, jehož je příslušníkem, a/nebo státu, na jehož území se nachází, případně státu, pod jehož vlajkou pluje nebo letí, či v jehož rejstříku je imatrikulován. Obecnou právní zásadu *ignoratia legis non excusat* nelze v případě procesního práva paušálně použít.

---

[256] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 121.

Obecně by měl jedinec vědět, jakým právem se má řídit. Nelze předpokládat, že by jedinec znal právní řád země, kterou nikdy nenavštívil.

Problematika mezinárodních zločinů, jichž se univerzální jurisdikce in absentia týká, spadá do oblasti trestní jurisdikce státu, lze ji proto označit jako univerzální trestní jurisdikci in absentia. Právě v této její vlastnosti je spatřován největší problém.

Výkon trestní jurisdikce na svém území si státy bedlivě chrání. Případný zásah jiného státu do výkonu trestní jurisdikce bez souhlasu územního suveréna, ať už se územní suverén rozhodne stíhat či nestíhat pachatele trestného činu, je považován za porušení mezinárodněprávní zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí cizího státu.

Podle prof. Rabinovitche je limitujícím faktorem, který brání výkonu extrateritoriální trestní jurisdikce způsobem vedoucím k nedovolenému zásahu do vnitřních záležitostí cizího státu, skutečnost, že pro plně efektivní soudní řízení je nezbytná přítomnost obžalovaného před soudem, který s ním vede trestní řízení.[257]

Prof. Rabinovitch se přiklání k využití tradiční univerzální jurisdikce při postihu mezinárodních zločinů. Nicméně je třeba mít stále na paměti, že neexistuje žádné mezinárodní pravidlo, které by použití univerzální jurisdikce in absentia zakazovalo.

Institut univerzální jurisdikce in absentia má své místo v boji proti pachatelům mezinárodní zločinů a přispívá ke zvýšení efektivity vyšetřování mezinárodních zločinů a snižuje možnost, že pachatelé zůstanou nepotrestáni.

Univerzální jurisdikce in absentia umožňuje státům, případně mezinárodním trestním tribunálům zahájit trestní řízení, aniž by osoba, s níž je vedeno trestní řízení, byla v exekuční jurisdikci státu či mezinárodního trestního tribunálu.

---

[257]Ryan P. Rabinovitch: Universal Jurisdiction in Absentia, The Berkeley Electronic Press (bepress), bepress Legal Series, Year 2004, Paper 279.

Z titulu univerzální jurisdikce in absentia mohou státy a/nebo mezinárodní trestní tribunály shromažďovat důkazy, včetně výslechu svědků a ohledání místa činu, nebo vydat národní zatýkací rozkaz, pro případ, že by se hledaná osoba objevila na území státu, a/nebo vydat evropský zatýkací rozkaz[258] a/nebo mezinárodní zatýkací rozkaz s žádostí o zatčení hledané osoby v zahraničí, čímž na tuto osobu upozorní ostatní státy, které mohou zahájit její trestní stíhání.

Univerzální jurisdikce in absentia je v neposlední řadě také titulem pro vedení trestního řízení v nepřítomnosti, je-li takové řízení podle vnitrostátního práva možné.

Státem shromážděné důkazy získané během trestního řízení mohou být i poskytnuty v rámci mezinárodní spolupráce jinému státu nebo mezinárodnímu trestnímu tribunálu za účelem jejich využití v trestním řízení, které tento jiný stát nebo mezinárodní trestní tribunál se stíhanou osobou vede, což může přispět k objasnění vyšetřovaného případu.

Vyšetřování případu a sběr důkazního materiálu v nepřítomnosti osoby, s níž je řízení vedeno, je nezbytným předpokladem řádného řízení, neboť osoba, která vstoupí na území státu, nemůže být zatčena bezdůvodně, ale jen na základě dostatečných důkazů.[259]

Ve prospěch univerzální jurisdikce in absentia hovoří i jurisdikční ustanovení Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949, která ukládají všem státům hledat (stíhat) osoby podezřelé ze spáchání závažných porušení ženevského práva bez ohledu na jejich státní příslušnost.[260]

---

[258] Rámcové rozhodnutí Rady 2002/584/SVV ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy; celex: 32002F0584.

Rozhodnutí Rady 2002/494/SVV ze dne 13. června 2002 o vytvoření evropské sítě kontaktních míst týkajících se osob odpovědných za genocidium, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny; celex: 32002D0494.

Rozhodnutí Rady 2003/335/SVV ze dne 8. května 2003 o vyšetřování a trestním stíhání genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů; celex: 32003D0335.

[259] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 124.

[260] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 124.

Jurisdikční ustanovení Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949 potvrzují kogentně obyčejový základ *(ius cogens)* institutu univerzální jurisdikce in absentia, jenž jsou státy oprávněny a povinny využívat při stíhání pachatelů mezinárodních zločinů.

Stát může na svém území na základě univerzální jurisdikce in absentia v nepřítomnosti obžalovaného provést soudní řízení, případně vynést rozsudek. Stát ale není oprávněn provádět šetření a/nebo zatčení osoby, s níž vede soudní řízení, na území jiného státu, nemá-li jeho výslovný souhlas.

Z možného nedostatku exekuční jurisdikce vychází ustanovení § 153f odst. 1 německého trestního řádu[261] (*Strafprocessordnung,* dále také jen „německý StPO“). Toto ustanovení umožňuje státnímu zastupitelství upustit od trestního stíhání pachatele mezinárodního zločinu genocidia, zločinu proti lidskosti a válečných zločinů podle ustanovení § 6 až 14 tzv. mezinárodního trestního zákoníku (*Völkergesetzbuch,* dále také jen „německý VStGB“)[262], v případě, že k trestnému činu došlo mimo místní působnost německého StGB nebo trestný čin v tuzemsku spáchal cizinec na cizí lodi nebo v cizím letadle, a obviněný v tuzemsku nepobývá a nelze ani takový pobyt předpokládat. V případě, že se výše uvedených trestných činů dopustil mimo místní působnost německého StGB Němec, pak je možné upustit od trestního stíhání pouze

---

[261] Ustanovení § 153f odst. 1 německého StPO [BGBl. I S. 1074, ber 1319, ve znění BGBl. I S. 2254]: *„Die Staatsanwaltschaft kann von der Verfolgung einer Tat, die nach den §§ 6 bis 14 des Völkerstrafgesetzbuches strafbar ist, in den Fällen des § 153c Abs. 1 Nr. 1 und 2 absehen, wenn sich der Beschuldigte nicht im Inland aufhält und ein solcher Aufenthalt nicht zu erwarten ist. Ist in den Fällen des § 153c Abs. 1 Nr. 1 der Beschuldigte Deutscher, so gilt dies jedoch nur dann, wenn die Tat vor einem internationalen Gerichtshof oder durch einen Staat, auf dessen Gebiet die Tat begangen oder dessen Angehöriger durch die Tat verletzt wurde, verfolgt wird.“.*

Ustanovení § 153c odst. 1 bod 1 a 2 německého StPO [BGBl. I S. 1074, ber 1319, ve znění BGBl. I S. 3007]: *„Die Staatsanwaltschaft kann von der Verfolgung von Straftaten absehen, [1.] die ausserhalb des räumlichen Geltungsbereichs des Gesetzes begangen sind oder die ein Teilnehmer an einer ausserhalb des räumlichen Geltungsbereichs des Gesetzes begangenen Handlung in diesem Bereich begangen hat, [2.] die ein Ausländer im Inland auf einen ausländischen Schiff oder Luftfahrzeug begangen hat.“.*

[262] Německý *Völkergesetzbuch* [BGBl. I S. 2254]: § 6 – Völkermord; § 7 – Verbrechen gegen die Menschheit; § 8 – Kriegsverbrechen gegen die Personen; § 9 – Kriegsverbrechen gegen Eigentum und sonstige Rechte; § 10 – Kriegsverbrechen gegen humanitäre Operationen und Embleme; § 11 - Kriegsverbrechen des Einsatzes verbotener Methoden der Kriegsführung; § 12 – Kriegsverbrechen des Einsatzes verbotener Mittel der Kriegsführung.

v případě, že je čin stíhán mezinárodním trestním tribunálem nebo cizím státem, na jehož území k činu došlo nebo jehož státní příslušník byl obětí tohoto činu.

VII.4 Absolutní univerzální jurisdikce

Absolutní univerzální jurisdikce je kombinací (kumulací) *tradiční univerzální jurisdikce* a *univerzální jurisdikce in absentia.* Absolutní univerzální jurisdikce nebere v úvahu žádná kritéria dělení, která by ji teoreticky omezovala, a vystupuje pouze jako jeden komplexní jurisdikční titul pro postih pachatelů mezinárodních deliktů.

Absolutní univerzální jurisdikce trpí stejnými nedostatky jako *univerzální jurisdikce in absentia*, použije-li se vůči osobě pachatele mezinárodního deliktu (resp. vůči osobě podezřelé ze spáchání mezinárodního deliktu), která se nenachází v místě, kde příslušný stát disponuje exekuční jurisdikcí.

České trestní právo využívá k ochraně mezinárodního práva institut absolutní univerzální jurisdikce. V ustanovení § 7 odst. 1 trestního zákoníku[263] jsou stanoveny konkrétní trestné činy, které jsou stíhány na základě absolutní univerzální jurisdikce. Toto ustanovení upravuje vedle absolutní univerzální jurisdikce i použití jurisdikce z titulu ochrany ve vztahu k jiným v ustanovení uvedeným trestným činům.

Na základě ustanovení § 7 odst. 1 trestního zákoníku jsou z titulu absolutní univerzální jurisdikce stíhány následující trestné činy: mučení a jiné nelidské a kruté zacházení, genocidium, útok proti lidskosti, apartheid a diskriminace skupiny lidí, příprava útočné války, použití zakázaného bojového prostředku a nedovolené vedení boje, válečná krutost, perzekuce obyvatelstva, plenění

[263] Ustanovení § 7 odst. 1 trestního zákoníku upravuje institut absolutní univerzální jurisdikce takto: *„Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 149), [...] genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), apartheidu a diskriminace skupiny lidí (§ 402), přípravy útočné války (§ 406), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411), válečné krutosti (§ 412), perzekuce obyvatelstva (§ 413), plenění v prostoru válečných operací (§ 414), zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků (§ 415), zneužití vlajky a příměří (§ 416) a ublížení parlamentáři (§ 417) i tehdy, spáchal-li takový trestný čin v cizině cizí státní příslušník nebo osoba bez státní příslušnosti, která nemá na území České republiky povolen trvalý pobyt.“.*

v prostoru válečných operací, zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků, zneužití vlajky a příměří a ublížení parlamentáři.

Vedle ustanovení § 7 odst. 1 trestního zákoníku je absolutní univerzální jurisdikce upravena také v ustanovení § 9 trestního zákoníku. Na základě ustanovení § 9 trestního zákoníku jsou příslušné orgány České republiky oprávněny použít institut absolutní univerzální jurisdikce také tehdy, jestliže se k tomu Česká republika zavázala v mezinárodní smlouvě[264].

[264] V ustanovení § 9 trestního zákoníku jsou upraveny instituty absolutní univerzální jurisdikce a delegované jurisdikce takto: *„[Působnost stanovená mezinárodní smlouvou] (1) Trestnost činu se posuzuje podle zákona České republiky také tehdy, jestliže to stanoví mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu [...]. (2) Ustanovení § 4 až 8 se nepoužijí, jestliže to mezinárodní smlouva nepřipouští.“.*

VII.5 Vztah univerzální jurisdikce a diplomatické imunity

Problematikou vztahu univerzální jurisdikce k institutu diplomatické imunity se zabýval Mezinárodní soudní dvůr ve sporu Kongo v. Belgie[265], kdy posuzoval možnosti aplikace univerzální jurisdikce in absentia ze strany Belgie na ministra zahraničních věcí Konžské demokratické republiky.

Belgie dne 11. dubna 2000, v souladu se svým vnitrostátním právem, vydala na ministra zahraničních věcí Konžské demokratické republiky mezinárodní zatýkací rozkaz pro jeho účast na vážných porušeních Ženevských úmluv z roku 1949 a Dodatkových protokolů z roku 1977 k Ženevským úmluvám z roku 1949, jakož i pro zločiny proti lidskosti.

Demokratická republika Kongo považovala jednání Belgického království za porušení diplomatické imunity, kterou ministr zahraničních věcí Konga podle mezinárodního práva požívá, a předložila spor k rozhodnutí Mezinárodnímu soudnímu dvoru.

Mezinárodní soudní dvůr posoudil vzájemný vztah těchto dvou institutů mezinárodního práva a konstatoval, že se Belgie dopustila svým jednáním porušení diplomatických imunit konžského ministra zahraničních věcí.

Mezinárodní soudní dvůr dal přednost institutu diplomatické imunity před institutem univerzální jurisdikce, neboť podle názoru Soudu neexistují v obyčejovém mezinárodním právu dostatečné důkazy, které by ospravedlnily výjimku z vynětí (imunity, exempce) diplomata z jurisdikce cizího státu, byť by se jednalo o výkon jurisdikce na základě univerzální jurisdikce.[266]

Diplomatická imunita tvoří překážku trestnímu stíhání dané osoby po dobu, a jenom po dobu, po kterou diplomat imunity požívá. Diplomatická imunita sama o sobě neznamená beztrestnost, pouze znemožňuje cizímu státu aplikovat

---

[265] Mezinárodní soudní dvůr: Arrest Warrant of 11 April 2000 (Demokratická republika Kongo v. Belgie), Judgement, I.C.J. Reports 2002. p. 3.

[266] Mezinárodní soudní dvůr: *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Demokratická republika Kongo v. Belgie),* Judgement, I.C.J. Reports 2002. p. 3, odst. 45 až 71.

exekuční jurisdikci a procesně tak prosadit hmotněprávní jurisdikční titul, kterým může být, tak jako ve výše uvedeném případě, univerzální jurisdikce, na jejímž základě jsou stíhány mezinárodní delikty včetně mezinárodních zločinů.

Stíhání takové osoby je možné až ve chvíli, kdy ji diplomatická imunita již nechrání, teprve tehdy mohou cizí státy, případně mezinárodní trestní tribunály, přikročit k výkonu své jurisdikce.

Nicméně i přes diplomatickou imunitu může policie přijímajícího státu krátkodobě zatknout diplomatického zástupce, a to tehdy, přistihne-li ho při útočném činu nebo při páchání jiného trestného činu. Toto oprávnění plyne z rozhodnutí Mezinárodní soudní dvůr ve věci *diplomatického a konzulárního personálu v Teheránu*[267].

Diplomat může o své diplomatické výsady a imunity přijít několika způsoby: (i) může být zbaven výsad a imunit vlastním státem, nevykonává-li již funkci diplomata; nebo (ii) je vysílajícím státem imunity zbaven v souvislosti s konkrétním soudním řízením v cizím státě; případně (iii) je přijímajícím státem prohlášen za *persona non grata* nebo mu není udělen *agrément,* a v přiměřené lhůtě, určené k opuštění státu, přijímající stát neopustil; (iv) diplomatická imunita může také ustoupit univerzální jurisdikci Mezinárodního trestního soudu, a to za předpokladu, že vysílající stát je smluvní stranou Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, nebo že tak rozhodne Rada bezpečnosti Organizace spojených národů.

Problematikou vztahu univerzální jurisdikce a institutu diplomatické imunity se nemusely zabývat mezinárodní trestní tribunály zřízené *ad hoc*, neboť stíhaly pachatele mezinárodních zločinů již v době, kdy diplomatické imunity již nepožívali. Statuty těchto *ad hoc* mezinárodních trestních tribunálů problematiku konfliktu univerzální jurisdikce a diplomatické imunity pachatelů mezinárodních zločinů neřešily, neboť to nebylo potřeba.

---

[267] Mezinárodní soudní dvůr: *Unites States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (USA v. Iran),* Judgement, I.C.J. Reports 1980. p. 3.

Po druhé světové válce byly zřízeny Norimberský vojenský tribunál[268], který stíhal mezinárodní zločiny evropských zemí Osy, a Vojenský tribunál v Tokiu pro postih japonských válečných zločinců.[269]

V roce 1993 byl na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 827[270] zřízen Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii *(International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia; ICTY)* následovaný Mezinárodním trestním tribunálem pro Rwandu *(International Criminal Tribunal for Rwanda; ICTR)* zřízeným na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 995[271] v roce 1994.[272]

Uvedené čistě mezinárodní trestní tribunály následovaly smíšené trestní tribunály kombinující ve své agendě mezinárodní a vnitrostátní právo, jsou jimi například: Zvláštní tribunál pro Sierra Leone (2002), mimořádné soudy kambodžských soudů (2006), Zvláštní tribunál pro Libanon (2007), zvláštní senáty soudů v Kosovu (1999) a zvláštní senát Státního soudu Bosny a Hercegoviny (2003).[273]

Dne 1. července 2002 začal pracovat Mezinárodní trestní soud *(International Criminal Court; ICC)* zřízený na smluvním základě Římským statutem Mezinárodního trestního soudu ze dne 17. 7. 1998[274]. Mezinárodní trestní soud není *ad hoc* zřízeným tribunálem jako je tomu kupříkladu u Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního

---

[268] Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy byla publikována pod číslem 164/1947 Sb.

[269] Antonio Cassese: *International Criminal Law,* 2. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 319 a násl.

[270] Rezoluce Rady bezpečnosti OSN: S/RES/827 (1993), 25. květen 1993.

[271] Rezoluce Rady bezpečnosti OSN: S/RES/955 (1994), 8. září 1994.

[272] V souvislosti s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodním trestním tribunálem pro Rwandu viz také rezoluci Rady bezpečnosti OSN č. 1503 ze dne 28. srpna 2003 [S/RES/1503 (2003)]; Antonio Cassese: *International Criminal Law,* 2. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 324 a násl.

[273] J. Malenovský: *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část,* 5. vydání. Brno, Doplněk 2008, str. 284 a násl.; Antonio Cassese: *International Criminal Law,* 2. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 330 a násl.

[274] Římský statut Mezinárodního trestního soudu byl publikován pod číslem 84/2009 Sb.m.s.; Římský statut Mezinárodního trestního soudu vstoupil v platnost pro Českou republiku dne 1. října 2009.

trestního tribunálu pro Rwandu, ale jeho posláním je postih mezinárodních zločinů *pro futuro.*[275]

Vzhledem k tomu, že posláním Mezinárodního trestního soudu je postih mezinárodních zločinů, definovaných v Římském statutu[276], *pro futuro,* počínaje 1. červencem 2002, datem vstupu Římského statutu v platnost, musely se zakládající smluvní strany vypořádat v Římském statutu i s možným konfliktem mezi univerzální jurisdikcí a institutem diplomatické imunity.

Zakládající smluvní strany vyřešily tuto otázku ve prospěch institutu univerzální jurisdikce v ustanovení článku 27 Římského statutu Mezinárodního trestního soudu následovně: *„[Zákaz zohledňování veřejné funkce] (1) Tento Statut platí stejně pro všechny, bez rozdílů odvozených z veřejné funkce. Zejména osoby zastávající funkce hlavy státu nebo vlády, člena vlády nebo poslance parlamentu, voleného zástupce nebo vládního činitele nejsou v žádném případě vyňaty z trestní odpovědnosti podle tohoto Statutu a jejich funkce sama o sobě není důvodem ke snížení trestu. (2) Případné imunity a zvláštní procesní pravidla stanovená vnitrostátním nebo mezinárodním právem pro veřejnou funkci osoby nebudou Soudu na překážku při výkonu jurisdikce vůči takové osobě.“.*

Závěrem lze tedy konstatovat, že Římský statut Mezinárodního trestního soudu zakotvil přednost univerzální jurisdikce Mezinárodního trestního soudu před diplomatickou imunitou. A nebude-li osoba požívající výsad a imunit stíhána svým smluvním vysílajícím státem, může ji na základě komplementární univerzální jurisdikce[277] stíhat Mezinárodní trestní soud.[278]

---

[275] V preambuli Římského statutu Mezinárodního trestního soudu se opět objevuje zmínka o nezbytnosti a povinnosti každého státu stíhat pachatele mezinárodních zločinů. Mezinárodní zločiny jsou v preambuli označeny jako závažné zločiny ohrožující mír a bezpečnost celého mezinárodního společenství, které je nutné účinně stíhat jak na národní, tak i na mezinárodní úrovni.

[276] Články 5 až 8 Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

[277] Článek 17 Římského statutu Mezinárodního trestního dvora: *„[Otázky přípustnosti] (1) S ohledem na odstavec 10 preambule a článek 1 Soud rozhodne, že věc je nepřípustná, pokud: (a) vyšetřování nebo stíhání ve věci vede stát, do jehož jurisdikce věc spadá, kromě případů, kdy je tento stát neochoten nebo neschopen skutečně vést vyšetřování nebo stíhání; (b) vyšetřování věci vede stát, do jehož jurisdikce věc spadá, a tento stát se rozhodl nestíhat dotčenou osobu, kromě případů, kdy důvodem rozhodnutí byla neochota nebo neschopnost státu skutečně vést stíhání; (c) dotčená osoba již byla souzena pro skutky,*

Univerzální jurisdikce Mezinárodního trestního soudu se může vztahovat i na nesmluvní státy Římského statutu, a to v případě, kdy Rada bezpečnosti OSN využije ustanovení článku 13 písm. b) Římského statutu[279] a přijme v souladu s kapitolou VII Charty Organizace spojených národů[280] rezoluci, v níž informuje prokurátora Mezinárodního trestního soudu o situaci nasvědčující tomu, že byl spáchán mezinárodní zločin či zločiny definované v Římském statutu.[281]

---

které jsou předmětem stížnosti, a řízení před Soudem není dovoleno podle článku 20, odstavec 3; (d) věc není dostatečně závažná, aby zakládala důvod k dalšímu postupu Soudu. (2) Pro účely rozhodnutí o neochotě státu v určité věci Soud zváží, s přihlédnutím k zásadám řádného procesu uznávaným mezinárodním právem, zda nastaly některé z následujících okolností: (a) účelem řízení či rozhodnutí na národní úrovni bylo nebo je chránit dotčenou osobu před trestní odpovědností za zločiny spadající do jurisdikce Soudu uvedené v článku 5; (b) v řízení nastaly neopodstatněné průtahy, které za daných okolností nejsou slučitelné s úmyslem postavit dotčenou osobu před soud; (c) řízení nebylo nebo není vedeno nezávisle nebo nestranně a způsob jeho vedení není za daných okolností slučitelný s úmyslem postavit dotčenou osobu před soud. (3) Pro účely rozhodnutí o neschopnosti státu v určité věci Soud zváží, zda je stát neschopen zajistit obviněného či potřebné důkazy a výpovědi nebo jinak neschopen vést řízení z důvodu naprostého či rozsáhlého kolapsu nebo nedostupnosti národního soudnictví.“.

[278] K problematice prioritní a komplementární jurisdikce mezinárodních trestních tribunálů ve vztahu k vnitrostátním soudům podrobněji: Antonio Cassese: *International Criminal Law*, 2. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 336 a násl.

[279] Článek 13 Římského statutu Mezinárodního trestního dvora: *„[Výkon jurisdikce] Soud může vykonávat jurisdikci vůči zločinu uvedenému v odstavci 5 v souladu s ustanoveními Statutu, pokud: (a) smluvní strana podala prokurátorovi oznámení o situaci nasvědčující tomu, že byl spáchán takový zločin či zločiny v souladu s článkem 14; (b) oznámení o situaci nasvědčující tomu, že byl spáchán takový zločin či zločiny podala prokurátorovi Rada bezpečnosti v souladu s kapitolou VII Charty Organizace spojených národů; nebo (c) prokurátor zahájil vyšetřování takového zločinu v souladu s článkem 15.“.*

[280] Charta Organizace spojených národů byla vyhlášena pod číslem 30/1947 Sb.

[281] Rada bezpečnosti OSN využila tohoto svého práva v roce 2005, kdy přijala rezoluci S/RES/1593 (2005) k situaci v súdánském Dárfúru.

VIII. EXEKUČNÍ JURISDIKCE

V institutu jurisdikce jsou integrovány dva jurisdikční tituly – hmotněprávní a procesní. Má-li být jurisdikce státu (nebo jiného subjektu mezinárodního práva) vykonávána v souladu s mezinárodním právem, je třeba, aby k výkonu moci stát (nebo jiný subjekt mezinárodního práva) měl nejen hmotněprávní důvod, ale současně i procesní oprávnění k výkonu jurisdikce.

Hmotněprávními důvody (tituly) pro výkon jurisdikce státu *(jurisdiction to prescribe)* jsou teritoriální jurisdikce (subjektivní a/nebo objektivní), personální jurisdikce (aktivní nebo pasivní), jurisdikce z titulu registrace (jurisdikce státu vlajky nebo jurisdikce z titulu imatrikulace), jurisdikce z titulu ochrany, zastupující jurisdikce, delegovaná jurisdikce, univerzální jurisdikce (tradiční univerzální jurisdikce, univerzální jurisdikce in absentia nebo absolutní univerzální jurisdikce).

Procesním oprávněním státu (procesněprávní titulem) k výkonu jeho státní moci je tzv. exekuční jurisdikce *(jurisdiction to enforce).*

Má-li být státní moc uplatněna v souladu s mezinárodním právem, je k jejímu výkonu třeba vždy alespoň jeden z hmotněprávních titulů doprovázený procesním titulem, kterým je exekuční jurisdikce. K uplatnění jurisdikce může dojít pouze tehdy, má-li k tomu subjekt mezinárodního práva současně jak hmotněprávní, tak i procesněprávní důvod. Mezinárodní právo nepřipouští, aby subjekt mezinárodního práva uplatnil svou jurisdikci v případě, kdy není splněna žádná, anebo je splněna alternativně pouze jedna z podmínek (hmotněprávní nebo procesní). Takové uplatnění jurisdikce by bylo uplatněním bez právního důvodu, na jehož základě by porušiteli vznikl akcesorický závazek relativní mezinárodní odpovědnosti vůči subjektu mezinárodního práva, do jehož vnitřních záležitostí by porušitel takovýmto neoprávněným výkonem jurisdikce zasáhl.

Exekuční jurisdikce *(jurisdiction to enforce)* je oprávněním státu uplatňovat (vykonávat) moc, vyžadovat dodržování a trestat nedodržování jeho zákonů

a nařízení, buď prostřednictvím soudů nebo pomocí exekutivních, správních, policejních nebo jiných nejudiciálních opatření.[282]

Hmotněprávní jurisdikční tituly – oprávnění stanovit práva a/nebo povinnosti *(jurisdiction to prescribe)* – v sobě skrývají oprávnění státu právně upravit jednání, právní vztahy, statusové otázky osob, zájmy osob nebo věcí, a to zákonem, legislativním aktem nebo rozhodnutím exekutivy, správním předpisem nebo rozhodnutím, nebo rozhodnutím soudu.[283]

Státy jsou oprávněny přijímat zákony upravující situace částečně nebo plně lokalizované v zahraničí, čímž si tyto situace podřizují svému vlastnímu vnitrostátnímu právu (své vlastní hmotněprávní jurisdikci – *jurisdiction to prescribe)*. Nicméně i přesto státy všeobecně uznávají, že nejsou oprávněny k prosazování svého vnitrostátního práva (k uplatnění své exekuční jurisdikce – *jurisdiction to enforce)* mimo své státní území, s výjimkou případů, kdy to povoluje mezinárodní obyčej a/nebo mezinárodní smlouva (tj. na základě mezinárodního obyčeje a/nebo se souhlasem územního suveréna).[284]

Na smluvním základě je založen např. výkon delegované jurisdikce a z mezinárodního obyčeje vychází např. výkon jurisdikce státu na palubě lodi plující pod jeho vlajkou.

Mezinárodním obyčejem, obecně povolujícím výkon jurisdikce na území jiného státu (tj. i bez souhlasu státu, na jehož území k výkonu jurisdikce dochází), je oprávnění strany válečného konfliktu vést válku ve válečné oblasti. Válečnou oblastí se rozumí státní území válčících stran, volné moře a vzdušný prostor nad ním.

Vykonávaly-li státy v minulosti exekuční jurisdikci na území cizího státu bez souhlasu územního suveréna, kupříkladu docházelo-li k věznění osob mimo vlastní území státu nebo únosům osob tajnými službami (např. únos Adolfa

---

[282] § 401(c) Restatement (Third) of US Foreign Relations Law (1987).

[283] § 401(a) Restatement (Third) of US Foreign Relations Law (1987).

[284] Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti: SS Lotus, PCIJ Reports, Ser. A, No. 10, 18-19 (1927).

Eichmanna v Argentině agenty izraelských tajných služeb), tak se takové jednání státu většinou setkalo se značným protestem ostatních států.

Stát může svému občanovi uložit, aby se vrátil zpět do vlasti a vykonal určitou povinnost. Nemůže si však tuto povinnost sám vynutit v zahraničí. Pokud chce stát stíhat své občany v zahraničí, musí o spolupráci požádat cizí státní orgány, aby zahájily stíhání této osoby a to podle právního řádu žádaného státu. Žádaný stát, bude osobu stíhat jako cizince v souladu se svým vnitrostátním právem a v souladu s mezinárodním cizineckým právem. Je zcela na uvážení žádaného státu, zda dotyčného cizince bude stíhat či nikoliv, za předpokladu, že dodrží své mezinárodněprávní závazky a neporuší svůj právní řád.

Je-li tuzemec přiveden do tuzemska násilně, nebrání rozpor tohoto únosu s mezinárodním právem odsouzení této osoby tuzemským soudem.[285] *Teorie dualismu* považuje oba právní systémy za samostatné. Systémy vnitrostátního a mezinárodního práva jsou na sobě nezávislé, oddělené a rovnocenné. Stát jako subjekt mezinárodního práva je současně i tvůrcem vlastního práva vnitrostátního. Je povinen dodržovat jak své vnitrostátní, tak i mezinárodní závazky. Mělo by být v jeho přednostním zájmu, aby oba systémy práva byly navzájem v souladu a nedostávaly se do konfliktu. Nedodržení mezinárodního závazku nezpůsobí neúčinnost nebo neplatnost právních aktů vnitrostátního práva. Porušením mezinárodního práva vznikne státu (pouze) vedle původní povinnosti sekundární akcesorický závazek z titulu relativní mezinárodní odpovědnosti za nedodržení původního závazku. Porušení norem mezinárodního práva nemá ovšem vliv na vnitrostátní právní řád státu a samotný výkon jurisdikce.[286]

Vztah systémů vnitrostátního a mezinárodního práva je v kontinentálním systému řešen tzv. výslovnou recepční klauzulí ve vnitrostátním právním řádu. Pravidlo mezinárodního práva může být ve vnitrostátním právním řádu

---

[285] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 238.

[286] Podrobněji Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 200 a násl.

aplikováno pouze za předpokladu, že bylo do vnitrostátního práva státu výslovně recipováno.[287] Pravidla mezinárodního práva jsou na poli vnitrostátního práva zásadně neaplikovatelná, právě pro jejich vzájemnou formální neslučitelnost. Recepcí (převzetím) mezinárodního pravidla do vnitrostátního právního řádu se z mezinárodní normy formálně stává norma vnitrostátního práva, kterou lze ve vnitrostátním právním řádu provést, případně její nedodržení doprovodit příslušnými sankcemi.[288]

Stát nesmí z území jiného státu své občany, ani jiné osoby, unášet nebo jim usilovat o život. A to, i kdyby prováděli protistátní činnost nebo porušovali práva a svobody jiných osob. Roli nehraje ani skutečnost, zda jedinec požádal o udělení azylu či získal status uprchlíka ve státě jeho recentního pobytu. Porušení mezinárodního práva spočívá v přípravě k výkonu (např. sledování) nebo výkonu (např. zadržení, únos) vlastní státní moci na území jiného státu bez jeho souhlasu. Je jedno, zda je či není použita síla. Je zakázáno doručování rozsudků nebo výslech svědků na území cizího státu bez jeho souhlasu.[289]

K tomu, aby mohl stát požádat jiný stát o spolupráci v řízení proti určité osobě, je třeba, aby existoval určitý vztah mezi žádajícím státem a touto osobou. Bez existence hmotněprávního jurisdikčního titulu není možné vést řízení ani se souhlasem žádaného státu.

Nachází-li se pachatel trestného činu (resp. osoba podezřelá ze spáchání trestného činu) na území jiného státu, může stát, který tuto osobu na základě svého vnitrostátního práva stíhá, požádat stát, na jehož území se tato osoba nachází, aby mu ji v rámci extradičního řízení vydal za účelem trestního stíhání.

---

[287] Recepční norma může mít podobu generální (obecné) nebo individuální klauzule. Samotná recepce mezinárodní normy může proběhnout několika způsoby. V kontinentálních právních řádech se vyskytuje zejména transformace, adaptace a inkorporace, v anglosaském systému je nejčastější formou recepce tzv. adopce, tj. použití pravidla v rozhodovací praxi soudce (soudů).

[288] Podrobněji Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 191.

[289] Podrobněji Ignaz Seidl-Hohenveldern: Mezinárodní právo veřejné, 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 267.

Je-li pachatel nebo osoba podezřelá ze spáchání trestného činu vydána, může být postavena před soud jen pro skutek uvedený v žádosti o vydání *(zásada speciality).* Kromě trestného činu, pro který byla tato osoba vydána v extradičním řízení, může být také souzena za spáchání trestného činu, jehož se dopustila na území státu poté, co mu byla extradičně vydána. Pokud se stane, že stíhaná osoba opustí území státu, do něhož byla vydána, a potom se do tohoto státu dobrovolně vrátí, pak se již výše zmíněná zásada speciality neuplatní a tato osoba může být, v souladu s právním řádem územního suveréna, stíhána i pro jiný trestný čin, než pro který byla v extradičním řízení původně vydána.

Smluvní strany Evropské úmluvy o vydávání z roku 1957[290] nevydávají osoby do zahraničí, pokud nejsou splněny podmínky uvedené v článku 11 Úmluvy, který zní: *„Pokud je možné podle právního řádu dožadujícího státu za trestný čin, pro který se o vydání žádá, uložit trest smrti a pokud právní řád dožádaného státu pro takový trestný čin trest smrti nestanoví nebo není obvykle vykonáván, vydání může být odmítnuto, pokud dožadující stát neposkytne takové ujištění, které dožádaný stát bude považovat za dostačující, že trest smrti nebude vykonán.“*.

Státy většinou nevydávají své vlastní občany. Tato obecná praxe je i smluvně upravena v dvoustranných a mnohostranných smlouvách, nelze ovšem opomenout, že mezinárodní právo může uložit státu i vydání vlastních občanů.

Povinnou extradici předvídají např. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948[291], Haagská úmluva o potlačení protiprávního zmocnění se letadel z roku 1970[292] nebo některé rezoluce Rady bezpečnosti OSN[293].

Členské státy Rady Evropy smluvně zakotvily pravidlo o nevydávání vlastních občanů v článku 6 Evropské úmluvy o vydávání z roku 1957.

---

[290] Evropská úmluva o vydávání z roku 1957 byla publikována pod číslem 549/1992 Sb. a nabyla platnosti dne 18. dubna 1960.

[291] Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948 byla publikována pod číslem 32/1955 Sb.

[292] Haagská úmluva o potlačení protiprávního zmocnění se letadel z roku 1970 byla publikována pod číslem 96/1974 Sb.

[293] Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů: S/RES/1269 (1999) ze dne 19. října 1999 a S/RES/1674 (2006) ze dne 28. dubna 2006.

V Evropské unii platí v oblasti vydávání občanů Evropské unie zvláštní právní úprava - tzv. *Evropský zatýkací rozkaz.* Členské státy Evropské unie přijaly, v rámci policejní a soudní spolupráce ve věcech trestních, *rámcové rozhodnutí Rady 2002/584/SVV ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy.*[294]

Evropský zatýkací rozkaz umožňuje v určitých případech předávání vlastních občanů členských států k trestnímu stíhání do jiného členského státu Evropské unie. Tato problematika ovšem není předmětem této disertační práce, autor na tomto místě pouze upozorňuje na zvláštní úpravu této problematiky v členských zemích Evropské unie.

[294] Rámcové rozhodnutí Rady 2002/584/SVV ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy; Úřední věstník EU řada L 190, 18. 7. 2002, s. 1—20; zvláštní vydání v českém jazyce: kapitola 19 svazek 06 s. 34 – 51; celex: 32002F0584.

IX. VZTAHY MEZI HMOTNĚPRÁVNÍMI JURISDIKČNÍMI TITULY A VÝKON JURISDIKCE

Hmotněprávních jurisdikčních titulů, na jejichž základě mohou subjekty mezinárodního práva uplatňovat svou suverénní (veřejnoprávní) moc, je celá řada. V praxi zcela přirozeně nastávají situace, kdy různé státy (resp. jiné subjekty mezinárodního práva) chtějí uplatnit na jednu konkrétní právní skutečnost vlastní jurisdikci, a dostávají se tak vzájemně do jurisdikčního konfliktu, který je třeba velmi operativně vyřešit.

Typicky se jedná o situaci, kdy se občan státu X dopustí trestného činu ve státě Y proti občanovi státu Z. Všechny 3 státy tak mohou nad tímto případem uplatnit svou jurisdikci, a to na základě teritoriality, aktivní personální jurisdikce a pasivní personální jurisdikce. Pokud by se pachatel dopustil mezinárodního zločinu, pak by k uvedeným jurisdikčním titulům přibyla ještě univerzální jurisdikce, na jejímž základě mohou mezinárodní zločin stíhat všechny státy, případně i příslušné mezinárodní trestní tribunály (Mezinárodní trestní tribunál, resp. příslušný mezinárodní trestní tribunál zřízený *ad hoc*).

Jednotlivé hmotněprávní jurisdikční tituly jsou na sobě nezávislé a lze je použít kumulativně. Jedinou výjimkou je zastupující jurisdikce, která je v subsidiárním vztahu k teritoriální jurisdikci.

Vždy je třeba mít na paměti, že jurisdikční tituly jsou zobecněnými principy z mezinárodní praxe států (z množství vnitrostátních úprav mnoha států) a že vnitrostátní předpisy přesně nerozlišují mezi jednotlivými hmotněprávními jurisdikčními tituly.

Obecně uznávanými hlavními hmotněprávními jurisdikčními tituly jsou jurisdikce teritoriální a personální. Tyto dvě hlavní jurisdikce nesmí ovšem bránit v aplikaci ostatních hmotněprávních jurisdikčních titulů.[295] Jednotlivé

[295] Ian Brownlie: *Principles of Public International Law,* 5. vydání, Oxford University Press, Oxford 1998, str. 313.

hmotněprávní jurisdikční tituly si vzájemně úspěšně konkurují, čímž vzniká konkurence jurisdikcí více států (subjektů mezinárodního práva) mezi sebou.

Prosadit lze pouze takový výkon jurisdikce, který je založen na legálním základě. Výkon jurisdikce při překročení legálního základu nebo dokonce bez právního titulu je protiprávní.[296]

Při výkonu jurisdikce by subjekty mezinárodního práva měly dbát následujících obecných právních zásad:[297]

a) *Zásada nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných států (subjektů mezinárodního práva),*

b) *zásada existence úzkého a efektivního vztahu,*

c) *zásada proporcionality,*

d) *zásady adaptace a vzájemného uznání,*

e) *zásada spravedlnosti (ex aequo et bono),*

f) *zásada zákazu zneužití práva,*

g) *zásada odpovědnosti, resp. povinnosti chránit.*

Dodržování těchto obecných právních zásad by mělo přispět k rychlému a efektivnímu řešení jurisdikčních konfliktů mezi subjekty mezinárodního práva a v konečném výsledku vést k racionálnímu výkonu jurisdikce v prostředí každodenní jurisdikční konkurence.

---

[296] Ian Brownlie: *Principles of Public International Law,* 5. vydání, Oxford University Press, Oxford 1998, str. 313.

[297] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 142 a násl.; Ian Brownlie: *Principles of Public International Law,* 5. vydání, Oxford University Press, Oxford 1998, str. 313.

a) Zásada nevměšování se do vnitřních záležitostí

Při výkonu jurisdikce musí být respektována zásada nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných států (jiných subjektů mezinárodního práva). Nicméně tato zásada mezinárodního práva není absolutní, pokud by byla, znamenalo by to, že teritoriální jurisdikce státu je výlučná a nelze ji omezit extrateritoriálními jurisdikčními tituly. Tak tomu samozřejmě není a jednotlivé jurisdikční tituly si vzájemně konkurují.[298]

Jurisdikce není postavena na zásadě exkluzivity a různé právní skutečnosti mohou být konkurenčně upraveny právními řády více států (resp. různých subjektů mezinárodního práva). Přesto určitá oblast jurisdikční výsosti (exkluzivity) může být zřízena mezinárodní smlouvou, příkladem je právní úprava stíhání trestných činů spáchaných na palubě letadla obsažená v Úmluvě o trestných a některých jiných činech spáchaných na palubě letadla (Tokio, 1963).[299, 300]

Zásada nevměšování se do vnitřních záležitostí se nedotýká hmotněprávních jurisdikčních titulů *(jurisdiction to prescribe),* ale pouze procesního jurisdikčního titulu, tj. exekuční jurisdikce *(jurisdiction to enforce).*

---

[298] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 144

[299] Ian Brownlie: *Principles of Public International Law,* 5. vydání, Oxford University Press, Oxford 1998, str. 314, 323-324.

[300] V Úmluvě o trestných a některých jiných činech spáchaných na palubě letadla (Tokio, 1963) [102/1984 Sb.] jsou obsažena tato jurisdikční ustanovení: *„[Článek 3]: (1) Stát registrace letadla je příslušný vykonávat soudní pravomoc ve věci trestných a jiných činů spáchaných na palubě letadla. (2) Každý smluvní stát učiní opatření, jež jsou nutná k tomu, aby jako stát registrace uplatnil svou soudní pravomoc nad trestnými činy spáchanými na palubě letadla zapsaného v jeho leteckém rejstříku. (3). Tato Úmluva nevylučuje trestní pravomoc vykonávanou v souladu s vnitrostátním právem. [Článek 4]: Smluvní stát, který není státem registrace, nebude zasahovat do provozu letadla za letu za účelem uplatnění své trestní pravomoci v případě trestného činu, který byl spáchán na palubě letadla, pokud nejde o některý z níže uvedených případů: (a) trestný čin se projevil svými účinky na území tohoto státu; (b) trestný čin byl spáchán občanem nebo proti občanu tohoto státu nebo osobou, která v něm má stálé bydliště; (c) trestný čin směřuje proti bezpečnosti tohoto státu; (d) trestným činem jsou porušena pravidla nebo předpisy o létání nebo řízení letadla platná v tomto státě; (e) výkon soudní pravomoci je nezbytný k tomu, aby bylo zajištěno splnění závazků vyplývajících pro tento stát z mnohostranné mezinárodní smlouvy. [Článek 16]: (1) Trestné činy spáchané na palubě letadla registrovaného ve smluvním státě budou pro účely vydání posuzovány tak, jako kdyby k nim došlo nejen v místě činu, ale též na území státu registrace letadla. (2) Aniž by bylo dotčeno ustanovení předchozího odstavce, nelze žádné ustanovení této Úmluvy vykládat tak, jako by zakládalo závazek vydání.“.*

Extrateritoriální výkon jurisdikce na území jiného státu se považuje nejen za zásah do vnitřních záležitostí jiného, ale i za porušení zásady suverenity států.

Samotná hmotněprávní úprava jurisdikce ve vnitrostátních právních řádech není v rozporu s uvedenými zásadami mezinárodního práva. K jejich porušení může dojít teprve tehdy, přistoupí-li stát k uplatnění jurisdikce na území jiného státu, aniž by k tomu měl příslušný mezinárodněprávní titul, kterým je například souhlas státu, na jehož území k výkonu jurisdikce dochází, nebo rozhodnutí Rady bezpečnosti Organizace spojených národů.

b) Zásada existence úzkého a efektivního vztahu

Smyslem zásady úzkého a efektivního vztahu je omezení možnosti uplatnění jurisdikce státu v těch případech, kdy mezi státem a objektem jeho jurisdikce neexistuje žádný vztah, nebo je tento vztah příliš slabý.

Toto jurisdikční pravidlo vyžaduje, aby mezi osobou a státem, který chce vůči této osobě jurisdikci uplatnit, existoval dostatečně úzký a efektivní vztah[301] *(substantial and effective link, significant nexus, genuine connection).* V případech, kdy chybí dostatečně úzký a efektivní vztah mezi cizincem nebo cizí právnickou osobou a státem prosazujícím jurisdikci, by měla být jurisdikce vyloučena.[302]

Zásada úzkého a efektivního vztahu by samozřejmě neměla bránit více státům ve výkonu diplomatické ochrany jedince nebo právnické osoby. Jak fyzické, tak i právnické osoby mohou mít úzký a efektivní vztah s více státy. Fyzická osoba může mít například dvojí nebo vícečetné občanství. Právnická osoba může být státním příslušníkem na základě místa svého sídla, nebo místa střediska své činnosti, či na základě práva, podle kterého byla založena, nebo ve

---

[301] Mezinárodní soudní dvůr: *Nottebohm* Case *(second phase)* (Lichtenštejnsko versus Guatemala), Judgement, I.C.J. Reports 1955, p. 4.

[302] Ian Brownlie: *Principles of Public International Law,* 5. vydání, Oxford University Press, Oxford 1998, str. 314; rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited,. ve sporu Belgie versus Španělsko* [I.C.J. Reports 1970, p. 3]; F. A. Mann: The Doctrine of Jurisdiction in International Law, Recueil des Cours, 1964 -I , Académie de droit international, A. W. Sijthoff, Leyde (Pay-Bas) 1964, str. 50.

zvláštních případech může být státní příslušnost určena podle státní příslušnosti osob, kterými je skutečně ovládána (teorie kontroly).[303]

V těchto případech se pak zkoumá, který z existujících efektivních vztahů mezi osobou a jurisdikčně příslušnými státy je nejefektivnější *(the most genuine connection).*

c) Zásada proporcionality

Jurisdikce by měla být vykovávána v souladu se zásadou proporcionality, tj. pouze takovým způsobem a prostředky, které jsou vhodné a nezbytné k dosažení cíle. Výkon jurisdikce by neměl být intenzivnější nebo rozsáhlejší než je nezbytně nutné.

Postupují-li státy a mezinárodní organizace (případně jiné subjekty mezinárodního práva) při výkonu své jurisdikce v souladu se zásadou proporcionality, mohou tak částečně omluvit a zmírnit intenzitu případného neoprávněného zásahu do vnitřních záležitostí jiného subjektu mezinárodního práva.

K neoprávněnému výkonu jurisdikce může dojít například během stíhání pachatele trestného činu v blízkosti státní hranice, kdy policejní orgány v rozporu s mezinárodní smlouvou upravující režim a spolupráci při ochraně společné státní hranice v příhraničních oblastech[304] a bez souhlasu sousedního státu

---

[303] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 234.

[304] Smlouva mezi Českou republikou a Rakouskou republikou o policejní spolupráci a o druhém dodatku k Evropské úmluvě o vzájemné pomoci ve věcech trestních z 20. dubna 1959, podepsaná dne 14. července 2006 ve Vídni a publikována pod č. 65/2006 Sb.m.s.; Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o spolupráci v boji proti trestné činnosti, při ochraně veřejného pořádku a při ochraně státních hranic, podepsaná dne 27. ledna 2004 v Bratislavě a publikovaná pod č. 26/2005 Sb.m.s.; Smlouva mezi Českou republikou a Polskou republikou o spolupráci v boji proti trestné činnosti, při ochraně veřejného pořádku a o spolupráci v příhraničních oblastech, podepsaná dne 21. června 2006 ve Varšavě a publikovaná pod č. 62/2007 Sb.m.s.; Smlouva mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o spolupráci policejních orgánů a orgánů působících při ochraně státních hranic v příhraničních oblastech, podepsaná dne 19. září 2000 v Berlíně a publikovaná pod č. 91/2002 Sb.m.s.; Evropská úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních, podepsaná ve Štrasburku dne 20. dubna 1959 a publikovaná pod č. 550/1992 Sb.; čl. 3 Aktu o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyperské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie, přijatého dne 16. dubna 2003 v Athénách a vyhlášeného pod

překročí státní hranici a na území sousedního státu pokračují v pronásledování pachatele. V tomto případě mohou orgány státu zmírnit intenzitu neoprávněného vstupu na území sousedního státu odvoláním se na zásadu proporcionality, a to za předpokladu, že pachatele trestného činu pronásledovaly pouze v blízkosti státní hranice (zpravidla v okruhu do 25 km od státní hranice) a nikoli ve vnitrozemí sousedního státu, tj. v nepřiměřené vzdálenosti od státní hranice.

d) Zásady adaptace a vzájemného uznání

Při výkonu jurisdikce by státy měly respektovat zásady adaptace a vzájemného uznávání. Občané, kteří pobývají na území jiného státu, nesmí být nuceni k porušování práva státu pobytu.[305] Stejně tak nesmí být občané trestáni za své jednání, které je ve státu jejich pobytu dovoleno, avšak stát, jehož jsou občany, takové jednání zakazuje.

Příkladem může být situace, kdy občanka státu X, v němž je zakázáno provádění interrupcí, odcestuje do státu Y, v němž je provedení interrupce možné, a ve státu Y tento lékařský zákrok podstoupí. Za podstoupení lékařského zákroku ve státě Y by žena neměla být ve státě X trestně stíhána. Stejně tak státu X nepřísluší postih lékařů za provedení tohoto lékařského zákroku, neboť byl proveden v souladu s právním řádem státu Y.

Jiným příkladem může být užívání lehkých drog občany v zahraničí, pokud stát jejich pobytu konzumaci lehkých drog povoluje.

č. 44/2004 Sb.m.s.; Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 42/2008 Sb.m.s., kterým se oznamuje zahájení plné aplikace schengenského acquis; nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 562/2006 ze dne 15. března 2006, kterým se stanoví kodex Společenství o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex) [celex: 32006R0562]; rozhodnutí Rady č. 2007/471/ES ze dne 12. června 2007 o uplatňování ustanovení schengenského acquis týkajících se Schengenského informačního systému v České republice, Estonské republice, Lotyšské republice, Litevské republice, Maďarské republice, Republice Malta, Polské republice, Republice Slovinsko a Slovenské republice [celex: 32007D0471]; rozhodnutí Rady č. 2007/801/ES ze dne 6. prosince 2007 o plném uplatňování ustanovení schengenského acquis v České republice, Estonské republice, Lotyšské republice, Litevské republice, Maďarské republice, Republice Malta, Polské republice, Republice Slovinsko a Slovenské republice [celex: 32007D0801].

[305] L. Oppenheim: *Mezinárodní právo,* 3. vydání, Orbis, Praha 1924, svazek I, str. 435.

Státy by neměly jakkoli stíhat své občany za to, že své jednání během pobytu v zahraničí přizpůsobí (adaptují) právnímu řádu státu, v němž se nacházejí.

Státy jsou povinny vzájemně respektovat své právní řády, což vyplývá i z mezinárodněprávní zásady suverenity a vzájemné rovnosti mezi státy a z obecné právní zásady *ne bis in idem* a z trestněprávní zásady spočívající v podmínce *oboustranné trestnosti.*

e) Zásada spravedlnosti (ex aequo et bono)

Zásada spravedlnosti *(ex aequo et bono)* je obecnou právní zásadou, která působí jako určitý korektiv při řešení sporů. Na základě spravedlnosti lze najít rovnováhu mezi zájmy sporných stran.

Na základě spravedlnosti *(ex aequo et bono)* může spor rozhodnout soudní nebo arbitrážní orgán, jestliže se na tom strany sporu dohodnou. Tuto zásadu obsahuje i článek 38 odst. 2 Statutu Mezinárodního soudního dvora.[306]

Ex aequo et bono byla Mezinárodním soudním dvorem rozhodovány spory mezi státy týkající se kontinentálního šelfu.[307]

---

[306] Článek 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora: „*(1). Dvůr, jehož úkolem je rozhodovati podle mezinárodního práva spory, které jsou mu předloženy, bere za podklad: (a) mezinárodní úmluvy, ať obecné či zvláštní, stanovící pravidla výslovně uznaná státy ve sporu; (b) mezinárodní zvyklost jako průkaz obecné praxe přijímané za právo; (c) obecné zásady práva, uznané civilizovanými národy; (d) s výhradou ustanovení článku 59 soudní rozhodnutí a nauku nejvíce kvalifikovaných spisovatelů různých národů jakožto pomůcku pro určování právních pravidel. (2) Toto ustanovení nepřekáží pravomoci Dvora, aby o některém sporu nerozhodoval ex aequo et bono, jestliže se strany o tom dohodnou.*“; Statut Mezinárodního soudního dvora byl spolu s Chartou Organizace spojených národů publikován pod číslem 30/1947 Sb.

[307] Mezinárodní soudní dvůr: North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Denmark), 1969; North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Netherlands), 1969; Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), 1982.

f) Zásada zákazu zneužití práva

Stát nesmí při uplatňování jurisdikce zneužít svého právního řádu k šikanóznímu výkonu jurisdikce *(mala fidem, ultra vires, in fraudem legis).* Tento imperativ se týká jak hmotněprávního, tak i procesního jurisdikčního titulu.

Stát se nesmí dopustit zneužití práva tím, že bude stíhat jednání osoby bez dostatečného zákonného důvodu, a/nebo že ke stíhání osoby přistoupí způsobem nepřiměřeným (neproporcionálním) povaze činu a míře jeho společenské nebezpečnosti.

Pokud je hmotněprávní jurisdikční titul použit v rozporu se zákonem (vnitrostátním právním řádem), pak jakýkoli následný výkon takového hmotněprávního jurisdikčního titulu (exekuční jurisdikce) je taktéž za hranicí zákona.[308] K překročení zákonných limitů dochází i v případě, kdy teprve až samotný výkon jurisdikce (exekuční jurisdikce, procesní jurisdikční titul) je proveden v rozporu se zákonem (např. nepřiměřené použití síly, nepřiměřený rozsah pátrací akce na území jiného státu…).

Zásada zákazu zneužití práva je blízká zásadě proporcionality.

Ze zásady zakazující zneužití práva vyplývá, že jurisdikce státu by se neměla prosadit, pokud nesleduje legitimní a legální zájmy státu, ale namísto toho narušuje pořádek v jiném státě.[309]

---

[308] Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001, str. 313.

[309] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 151.

g) Zásada odpovědnosti, resp. povinnosti chránit

Účelem obecných právních zásad uvedených pod písmeny a) až f)[310] je zabránění překročení jurisdikčních kompetencí subjektů mezinárodního práva.[311] Lze je zařadit do společné množiny s označením *„non facere“*. Zásada odpovědnosti, resp. povinnosti chránit patří naopak do množiny s označením *„facere“*.

V některých případech jsou státy povinny k výkonu své jurisdikce a ochraně jiných států a/nebo základních hodnot mezinárodního společenství.[312] K tomuto účelu je především určen univerzální jurisdikční titul, který chrání zájmy celého mezinárodního společenství.

Zásadě odpovědnosti, resp. povinnosti chránit se na mezinárodním poli věnovala mezinárodní komise zabývající se vztahem intervence a státní suverenity *International Commission on Intervention and State Sovereinty*[313].

Zásadu odpovědnosti, resp. povinnosti chránit podporují dva základní principy mezinárodního práva – princip suverenity státu a princip nevměšování se do vnitřních záležitostí.

International Commission on Intervention and State Sovereinty formulovala ve své zprávě z roku 2001 nazvané *„Responsibility to Protect“* dva základní principy: (i) Státní suverenita zahrnuje odpovědnost; primární odpovědnost za obyvatele státu je spojena přímo se státem samým; (ii) kde populace strádá vážnou újmou způsobenou vnitrostátním konfliktem, povstáním, represí nebo selháním státu, a příslušný stát tomu nechce nebo není schopen zabránit (nebo se tohoto jednání nechce zdržet), tam má před zásadou nevměšování se do vnitřních

---

[310] Zásada nevměšování se do vnitřních záležitostí, zásada existence úzkého a efektivního vztahu, zásada proporcionality, zásady adaptace a vzájemného uznání, zásada spravedlnosti (ex aequo et bono) a zásada zákazu zneužití práva.

[311] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 152.

[312] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 152.

[313] www.iciss.ca

záležitostí jiného státu (neintervence) přednost zásada mezinárodní povinnosti chránit *(international responsibility to protect).*[314]

Každý stát je oprávněn a zároveň povinen uplatňovat svou moc na svém území tak, aby zabezpečil národní bezpečnost, veřejnou bezpečnost a pořádek, veřejné zdraví a morálku a v neposlední řadě také ochranu práv a svobod obyvatelstva.

V případě, že není schopen této své povinnosti dostát, a ani ji jinak smluvně zajistit delegací jurisdikce na jiný stát nebo mezinárodní organizaci[315], mohou na základě univerzálního jurisdikčního titulu zakročit ostatní státy, mezinárodní organizace, Mezinárodní výbor Červeného kříže, případně jiné subjekty mezinárodního práva. Samotný zákrok musí samozřejmě probíhat v souladu s mezinárodním právem, především s Chartou Organizace spojených národů[316] a s její kapitolou VII a VIII.

Zásada odpovědnosti, resp. povinnosti chránit je z hlediska cizího státu nebo mezinárodní organizace zásadou *subsidiární,* v tom smyslu, že ji cizí stát nebo mezinárodní organizace mohou uplatnit až tehdy, pokud územní suverén, na jehož území k vážnému porušování lidských práv dochází, svou teritoriální jurisdikci neuplatní nebo nemůže uplatnit a nedostojí tak své jurisdikční odpovědnosti a povinnosti chránit obyvatelstvo na svém území.[317]

Zásada odpovědnosti, resp. povinnosti chránit je úzce spjata s univerzální jurisdikcí a mezinárodním humanitárním právem.

---

[314] Zpráva *International Commission on Intervention and State Sovereinty „Responsibility to Protect“* z roku 2001, strana XI. [pramen: http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf; 20. prosince 2009].

[315] Srovnej: Kapitola VI.4: Delegovaná jurisdikce.

[316] Charta Organizace spojených národů byla publikována pod číslem 30/1947 Sb.

[317] Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* 1. vydání, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 152.

X. JURISDIKCE NA MOŘI

X.1 Jurisdikce nad loděmi v pobřežním moři

Pobřežní moře[318] patří do teritoriální jurisdikce pobřežního státu. V pobřežním moři je pobřežní stát územním suverénem, jedná se o jeho státní území.

Teritoriální jurisdikce pobřežního státu je omezena *právem pokojného proplutí*[319] cizí lodě pobřežním mořem státu. Při *pokojném proplutí*[320] není pobřežní stát oprávněn zasáhnout a uplatnit svou jurisdikci.

---

[318] Články 3 až 5 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982: *„[Článek 3: Šíře pobřežního moře] Každý stát má právo stanovit šíři svého pobřežního moře až po hranici nepřesahující dvanáct námořních mil měřených od základních linií určených v souladu s touto Úmluvou. [Článek 4: Vnější hranice pobřežního moře] Vnější hranici pobřežního moře tvoří linie, jejíž každý bod leží od nejbližšího bodu základní linie ve vzdálenosti rovnající se šíři pobřežního moře. [Článek 5: Obvyklá základní linie] Nestanoví-li tato Úmluva jinak, je obvyklou základní linií pro měření šíře pobřežního moře linie největšího odlivu podél pobřeží, jak je zakreslena na námořních mapách velkého měřítka, které jsou úředně uznány pobřežním státem.“.*

[319] Článek 17 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982: *„[Právo pokojného proplutí] Lodě všech států, ať pobřežních nebo vnitrozemních, mají právo pokojného proplutí pobřežním mořem v souladu s touto Úmluvou.“.*

[320] Článek 19 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982: *„[Pojem pokojného proplutí] (1) Proplutí je pokojné, pokud neohrožuje mír, veřejný pořádek nebo bezpečnost pobřežního státu. Takové proplutí probíhá v souladu s touto Úmluvou a s jinými pravidly mezinárodního práva. (2) Proplutí cizí lodi se považuje za ohrožující mír, veřejný pořádek nebo bezpečnost pobřežního státu, zahrnuje-li v pobřežním moři některou z těchto činností: (a) jakoukoli hrozbu silou nebo použití síly proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti pobřežního státu nebo jakýmkoli jiným způsobem porušující zásady mezinárodního práva zakotvené v Chartě OSN; (b) jakékoli cvičení nebo výcvik se zbraněmi všeho druhu; (c) Jakoukoli činnost zaměřenou na shromažďování informací k újmě obrany nebo bezpečnosti pobřežního státu; (d) jakoukoli propagandu zaměřenou na působení na obranu nebo bezpečnost pobřežního státu; (e) vypouštění, přistávání nebo braní na palubu jakýchkoli letadel; (f) vypouštění, přistávání nebo braní na palubu jakéhokoli vojenského zařízení; (g) naloďování nebo vyloďování jakéhokoli zboží, měny nebo osoby v rozporu s celními, finančními, přistěhovaleckými nebo zdravotnickými právními předpisy pobřežního státu; (h) jakýkoli čin úmyslného a závažného znečištění, který je v rozporu s touto Úmluvou; (i) jakoukoli rybolovnou činnost; (j) provádění jakékoli výzkumné nebo průzkumné činnosti; (k) jakýkoli čin zaměřený na zasahování do kterýchkoli spojových systémů nebo jiných zařízení pobřežního státu; (l) jakoukoli jinou činnost, která nemá přímý vztah k proplutí.“.*

a) Trestní jurisdikce nad obchodními loděmi a státními loděmi pro obchodní účely

Na palubě cizí lodi proplouvající pobřežním mořem není trestní jurisdikce pobřežního státu zásadně uplatňována. Trestní jurisdikce pobřežního státu se aplikuje pouze v souvislosti s trestným činem spáchaným na palubě cizí lodi v době tranzitu jeho pobřežním mořem, pokud následky trestného činu postihují pobřežní stát, nebo trestný čin může narušit klid v zemi nebo pořádek v pobřežním moři, nebo kapitán lodi, diplomatický zástupce, či konzulární úředník si vyžádal pomoc od orgánů pobřežního státu, nebo je třeba konat opatření nezbytná pro potlačení nezákonného obchodu s omamnými jedy nebo psychotropními látkami.

Výše uvedená oprávnění uvedená čl. 27 v odst. 1 Úmluvy o mořském právu z roku 1982 nikterak neomezují pobřežní stát ve výkonu teritoriální jurisdikce nad lodí, která vplula do pobřežního moře z vnitřních vod pobřežního státu. V tomto případě může pobřežní stát činit jakákoli opatření v souladu s jeho zákony za účelem zatčení nebo vyšetřování na palubě cizí lodi.

Předtím než pobřežní stát provede jakákoli opatření na palubě cizí lodi, vyrozumí na žádost kapitána lodi diplomatickou nebo konzulární misi státu vlajky a umožní jí spojení s posádkou lodi. V naléhavých případech se pobřežní stát může spojit s diplomatickou nebo konzulární misí státu vlajky až během prováděných opatření.

Až na výjimky[321] nesmí pobřežní stát provádět na palubě cizí lodi proplouvající pobřežním mořem žádná opatření za účelem zatčení osoby nebo vedení vyšetřování v souvislosti s trestným činem spáchaným na palubě lodi předtím než loď vplula do pobřežního moře, jestliže tato loď vyplula z cizího přístavu a pouze proplouvá pobřežním mořem, aniž vpluje do vnitřních vod státu.

[321] Výjimky jsou uvedeny v části V. a XII. Úmluvy o mořském právu z roku 1982; čl. 27 odst. 5 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

b) Civilní jurisdikce nad obchodními loděmi a státními loděmi pro obchodní účely

Pobřežní stát nesmí zadržet cizí loď proplouvající pobřežním mořem ani změnit její kurz plavby za účelem výkonu civilní jurisdikce nad některou osobou na její palubě. Dále nesmí provést exekuci nebo zajištění lodi za účelem civilního řízení, ledaže by tato opaření byla učiněna v důsledku závazků nebo odpovědnosti vzniklé během (nebo za účelem) plavby lodi v pobřežních vodách. Opět se výše uvedené nevztahuje na situaci, kdy cizí loď kotví v pobřežním moři nebo vplula do pobřežního moře z vnitřních vod státu.[322]

X.2 Jurisdikce nad loděmi na volném moři

Jurisdikce nad loděmi na volném moři[323] vyplývá z právního titulu registrace lodi v příslušném rejstříku země. Každý stát je oprávněn sám si stanovit podmínky pro udělení státní příslušnosti (registrace) lodím, pod jehož vlajkou budou oprávněny plout. Toto právo upravuje ustanovení čl. 5 *Úmluvy o volném moři z roku 1958*[324] (dále také jen „Úmluva z roku 1958“) a čl. 91 *Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982*[325] (dále také jen „Úmluva z roku 1982“).

V obou ustanoveních je ovšem menší rozdíl. Čl. 5 Úmluvy z roku 1958 požaduje existenci skutečného pouta mezi státem a lodí, zejména stát musí nad loděmi plujícími pod jeho vlajkou účinně uplatňovat svou jurisdikci a kontrolu ve správní, technické a sociální oblasti. Zatímco čl. 91 Úmluvy z roku 1982

---

[322] Srovnej článek 28 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[323] Článek 1 Ženevské úmluvy o volném moři z roku 1958: „Pojem „volné moře“ se vztahuje na všechny části moře, které nejsou zahrnuty do pobřežních vod nebo do vnitrozemských vod některého státu.“; *a contrario* článek 3 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982.

[324] Úmluva o volném moři z roku 1958 byla publikována pod číslem 92/1964 Sb.

[325] Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu z roku 1982 byla publikována pod číslem 240/1996 Sb.

konkretizaci „skutečného pouta“ mezi státem a lodí nepožaduje, pouze se zmiňuje o nutnosti existence „skutečného pouta“. Tímto „skutečným poutem“ je podle čl. 91 Úmluvy z roku 1982 registrace v příslušném rejstříku státu bez žádných dalších podmínek. Registrace je podle čl. 91 Úmluvy z roku 1982 vnitřním aktem státu (na základě a v souladu s jeho právním řádem). Pro existenci registrace jako „skutečného pouta“ není třeba uznání jinými státy. Registrace jako základ pro příslušnost lodí byla rovněž uznána v poradním posudku Mezinárodním soudním dvorem z roku 1960, který se týkal ustavení Výboru pro námořní bezpečnost Mezinárodní mezivládní námořní poradní organizace (IMCO). Mezinárodní soudní dvůr dospěl k závěru: *„určení největších států, které vlastní lodě závisí výlučně na tonáži registrované v zemích, kterých se to týká, jakákoli další zkouška tvrzení založená na skutečném poutu je nerelevantní“*. Jediným kritériem pro posouzení příslušnosti lodí je i pro Mezinárodní soudní dvůr registrace a „skutečné pouto“ není rozhodující.[326]

Ustanovení čl. 5 Úmluvy z roku 1958 je namířeno proti tzv. „státům levných vlajek“ jako je Libérie nebo Panama. Důvodem registrace lodí v těchto státech je nízká daňová povinnost a nedostatečné mzdové, pracovněprávní a sociální zákonodárství.

Chybějící konkretizace „skutečného pouta“ v čl. 91 Úmluvy z roku 1982 je doplněna v čl. 94 této Úmluvy, který hovoří o bezpečnosti plavby, účinné jurisdikci a kontrole ve správních, technických a sociálních záležitostech: *„Každý stát musí mimo jiné činit ve vztahu k lodím, které plují pod jeho vlajkou, opatření, která jsou nezbytná pro zajištění bezpečnosti na moři […]“*. Stát je též povinen zabezpečit pravidelné technické prohlídky lodí a prověřit jejich bezpečnost.

Nedostatek „skutečného pouta“ ve smyslu ustanovení čl. 94 Úmluvy z roku 1982 může založit mezinárodněprávní odpovědnost státu registrace.

---

[326] J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 37.

Úmluvy z let 1958 a 1982 ovšem neobsahují žádné sankce, které by mohly být uloženy za porušení povinností, vyplývajících z jedné a/nebo z druhé Úmluvy.

Pro posílení vztahu mezi státem registrace a jeho lodí byla v roce 1986 uzavřena *Úmluva OSN o podmínkách pro registraci lodí*. Odpověď na otázku: Proč k uzavření Úmluvy došlo; je jednoduchá. Díky příznivému zákonodárství zemí „levných vlajek“ plula téměř jedna třetina obchodního loďstva v roce 1985 pod vlajkami těchto státu, aniž by s nimi byly spojeny „skutečným poutem“.[327] Z velké většiny lodě této obrovské flotily využívaly pouze nanejvýš příznivé a finančně „levné“ zákonodárství těchto zemí.

Úmluva OSN o podmínkách pro registraci lodí z roku 1986 požaduje ve svém článku 8, aby stát vlajky přijal zákony a nařízení týkající se vlastnictví lodí, jež nesou jeho vlajku. Tyto předpisy musí zahrnovat příslušná ustanovení, která upravují účast a podíl státu nebo jeho příslušníků na vlastnictví lodi. Zákony a nařízení by měly být dostatečné pro to, aby zajistily účinný výkon jurisdikce a kontroly státu nad loděmi pod jeho vlajkou.[328]

Úmluva o volném moři z roku 1958 i Úmluva o mořském právu z roku 1982 rozdělují lodě do několika kategorií:

- *Lodě válečné,*
- *lodě státní,*
    - *státní lodě používané k neobchodní službě,*
    - *státní lodě používané k obchodním účelům,*
- *lodě obchodní.*

[327] Podrobněji: J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 38.

[328] J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 38.

Hlavním dělícím kritériem pro kategorizaci lodí je míra výkonu jurisdikce nad jednotlivými kategoriemi lodí.

První kategorií jsou lodě válečné. Válečné lodě státu požívají výsad a imunit podle mezinárodního práva a podléhají výlučně státu registrace. Válečné lodě jsou orgány státu, z čehož vyplývá, že by bylo v rozporu se zásadou svrchované rovnosti, aby orgán jednoho státu byl podřízen orgánu státu druhého.

Druhou kategorii tvoří lodě státní, které se dělí dále na dvě podskupiny: státní lodě používané k neobchodní službě a státní lodě používané k obchodním účelům.

Státní lodě používané k neobchodní službě mají stejné postavení jako lodě válečné. Jedná se o lodě, které jsou používány k výkonu státních funkcí. Postavení státní lodě může mít i loď, která není ve vlastnictví státu, avšak je používána k výkonu státních funkcí.

Státní lodě používané k obchodním účelům mají stejné postavení jako lodě obchodní. Jedná se o lodě, které jsou ve vlastnictví státu, ale nejsou orgány státu (nevykonávají funkce státu). Stát v těchto případech vystupuje jako právnická osoba (vnitrostátního soukromého práva). Postavení státních lodí tohoto druhu vyplývá z ustanovení obou Úmluv,[329] výslovně je pak upraveno v souvislosti s pobřežním mořem v čl. 21 Úmluvy o pobřežních vodách a pásmu souvislém z roku 1958 a v čl. 27 a 28 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.[330]

Do třetí kategorie lodí patří lodě obchodní. Této kategorie se týkají výjimky z výlučné jurisdikce státu vlajky. Některé výjimky již byly zmíněny výše v textu.

Výkon jurisdikce státu vlajky nad lodí je zásadně výlučný. Nicméně i zde existují určité výjimky. Zasahovat do jurisdikce státu registrace mohou pouze orgány jiných států, tj. válečné lodě, státní lodě používané k neobchodním účelům a vojenská a státní neobchodní letadla. Důvodem k jurisdikčním zásahům je většinou porušování norem mezinárodního práva, a kromě toho také ochrana

---

[329] Např. článek 110 odst. 5 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[330] Podrobněji: J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 39.

zájmů zasahujícího státu. Stát registrace lodi nezabránil nebo nemohl zabránit porušování mezinárodního práva, a proto činí příslušná opatření jiné státy.

Jednou z těchto výjimek, kdy mohou zasáhnout i jiné státy než stát, pod jehož vlajkou loď pluje, je situace, kdy loď pluje pod vlajkami více států, pak se na ni pohlíží jako by byla bez státní příslušnosti[331], a v případě lodní prohlídky, je považována za loď plující pod vlajkou státu, který provádí prohlídku lodi[332].

V případě srážky nebo jiné plavební nehody může trestní jurisdikci nad kapitánem lodi nebo ostatními členy posádky obchodní lodi vykonávat stát registrace nebo stát, jehož občanem je stíhaná osoba (aktivní personální jurisdikce).[333]

Je-li loď podezřelá z provozování pirátství[334] nebo z obchodu s otroky, je každý stát oprávněn na základě tradiční univerzální jurisdikce provést prohlídku lodi a ověřit právo lodi používat vlajku, pod kterou pluje, uplatnit na její palubě svou jurisdikci a tuto loď zabavit.[335]

V případě neoprávněného vysílání jsou k výkonu jurisdikce oprávněny následující státy: stát, pod jehož vlajkou loď pluje; stát, u něhož je zařízení registrováno; stát, pod jehož personální jurisdikcí je stíhaná osoba; stát, který vysílání zachytil; a stát, jehož rádiové spoje jsou neoprávněným vysíláním rušeny. Na volném moři může stát mající jurisdikci zadržet jakoukoli obchodní loď nebo osobu na její palubě[336] a zabavit vysílací přístroj.[337]

Další oblastí je nedovolený obchod s omamnými jedy nebo psychotropními látkami.[338] Při potírání obchodu tohoto druhu státy spolupracují a se souhlasem

---

[331] Článek 6 Úmluvy o volném moři z roku 1958 a článek 92 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[332] Článek 110 odst. 1 písm. e) Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[333] Článek 97 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[334] Článek 15 Úmluvy o volném moři z roku 1958; článek 101 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[335] Články 19 a 22 Úmluvy o volném moři z roku 1958; články 105 a 110 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[336] Nepožívá-li tato osoba výsad a imunit dle mezinárodního práva.

[337] Článek 109 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[338] Článek 108 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

státu, pod jehož vlajkou důvodně podezřelá loď pluje, nebo na jeho žádost, může zasáhnout stát jiný a potlačit takový obchod.

Určité odlišnosti od výlučné jurisdikce státu vlajky představují i případy srážek a jiných plavebních nehod na volném moři. V těchto případech Úmluva o mořském právu z roku 1982 přisuzuje jurisdikci nad lodí nejen státu vlajky, ale i státu, který vládne personální jurisdikcí nad osobou trestně nebo disciplinárně stíhanou. V disciplinárních záležitostech je k odebrání velitelského průkazu, resp. osvědčení o způsobilosti a povolení oprávněný pouze stát, který tyto dokumenty vydal, a to i tehdy, když jejich držitel není občanem státu, jež dokumenty vydal. Pouze stát, jehož vlajka vlaje nad lodí, je oprávněn tuto loď zabavit nebo zadržet.[339] Žádný jiný stát k tomu není oprávněn, a to ani pro účely vyšetřování.[340]

Další výjimkou z výlučné jurisdikce státu vlajky je právní úprava obsažená v čl. 23 Úmluvy z roku 1958 a v čl. 111 Úmluvy z roku 1982 upravující právo pronásledování lodi pobřežním státem.

Právní úprava pronásledování lodi je následující: K pronásledování cizí lodi jsou orgány pobřežního státu oprávněny tehdy, pokud v souladu se svým vnitrostátním právem začnou s pronásledováním lodi v okamžiku, kdy je předmětná loď nebo jeden z jejich člunů uvnitř vnitrozemských vod, v pobřežních vodách[341] nebo v pásmu souvislém[342]. Úmluva o mořském právu

---

[339] Srovnej článek 97 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[340] Stíhání nemůže provádět stát, jehož loď je poškozena. (Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti: SS Lotus, PCIJ Reports, Ser. A, No. 10 (1927).

[341] Články 3 až 5 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982: *„[Článek 3: Šíře pobřežního moře] Každý stát má právo stanovit šíři svého pobřežního moře až po hranici nepřesahující dvanáct námořních mil měřených od základních linií určených v souladu s touto Úmluvou. [Článek 4: Vnější hranice pobřežního moře] Vnější hranici pobřežního moře tvoří linie, jejíž každý bod leží od nejbližšího bodu základní linie ve vzdálenosti rovnající se šíři pobřežního moře. [Článek 5: Obvyklá základní linie] Nestanoví-li tato Úmluva jinak, je obvyklou základní linií pro měření šíře pobřežního moře linie největšího odlivu podél pobřeží, jak je zakreslena na námořních mapách velkého měřítka, které jsou úředně uznány pobřežním státem.“.*

[342] Pásmo souvislé nebo přilehlá zóna je definováno v čl. 33 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982: *„[Přilehlá zóna] (1) V pásmu přiléhajícím k pobřežnímu moři, označovaném jako přilehlá zóna, pobřežní stát může provádět kontrolu potřebnou k tomu, aby: (a) bylo zabráněno porušování jeho celních, finančních, přistěhovaleckých nebo zdravotnických předpisů na jeho území nebo v pobřežním moři; (b) bylo trestáno porušení uvedených předpisů, k němuž došlo na jeho území nebo v pobřežním moři.*

rozšířila možnosti sledování i na souostrovní vody[343], výlučnou ekonomickou zónu[344] a kontinentální šelf[345]. Pokud se loď v době zahájení pronásledování nachází v pásmu souvislém, ve výlučné ekonomické zóně nebo nad kontinentálním šelfem, může být pronásledování zahájeno jen z důvodu porušení práv, k jejichž ochraně byla tato pásma zřízena.[346]

Nutnou podmínkou pronásledování lodi, v souladu s čl. 111 Úmluvy o mořském právu, je nepřerušenost pronásledování plavidla započaté nejpozději ve výlučné ekonomické zóně po upozornění pronásledované lodi vizuálním nebo akustickým signálem. Vizuální nebo akustické signály musí být učiněny v takové vzdálenosti, aby je mohla pronásledovaná loď vidět nebo slyšet. Pronásledující loď se musí vhodnými prostředky přesvědčit nejpozději ve výlučné ekonomické zóně o své poloze a poloze pronásledované lodi, zda je pronásledovaná loď ještě

---

(2) Přilehlá zóna se nesmí prostírat dále než 24 námořní míle od základních linií, od kterých se měří šíře pobřežního moře.“.

[343] Články 47 až 49 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982: *„[Čl. 47: Souostrovní základní linie] (1) Souostrovní stát může vytyčit přímé základní linie spojující nejzazší body nejzazších ostrovů a osýchajících útesů souostroví za podmínky, že takové základní linie budou zahrnovat hlavní ostrovy a oblast, kde se poměr vodní plochy a souše, včetně atolů, pohybuje mezi 1:1 a 9:1. (2) Délka takových základních linií nesmí přesáhnout 100 námořních mil s tou výjimkou, že až 3 % celkového počtu základních linií uzavírajících souostroví mohou tuto délku překročit až do maximální délky 125 námořních mil. […] (7) Pro účely vypočtení poměru vody k souši podle odst. 1, souš může zahrnovat vody ležící mezi okrajovými útesy ostrovů a atolů včetně té strany příkré oceánské plošiny, která je uzavřena nebo téměř uzavřena řetězem vápencových ostrovů a osýchajících útesů ležících na obvodu plošiny. […] [Čl. 48: Měření šíře pobřežního moře, přilehlé zóny, výlučné ekonomické zóny a kontinentálního šelfu] Šíře pobřežního moře, přilehlé zóny, výlučné ekonomické zóny a kontinentálního šelfu se měří od souostrovních základních linií vytyčených v souladu s článkem 47. [Čl. 49: Právní status souostrovních vod, vzdušného prostoru nad souostrovními vodami a jejich mořského dna a podzemí] (1) Svrchovanost souostrovního státu se rozšiřuje na vody ohraničené základními liniemi vytyčenými v souladu s článkem 47, které se bez ohledu na jejich hloubku nebo vzdálenost od pobřeží označují jako souostrovní vody. (2) Tato svrchovanost se rozšiřuje na vzdušný prostor nad souostrovními vodami, jakož i na jejich mořské dno a podzemí a na zdroje v nich obsažené. (3) Tato svrchovanost se vykonává v souladu s touto Částí. (4) Režim proplutí či přeletu souostrovními námořními koridory stanovený v této Části se v jiných ohledech nedotýká statusu souostrovních vod, včetně námořních koridorů nebo výkonu svrchovanosti souostrovního státu nad těmito vodami a jejich vzdušným prostorem, mořským dnem a podzemím a zdroji v nich obsaženými.“.*

[344] Článek 57 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982: *„[Šíře výlučné ekonomické zóny] Výlučná ekonomická zóna nesmí být širší než 200 námořních mil od základních linií, od nichž se měří šíře pobřežního moře.“.*

[345] Kontinentální šelf je dno moře a podzemí podmořských oblastí, jež leží za hranicemi pobřežního moře po celém přirozeném prodloužení jeho pevninského území k vnější hranici kontinentálního okraje. Anebo mořské dno a podzemí sahající do vzdálenosti 200 námořních mil od základní čáry na pobřeží, jestliže vnější hranice kontinentálního okraje nedosahuje této vzdálenosti. (Čl. 76 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982.)

[346] Podrobněji: J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 41.

alespoň ve výlučné ekonomické zóně. Loď, která nařídí pronásledované lodi, aby zastavila, se nemusí nacházet ve stejném pásmu.

Všechny podmínky pronásledování stanovené v čl. 111 Úmluvy o mořském právu jsou kumulativní a musí být splněny. K tomuto závěru došel Mezinárodní tribunál pro mořské právo ve svém rozsudku z roku 1999[347] mezi Svatým Vincentem a Grenadinou proti Guineji, který se týkal zadržení lodi *Saiga*.[348]

Právo na pronásledování lodi zaniká v okamžiku, kdy pronásledovaná loď vpluje do pobřežního moře svého vlastního nebo třetího státu.

X.3 Jurisdikce nad umělými ostrovy a zařízeními na volném moři

Na volném moři se mohou vyskytovat umělé ostrovy a zařízení.[349] Vzniknout mohou tehdy, pokud nebrání volné plavbě lodí nebo nejsou umístěny v oblastech intenzivnějšího rybolovu. Tyto objekty nemají podle čl. 259 Úmluvy z roku 1982 status ostrovů a nesmí tedy ve smyslu čl. 261 Úmluvy tvořit překážku zavedeným mezinárodním plavebním koridorům.

Umělé ostrovy a zařízení mohou sloužit k vědeckému výzkumu, a z tohoto titulu se mohou nacházet kdekoli v mořském prostředí,[350] tj. v národních i mezinárodních vodách.

Výkon jurisdikce nad výše uvedenými objekty upravuje čl. 262 Úmluvy (ovšem nikoli výslovně). Zařízení a vybavení musí být opatřena identifikačními značkami, které určují stát registrace nebo mezinárodní organizaci, které přísluší.

---

[347] Srovnej: International Tribunal for the Law of the Sea: The M/V „Saiga“ (No. 2) Case (Saint Vincent and the Grenadines v. Guinea), Judgement of 1st July 1999, bod 146.

[348] J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 41.

[349] Srovnej článek 87 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[350] Srovnej článek 258 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

Z bezpečnostních důvodů musí být objekty vybaveny mezinárodně standardizovanými varovnými signály.

Výkon jurisdikce státu registrace se vztahuje i na bezpečnostní pásma okolo objektu na moři. Přiměřená bezpečnostní pásma mohou být budována okolo vědeckých výzkumných objektů (zařízení), nesmí však přesahovat vzdálenost 500 metrů.[351]

X.4 Jurisdikce na mořském dnu

Deklarace zásad, jimiž se spravuje mořské a oceánské dno a jeho podzemí za hranicemi jurisdikce států, z roku 1970[352] ani *Úmluva OSN o mořském právu z roku 1982* neobsahují výslovná ustanovení o výkonu jurisdikce v souvislosti s mořským dnem. Výrazem výkonu jurisdikce jsou ustanovení o odpovědnosti, tj. ustanovení čl. 14 Deklarace zásad, jimiž se spravuje mořské a oceánské dno a jeho podzemí za hranicemi jurisdikce států, a čl. 139 Úmluvy o mořském právu.

Jurisdikce ve smyslu čl. 139 Úmluvy o mořském právu je založena na státní příslušnosti osoby (příslušníkovi státu nebo mezinárodní organizace), která v *Oblasti*[353] působí. Státy se zavázaly, že zajistí dodržování Úmluvy o mořském právu. Tato povinnost státu (nebo mezinárodní organizace) spočívá ve smyslu čl. 4 odst. 4 Přílohy III k Úmluvě o mořském právu pouze v tom, že smluvní stát přijme právní předpisy a učiní správní opatření v rámci svého právního řádu v rozumné míře vhodné pro zajištění plnění závazků osobami pod jeho jurisdikcí.

---

[351] Srovnej článek 260 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

[352] Deklarace zásad, jimiž se spravuje mořské a oceánské dno a jeho podzemí za hranicemi jurisdikce států, z roku 1970, viz dok. OSN: A/RES/2749/XXV.

[353] Oblastí je nazýváno dno moří a oceánů a jejich podzemí za hranicí národní jurisdikce (tj. za hranicí kontinentálního šelfu); srovnej článek 1 Úmluvy o mořském právu z roku 1982.

Jestliže smluvní stát tuto svou povinnost splní, pak není odpovědný za škody způsobené kontrahentem, kterého navrhl.[354]

Úmluva o mořském právu výslovně neřeší výkon jurisdikce nad objekty v Oblasti. Na výzkumné vědecké zařízení na dně za hranicemi národní jurisdikce lze ovšem vztáhnout ustanovení čl. 262 Úmluvy o mořském právu, které pojednává o mořském vědeckém výzkumu a bylo zmíněno v předchozí kapitole.[355]

Bezpečnost objektů a zařízení v Oblasti upravuje čl. 147 Úmluvy o mořském právu, který pojednává o přizpůsobení činnosti v Oblasti a v mořském prostředí. Zařízení mohou být umístěna v Oblasti, pokud nebrání volné plavbě lodí nebo nejsou situovány v oblastech intenzivnějšího rybolovu. Nesmí tvořit překážku zavedeným mezinárodním plavebním trasám a musí být řádně označena mezinárodně standardizovaným způsobem.

Výkon jurisdikce státu registrace (vlajky) se vztahuje i na bezpečnostní zóny okolo objektu v Oblasti. O bezpečnostních zónách nad objekty v Oblasti se Úmluva o mořském právu sice výslovně nezmiňuje, nicméně Úmluva o mořském právu v čl. 260 obsahuje obecnou právní úpravu pro bezpečnostní zóny (pásma) vědeckých výzkumných zařízení, z čehož vyplývá, že čl. 260 Úmluvy o mořském právu se vztahuje i na vědecká výzkumná zařízení umístěná v Oblasti. Přiměřená bezpečnostní pásma tak mohou být budována i v okolí vědeckých výzkumných objektů (zařízení), a to maximálně do vzdálenosti 500 metrů.

Otázka výkonu jurisdikce je ve vztahu k zařízení na mořském dnu bez ohledu na jejich zaměření a funkci upravena Úmluvou o mořském právu jen pro *kontinentální šelf.*[356] Podle ustanovení čl. 60 odst. 2 Úmluvy o mořském právu

---

[354] J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 44.

[355] Viz kapitola X.3: Jurisdikce nad umělými ostrovy a zařízeními na volném moři.

[356] Kontinentální šelf je dno moře a podzemí podmořských oblastí, jež leží za hranicemi pobřežního moře po celém přirozeném prodloužení jeho pevninského území k vnější hranici kontinentálního okraje. Anebo mořské dno a podzemí sahající do vzdálenosti 200 námořních mil od základní čáry na pobřeží, jestliže vnější hranice kontinentálního okraje nedosahuje této vzdálenosti. (Čl. 76 Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982.)

pobřežní stát vykonává výlučnou jurisdikci nad umělými ostrovy, zařízeními a stavbami ve výlučné ekonomické zóně. Ustanovení čl. 60 se ve smyslu čl. 80 Úmluvy o mořském právu použije obdobně také na umělé ostrovy, zařízení a stavby na kontinentálním šelfu. Pobřežní stát je oprávněn si zde ve smyslu čl. 60 Úmluvy o mořském právu vytvořit příslušná bezpečnostní pásma do maximální vzdálenosti 500 metrů.

Ze zákazu přivlastnění mořského dna a z povinnosti státu vydávat právní předpisy a činit správní opatření lze dospět k závěru, že jurisdikci na stavbách a zařízeních na mořském dnu bude provádět stát, který povolil příslušnému kontrahentovi činnost na mořském dnu, tj. stát registrace (vlajky). Tato jurisdikce však není výlučná.[357]

[357] J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 45.

XI. JURISDIKCE V ANTARKTIDĚ A ARKTIDĚ

XI.1 Jurisdikce v Antarktidě

Antarktida je mezinárodním prostorem, ve kterém státy nemohou vykonávat svou teritoriální jurisdikci. Kontinent se nachází na jižním pólu Země. Režim Antarktidy upravuje *Smlouva o Antarktidě ze dne 1. prosince 1959*[358] (dále také jen „Smlouva“) a *Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě ze dne 4. října 1991*.[359, 360]

Ustanovení této Smlouvy platí pro oblast na jih od 60. rovnoběžky jižní zeměpisné šířky, včetně ostrovů a souostroví (např. jižní Orkneje a Shetlandy) a plovoucích ledovců, avšak nic, co je v této Smlouvě obsaženo, nepoškozuje a nikterak se nedotýká práv kteréhokoli státu nebo výkonu těchto práv uznávaných mezinárodním právem o volném moři v této oblasti.[361]

V první polovině 20. století nad některými ostrovy jižně od 60. stupně jižní zeměpisné šířky a nad určitými sektory Antarktické pevniny vzneslo sedm států jednostranné nároky: Spojené království Velké Británie a Severního Irska (1908 a 1917), Nový Zéland (1923), Austrálie (1933), Francie (1924), Norsko (1939), Argentina (1940 a 1946) a Chile (1940).[362]

Specifikum Antarktidy spočívá v tom, že byly zmraženy územní nároky Smluvních stran Smlouvy.[363]

---

[358] Smlouva o Antarktidě ze dne 1. 12. 1959 byla publikována pod číslem 76/1962 Sb. a nabyla platnosti dne 23. 6. 1961.

[359] Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě ze dne 4. října 1991 byl publikován pod číslem 42/2005 Sb. m. s.

[360] Za účelem dodržování mezinárodních závazků České republiky týkajících se Antarktidy, v souladu se Smlouvou o Antarktidě a Protokolem o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě, přijala Česká republika zákon č. 276/2003 Sb., o Antarktidě a o změně některých zákonů.

[361] J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 14; Článek VI Smlouvy o Antarktidě.

[362] Podrobněji J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 14.

[363] Smlouva o Antarktidě byla uzavřena v roce 1959 mezi dvanácti státy: Argentinou, Austrálií, Belgií, Chile, Jihoafrickou republikou, Francií, Japonskem, Norskem, Novým Zélandem, USA, SSSR (dnes Ruska) a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska.

Smlouva obsahuje v čl. IX odst. 1 demonstrativní výčet otázek, kterými by se měly zabývat Smluvní strany na tzv. konzultativních schůzkách. V demonstrativním výčtu figuruje i otázka jurisdikce, avšak žádná opatření týkající se jurisdikce nebyla přijata.

Otázka jurisdikce není ve Smlouvě o Antarktidě upravena komplexně, díky tomu také vznikají spory o výkon jurisdikce. Některé Smluvní strany učinily při schvalování Smlouvy výhradu. Obsahem výhrady SSSR (dnes Ruska) bylo prohlášení, že považoval a považuje všechny své občany v Antarktidě za podléhající pouze jurisdikci SSSR (dnes Ruska). Podobné prohlášení učinili také představitelé USA, Japonska a Belgie.[364]

Smlouva v čl. VIII definuje tři kategorie osob, na které se vztahuje výlučná personální jurisdikce státu, jehož jsou občany. Této výlučné personální jurisdikci podléhají i tehdy, když se zdržují na cizí stanici. Jurisdikce se ve smyslu čl. VIII odst. 1 Smlouvy týká jakéhokoli jednání nebo opominutí, ke kterým dojde za jejich pobytu v Antarktidě při výkonu jejich funkcí. Z čehož vyplývá., že výlučná personální jurisdikce nad jednotlivými osobami je spjata s výkonem jejich funkcí, ke kterým byly povolány.

První skupinu ve smyslu čl. VIII Smlouvy tvoří pozorovatelé, jmenovaní podle čl. VII Smlouvy. Do druhé skupiny patří vědecký personál vyměňovaný podle čl. III odst. 1 písm. b) Smlouvy. Třetí skupinu tvoří doprovodný personál.

Výlučná personální jurisdikce se nevztahuje na občany jiných než Smluvních států. Nevztahuje se na turisty nacházející se v Antarktidě. Nevztahuje se ani na občany-vědce jiných (nesmluvních) států působících v Antarktidě na stanici svého nebo jiného státu. Tyto osoby během pobytu na stanici, resp. během účasti v expedici podléhají jurisdikci státu registrace.

Jurisdikce z titulu registrace ve státním rejstříku se dále dělí na dvě podskupiny podle místa (prostoru) aplikace jurisdikce státu registrace. V případě pobytu ve stanici podléhají osoby *jurisdikci státu vlajky,* zatímco během účasti

---

[364] J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 49.

v expedici mimo stanici (v terénu) se na ně vztahuje *jurisdikce státu, ve kterém je expedice imatrikulována* (čl. VIII odst. 1 Smlouvy).

Dojde-li ke sporu o jurisdikci, jsou Smluvní strany podle čl. VIII odst. 2 Smlouvy povinny, ještě před přijetím příslušných opatření, přistoupit ke vzájemným konzultacím a vzniklý spor vyřešit.

O rozdílech mezi těmito dvěma podskupinami bylo pojednáno v kapitole o jednotlivých druzích jurisdikce z titulu registrace.[365]

Každý stát si na své stanici a nad svou expedicí uplatňuje svou vlastní jurisdikci. Tato jurisdikce je založena registrací stanice, resp. expedice v příslušném státním rejstříku.

Nejen Smlouva o Antarktidě z roku 1959 upravuje otázky jurisdikce, ale i jiné smlouvy „antarktického systému“ se touto problematikou zabývají. Příkladem může být čl. 2 odst. 2 *Úmluvy o zachování antarktických tuleňů z roku 1972* nebo čl. 13 *Protokolu o životním prostředí Antarktidy z roku 1991*. Oba mezinárodní dokumenty operují s nevýlučnou jurisdikcí státu vlajky, plápolající nad lodí, která plní cíle výše uvedených dokumentů.[366]

[365] Kapitola VI.2: Jurisdikce z titulu registrace.

[366] Podrobněji J. Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů.* 2. vydání. Praha. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko 2002, str. 49.

XI.2 Jurisdikce v Arktidě

Arktida[367] není kontinentem nebo mezinárodním prostorem (volným mořem). Tento ledovec u severního pólu Země má zvláštní režim, založený na teritoriální jurisdikci okolních států. Arktida je hvězdicovitě rozdělena na různě velké sektory se základnami o velikostech shodnými s délkou severní hranice jednotlivých okolních států. Jednotlivé sektory se základnou severní státní hranice a vrcholem, kterým je severní pól Země, jsou součástí státního území okolních států. V těchto sektorech jsou státy územními suverény a uplatňují zde svou teritoriální jurisdikci. O výkonu teritoriální jurisdikce platí vše, co bylo uvedeno výše v textu. Jednotlivé sektory Arktidy patří následujícím státům: Rusku, Norsku, Spojenému království Velké Británie a Severního Irska, Dánsku, Kanadě a USA. Těchto šest států sousedí se Severním ledovým oceánem.

[367] Led je někdy považován za samostatný prvek vedle vody a pevniny.

XII. ZÁVĚRY

Tato disertační práce je věnována teoretické mezinárodněprávní otázce jurisdikce státu, přičemž na jurisdikci je nahlíženo jako na právní titul pro výkon státní moci, kterou stát může působit na osoby a zakládat, měnit nebo rušit jejich práva a povinnosti.

Účelem předložené disertační práce byl rozbor institutu jurisdikce. Práce se zabývala jednotlivými jurisdikčními tituly, na jejichž základě státy mohou vykonávat svou státní moc. Práce zkoumala možnosti a limity aplikace jednotlivých jurisdikčních titulů a jejich vzájemné vztahy. Jaké závěry lze na základě předchozích kapitol učinit?

Přestože jsou státy suverénními subjekty mezinárodního práva a nejsou podřízeny žádné jiné moci, nemohou státní moc vykonávat neomezeně bez ohledu na ostatní subjekty mezinárodního práva. Státy mohou k výkonu své jurisdikce přistoupit tehdy, mají-li k tomu hmotněprávní důvod a současně jsou oprávněny jurisdikci prosadit.

Institut jurisdikce je vnitřně strukturován a skládá se z hmotněprávního a procesního titulu, které teprve spolu vytváří plnohodnotný celek, na jehož základě je subjekt mezinárodního práva oprávněn podrobit si fyzické a právnické osoby své moci. Chybí-li jedna ze složek jurisdikce, pak by subjekt mezinárodního práva k výkonu jurisdikce vůči jedinci přistoupit neměl. Mezinárodní jurisdikční právo nepřipouští, aby subjekt mezinárodního práva uplatnil svou jurisdikci v případě, kdy není splněna žádná, anebo je splněna alternativně pouze jedna z podmínek (hmotněprávní nebo procesní). Takové uplatnění jurisdikce by bylo uplatněním bez právního důvodu, na jehož základě by porušiteli vznikl akcesorický závazek relativní mezinárodní odpovědnosti vůči subjektu mezinárodního práva, do jehož vnitřních záležitostí by porušitel takovýmto neoprávněným výkonem jurisdikce zasáhl.

Procesním titulem pro výkon jurisdikce je tzv. exekuční jurisdikce *(jurisdiction to enforce)*. Exekuční jurisdikce v sobě skrývá oprávnění státu

uplatnit (vykonávat) moc, vyžadovat dodržování a trestat nedodržování jeho právních předpisů, buď prostřednictvím soudů nebo pomocí exekutivních, správních, policejních nebo jiných nejudiciálních opatření.

Z hmotněprávního hlediska je jurisdikce oprávněním státu stanovit konkrétní osobě práva a povinnosti, čímž ji podřídí svému vnitrostátnímu právu *(jurisdiction to prescribe)*. Hmotněprávní jurisdikční titul vyjadřuje vždy určitý dostatečně úzký a efektivní vztah mezi státem a osobou v jeho jurisdikci, a právě na základě tohoto dostatečně úzkého a efektivního vztahu je stát oprávněn vztáhnout na danou osobu svou jurisdikci. Není-li vztah mezi státem a danou osobou dostatečně úzký a efektivní, pak osoba jurisdikci státu nepodléhá a stát není oprávněn na ni svou jurisdikci vztáhnout.

Hmotněprávních jurisdikčních titulů se prosadila celá řada. Jednotlivé hmotněprávní jurisdikční tituly umožňují státům, aby dostály svým mezinárodněprávním závazkům a zajistily dodržování práva nejen na svém státním území, ale i v mezinárodních prostorech, kde z povahy věci nemohou svou suverenitu uplatnit.

Tato disertační práce dělí hmotněprávní jurisdikční tituly do třech základních skupin, a to na teritoriální jurisdikci, extrateritoriální jurisdikci a univerzální jurisdikci, každá z těchto skupin je ještě dále dělena na jednotlivé konkrétní jurisdikční tituly.

Všechny hmotněprávní tituly jsou si vzájemně rovny, s jedinou výjimkou a tou je zastupující jurisdikce ze skupiny extrateritoriální jurisdikce, která je v subsidiárním vztahu k teritoriální jurisdikci.

Dojde-li v praxi ke konfliktu jurisdikcí států, je třeba zkoumat, který z existujících efektivních vztahů mezi osobou a jurisdikčně příslušnými státy je nejefektivnější *(the most genuine connection)*. Většinou tímto státem bude stát, který disponuje i exekuční jurisdikcí, tento stát se ale může rozhodnout, že svou jurisdikci neuplatní a osobu vydá do jiného jurisdikčně příslušného státu v duchu zásady *aut dedere aut iudicare,* a tehdy by osoba měla být vydána do státu, jehož jurisdikční vztah je druhý nejefektivnější. Efektivitu jurisdikčního vztahu je třeba

posuzovat individuálně, neboť každá situace je unikátní a existuje v ní příliš mnoho proměnných. Hmotněprávní jurisdikční tituly nelze, co do jejich důležitosti a přednosti, obecně klasifikovat.

Přestože jsou si všechny jurisdikční tituly rovny,[368] tak by státy při výkonu jurisdikce měly mimo jiné respektovat zásadu adaptace. Ve světle této zásady stát nesmí nutit své občany, kteří pobývají na území jiného státu, k porušování práva státu pobytu. Stejně tak nesmí být občané trestáni za své jednání, které je ve státu jejich pobytu dovoleno, avšak stát, jehož jsou občany, takové jednání zakazuje. Státy by neměly jakkoli stíhat své občany za to, že své jednání během pobytu v zahraničí přizpůsobí právnímu řádu státu, v němž se nacházejí.

Státy by také měly svou jurisdikci vykonávat takovým způsobem, aby se nevměšovaly do vnitřních záležitostí jiných států. Problematika nevměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu je otázkou již samotného procesního výkonu a úzce souvisí s exekuční jurisdikcí.

Nejúčinnějším způsobem jak zabránit porušení mezinárodněprávní zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu je mezinárodní spolupráce, čehož jsou si státy vědomy a za tímto účelem sjednávají bilaterální, plurilaterální i multilaterální smlouvy.

Státy mezinárodní spolupráce využívají například při společné ostraze státních hranic, při provádění důkazů nacházejících se v cizině nebo při vydávání pachatelů trestné činnosti. Příkladem takových mezinárodních smluv mohou být Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních z roku 1970, Evropská úmluva o vydávání z roku 1957 nebo Smlouva mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o spolupráci policejních orgánů a orgánů působících při ochraně státních hranic v příhraničních oblastech z roku 2000.

[368] S výjimkou zastupující jurisdikce.

Jurisdikční otázky se neobjevují jen v mezinárodním právu, ale i v právních řádech jednotlivých států, mezinárodních organizací a ostatních subjektů mezinárodního práva.

Úprava jurisdikčních otázek ve vnitrostátním právu je nezbytná, neboť se jí řídí orgány státu při své každodenní činnosti, tedy i při řešení případných jurisdikčních konfliktů mezi jednotlivými subjekty mezinárodního práva.

Jurisdikční ustanovení v právních řádech států nejsou shodná a ani v nich nemusí být všechny hmotněprávní jurisdikční tituly zastoupeny, což bylo zřejmé i z uvedených jurisdikčních ustanovení české, rakouské a německé trestněprávní úpravy. Jurisdikční otázky si každý stát upravuje individuálně, přičemž by výkon jurisdikce a její vnitrostátní úprava neměla odporovat závazkům státu, jež pro něj vyplývají z mezinárodního práva.

Všechny subjekty mezinárodního práva by měly vykonávat jurisdikci racionálním způsobem s ohledem na ostatní subjekty mezinárodního práva a v souladu s mezinárodním právem.

Tato disertační práce nemohla a ani neměla za cíl pojmout celou oblast mezinárodního jurisdikčního práva, neboť se zabývala jen jeho částí a zaměřila se především na trestněprávní problematiku, přesto se pokusila teoreticky přispět k racionálnímu výkonu jurisdikce a k orientaci v mezinárodním jurisdikčním právu.

* * *

ABSTRAKT

Tato disertační práce se věnuje teoretické mezinárodněprávní otázce jurisdikce státu, přičemž institut jurisdikce pojímá jako právní titul pro výkon státní moci, kterou stát může působit na osoby a zakládat, měnit nebo rušit jejich práva a povinnosti.

Disertační práce se zabývá rozborem institutu jurisdikce, zkoumá její jednotlivé jurisdikční tituly, možnosti a limity jejich použití a jejich vzájemné vztahy.

Mezinárodní jurisdikční právo je upraveno především obyčejovým mezinárodním právem, v oblasti smluvního práva bylo uzavřeno jen několik smluv týkající se mezinárodního práva trestního.

Disertační práce je při zkoumání jurisdikčních otázek zaměřena především na oblast trestněprávní. Tomu odpovídá i volba praktických příkladů z trestního práva, které jsou uvedeny u jednotlivých jurisdikčních titulů. Na konkrétních ustanoveních českého trestního zákoníku, rakouského trestního zákoníku a německého trestního zákoníku je dokládán praktický dopad jurisdikční teorie na vnitrostátní právo.

Státy jako suverénní subjekty mezinárodního práva jsou oprávněny uplatňovat jurisdikci nejen na svém vlastním území, ale v souladu s mezinárodním právem i mimo území státu. Jurisdikce jednotlivých subjektů mezinárodního práva se mohou dostat do konkurence.

Přestože jsou státy suverénními subjekty mezinárodního práva, nemohou státní moc vykonávat neomezeně bez ohledu na ostatní subjekty mezinárodního práva. Státy mohou k výkonu své jurisdikce přistoupit tehdy, mají-li k tomu hmotněprávní důvod a současně jsou oprávněny jurisdikci prosadit.

Institut jurisdikce je vnitřně strukturován a skládá se z hmotněprávního a procesního titulu, které teprve spolu vytváří plnohodnotný celek, na jehož základě je subjekt mezinárodního práva oprávněn podrobit si fyzické a právnické

osoby své moci. Mezinárodní jurisdikční právo nepřipouští, aby subjekt mezinárodního práva uplatnil svou jurisdikci v případě, kdy není splněna žádná, anebo je splněna alternativně pouze jedna z podmínek (hmotněprávní nebo procesní). Takové uplatnění jurisdikce by bylo uplatněním bez právního důvodu, na jehož základě by porušiteli vznikl akcesorický závazek relativní mezinárodní odpovědnosti vůči subjektu mezinárodního práva, do jehož vnitřních záležitostí by porušitel takovýmto neoprávněným výkonem jurisdikce zasáhl.

Procesním titulem pro výkon jurisdikce je tzv. exekuční jurisdikce *(jurisdiction to enforce)*. Exekuční jurisdikce v sobě skrývá oprávnění státu uplatnit (vykonávat) moc, vyžadovat dodržování a trestat nedodržování jeho právních předpisů, buď prostřednictvím soudů nebo pomocí exekutivních, správních, policejních nebo jiných nejudiciálních opatření.

Z hmotněprávního hlediska je jurisdikce oprávněním státu stanovit konkrétní osobě práva a povinnosti, čímž ji podřídí svému vnitrostátnímu právu *(jurisdiction to prescribe)*. Hmotněprávní jurisdikční titul vyjadřuje vždy určitý dostatečně úzký a efektivní vztah mezi státem a osobou v jeho jurisdikci *(substantial and effective link, significant nexus, genuine connection)*, a právě na základě tohoto dostatečně úzkého a efektivního vztahu je stát oprávněn vztáhnout na danou osobu svou jurisdikci. Není-li vztah mezi státem a danou osobou dostatečně úzký a efektivní, pak osoba jurisdikci státu nepodléhá a stát není oprávněn na ni svou jurisdikci vztáhnout.

Jurisdikce je průvodním jevem suverenity, neboť nevyjadřuje plná práva subjektu mezinárodního práva, ale je jen vyjádřením jeho práva, respektive povinnosti vykonávat svou moc.

Disertační práce se věnuje historickému vývoji jurisdikce od 17. století a sleduje pokles významu personální jurisdikce a vzrůstající význam jurisdikce teritoriální, což souviselo se vznikem moderních států v období po uzavření Vestfálského míru v roce 1648.

Hmotněprávní jurisdikční tituly se dělí do tří základních skupin na jurisdikci teritoriální, extrateritoriální a univerzální.

Stát jako územní suverén na svém území disponuje teritoriální jurisdikcí, které podléhají veškeré osoby a věci zde se nacházející.

Stát uplatňuje teritoriální jurisdikci na svém území tak, aby zabezpečil národní bezpečnost, veřejnou bezpečnost a pořádek, veřejné zdraví a morálku a v neposlední řadě také ochranu práv a svobod obyvatelstva (fyzických a právnických osob). Při výkonu státní moci je stát povinen respektovat své vnitrostátní právo a mezinárodní závazky, vyplývající pro něj z mezinárodního práva.

Disertační práce u přeshraničních činů rozlišuje ve světle teorie příčiny a následku mezi subjektivní a objektivní teritoriální jurisdikcí. Práce se zabývá ochranou hospodářské soutěže s evropským prvkem, konkrétně rozhodnutím Soudního dvora Evropských společenství ve spojeném řízení 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85, 125/85 až 129/85 ve věci *Zellstoff v. Komise ES.*

Jinou oblastí, úzce související s teritoriální jurisdikcí státu, je sběr důkazů pro soudní řízení. Při řešení přeshraničních sporů je mnohdy třeba předložit listiny či jiné důkazní prostředky, které se v dané době nacházejí v zahraničí a jsou tudíž mimo jurisdikci státu, v němž soudní řízení ve věci probíhá. V této souvislosti se disertační práce zabývá mezinárodní justiční spoluprací a řízením o vzájemném zpřístupnění dokumentů ve státech právní oblasti *common law (pre-trial discovery of documents).*

Disertační práce uvádí příklady omezení teritoriální jurisdikce státu. Zabývá se rozborem diplomatických výsad a imunit a postavením mezinárodní organizace a jejich pracovníků ve státě jejího usazení. Vztah státu usazení a mezinárodní organizace ilustruje rozborem judikátů Evropského soudu pro lidská práva, a to případem č. 28934/95 ve věci *Beer a Reagan versus Německo* a případem č. 26083/94 ve věci *Waite a Kennedy versus Německo.*

Teritoriální jurisdikci doplňuje extrateritoriální jurisdikce. Zatímco teritoriální jurisdikce je založena na územním titulu, extrateritoriální jurisdikce vychází z jiných právních titulů.

První ze skupiny extrateritoriální jurisdikce je personální jurisdikce, která se dále dělí na aktivní a pasivní personální jurisdikci.

Aktivní personální jurisdikce je založena na dostatečně úzkém a efektivním vztahu mezi státem a fyzickou nebo právnickou osobou, jímž může být nejen státoobčanský vztah, ale i jiný dostatečně úzký a efektivní vztah.

V souvislosti s aktivní personální jurisdikcí se disertační práce zabývá dvojí státní příslušností fyzických osob a státní příslušností právnických osob.

Institut pasivní personální jurisdikce je založen na státní příslušnosti oběti trestného činu. Skutečnost, že se jedinec v aktivní personální jurisdikci stal obětí trestného činu v zahraničí, zakládá oprávněný zájem státu na ochraně tohoto jedince a je dostatečným důvodem pro vznik jurisdikčního vztahu mezi osobou podezřelou ze spáchání trestného činu a státem, v jehož aktivní personální jurisdikci je oběť trestného činu.

Další ze skupiny extrateritoriální jurisdikce je jurisdikce z titulu registrace, která je jurisdikčním titulem pro výkon státní moci v mezinárodních prostorech. Dále se dělí na jurisdikci státu vlajky a jurisdikci z titulu imatrikulace ve státě registrace.

Jurisdikce státu vlajky se uplatní v prostoru lodi, letadla nebo výzkumné stanice. Aplikace je dána samotným prostorem lodi, letadla nebo výzkumné stanice.

Jurisdikce z titulu imatrikulace postrádá vazbu na objekt (loď, letadlo nebo výzkumnou stanici). Ke vzniku jurisdikce státu postačí pouhá imatrikulace v příslušném státním registru. Tento jurisdikční titul se uplatní například při terénním výzkumu registrované expedice v Antarktidě.

Do extrateritoriální skupiny patří i jurisdikce z titulu ochrany, která chrání důležité státní zájmy konkrétního státu před útoky v zahraničí.

Extrateritoriálním titulem je i delegovaná jurisdikce založená na mezinárodněprávním titulu, kterým dochází k přenosu jurisdikce z územního suveréna na jiný subjekt mezinárodního práva (především na stát nebo

mezinárodní organizaci). Na základě tohoto mezinárodněprávního titulu je na dané části území územního suveréna uplatňováno právo jiného státu, na něhož byla jurisdikce delegována. Jurisdikci lze delegovat především mezinárodní smlouvou, ale i rezolucí Rady bezpečnosti Organizace spojených národů.

Posledním extrateritoriálním titulem je zastupující jurisdikce. Zastupující jurisdikce je v subsidiárním vztahu k teritoriální jurisdikci. Na základě zastupující jurisdikce státní orgány aplikují vnitrostátní právo v případě, kdy na území státu dopadnou osobu, která se dopustila trestného činu, ale příčina i následek tohoto trestného činu nastaly v zahraničí. Tento jurisdikční titul lze použít výhradně po kumulativním splnění dvou následujících podmínek: (i) za podmínky oboustranné trestnosti; a současně (ii) za podmínky, že pachatele tohoto trestného činu nelze vydat v extradičním řízení z důvodu nevztahujícímu se k povaze trestného činu do státu, na jehož území k trestnému činu došlo.

Vedle teritoriální a extrateritoriální jurisdikce zná mezinárodní jurisdikční právo ještě jurisdikci univerzální. Zatímco teritoriální a extrateritoriální jurisdikce chrání zájmy subjektů mezinárodního práva, univerzální jurisdikce chrání zájmy mezinárodního společenství jako celku.

Univerzální jurisdikci je možné dělit na tradiční univerzální jurisdikci, univerzální jurisdikci in absentia a absolutní univerzální jurisdikci.

Tradiční univerzální jurisdikce je univerzální jurisdikce vykonávaná vůči osobě podezřelé ze spáchání mezinárodního deliktu, která se nachází v exekuční jurisdikci státu, to znamená, že je přítomna buď na území státu, jež univerzální jurisdikci uplatňuje, anebo se nachází v mezinárodních prostorech, kde byla příslušným státem dopadena.

Pokud stát z titulu univerzální jurisdikce vede vůči osobě podezřelé ze spáchání mezinárodního deliktu řízení v nepřítomnosti, protože tuto osobu nemá ve své exekuční jurisdikci, jedná se o výkon univerzální jurisdikce in absentia.

Absolutní univerzální jurisdikce je kombinací (kumulací) tradiční univerzální jurisdikce a univerzální jurisdikce in absentia.

Při aplikaci jednotlivých jurisdikčních titulů by subjekty mezinárodního práva měly dbát následujících obecných právních zásad: (a) zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných subjektů mezinárodního práva; (b) zásady existence úzkého a efektivního vztahu; (c) zásady proporcionality; (d) zásad adaptace a vzájemného uznání; (e) zásady spravedlnosti (ex aequo et bono); (f) zásady zákazu zneužití práva; a (g) zásady odpovědnosti, resp. povinnosti chránit.

Dodržování těchto obecných právních zásad by mělo přispět k rychlému a efektivnímu řešení jurisdikčních konfliktů mezi subjekty mezinárodního práva a v konečném výsledku vést k racionálnímu výkonu jurisdikce v prostředí každodenní jurisdikční konkurence v mezinárodním společenství.

Závěrem se disertační práce věnuje výkonu jurisdikce na moři a v Antarktidě a Arktidě.

* * *

ABSTRACT

This study deals with the theoretical question of state jurisdiction under international law. Jurisdiction is defined as the legal title for the exercising of state power which may affect the rights and obligations of persons.

The study analyzes jurisdiction, explores the possibilities and limits on the use of the various jurisdictional titles and their interplay.

International jurisdictional law is mainly governed by customary international law. Some treaties have been concluded in the field of international criminal law.

This study examines the jurisdictional issues focusing mainly on the criminal law. This corresponds with the selection of practical examples from the criminal law, which are listed by each of the jurisdictional titles. The practical impact of the jurisdictional theory on national law is illustrated using the specific provisions of the Czech Criminal Code, Austrian Criminal Code and German Criminal Code.

States as sovereign subjects of international law are entitled to exercise jurisdiction not only within their own territory, but also, in accordance with international law, outside their own territory. The jurisdiction of subjects of international law may come into competition.

In spite of the fact that the States are sovereign subjects of international law they can not exercise their power regardless of other subjects of international law. States may exercise their jurisdiction if they have substantial and procedural reasons for application of jurisdiction.

Jurisdiction is structured and consists of substantive and procedural titles which constitute one fully-fledged jurisdictional title together. Only on the basis of a fully-fledged jurisdictional title is the State allowed to affect the rights and obligations of natural or legal persons. International jurisdictional law does not allow the subject of international law to apply its jurisdiction if it meets none or

alternatively only one of the conditions (substantive or procedural jurisdictional title). Such an exercise of jurisdiction would not be based on any legal ground and as such would constitute a relationship of relative international liability between the infringer and the subject of international law in whose internal affairs the infringer intervened.

The procedural jurisdictional title is the jurisdiction to enforce. The enforcement jurisdiction entails in it the right of the State to exercise its power, to require compliance and to punish non-compliance with its national law, either by the courts or by executive, administrative, police or other non-judicial measures.

From the substantive point of view jurisdiction is the right of the State to prescribe a concrete person the rights and obligations under national law. The jurisdiction to prescribe expresses always a substantial and effective link between the State and the person in its jurisdiction. If the link is sufficiently substantial and effective, the State is entitled to subject the person to its jurisdiction. If the link between the State and the person is not sufficiently substantial and effective, the State is not entitled to extend its jurisdiction over the person.

The jurisdiction is a concomitant of sovereignty, it does not reflect the full rights of the subject of international law, but it is only an expression of its right and obligations to exercise its power.

The study deals with the historical development of jurisdiction since 17th century and follows the decline in importance of personal jurisdiction and the growing importance of territorial jurisdiction. This was connected with the establishment of modern states in the period after the Treaty of Westphalia, concluded in the year 1648.

Substantive jurisdictional titles are divided into three basic groups, namely territorial, extraterritorial and universal jurisdiction.

The State as a territorial sovereign has territorial jurisdiction in its territory and all persons and things located in its territory are subject to it.

The State applies territorial jurisdiction within its territory to secure national security, public safety and order, public health, morality and last but not least to protect the rights and obligations of natural and legal persons. When exercising its power the State is obliged to respect its national law and obligations under international law.

When examining cross-border offences the study distinguishes between subjective and objective territorial jurisdiction. The study deals with the protection of competition with a European Community element, namely with the judgement of the European Court of Justice in the joint cases 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85, 125/85 to 129/85 of *Zellstoff v. Commission.*

Another area closely related to territorial jurisdiction is the gathering of evidence for judicial proceedings. When dealing with cross-boarder disputes it is often necessary to submit documents or other evidence, that is, at the relevant time, abroad and therefore outside of the jurisdiction of the State of the judicial proceedings. In respect of this the study deals with international judicial cooperation and the pre-trial discovery of documents in common law jurisdiction.

The study deals with restrictions on territorial jurisdiction. The study analyzes diplomatic privileges and immunities and the status of an international organisation and its workers in the State within which it is established. The relationship between a State and an international organisation is illustrated by the analysis of the European Court of Human Rights' judgement in *Beer and Reagan versus Germany* (App. No. 28934/95) and *Waite and Kennedy versus Germany* (App. No. 26083/94).

Territorial jurisdiction complements the extraterritorial jurisdiction. While territorial jurisdiction is based on territorial title, extraterritorial jurisdiction is based on different legal titles.

The first of the extraterritorial jurisdiction group is personal jurisdiction which is further divided into active and passive personal jurisdiction.

Active personal jurisdiction is based on a sufficiently close and effective link between the State and a natural or legal person, which may not only be citizenship but also some other sufficiently close and effective link.

In connection with active personal jurisdiction the study deals with the dual nationality of natural persons and the nationality of legal persons.

Passive personal jurisdiction is based on the nationality of the victim of a crime. The fact that a person falling within the active personal jurisdiction of the State is a victim of a crime abroad constitutes a legitimate State interest in protecting such a person. It is a sufficient reason for the formation of a jurisdictional relationship between the suspect and the State in whose active personal jurisdiction is the victim.

Another jurisdiction title which belongs to the group of extraterritorial jurisdiction is the jurisdiction of registration. The jurisdiction of registration is a jurisdictional title for the exercising of state power in international territories. The jurisdiction of registration is further divided into jurisdiction of the state of the flag and jurisdiction of matriculation in the state of the registration.

The jurisdiction of the state of the flag shall apply on board ships and aircrafts, as well as inside research stations. The jurisdiction of the state of the flag is delimitated and linked to the object (ship, aircraft or research station).

The jurisdiction of matriculation in the state of the registration is not delimitated and linked to the object (ship, aircraft or research station). Jurisdiction is based only on the act of registration. This jurisdictional title can be applied for example to registered Antarctica's research expeditions.

The group of extraterritorial jurisdiction includes the protective jurisdiction which protects important interests of a particular state from attacks abroad.

The delegated jurisdiction is based on a legal title which transfers jurisdiction from the territorial sovereign to another subject of international law (a particularly state or international organisation). On the specified part of the territory of territorial sovereign is applied the national law of the State to which

the jurisdiction was delegated. The jurisdiction can be delegated mainly by an international treaty, but also by a resolution of the Security Council of the United Nations.

The last title of extraterritorial jurisdiction is vicarious jurisdiction. Vicarious jurisdiction is subsidiary to territorial jurisdiction. On the basis of vicarious jurisdiction the state authorities apply national law in cases where they catch on the state territory a person who has committed a crime but the cause and consequences of this crime occurred abroad. This jurisdictional title may be used under the following two cumulative conditions: (i) double criminality; and (ii) that the offender cannot be extradited for a reason not connected to the nature of the crime to the State in whose territory the crime was committed.

Apart from territorial and extraterritorial jurisdiction international jurisdictional law also recognizes universal jurisdiction. While territorial and extraterritorial jurisdictions protect the interests of subjects of international law, universal jurisdiction protects the interests of the international community as a whole.

Universal jurisdiction can be divided into the traditional universal jurisdiction, universal jurisdiction in absentia and unconditional universal jurisdiction.

The traditional universal jurisdiction is a universal jurisdiction exercised against a person suspected of committing an international offence who is in the enforcement jurisdiction of the State. This means that the person is present either in the territory of the State, or is caught by the State in international territories.

When criminal proceedings are conducted by the State through the title of universal jurisdiction in the absence of the person suspected of committing an international offence, because the person does not fall within the State's enforcement jurisdiction, it constitutes an exercise of universal jurisdiction in absentia.

The combination of traditional universal jurisdiction and a universal jurisdiction in absentia cumulates in the absolute universal jurisdiction.

By the application of jurisdictional titles the subjects of international law should ensure the following general principles: (a) the principle of non-intervention; (b) genuine connection; (c) proportionality; (d) accommodation and mutuality; (e) equity (ex aequo et bono); (f) prohibition of abuse of rights; and (g) the responsibility or duty to protect.

Compliance with these general principles should help to solve jurisdictional conflicts between the subjects of international law quickly and effectively. It should lead to reasonable exercise of jurisdiction in the international community.

Finally the study deals with exercise of jurisdiction on the sea and in the Antarctica and the Arctic.

* * *

POUŽITÉ ZDROJE

Primární prameny

Mezinárodní smlouvy

- Vestfálská smlouva uzavřená dne 24. 10. 1648 v Münsteru [převzato z: http://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp ; staženo dne 22. 2. 2010].
- Ženevská úmluva týkající se nakládání s válečnými zajatci z roku 1929, vyhlášena pod č. 22/1938 Sb.
- Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách z roku 1929, vyhlášena pod č. 23/1938 Sb.
- Charta Organizace spojených národů, vyhlášená pod č. 30/1947 Sb.
- Statut Mezinárodního soudního dvora, vyhlášen spolu s Chartou Organizace spojených národů pod č. 30/1947 Sb.
- Úmluva o mezinárodním civilním letectví z roku 1944, vyhlášena pod č. 147/1947 Sb.
- Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy, vyhlášena pod č. 164/1947 Sb.
- Ústava Mezinárodní zdravotnické organizace z roku 1946, vyhlášena pod č. 189/1948 Sb.
- Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli z roku 1949, vyhlášena pod č. 65/1954 Sb.
- Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři z roku 1949, vyhlášena pod č. 65/1954 Sb.
- Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949, vyhlášena pod č. 65/1954 Sb.

- Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války z roku 1949, vyhlášena pod č. 65/1954 Sb.
- Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948, vyhlášena pod č. 32/1955 Sb.
- Úmluva o výsadách a imunitách Organizace spojených národů z roku 1946, vyhlášena pod č. 52/1956 Sb.
- Smlouva o Antarktidě ze dne 1. 12. 1959, vyhlášena pod č. 76/1962 Sb.
- Úmluva o volném moři z roku 1958, vyhlášena pod č. 92/1964 Sb.
- Vídeňská úmluva o diplomatických stycích ze dne 18. dubna 1961, vyhlášena pod č. 157/1964 Sb.
- Úmluva o výsadách a imunitách odborných organizací z roku 1947, vyhlášena pod č. 21/1968 Sb.
- Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles z roku 1967, vyhlášena pod č. 40/1968 Sb.
- Dohoda o výsadách a imunitách Mezinárodní agentury pro atomovou energii z roku 1959, vyhlášena pod č. 192/1968 Sb.
- Vídeňská úmluva o konzulárních stycích ze dne 24. dubna 1963, vyhlášena pod č. 32/1969 Sb.
- Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti z roku 1968, vyhlášena pod č. 53/1974 Sb.
- Smlouva o nešíření jaderných zbraní z roku 1968, vyhlášena pod č. 61/1974 Sb.
- Haagská úmluva o potlačení protiprávního zmocnění se letadel z roku 1970, vyhlášena pod č. 96/1974 Sb.
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.

- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.
- Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních, vyhlášena pod č. 129/1976 Sb.
- Úmluva o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců ze dne 14. prosince 1973, vyhlášena pod č. 131/1978 Sb.
- Úmluva o zvláštních misích ze dne 8. prosince 1969, vyhlášena pod č. 40/1984 Sb.
- Úmluva o trestných a některých jiných činech spáchaných na palubě letadla (Tokio, 1963), vyhlášena pod č. 102/1984 Sb.
- Úmluva o mezinárodní železniční přepravě (COTIF), vyhlášena pod č. 8/1985 Sb.
- Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969, vyhlášena pod č. 15/1988 Sb.
- Vídeňská úmluva o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, vyhlášena pod č. 160/1991 Sb.
- Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I), vyhlášen pod č. 168/1991 Sb.
- Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II), vyhlášen pod č. 168/1991 Sb.
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášena pod č. 209/1992 Sb.
- Evropská úmluva o vydávání z roku 1957, vyhlášena pod č. 549/1992 Sb.
- Evropská úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních, vyhlášena pod č. 550/1992 Sb.

- Statut Rady Evropy z roku 1949, vyhlášen pod č. 123/1995 Sb.
- Všeobecná dohoda o výsadách a imunitách Rady Evropy z roku 1949, vyhlášena pod č. 179/1995 Sb.
- Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o úpravě některých otázek na úseku matrik a státního občanství doplněná nótami ze dne 9. 11. 1994 a 28. 12. 1994, vyhlášena pod č. 235/1995 Sb.
- Úmluva OSN o mořském právu z roku 1982, vyhlášena pod č. 240/1996 Sb.
- Smlouva mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o spolupráci policejních orgánů a orgánů působících při ochraně státních hranic v příhraničních oblastech, vyhlášena pod č. 91/2002 Sb. m. s.
- Smlouva mezi Belgickým královstvím, Dánským královstvím, Spolkovou republikou Německo, Řeckou republikou, Španělským královstvím, Francouzskou republikou, Irskem, Italskou republikou, Lucemburským velkovévodstvím, Nizozemským královstvím, Rakouskou republikou, Portugalskou republikou, Finskou republikou, Švédským královstvím, Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska (členskými státy Evropské unie) a Českou republikou, Estonskou republikou, Kyperskou republikou, Lotyšskou republikou, Litevskou republikou, Maďarskou republikou, Republikou Malta, Polskou republikou, Republikou Slovinsko, Slovenskou republikou o přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyperské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky k Evropské unii a Akt o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyperské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie, vyhlášena pod číslem 44/2004 Sb. m. s.

- Akt o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyperské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie, vyhlášený pod č. 44/2004 Sb. m. s.; Akt o podmínkách přistoupení je nedílnou součástí Smlouvy o přistoupení k Evropské unii.
- Protokol o výsadách a imunitách Evropských společenství připojený ke Smlouvě o založení Evropského společenství, který je součástí Smlouvy o přistoupení České republiky a dalších zemí k Evropské unii, vyhlášené pod č. 44/2004 Sb. m. s.
- Evropská úmluva o státním občanství, vyhlášena pod č. 76/2004 Sb. m. s.
- Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti, vyhlášena pod č. 108/2004 Sb. m. s.
- Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o spolupráci v boji proti trestné činnosti, při ochraně veřejného pořádku a při ochraně státních hranic, vyhlášena pod č. 26/2005 Sb. m. s.
- Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě ze dne 4. října 1991, vyhlášen pod č. 42/2005 Sb. m. s.
- Smlouva mezi Českou republikou a Rakouskou republikou o policejní spolupráci a o druhém dodatku k Evropské úmluvě o vzájemné pomoci ve věcech trestních z 20. dubna 1959, vyhlášena pod č. 65/2006 Sb. m. s.
- Smlouva mezi Českou republikou a Polskou republikou o spolupráci v boji proti trestné činnosti, při ochraně veřejného pořádku a o spolupráci v příhraničních oblastech, vyhlášena pod č. 62/2007 Sb. m. s.
- Římský statut Mezinárodního trestního soudu, vyhlášen pod č. 84/2009 Sb. m. s.
- Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne

13. prosince 2007; vyhlášena pod č. 111/2009 Sb. m. s.; Úřední věstník Evropské unie, řada C 306 ze dne 17. prosince 2007; celex: 12007L.

- Vídeňská úmluva o smluvním právu mezi mezinárodními organizacemi a státy a mezinárodními organizacemi navzájem z roku 1986; viz dok. OSN: A/CONF. 129/15.
- Úmluva Organizace spojených národů o jurisdikčních imunitách států a jejich majetku ze dne 2. prosince 2004; viz dok. OSN A/RES/59/38.

Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů

- Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 827; S/RES/827 (1993): Tribunál (bývalá Jugoslávie); 25. květen 1993.
- Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 995; S/RES/995 (1994) k založení Mezinárodního tribunálu a k přijetí Statutu Tribunálu; 8. září 1994.
- Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1244; S/RES/1244 (1999) k situaci v Kosovu; 10. červen 1999.
- Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1503; S/RES/1503 (2003): Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu; 28. srpen 2003.
- Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1593; S/RES/1593 (2005) k situaci v súdánském Dárfúru; 31. březen 2005.
- Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1269; S/RES/1269 (1999) k odpovědnosti Rady bezpečnosti za ochranu mezinárodního míru a bezpečnosti; 19. říjen 1999.
- Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1674; S/RES/1674 (2006) k ochraně civilistů v ozbrojených konfliktech; 28. duben 2006.

Jiné mezinárodní dokumenty

- Deklarace zásad, jimiž se spravuje mořské a oceánské dno a jeho podzemí za hranicemi jurisdikce států, z roku 1970; viz dok. OSN: A/RES/2749/XXV.
- Charta o hospodářských právech a povinnostech států, přijatá Valným shromážděním OSN dne 12. 12. 1974; viz dok. OSN: A/RES/3281/XXIX.

Primární právní předpisy Evropské unie

- Smlouva o fungování Evropské unie je Smlouva o založení Evropského společenství ve znění Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsané v Lisabonu dne 13. prosince 2007; konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie bylo publikováno v Úředním věstníku Evropské unie, řada C 115 ze dne 9. května 2008.

Sekundární právní předpisy Evropské unie

- Rámcové rozhodnutí Rady 2002/584/SVV ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy; celex: 32002F0584.
- Rozhodnutí Rady 2002/494/SVV ze dne 13. června 2002 o vytvoření evropské sítě kontaktních míst týkajících se osob odpovědných za genocidium, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny; celex: 32002D0494.
- Rozhodnutí Rady 2003/335/SVV ze dne 8. května 2003 o vyšetřování a trestním stíhání genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů; celex: 32003D0335.

- Rámcové rozhodnutí Rady 2002/584/SVV ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy; Úřední věstník EU řada L 190, 18. 7. 2002, s. 1 - 20; zvláštní vydání v českém jazyce: kapitola 19 svazek 06 s. 34 – 51; celex: 32002F0584.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 562/2006 ze dne 15. března 2006, kterým se stanoví kodex Společenství o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex); celex: 32006R0562.
- Rozhodnutí Rady č. 2007/471/ES ze dne 12. června 2007 o uplatňování ustanovení schengenského acquis týkajících se Schengenského informačního systému v České republice, Estonské republice, Lotyšské republice, Litevské republice, Maďarské republice, Republice Malta, Polské republice, Republice Slovinsko a Slovenské republice; celex: 32007D0471.
- Rozhodnutí Rady č. 2007/801/ES ze dne 6. prosince 2007 o plném uplatňování ustanovení schengenského acquis v České republice, Estonské republice, Lotyšské republice, Litevské republice, Maďarské republice, Republice Malta, Polské republice, Republice Slovinsko a Slovenské republice; celex: 32007D0801.

Soudní rozhodnutí

Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti

- Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti: SS Lotus, PCIJ Reports, Ser. A, No. 10 (1927).

Mezinárodní soudní dvůr

- Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, I.C.J. Reports 1949.

- Nottebohm Case (second phase) (Lichtenštejnsko versus Guatemala), I.C.J. Reports 1955.
- North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Denmark), I.C.J. Reports 1969.
- North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Netherlands), I.C.J. Reports 1969.
- Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), I.C.J. Reports 1982.
- Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgie versus Španělsko), I.C.J. Reports 1970.
- Unites States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (USA v. Iran), I.C.J Reports 1980.
- Elettronica Sicula S.P.A. (ELSI) (Spojené státy americké v. Itálie), I.C.J. Reports 1989.
- Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia), I.C.J. Reports 1997.
- Arrest Warrant of 11 April 2000 (Demokratická republika Kongo v. Belgie), I.C.J Reports 2002.

Evropský soud pro lidská práva

- Waite a Kennedy proti Německu, 18. 2. 1999 (č. 26083/94).
- Beer a Regan proti Německu, 18. 2. 1999 (č. 28934/95).

Mezinárodní tribunál pro mořské právo

- The M/V „Saiga“ (No. 2) Case (Saint Vincent and the Grenadines v. Guinea), Judgment of 1 July 1999.

Soudní dvůr Evropských společenství

- Spojené řízení 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85, 125/85 až 129/85 ve věci Zellstoff v. Komise Evropských společenství [SbSD 1988, 05193; celex: 61985J0089].

Vnitrostátní právní předpisy

České právo

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 42/2008 Sb. m. s., kterým se oznamuje zahájení plné aplikace schengenského acquis.

Rakouské právo

- Strafgesetzbuch [BGBl. Nr. 60/1974, zuletzt geändert durch BGBl. I Nr. 142/2009].

Německé právo

- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. 5. 1949 [BGBl. I S. 1].
- Gerichtsverfassungsgesetz [BGBl I S. 1077, zuletzt geändert durch BGBl. I S. 2474].
- Strafgesetzbuch [BGBl. I S. 3322, zuletzt geändert durch BGBl I S. 3214].

- Völkergesetzbuch [BGBl. I S. 2254].
- Strafprocessordnung [BGBl. I S. 1074, ber 1319, zuletzt geändert durch BGBl. I S. 2437].

Sekundární prameny

Odborné monografie

- Ian Brownlie: *Principles of Public International Law,* fifth edition, Oxford University Press, Oxford 1998.
- Pavel Caban: *Jurisdikční imunity států,* Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, edice Prameny a nové proudy právní vědy č. 38, Praha 2007.
- Antonio Cassese: *International Law,* second edition, Oxford University Press, Oxford 2005.
- Antonio Cassese: *International Criminal Law,* second edition, Oxford University Press, Oxford 2008.
- Paul Craig, Gráinne de Búrca: *EU Law (Text, Cases and Materials),* fourth edition, Oxford University Press, Oxford 2008.
- Čestmír Čepelka: *Právo mezinárodních smluv. Vídeňská úmluva o smluvním právu (1969) - s komentářem,* Karolinum, Praha 1999.
- Čestmír Čepelka, Pavel Šturma: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003.
- Hugo Grotius: *Des Hugo Grotius drei Bücher über das Recht des Krieges und Friedens, in welchem das Natur- und Völkerrecht und das Wichtigste aus dem öffentlichen Recht erklärt werden,* übersetzt von J. H. v. Kirchmann, Verlag von L. Heimann, Berlin 1869, Elibron Classics series, Adamant Media Corporation, 2007.
- Margot Horspool, Matthew Humphreys: *European Union Law,* fourth edition, Oxford University Press, Oxford 2006.

- Jiří Malenovský: *Mezinárodní právo veřejné – obecná část,* 2. vydání, Masarykova Univerzita v Brně, nakladatelství Doplněk, Brno 1997.
- Jiří Malenovský: *Mezinárodní právo veřejné – obecná část,* 3. vydání, Masarykova Univerzita v Brně, nakladatelství Doplněk, Brno 2002.
- Jiří Malenovský: *Mezinárodní právo veřejné – obecná část,* 5. vydání, Masarykova Univerzita v Brně, nakladatelství Doplněk, Brno 2008.
- F. A. Mann: *The Doctrine of Jurisdiction in International Law, Recueil des Cours,* 1964-I, Académie de droit international, A. W. Sijthoff, Leyde (Pay-Bas) 1964.
- Jan Ondřej: *Mezinárodněprávní úprava kontroly odzbrojení,* 1. vydání, nakladatelství Karolinum, Praha 1999.
- Jan Ondřej: *Právo mezinárodních prostorů,* 2. vydání, Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, ediční středisko, Praha 2002.
- Jan Ondřej: *Právní režimy mezinárodních prostorů,* 1. vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2004.
- Jan Ondřej, Božena Plchová, Josef Abrhám, Miroslav Pulgret: *Ekonomické a právní aspekty podnikání v EU,* 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2007.
- L. Oppenheim: *Mezinárodní právo*, 3. vydání, Orbis, Praha 1924.
- Miroslav Potočný: *Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část,* 1. vydání, nakladatelství C. H. Beck, Praha 1996.
- Miroslav Potočný, Jan Ondřej: *Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část,* 5. vydání, nakladatelství C. H. Beck, Praha 2006.
- Miroslav Potočný, Jan Ondřej: *Dokumenty mezinárodního práva I.,* 1. vydání, Univerzita Karlova – vydavatelství Karolinum, Praha 1995.
- Miroslav Potočný, Jan Ondřej: *Dokumenty mezinárodního práva II.,* 1. vydání, Univerzita Karlova – vydavatelství Karolinum, Praha 1996.

- Miroslav Potočný, Jan Ondřej: *Dokumenty mezinárodního práva III.,* 1. vydání, Univerzita Karlova – vydavatelství Karolinum, Praha 1997.
- Miroslav Potočný, Jan Ondřej: *Dokumenty mezinárodního práva IV.,* 2. vydání, Univerzita Karlova – vydavatelství Karolinum, Praha 1999.
- Miroslav Potočný, Jan Ondřej: *Dokumenty ke studiu mezinárodních organizací,* 2. doplněné a rozšířené vydání, Univerzita Karlova - vydavatelství Karolinum, Praha 1998.
- Miroslav Potočný, Jan Ondřej: *Obecné mezinárodní právo v dokumentech,* 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2000.
- Luc Reydams: *Universal Jurisdiction, International and Municipal Legal Perspectives,* first edition, Oxford University Press, Oxford 2003.
- Cedric Ryngaert: *Jurisdiction in International Law,* first edition, Oxford University Press, Oxford 2008.
- Ignaz Seidl-Hohenveldern: *Mezinárodní právo veřejné,* 1. vydání, reedice, ASPI Publishing, Praha 2001.
- Malcolm N. Shaw: *International Law,* 5. vydání, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Odborné články

- Eugene Kontorovich: *Implementing Sosa v. Alvarez-Machain: What Piracy Teaches About Limits of the Alien Tort Statute,* George Mason University, School of Law, Law and Economics Working Paper Series, 80 Notre Dame Law Review, vol. 80, November 2004.
- Ryan P. Rabinovitch: *Universal Jurisdiction in Absentia,* The Berkeley Electronic Press (bepress), bepress Legal Series, Year 2004, Paper 279.

- Zpráva International Commission on Intervention and State Sovereinty *„Responsibility to Protect“* z roku 2001; publikováno na internetu: http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf; staženo dne 20. 12. 2009.

Internetové zdroje

- www.mvcr.cz – Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv České republiky.
- http://www.jusline.at – JUSLINE – die juristische Internet-Plattform Österreichs; legislativa Rakouska.
- http://dejure.org – dejure.org – Juristischer Informationsdienst; legislativa Spolkové republiky Německo.
- http://eur-lex.europa.eu – legislativa Evropské unie.
- http://avalon.law.yale.edu – The Avalon Project, Yale Law School, Lillian Goldman Law Library; dokumenty z oblasti práva, historie a diplomacie.
- http://www.icj-cij.org/ – Mezinárodní soudní dvůr.
- http://curia.europa.eu – Soudní dvůr Evropské unie.
- www.hcch.net – Haagská konference pro mezinárodní právo soukromé.

* * *